

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra školní a pedagogické psychologie

Stát se schizofrenikem...

Helena Jiráňkové

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Vladimír Chrz, PhD.

PRAHA 2008

„Mystik obdařený přirozeným talentem a následující mistrovo učení vstoupí do vody a zjistí, že může plavat; schizofrenik, člověk nepřipravený, bez vedení, nenadaný, však do vody spadne, nebo se do ní záměrně vrhne a utopí se.“

Joseph Campbell, Mýty, 1998

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci „Stát se schizofrenikem...“
vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze 18. 4. 2008

Helena Jiránková

/

Děkuji Doc. Vladimíru Chrzovi za vedení této práce. Děkuji všem účastníkům výzkumu, kteří se rozhodli podělit o svoji zkušenost. Za podporu a zázemí děkuji také svým přátelům a blízkým, zvláště pak Olze Jablečnickové, Jitce Marelové a Zdeňku Šubrtovi.

Abstract

The objective of the work is to understand the experience of individuals with schizophrenia diagnosis using the hermeneutic-narrative approach. The theoretical foundation for the research is conception of "narrative structured experience", which is understood as way, how to understand and describe connections and meanings within an autobiographical narration.

The methodological foundation of the work is the hermeneutic-narrative approach and its assumption that the human experience is narratively structured. Thus, if we want to study, what it is like to "become a schizophrenic individual", it is possible to explore the way, how this experience and the relevant understanding are structured in a narration. Using the life-story analysis we can explore, how the individuals acts in their life experience, how they cope with psychotic states of their consciousness and how their life is reflected by them and by others. Analysis also reveals connections between influence of their family environment, communication patterns and "giving the meaning" to the experience within their life.

The research sample consists of 8 service users of sheltered community housing for people with psychotic experience (in two different towns in Czech Republic).

The data collection methods were the narrative interviews facilitated with the question: "Tell me, how your life-story was before you came to mental hospital?".

The data processing phase consisted of three major stages. At the first stage we proceed from the data to the topics and categories of narrative analysis enhanced with higher level terms of agency and positioning. These higher level terms lead to three specific categories, which constitute a framework of the research. At the second stage the interviews are analysed and interpreted using the terms of the selected categories. In the third stage are discussed the topics of special, which are: 1) narrator as an "agent", 2) narrator as an "author" and 3) narrator as an "reflector".

OBSAH:

1. ÚVOD.....	8
2. TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	9
2.1. Koncepce schizofrenie.....	9
2.1.1. Klinický (psychopatologický) model.....	9
2.1.1.1. Popis onemocnění.....	10
2.1.1.2. Vznik a průběh onemocnění.....	11
2.2. Narativní strukturace zkušenosti.....	12
2.2.1. Vyprávění příběhu.....	12
2.2.2. Funkce narativní fikce.....	13
2.2.3. Aspekty zkušenosti v narativní perspektivě.....	13
2.2.3.1. Životní témata jako zdroj zkušenosti.....	14
2.2.3.2. Ztvárnění jednání ve zkušenosti.....	14
2.2.3.4. Systém hodnot a přesvědčení ve zkušenosti.....	15
2.2.3.5. Zápletka a konfigurace ve zkušenosti.....	15
2.2.3.6. Rozvrhování sebe a druhých ve zkušenosti.....	16
2.2.3.7. Reflexe a hledisko ve zkušenosti.....	16
2.2.3.8. Diskursivní kontext zkušenosti.....	17
3. METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA.....	17
3.1. Hermeneuticko-narativní přístup.....	17
3. 2. Úrovně reprezentace zkušenosti.....	19
4. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO POSTUPU.....	22
4.1. Výběr zkoumaných osob.....	22
4.2. Charakteristika jednotlivých osob.....	22
4.3. Metodika sběru dat.....	26
5. ANALÝZA A INTERPRETACE ROZHOVORŮ.....	28
5.1. Od sebraných dat ke kategoriím narativní analýzy.....	28
5.1.1. Identifikace „scénáře příběhu“.....	29
5.1.1.1. Lokalizace a charakteristika počátku onemocnění v životě.....	29
5.1.1.2. Přechnodné období mezi zdravím a nemocí.....	34
5.1.1.3. Prožitky a okolnosti z doby vzniku onemocnění a hospitalizace.....	39
5.1.1.4. „Jak to bylo“ případně „co se stalo“, že „jsem se zbláznil“.....	45
5.1.1.5. Bilancování, přání a perspektivy.....	51
5.1.2. Identifikace opakujících se témat.....	54
5.1.3. Pokus o zobecnění plynoucí ze „scénářů“.....	55

5.1.3.1	Témata a jejich souvislosti.....	56
5.1.3.2.	Témata a kategorie narativní analýzy.....	57
5.2.	Rozvrhování pozic: „já“ - „to, co se mi děje“ - „druzí“.....	58
5.2.1.	Já - moje dětství - druzí.....	59
5.2.1.1.	Idealizované vzpomínky.....	59
5.2.1.2.	Nedostatek komunikace a sdílení v rodině.....	61
5.2.2.	Já - zlomová událost - druzí.....	62
5.2.2.1.	Životní událost - náročná zkouška.....	63
5.2.2.2.	Nedostatek nebo ztráta vztahového a citového zázemí.....	65
5.2.2.3.	Zaznamenaná změna v prožívání.....	66
5.2.3.	Já - onemocnění - druzí.....	67
5.2.3.1.	Pocity úzkosti, bezmoci a ohrožení.....	67
5.2.3.2.	Nepochopené/neuchopené tělesné prožitky nebo sny.....	69
5.2.3.3.	„Zbláznění“ a selhání v očích druhých.....	70
5.2.4.	Já - léčba - druzí.....	72
5.2.4.1.	Léčba prostřednictvím léků.....	72
5.2.4.1.	Léčba prožitkem vztahu a/nebo autorství.....	73
5.2.5.	Já - ne/osamostatnění - druzí.....	75
5.2.5.1.	Ne/osamostatnění vzhledem k sobě a svým prožitkům.....	75
5.2.5.2.	Ne/osamostatnění vzhledem ke studiu/práci.....	77
5.2.5.1.	Ne/osamostatnění vzhledem k rodině a přátelům.....	79
6.	SHRUTÍ.....	80
7.	DISKUSE.....	81
7.1.	Vypravěč jako „aktér“ v příběhu.....	81
7.1.1.	Aktérství v rodině.....	82
7.1.2.	Aktérství ve společnosti.....	84
7.2.	Vypravěč jako „autor“ příběhu.....	85
7.2.1.	Autorství, smysl a systém hodnot.....	86
7.2.2.	Autorství, smysl a čas.....	87
7.3.	Vypravěč jako „reflektor“.....	87
7.	ZÁVĚR.....	89
7.1.	K tématu.....	89
7. 2.	K výzkumu.....	90
7. 3.	Možnosti rozšíření výzkumu.....	90
9.	LITERATURA.....	92

1. ÚVOD

Do kontaktu se lidmi s diagnózou schizofrenie jsem se dostala během své práce asistentky v chráněném komunitním bydlení pro jedince s psychotickou zkušeností. Lékařská dokumentace a popisné informace, které jsem měla k dispozici, mi nepomáhaly porozumět uspokojivě klientům a jejich zkušenosti tak, abych jim mohla být smysluplným průvodcem a efektivně je podporovat v utváření jejich životního příběhu.

Ptala jsem se po odlišných pohledech na tuto - stále trochu tajemstvím, úžasem a strachem obalenou - diagnózu a došla jsem k závěru, že se nejvíce dozvím, pokud odhodím všechny lékařské koncepce a nechám si vyprávět znovu životní příběh o tom, jak se moji klienti „stali schizofreniky“. Pro tento způsob výzkumu jsem zvolila jako nejvhodnější nástroj metodu narativní analýzy.

Narativní analýza je rodícím se kvalitativním přístupem, a proto jsou její metodiky a způsoby práce zatím vcelku mnohotvaré a „kotvící se“ v pestrosti témat a forem analyzovaných příběhů, s nimiž pracuje. Ačkoli jsem narativní analýzu ještě nikdy „nedělala“ a v odborných pracích se s touto metodou člověk také zatím setká jen zřídka, možná jsem v těchto intencích už dlouho „myslela“. Proto jsem metodu narativní analýzy zvolila intuitivně, a snad - vzhledem k tématu - i užitečně.

Narativní analýzu, prováděnou prostřednictvím definování různých kategorií lze připodobnit k malování obrazu téhož objektu z různých úhlů pohledu. Zobrazovaným objektem je v tomto případě příběh o „stávání se schizofrenikem. Úhel pohledu určují jednotlivé kategorie - dívají se na objekt ze všech stran hodných zobrazování. Barvami, jimiž je obraz ilustrován, se stávají jednotlivá lidská vyprávění v celé své pestrosti.

V následujícím výzkumu se tedy hlouběji zaměřím na prvky v biografickém vyprávění, které ovlivnily utváření příběhu do té míry, že vypravěč dostal nálepku „diagnóza schizofrenie“.

Zároveň bych touto prací ráda otevřela nové pohledy na problematiku schizofrenního onemocnění a přispěla tak novým nasměrováním v léčbě lidí, kterým se životní zkušenost formovala tímto způsobem

2. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

2.1. Koncepce schizofrenie

V následující části nastíním popis schizofrenie tak, jak ji pojímá tradiční klinická psychopatologie. Jedná se o konsenzuální, většinový pohled na problematiku psychóz a psychických onemocnění vůbec a vychází z něj léčba a další péče o jednotlivce s těmito obtížemi.

Vzhledem k mojí metodě zpracování budu pracovat i s dalšími koncepcemi schizofrenie (nebo psychóz obecně) pocházejícími od různých autorů. Ty však neuvádím v teoretické části proto, že se nejedná o standardní obecně aplikované modely, takže se účastníci mého výzkumu s nimi zřejmě nesetkali a jejich léčba a utváření pohledu na jejich vlastní onemocnění probíhala pravděpodobně na ose tradičního klinického modelu.

Klinický model se zabývá především popisem symptomů a akutním stádiu nemoci a v životní historii jedince, etiologií onemocnění na několika úrovních (neurovývojová, sociálně-psychologická apod.) a jeho terapií (v tomto modelu především, medikamentózní, dále doplňkově socioterapií a případně psychoterapií na kognitivně-behaviorální úrovni).

2.1.1. Klinický (psychopatologický) model

Schizofrenie je závažná duševní choroba, která se projevuje chronickým narušením myšlení a vnímání, poruchou emotivity a osobnostní integrity.

Nemoc se vyskytuje zhruba u 1% populace bez ohledu na zeměpisnou lokalizaci, rasovou příslušnost, pohlaví či sociokulturní vlivy. (Vágnerová, 2004). Z hlediska genetiky byla prokázána incidence 4% u rodičů, 8% u sourozenců a 12% u dětí schizofreniků (Cohen, 2002).

Toto onemocnění existuje podle tisíce let starých pramenů zřejmě odedávna, ale lékařsky bylo popsáno až koncem v 19. stol. psychiatrem E. Kraepelinem, který ji nazval *demetia praecox*, tzn. předčasná demence. K tomuto názvu jej vedl raný vznik onemocnění (obvykle v adolescenci nebo mladé dospělosti), postupné zhoršování kognitivních funkcí a celkový úpadek osobnosti nemocného. Tak tomu ale nemusí být vždycky, a proto E. Bleuler počátkem 20. století určil nový název *schizofrenie*, který se používá dosud. Neexistuje však žádný diagnostický test a není jasné, zda to, co se zahrnuje do pojmu „*schizofrenie*“ je jedna nebo více nemocí. Je zřejmé, že nemoc reprezentuje zasažení jedné nebo více psychických

funkci jedince. Může být zasaženo vnímání, myšlení, emoce, motivace a jednání. Dochází k celkovým změnám osobnosti.

2.1.1.1. *Popis onemocnění*

Vnímání je narušeno především halucinacemi, které mohou být sluchové (slyšení hlasů, které často něco tajného sdělují, komentují chování nebo něco přikazují), zrakové (vidění různých bytostí), čichové (vnímání neobvyklých pachů) či tělové (pocity různých dotyků, stisků apod.). **Halucinace** jsou definovány jako klamné vjemy vznikající nezávisle na vnějším podnětu. Nemocný je však přesvědčen o jejich reálnosti, takže mohou ovlivňovat jejich chování a jednání. Je tedy nevhodné vyvracet jedinci reálnost jeho přesvědčení, protože mohou vyvolat silnou, až násilnou reakci, která je z pohledu pacienta na místě. (Cohen, 2002) Halucinace jsou často spojeny i s bludnými interpretacemi okolního světa. Nejde tedy jen o poruchu percepce, ale o komplexní narušení interpretace a porozumění obsahu, které má dopad i na kvalitu myšlení.

Myšlení bývá narušeno na úrovni dynamiky, formy i obsahu. **Dynamika** uvažování může být zpomalené, může docházet k zárazům či ulpívání na jedné myšlence, k výraznému zpomalení nebo naopak k myšlenkovému trysku. **Formální** porucha se vyznačuje neuspořádaností myšlenkových procesů a je patrná z především z řeči, která nám nedává smysl. Narušení logiky uvažování může být dáno rovněž nesprávným chápáním významu slov, resp. špatného porozumění jejich vztahům. Porucha **obsahu** se projevuje v podobě **bludů**, které lze chápat jako privátní mylné a nevyvratitelné přesvědčení, které má obvykle silný afektivní náboj a odráží se v jednání. Často bývá přítomno přesvědčení, že myšlenky jedince nejsou soukromé a mohou je slyšet či přijímat ostatní, případně mohou být myšlenky vkládány do jeho mysli proti jeho vůli. U paranoidní schizofrenie se vyskytují bludy pronásledování, kontroly, bludy megalomanské (jedinec je přesvědčen o výjimečné moci či zvláštním poslání), spasitelské (je vyvolen ke spáse lidstva) apod. Kretschmer byl přesvědčen, že „blud je pochopitelný a vystupňovaný výraz celé osobnosti i jejího životního vývoje“. A Můžeme doplnit, že i její individuálně specifické patologie. (Vágnerová, 2004)

Důležitým znakem je **celkové narušení orientace v realitě**, které se projevuje neschopností správného zpracování a interpretace běžných skutečností, nestandardním vnímáním podnětů z těla i z okolí a problémy s jejich diferenciací a utvářením souvislostí. V důsledku toho dochází často k zahlcení podněty, jejich neobvyklému hodnocení, spojování a k přiřkládání jiného (důležitého) významu. Nemocný často absolutizuje aktuální dění, chápe je jako znamení, která zapadají do jeho způsobu interpretace světa.

Emotivita nemocných schizofrenií se vyznačuje změnami z hlediska kvality, kvantity i adekvátnosti. Emoční reakce mohou být **nepřiměřené skutečnosti**, mohou být zcela **opačné**, než by se očekávalo (např. reakce smíchem na neutrální situaci). Objevuje se rovněž **přecitlivělost** na některé podněty, v počátku nemoci se často setkáváme s emoční labilitou. Časté jsou také **afektivní ambivalence** především ve vztahu k lidem (např. závislost an rodiči a jeho týrání zároveň). Neslučitelnost obou emočních poloh se může projevovat úplnou neschopností jednat, tj. stuporem. V průběhu nemoci přichází spíše **celková citová otupělost**, apatie a útlum schopnosti prožívat emoce.

Jednání nemocných schizofrenií se vyznačuje svojí neadekvátností (mluvení k sobě, smích bez kontextu, bizarní stereotypy apod.). Zároveň často dochází k **autistickému** stažení se do sebe a nápadné izolaci od okolního světa. To je způsobeno jednak zaujatostí vlastní myšlenkovou produkcí, které se - na rozdíl od okolního světa - vnucuje mnohem silněji a zároveň upadající schopností porozumění vnějšímu světu a v důsledku toho i strachu z něj.

U nemocných se projevuje i výrazná změna aktivační úrovně, která může vést až k neschopnosti iniciace jakéhokoli cílevědomého jednání.

Osobnost nemocného obvykle **ztrácí svoji integritu**, stírají se pocity hranice já a ne-já a dochází často až k pocitům úplné **depersonalizace** (pocit cizosti vlastních myšlenek, prožitků, vůle i těla). Dochází k **poruše k uvědomování sebe samotného**, k nápadným změnám v sebehodnocení. S tím souvisí i **ztráta přiměřeného náhledu** na sebe a na svoji chorobu. Nemocný si často uvědomuje změnu, ale zároveň odmítá sdílet názor, že by změna mohla být signálem počátku choroby.

2.1.1.2. Vznik a průběh onemocnění

Onemocnění vzniká v adolescenci až mladé dospělosti a jeho průběh je variabilní. Pokud je vyloučeno organické onemocnění, bere se v úvahu několik diagnostických kritérií, která musí být naplněna (ačkoli v posledním desetiletí je platnost tzv. „symptomů prvního řádu“ nutných pro diagnostiku zpochybňována). Z hlediska neurovývojové teorie je schizofrenie zřejmě poruchou, na níž se podílí vývojová chyba (Cohen, 2002). Může se jednat o subtilní poškození mozku vzniklé v prenatálním období až raném dětství v systémech, které se však aktivují až po pubertě.

Nemoc někdy po první epizodě odezní, jindy dochází k více epizodám, mezi nimiž nemoc částečně nebo úplně ustupuje.

Akutní epizody schizofrenie mohou být urychleny životními událostmi. Dlouhodobě (někdy od dětství) jsou přítomny některé prodromální (nemoc předcházející) příznaky:

zvýšená zranitelnost a slabost ega, nápadné introvertní zaměření, omezená schopnost osamostatnění, obtíže v mezilidských vztazích, nižší výkon ve škole (později v zaměstnání) a somatické stesky neurčitého charakteru. Některé výzkumy také ukazují na souvislost nemoci (a především jejích relapsů) s rodinným prostředím s vysokou mírou vyjadřování emocí, soustavnou nepohodou u příbuzných a delším trvání péče. Rodinné klima tedy může fungovat jako rizikový faktor, který přispívá k udržení některých symptomů (nikoli jako příčina vzniku onemocnění). Rodina bývá častěji izolovaná od svého okolí, partnerské vztahy rodičů bývají konfliktní, matky nemocných mívají sklon k přehnané péči o dospělé děti, komunikace v rodině bývá narušená, obsah i struktura sdělení nejasná a nápadná, rodina nebývá schopna soustředit se na své problémy a jejich řešení, spíše je zakrývá, role jednotlivých členů v rodině bývají nestandardně rozložené a rodina celkově obtížně zvládá negativní emoce.

Zajímavá, avšak komplikovaná je také souvislost mezi schizofrenií a bezdomovectvím: jedna z teorií (Lewis a kol, 1992 in Cohen, 2002) navrhuje, že environmentální stránka života ve městě může být jedním z etiologických faktorů rozvoje schizofrenie. U chudých pacientů se schizofrenií, kteří jsou bezdomovci nebo klienty socializačních programů, je rozšířena asociální porucha osobnosti a užívání psychoaktivních látek. Z anamnézy je u nich patrné větší narušení raných období života a větší problémy s užíváním návykových látek. Avšak v klíčových aspektech schizofrenie se neliší (Cohen, 2002).

2.2. Narativní strukturace zkušenosti

V této práci jde především o to, že lidská zkušenost je strukturovaná prostřednictvím příběhů. Stěžejním východiskem se zde stává narativní strukturace zkušenosti, z čehož vychází jak teoretické koncepce (například uvedený McAdamsův model „identity jako životního příběhu“), tak také koncepce metodologické.

Proto bude v následující části pojednáno krátce o narativní perspektivě strukturace lidské zkušenosti a o možnostech práce s daty v podobě autobiografických rozhovorů. Tato kapitola by měla posloužit jako určité teoretické přemostění k metodologické části.

2.2.1. Vyprávění příběhu

V posledních desetiletích se vyprávěním příběhů zabývá mnoho oborů (lingvistika, literární věda, sémiotika, historie, sociologie, filosofie, psychologie). Příčinou tohoto zájmu je předpoklad, že forma vyprávěného příběhu je bližší lidské a sociální realitě, než forma mechanická (která ve většině vědních oborů doposud dominuje). Podle Sarbina je vyprávění

příběhu organizujícím principem lidské psychiky. „Myslíme z hlediska příběhů, žijeme příběhy, jednáme ve shodě s příběhy. Také identita, ať již se jedná o totožnost jednotlivce či společenství, je z podstatné části utvářena příběhy, které o sobě vyprávíme" (Chrzą, 2002).

Co je vlastně ztvárněno prostřednictvím narativní konstrukce neboli vyprávěním příběhu? Jde o pouhé „vyprávění o životě" nebo o „život sám"? Podle Aristotela je děj příběhu nápodobou lidského jednání. Při konstrukci děje příběhu dochází k uspořádání jednání či událostí do určitého jednotného celku, který má začátek, prostředek a konec. To znamená, že vyprávění příběhu spočívá v určitém procesu, ve kterém je z jednotlivých událostí utvářen jednotný a vzájemně propojený celek.

Chceme-li definovat příběh, můžeme začít tím, že se jedná o řadu událostí následujících za sebou. Řada událostí sama o sobě ještě netvoří příběh. Pro vznik příběhu, je třeba, aby alespoň některé z těchto událostí byly aktem jednajících postav. Dále je třeba, aby tyto události, nebo alespoň některé z nich, vyplývaly jedna z druhé. Nakonec je třeba, aby tato kauzální řada vzájemně zřetězených událostí tvořila jednotný celek, tzn. aby příběh, dle Aristotela, měl začátek, prostředek a konec, měl určité směřování, nebo jinak, aby dával smysl (Chrząová, 2005).

2.2.2. Funkce narativní fikce

Vyprávěním příběhu se vytváří fikce o naší zkušenosti. Funkcí této fikce je nový popis - redeskripce - našeho jednání, který umožňuje podstoupit od prožité zkušenosti. Vzniklý odstup vytváří prostor pro nahlédnutí na zavedené způsoby jednání a otvírá se novým možnostem a způsobům, jak prožitou zkušenost uchopit a jak utvářet zkušenosti následující. Podle Ricoeura není skutečného jednání bez určitého druhu imaginace a touto imaginací je právě narativní fikce, která rozehrává jakousi svobodnou hru možného, tj. možného jednání. Odpovědné jednání, tj. takové, které se svobodně rozhoduje, potřebuje vědět o svých možnostech, tedy potřebuje odstup od fikce, potřebuje imaginaci, kterou poskytuje vyprávění. (Ricoeur in Chrzą, 2007)

2.2.3. Aspekty zkušenosti v narativní perspektivě

Podle Ricoeura (Daněčková, 2003) se život stává lidským teprve tehdy, když je artikulován narativně, to znamená, že dostává (explicitně) souvislost, směřování, tvar, řád a smysl skrze příběh. Přijmeme-li předpoklad, že zkušenost je narativně strukturovaná, potom z toho plynou určité důsledky pro způsob, jakým můžeme ve výzkumu popisovat různé oblasti lidské zkušenosti. V následujících kapitolách bude nastíněno několik aspektů

zkušenosti, které lze z hlediska narativního přístupu popisovat. Jedním ze způsobů je uchopit aspekty narativně strukturované zkušenosti prostřednictvím následujících kategorií (Chrzová 2005, Chrz 2007).

2.2.3.1. Životní témata jako zdroj zkušenosti

Autobiografické rozhovory přinášejí obvykle určité vyjádření toho, „oč se v životě jedná“. Utváření lidské zkušenosti je tedy motivováno „něčím, o co se jedná“. Toto „něco“ nebo spíše toto „oč“ je možné vnímat jako „téma“. Podle McAdamse (Daněčková, 2003) je „téma“ opakujícím se vzorcem lidských přání a záměrů, tzn. tím, co si člověk přeje, co chce, o co usiluje a sleduje v čase. Tato **přání a záměry** určují obsah našeho příběhu a utvářejí naši zkušenost podle toho, co chceme a k čemu směřujeme.

Podobně jako literární příběhy, jsou i příběhy, které žijeme, vyprávěním na určitá „témata“ či na určité „motivy“, které jsou jakousi „látkou“ naší zkušenosti. Vyprávění o vlastním životě jsou tedy ztvárněna z „látky“ tužeb, přání nebo záměrů, jako jsou radost a truchlení, milování a nenávisť, obavy a naděje, snění a plánování. Narativní konstrukce vtiskuje této „látce“ určité podoby ztvárnění prostřednictvím „příběhů, které žijeme“ a které vyprávíme. (Chrz, 2007)

2.2.3.2. Ztvárnění jednání ve zkušenosti

Zkušenost chápaná jako narativní konstrukce je ztvárněním jednání. V autobiografickém vyprávění se člověk situuje do určitých pozic, kde přijímá určitou míru odpovědnosti za své činy, za to co dělá v kontextu toho, co se děje. Tím rozvrhuje určité uspořádání sebe i druhých jako aktérů či příjemců akcí a konstruuje určitý způsob „aktérství“ sebe i druhých. Konstruuje určitou kapacitu jednat vzhledem k okolnostem, schopnostem či závazkům, určitý způsob a míru, v níž je v moci jednajících postav dosáhnout žádoucího a vyhnout se nežádoucímu.

Podstatným rysem narativní konstrukce je podle Brunera skutečnost, že „jednání má důvody“. Vyprávění tedy ztvárňuje „jednání a jeho důvody“, spíše než „chování a jeho příčiny“. Jednání tedy není „zapříčiněno“, ale zdůvodněno. Mít důvod znamená mít cíl či záměr, být si do jisté míry vědom a mít při tom určitou míru svobody. Mít ke svému jednání důvod znamená určitou odpovědnost za toto jednání. Podstatou narativní konstrukce je to, že zdůvodňuje a ospravedlňuje jednání a zhodnocuje cíle, ke kterým toto jednání směřuje. Člověk se ve své zkušenosti rozvrhuje jako bytost, která se určitým způsobem „aktérství“

vztahuje k tomu „o co se v životě jedná“ a jejíž jednání má své důvody, stejně tak jako jednání druhých bytostí. (Chrzová, 2005)

2.2.3.4. Systém hodnot a přesvědčení ve zkušenosti

Vyprávění v autobiografických rozhovorech v sobě zahrnuje různá pojetí toho „oč v životě běží“. V samotném vyprávění je takto ztvárněn určitý systém hodnot a přesvědčení (blíže viz McAdams, Gergen, Bruner). Jde o hodnotový a normativní aspekt, ale také o určitý náhled „jak to v životě funguje“. Tento aspekt ztvárnění života bývá označován jako „životní filosofie“, „světonázor“, „ideologie“ nebo „krédo“. Narativní konstrukce zhodnocuje určité cíle a zdůvodňuje nebo ospravedlňuje jednání vedoucí k těmto cílům. Hodnoty a přesvědčení v biografickém vyprávění nejsou něčím existujícím „vedle“ narativní konstrukce či „za“ ní, spíše jsou takřka „ztělesněny“ v konstrukci vyprávění, a to jak v „tématu“ vyprávění, tak i v jeho směřování a cílech, ve způsobu ztvárnění jednání, ale i v zápletkách či figurách.

Podle Brunera je klíčovým momentem utváření narativní konstrukce nějaká „**potíž**“ neboli narušení obvyklého, řádného či očekávaného dění. „Potíž“ příběh pohání kupředu, činí jej hodným vyprávění. Zároveň tak vzniká požadavek na demonstraci určitých hodnot, přesvědčení, které vzhledem k „potíži“ ospravedlňují jedincovo jednání. Systémy hodnot a přesvědčení tedy dávají smysl především tím, jak odpovídají na výzvy „potíží“ - krizí, nesnází a dalších případů narušení řádu. Můžeme říci, že člověk je bytostí odpovídající na výzvy situací, v nichž si život žádá, aby byl ztvárněn jako „dobrý příběh“, který „dává smysl“. (Chrz, 2007)

2.2.3.5. Zápletka a konfigurace ve zkušenosti

Pokud je autobiografické vyprávění ztvárněním jednání, je dobré zodpovědět, jakým způsobem k tomuto ztvárnění dochází. Jak bylo řečeno výše, jednání je ztvárněno do podoby zkušenosti právě prostřednictvím narativní konstrukce. Naše zkušenost má svým směřováním, tvarem či souvislostí povahu zápletky, je určitou konfigurací událostí. Avšak pouhopouhá řada událostí a jednání ještě nečiní z časového uspořádání zápletku. O zápletce hovoříme až tehdy, když alespoň některé události vyplývají jedna z druhé. Podstatou tohoto vyplývání však není pouhé „zapříčinění“ (které hledáme například v přírodních vědách), nýbrž je to směřování k cíli. Zápletka autobiografického vyprávění je tedy konfigurací událostí, které ze sebe nějak vyplývají na základě směřování k určitému cíli. Zápletka dává naší zkušenosti souvislost, kontinuitu a konzistenci, jinými slovy z ní vytváří jednotný celek - něco, co má „začátek, prostředek a konec“, co má směr („kudy“) a cíl („kam“), tj. co dává smysl („proč“).

Logika narativního zřetězení zkušenosti je logikou jednajících postav, které mají (alespoň v určité míře) své důvody vědomě a svobodně sledovat své záměry a cíle. Naši zkušenosti dává zápletku **souvislost, směřování a smysl**. Pomocí narativní konstrukce se zkušenost stává konfigurací, životu je vtiskován celkový tvar. Přitom narativní konstrukce má nejen rozměr diachronní (časový či lineární), ale také rozměr synchronní (prostorový či figurální).

2.2.3.6. Rozvrhování sebe a druhých ve zkušenosti

Přání a záměry, aktérství, hodnoty a přesvědčení - to vše za účelem souvislosti, směřování a smyslu ztvárněné do určité zápletky - představuje určitou „**pozici**“ vyprávěcího v rámci narativní konstrukce. Ve své zkušenosti zaujímáme nějaké „pozice“ a stáváme se tak „postavami“ svých příběhů a příběhů druhých. Pojímáme se jako „postavy“, které si určitým způsobem „stojí“ v prostoru, v čase a ve vztahu k druhým. Narativní perspektiva umožňuje chápání zkušenosti jako aktivního a dynamického procesu spočívajícího v rozvrhování „pozic“ (Bamberg in Chrzová, 2005), kde pojmáme sebe i druhé jako „postavy“, které se při určité míře a způsobu aktérství, pohybují k určitým cílům. Narativní přístup tak postihuje aktivní, dynamickou, kontextuální, časovou k cíli zaměřenou povahu zkušenosti. Narativní perspektiva také umožňuje uchopit dialogickou a pluralitní povahu zkušenosti. Podle Hermanse (1992) se „já“ skládá z řady „pozic“ a jim odpovídajících „hlasů“. Tyto „hlasy“ mají své záměry, přání, svůj specifický způsob „aktérství“, své hodnoty a přesvědčení, své figury a zápletky. Tím dává narativní konstrukce naší zkušenosti dramatický rozměr, umožňuje tyto „pozice“ vyjádřit prostřednictvím „hlasů“, které ve svých dialozích nebo „sporech“ vedou k dojednávání smyslu. (Chrz, 2007)

2.2.3.7. Reflexe a hledisko ve zkušenosti

Zkušenost podaná v autobiografických vyprávěních se - řečeno Brunerovými termíny - odehrává ve dvou „krajínách“. V „krajíně jednání“ a v „krajíně vědomí“ (Bruner, 1986). V „krajíně jednání“ se věci zkrátka dějí, jsou zachyceny jaksi „zvnějšku“, jde o vyprávění sekvencí událostí či jednání. V „krajíně vědomí“ jde naopak o to, jak a kým je skutečnost vnímána a prožívána. Naše zkušenosti se vyznačují různou mírou reflexe, různým podílem „krajiny vědomí“. Zkušenost by nemohla dávat smysl, kdyby si prožívající osoby, něco nemyslely, něco neměly v úmyslu nebo něco nepřály. V narativní konstrukci je zkušenost ztvárněna skrze „**filtr vědomí**“, který vytváří určitý „úhel pohledu“, tj. „odkud“ je zkušenost ztvárněna. Hledisko znamená dvojí: 1) kdo vypráví a 2) kdo se „dívá“, tzn., že vyprávěcí

může či nemusí být totožný s centrem reflexe. Zkušenost může být ztvárněna z řady hledisek: ze subjektivní perspektivy, z hlediska druhých, či z obecného hlediska. Člověk je také schopen ztvárňovat zkušenost v jakémisi „mnohohlasu“ různých hledisek.

2.2.3.8. *Diskursivní kontext zkušenosti*

U autobiografických rozhovorů je patrné, že skrze narativní konstrukci se vypravěč rozvrhuje také vzhledem k příjemci či příjemcům svého dělení. Příběhy nejsou vyprávěny jenom „o něčem“ (téma), ale také „pro někoho“ či „někomu“. Narativně ztvárněná zkušenost je součástí konkrétní komunikační interakce. Prostřednictvím vyprávění dochází k vymezování pozic účastníků interakce (Bamberg, 1997), to znamená, že člověk „něco dělá“ s druhými a druzí „něco dělají“ s ním. S podobnou dynamikou se setkáváme také v širším kontextu společnosti, kultury či historické epochy. Žijeme v prostoru „velkých“ či „malých“ vyprávění, které konstruuji naši sociální, kulturní i historickou zkušenost. V rámci určité společnosti, kultury či epochy jsme „vrženi“ do vyprávění „těch druhých“, zároveň máme určitý prostor možností aktivně „rozvrhovat“ a měnit svoje vlastní „pozice“. Kulturní i historická zkušenost je tedy výsledkem interakce individuálního a interpersonálního rozvrhu s rozvrhem sociálním (Chrz, 2007).

3. METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA

3. 1. Hermeneuticko-narativní přístup

Cílem této práce je přiblížit zkušenost lidí, kterým se do života dostala diagnóza schizofrenie. Aby bylo možné se této specifické zkušenosti a přiblížit a tím jí i lépe porozumět, je zapotřebí dostat se ke komplexním, celistvým a sdíleným informacím, k „vyprávěnému životu“. Teoretickým a metodologickým nástrojem vedoucím k tomuto cíli je hermeneuticko-narativní přístup, který se cestou kvalitativního výzkumu stává procesem dotazování směřujícím k porozumění. (Čermák, 2002). V rámci tohoto přístupu se předpokládá, že výzkumník nemá přímý přístup ke zkušenosti druhého člověka. Je proto odkázán na promluvy, texty či interakce, které si žádají interpretaci. Příběh sám je možné chápat jako „interpretaci života“, výzkumník se tak dostává do role toho, kdo „interpretuje interpretace“ ztvárněné prostřednictvím příběhů zkoumaných osob (Chrz, 2004). Dostupný materiál výzkumníka vyzývá, aby bez předpokladů přistupoval k interpretaci narativního materiálu a aby s předmětem svého výzkumného zájmu zacházel přirozeně. Kvalitativní

výzkumník tedy studuje jevy ve svých přirozených podmínkách a pokouší se jim dát smysl nebo je interpretovat v termínech významů, které jim lidé dávají. (Čermák, 2002)

Hermeneuticko-narativní přístup představuje určitou perspektivu příběhu, z jejíhož hlediska pohlížíme na zkoumanou skutečnost (Sarbin, 1986). Takovému tvrzení bychom mohli rozumět tak, že mezi sebe a předmět výzkumu vkládáme cosi, tj. příběh, jaksi „navíc“. Teodor Sarbin, jeden ze zakladatelů narativní psychologie, však svým tvrzením o příběhu jako perspektivě myslí něco jiného. Sarbin říká, že naše způsoby chápání jsou vždy konstituovány určitými perspektivami. Tyto perspektivy často spočívají v tom, že na svět pohlížíme skrze určitou metaforu. Diváme-li se například na svět z hlediska metafory stroje, potom můžeme vidět různé „mechanismy fungování“. Přijmeme-li naproti tomu za svoji perspektivu metaforu organismu, pak se nám „tatáž“ skutečnost může jevit jako „účelně zaměřený celek“ (Chrz, 2004). Podle Sarbina by si psychologie měla jako perspektivu vybrat takovou metaforu, která je přiměřená a odpovídající lidské a sociální realitě, přičemž za takovou perspektivu považuje uvedený autor metaforu příběhu. Přijmeme-li příběh či vyprávění jako perspektivu pohledu, potom se nám člověk v této perspektivě může jevit jako bytost myslící, cítící i jednající z hlediska příběhů. Podle Sarbina je vyprávění příběhů organizujícím principem lidské psychiky. Narativní perspektiva „zaostřuje“ na prožívanou biografickou zkušenost a její význam. To znamená, že skrze svoji narativní organizaci dostává lidská zkušenost určitý tvar, řád, souvislost, směřování a smysl.

Vyprávění příběhu je přirozeným způsobem, jakým je organizována naše zkušenost a jakým je konstruováno naše porozumění světu a sobě vněm. Narativní výzkum je rekonstrukce způsobu vytváření významu narativními prostředky. Hermeneuticko-narativní přístup chápe příběh jako interpretaci života a výzkumník se tak ocitá v roli toho, kdo interpretuje interpretace ztvárněné prostřednictvím příběhů zkoumaných osob. I výzkumníci samotní chápou své konstrukce a interpretace jako vyprávění či příběhy. To znamená, že nejen zkušenost a porozumění zkoumané osoby, ale také zkušenost a porozumění výzkumníka jsou chápány jako vyprávění. (Chrz, 2007)

Chceme-li se jako výzkumníci něco dozvědět o tom, jaké je to stát se schizofrenikem, můžeme se zabývat tím, jak je strukturována zkušenost v autobiografickém vyprávění, co a v jakých souvislostech sděluje a co naopak nesděluje. Analýzou životního příběhu můžeme lépe porozumět tomu, jak a čím je „bytí schizofrenikem“ utvářeno a jak jej participant vnímá a zda si toto specifické „bytí“ uvědomuje. Teprve příběh vyprávěný člověkem, který se „stal

schizofrenikem" může ukázat, zda se jím doopravdy stal i on nebo tento příběh o něm vypráví pouze jeho okolí.

3. 2. Úrovně reprezentace zkušenosti

V předešlé části se otevřely možnosti hermeneuticko-narativního výzkumu jako kvalitativního přístupu, který umožňuje práci s lidským životním příběhem takřikajíc „beze ztrát“. Prostřednictvím tohoto přístupu se tedy můžeme hlouběji zaměřit na to, jakým způsobem je zkušenosti dáván význam prostřednictvím vyprávění příběhu. V souvislosti s tím se vynořuje otázka, kterou je možné formulovat následovně: Vyprávíme život, anebo žijeme vyprávění?

Na tuto otázku lze odpovědět různě. V narativním výzkumu existuje určitý model (Riessmanová, 1993, Čermák, Lindénová, 1999), který, zjednodušeně řečeno, odpovídá spíše první ze dvou výše naznačených alternativ: tedy že nejprve je zde nějaká zkušenost a teprve potom se o této zkušenosti může vyprávět. V rámci tohoto modelu se hovoří o různých úrovních reprezentace zkušenosti. Tyto úrovně od sebe nejsou striktně odděleny, spíše se předpokládá, že plynule přecházejí jedna v druhou. Jedná se o model, jehož použitelnost byla ověřena jak ve výzkumu, tak také v terapii. V následujícím textu budou jednotlivé úrovně reprezentace zkušenosti pojednány podle Čermáka (in Chrzová, 2005).

- *Primordiální (nebo primárně prolitková) rovina:* Zde se jedná o rovinu zkušenosti, ve které je člověk obsažen ve světě způsobem, kdy z tohoto světa ještě není vyčleněn. Na toto rovině tedy ještě není pocíťován rozdíl mezi tělesnými percepce a vnějšími objekty. Svět je vnímán z hlediska „přirozeného postoje“, to znamená, že je přijímán jako samozřejmá a neproblematická danost.
- *Reflektovaná zkušenost či prožitek:* Na této rovině je zkušenost předmětem vědomé pozornosti. Z původně nerozlišeného proudu zkušenosti se vyčleňují určité diskrétní rysy. Dochází zde k izolování určitých představ, které jsou v rámci dané jazykové komunity fixovány určitými slovy. Zde jde o určitou selekci z „totality nereflektované, primární zkušenosti“.
- *Vyprávění o zkušenosti:* Zkušenost je nejen reflektovaná, ale také sdílená. Jedním z nejdůležitějších prostředků sdílení je vyprávění příběhu. Prostřednictvím vyprávění příběhu je naše zkušenost včleněna do interakce s druhými i do širšího kontextu kultury.

Tato rovina je zásadním způsobem určena vztahem vyprávějícího a naslouchajícího. V souvislosti s tím však může vznikat určitá trhlina mezi zkušeností a komunikací o ní.

- *Přepis zkušenosti:* Na této rovině je zkušenost sdílená v rámci vyprávění dalším způsobem redukována, a to tím, že je přepsána do podoby textu, zpravidla nekompletního, selektivního a částečného. Podobně jako v případě fotografie či filmu, představuje „zachycení“ určitý technický problém, jehož následkem dochází k částečné „ztrátě“ původní skutečnosti. Důležité je, že již na této rovině se jedná o určitou interpretaci, byť ne vždy reflektovanou.
- *Analýza zkušenosti:* Zde dochází k analýze vyprávění zachycených v podobě textu. O tomto procesu se zpravidla hovoří jako o narativní analýze. Tato analýza je hlavní složkou interpretačního procesu, který však do jisté míry probíhá i v předcházející a následující fázi. Interpretací vzniká jakýsi nový text, který má často podobu vybraných fragmentů vyprávění, které jsou propojeny interpretujícím textem. V této fázi tedy dochází k výzkumníkově převyprávění vyprávění zkoumané osoby.
- *Čtení jako zkušenost:* Tak jako jiné druhy výzkumů, i narativní výzkum se pokouší o určitou objektivitu ve smyslu „nestrannosti“, či spíše „mnohostrannost“. To znamená, že alespoň některé výzkumy se pokoušejí, aby interpretace byla prováděna „z několika stran“. To může znamenat například to, že výzkumník svůj interpretující text poskytne svým kolegům, kteří jeho interpretace obohatí svými. Jinou možností je, že se text vrátí k tomu, jehož zkušenost interpretuje. Ideálem narativního výzkumu (který, tak jako každý ideál, je jen zřídka dosahován) je jakýsi mnohohlasý text, v němž se prolíná řada různých interpretací. Předpokládá se, že teprve v této pluralitě interpretací se zkoumaná skutečnost může ukázat ve své rozmanitosti a hloubce.

Přestože je takovýto model úrovní reprezentace zkušenosti, jak bylo uvedeno, užitečným nástrojem pro výzkum, lze proti němu vznést zásadní námitky. Hlavní námitka se týká problematičnosti předpokladu původní, nezprostředkované roviny zkušenosti, tj. předpokladu, že nejprve prožíváme, toto původní prožívání pak můžeme či nemusíme reflektovat, tato reflexe pak může či nemusí najít výraz ve slovech, která pak - jako něco dodatečného - mohou být uspořádána do formy vyprávění. Alternativu k takovému pojetí představuje radikální obrat k jazyku, diskursu či textu (Konopásek, 1996). Jedná se o pojetí,

ve kterém je jakékoliv rozlišování mezi zkušeností a jejím jazykovým vyjádřením čímisi bezpředmětným. Jako text či diskurs jsou zde chápány nejen vyprávění samotná, ale také ten, kdo vypráví, i to, o čem se vypráví, tedy osoby, jejich jednání a prožívání, či také události, věci, historické a kulturní souvislosti apod. Prožívaný život je určitým druhem textu či vyprávění (Chrz, 2004). Tato alternativa nachází ohlas jak v psychologii, tak také v biografické sociologii (Konopásek, 1996).

Ve vztahu ke sběru dat prostřednictvím narativní analýzy se k ní rovněž vyjadřuje F. Schütze: Během narativního rozhovoru se participant skrze „nový způsob“ hodnocení aspektů vyprávěného příběhu (a skrze nový kontext vypravování) pokouší znovu nastolit bezprostřední propojení mezi samotným vyprávěním a procesem vzpomínání a vrstvení prožitků. Vtom spočívá cíl narativního rozhovoru: ve sdílení dynamického proudu spontánního vyprávění, v kterém dochází ke znovuoživení proudu vlastních prožitků a - do současnosti transponovaného - vrstvení zkušeností. Toto vrstvení zkušeností se váže k původnímu průběhu jednání a interakce v rámci kdysi aktuální každodenní praxe, a obsahuje tedy jen relativně platný soubor představ, kategorií, myšlení a interpretací. (Schütze, 1999)

Vzhledem k dvěma výše naznačeným pojetím existuje určitý kompromis, který představuje pojetí P. Ricoeura. Toto pojetí má s druhou uvedenou alternativou společné to, že také zde se předpokládá, že nikoliv pouhé vyprávění o životě, ale „život sám“ má svoji narativní strukturu. Tj. nejenom že „vyprávíme život“, ale také „žijeme vyprávění“. V tomto žitém vyprávění i ve vyprávěném životě však vždy cosi „přichází ke slovu“. To znamená, že život má také svoji přednarativní strukturu, vtom se toto pojetí shoduje s první výše naznačenou alternativou. Člověk je zasazen do života jakožto jednající bytost vždy se již vyskytující v prostoru určitých okolností, motivů, cílů, aktérů, interakcí a výsledků. V prostoru těchto daností, do nichž je „vržen“, se však člověk vždy alespoň do určité míry svobodně rozvrhuje. Porozumění životu je „rozvrhem“, který je prováděn prostřednictvím narativní konstrukce. Člověk odpovídá na určité nároky a výzvy, v nichž si život žádá, aby byl ztvárněn jako „dobrý příběh“, který „dává smysl“ (Chrz, 2004).

Význam lidské zkušenosti je strukturován narativně a je nám přístupný skrze určitou konkrétní, dílčí podobu této narativní strukturace, zpravidla skrze autobiografické vyprávění získané v kontextu výzkumného rozhovoru. V autobiografickém vyprávění je život ztvárněn a současně také interpretován. K tomu přistupuje - v rámci výzkumného procesu - ztvárnění a interpretace ze strany výzkumníka. Proto je možné říci, jak již bylo naznačeno výše, že narativní výzkum je „interpretací interpretace“, „rekonstrukcí konstrukce“ či „převyprávěním

vyprávění". Přitom je třeba mít stále na paměti, že vyprávěný život by měl být interpretován z hlediska významů, které mu ve své konstrukci dávají vyprávějíci. Narativní výzkum lze chápat jako „rekonstrukci způsobu vytváření významu narativními prostředky" (Chrz, 2004).

4. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO POSTUPU

4.1. Výběr zkoumaných osob

Osoby, které poskytly rozhovory pro moji analýzu, patřily v době sběru dat mezi klienty o.s. Fokus a Bona o.p.s.. Vzorek zkoumaných osob tvořilo celkem osm respondentů, tři ženy a pět mužů, což zhruba odpovídá rozložení počtu žen a mužů mezi obyvateli chráněných komunitních bydlení (dále CHKB). Všichni respondenti opakovaně absolvovali hospitalizaci v psychiatrické léčebně a mají diagnózu paranoidní schizofrenie. Kromě jednoho byli všichni obyvateli CHKB.

S polovinou z respondentů jsem měla přátelský vztah, protože jsem byla zaměstnankyní jednoho z výše zmíněných zařízení. Čtyři respondenty (Marka, Janu, Leoše a Martina) jsem blíže poznala v podstatě až při setkání za účelem rozhovoru. Tato okolnost však nijak výrazně neovlivnila směřování, důvěrnost či obsah vyprávění. Snad jen v oblasti bližších informací o situaci a životním kontextu respondentů nemohu poskytnout podrobnější údaje.

Vzorek osob by nebylo možné považovat za reprezentativní, kdyby tato práce měla splňovat kritéria kvalitativního výzkumu. Práce však vychází z metodologických postupů kvalitativního (narativního) výzkumu, a tak se výzkumník vzdává „představy o nezbytnosti výzkumu u statisticky významné části populace, aby bylo možné formulovat psychologicky spolehlivé závěry" (Čermák, 2002). Ačkoli je výzkumný vzorek pestrý a životní příběhy jedinečné, spojuje jednotlivce samotný fakt, že je životní okolnosti svedly po absolvování několika hospitalizací v psychiatrické léčebně do CHKB.

4.2. Charakteristika jednotlivých osob

Pro bližší charakteristiku zkoumaných osob a zasazení jejich vyprávění do situačního kontextu zde uvádím několik informací o současné situaci a jejich souvislostech. Dále uvádím stručný popis kontaktu při rozhovoru.

1. Paní Božena:

Situace: Božena je vstřícná, usměvavá žena ve věku asi 35 let, má jednoho dospívajícího syna. Pracuje v chráněné dílně, ale často je na nemocenské z důvodu únavy a nemoci. Po několika hospitalizacích nastoupila na CHKB, kde je v současnosti třetím rokem. S rodinou je v kontaktu, ale z návštěv rodičů bývá několik dní i týdnů rozrušená. V současnosti se však situace z důvodu změny opatrovnictví (z otce na soudem určenou opatrovnici) docela zlepšuje.

Kontakt: Boženka přišla (po předchozí domluvě) kvůli rozhovoru sama, těšila se na spolupráci, ale cítila se zároveň v napjatém očekávání a obavách z obsahu vyprávění, jak sama říkala. Kontakt je mezi námi od počátku otevřený, v atmosféře důvěry, takže nebyl problém začít. Božena však mluvila téměř po celou dobu poměrně tiše, smutně, bez energie (což ale nevzhlední neobvyklé).

2. Paní Erika:

Situace: Erika působí na svůj věk mladě (je jí asi 50 let) a je patrné, že pečuje o svůj vzhled - ráda se nápadně a mladistvě líčí i obléká. I přes svůj úsměv vzbuzuje dojem přísnosti a nepřístupnosti. Erika žije v CHKB přibližně dva roky, ale těžko zde snáší kolektiv, společný provoz, zvyklosti spolubydlících a dělení se o soukromý prostor (říká, že vzhledem k věku a k těžkému životu). Pracuje v chráněné dílně, ale chtěla by přestoupit jinde z důvodu vzdálenosti chráněného pracoviště a typu práce - pracuje v rukodělné dílně, ale ráda by využila své SŠ a jazykovému vzdělání. Rodinu nemá, nejbližší osobou jí je po několik let její opatrovnice a lékař (ambulantní psychiatr).

Kontakt: Erika nejprve s rozhovorem souhlasila, ale později, vzhledem k drobným sporům, které se mnou vedla ohledně provozu CHKB ztratila k rozhovorům chuť. V čase domluveném k nahrání rozhovoru mi oznámila mi, že je to nedůvěryhodné a své soukromí si nechá pro sebe. Po delší době, když se spory vyřešily, jsem se zeptala znovu a Erika - i když ne příliš nadšeně - souhlasila. Celé vyprávění se tedy odvíjelo v atmosféře lehké nedůvěry a dlouhodobého rozladu (poslední dobou totiž jakoby Erika ztrácela kontrolu nad svojí situací a tzv. „ztrácela náhled“ na nemoc - tedy, jednala tak, jak jí dojmy a pocity velely a byla s ní proto těžká domluva). Vyprávěla stručně, ačkoli jsme dříve vedli několik dlouhých uvolněnějších rozhovorů o jejím životě.

3. Pan Michal:

Situace: Michal je usměvavý padesátník, žije v CHKB přibližně dva roky. Je tvůrcem příjemné atmosféry, upřednostňuje klidnou domluvu a rád učí ostatní obyvatele svému kuchařskému umění. Během dvou týdnů se stěhuje jinam, do méně chráněného prostředí. Je v napjatém očekávání - těší se na soukromí a volnost, ale má rovněž obavy, jak to bude zvládat. Důvěru vkládá ve svou přítelkyni a jako další jistotu vnímá i práci v chráněné dílně, kde bude trávit alespoň část dne v kolektivu.

Kontakt: Michal si nechal týden na rozmyšlenou - nebyl si jist, zda chce poskytovat osobní informace. Nakonec ale souhlasil - hlavně proto, že jsme si příjemně popovídali o jeho básních. Pak už byl na vyprávění naladěný a s úsměvem jemu vlastním, ale i s jistou rezervovaností začal vyprávět.

4. Pan Pavel:

Situace: Pavel je v CHKB dva a půl roku a z důvodu brzkého dosažení důchodového věku už nepracuje v žádné chráněné dílně. Z finančních důvodů (vzhledem k minulosti má velmi nízký příjem - plný invalidní důchod) by zřejmě nesehnal dostupné samostatné bydlení, a tak v CHKB dočká přechodu do domova důchodců. Dlouhou dobu strávil v psychiatrické léčebně, kde byl několikrát hospitalizován. Od svých psychických potíží má nyní celkem odstup, cítí se obvykle docela dobře a umí se o sebe opět postarat.

Rodinu nemá, nedávno jej po dlouhé době navštívil bratr, aby mu oznámil smrt matky. (Ačkoli to z rozhovoru nevyplývá, považuji za podstatné zde sdělit fakt, že Pavlův otec měl rovněž diagnózu paranoidní schizofrenie).

Kontakt: Pavel je starší, vysoký, hubený muž - působí stále smutně, ale přesto patří k vstřícným obyvatelům CHKB. Na vyprávění docela těšil, protože rád vypráví o svém životě a myšlenkách, které si celé dny „sumíruje“ dohromady do krátkých statí a úvah.

Ačkoli ke mně cítí důvěru, pociťoval zároveň i trému ze zodpovědnosti za to, co chce lidstvu sdělit. Řeč měl ale dobře rozmyšlenou, a tak hned začal plynule, s pozorovatelským odstupem i zaujetím o své minulosti vyprávět.

5. Pan Martin:

Situace: Martin je mladý - asi třicetiletý - muž. První psychotickou zkušenost zhruba před pěti lety, druhou asi dva roky poté. U (organizace poskytující sociální služby) byl pouze 1 rok zaměstnán a prošel programem opětovného začlenění do pracovního procesu. V

současnosti bydlí na ubytovně, ale víkendy tráví u rodičů mimo Prahu. S rodinou má již dobré vztahy a jak sám říká, váží si jich.

Kontakt: V kavárně na mě čekal sympatický urostlý mladý muž oblečený v černém a zřejmě příznivec metalu. Hned se ptal, co že studuji a proč jsme se vlastně sešli. Působil nesměle, ale klidně. Zpočátku se trochu styděl - nevěděl, co má očekávat, protože si nemohl vzpomenout na společný výlet pro zaměstnance chráněné dílny, na němž jsme se o rozhovoru předběžně domlouvali. Rychle se však vytvořila důvěrnější atmosféra a Marek mluvil víceméně vyrovnaně a otevřeně i o nepříjemných prožitcích.

6. Paní Jitka:

Situace: Jitce je kolem padesáti let, v CHKB žije přibližně jeden rok, předtím strávila 15 let v PL. Momentálně je bez práce, ale shání domácí. V CHKB je docela spokojená, má ráda společnost spolubydlících. Cítí se už docela samostatná, ale moc si ještě nedůvěřuje.

S rodinou není v kontaktu, rodiče již zemřeli. Stýká se pouze s jednou kamarádkou.

Kontakt: Jitka se na vyprávění těšila, ale zároveň se ho bála, takže se naše schůzka podařila až napodruhé - poprvé na ni „zapomněla“. Byla trochu rozpačitá, zda mne bude zajímat, co mi bude vyprávět a zda mi to bude stačit. Poté, co jsem ji ubezpečila, že ocením cokoli, co mi ze svého života bude chtít vyprávět, se přestala obávat a rychle se rozpovídala.

7. Pan Luboš:

Situace: Lubošovi je kolem 35 - 40ti let, v CHKB žije půl roku, momentálně hledá práci. Několik předešlých let strávil bez práce u rodičů nebo v PL. V CHKB je s něčím spokojený, a něčím ne, ale vnímá to jako naději na posun.

Bydlení u rodičů psychicky nezvládá a chce se osamostatnit, proto zažádal o CHKB. Se spolubydlícími vychází dobře, ale přátele v podstatě nemá.

Kontakt: Zpocenou ruku mi podává lehce neupravený urostlý muž. Působí jakoby drsně a přitom nešťastně. S vyprávěním samotným problém nemá, je spíše nervózní z kontaktu se mnou. Při rozhovoru je neklidný, třeští očima - chvíli se soustředí na vyprávění, chvíli na mě, místy se jakoby zanořuje do svých myšlenek, které neříká nahlas. Celkově vyprávění proběhlo spíše v nejisté atmosféře plné očekávání i přes moji snahu toto napětí redukovat.

8. Pan Matěj:

Situace: Matěj je pohledný snědý mladík ve věku kolem 25 let a v CHKB bydlí celkem dva roky. Před pár dny se nastěhoval, resp. vrátil do CHKB ve městě, protože mu nevyhovovalo dosavadní bydlení - ve větším kolektivu a stranou od města. Je zvyklý žít ve městě, mít kolem sebe více podnětů, také oceňuje komorní společenství místního CHKB. Sehnal si domácí práci, ale rád by pracoval někde v přírodě.

Rodina s ním už delší dobu kontakty neudrží - vyrůstal od raného dětství v dětském domově (zřejmě z důvodu schizofrenie matky), přátele v podstatě nemá.

Kontakt: Matěj je velmi křehké postavy a působí mírumilovně i nervózně zároveň. Přišel vkusně oblečený ve vlastnoručně pleteném svetru (to mi hrdě sděluje, když svetr chválím). Ačkoli mne vůbec nezná, je od počátku vstřícný a usměvavý. Zároveň se však cítí také nejistý, protože se domnívá, že se budu ptát a on nebude znát správné odpovědi. Několikrát jsem mu vysvětlila, o jaké „povídání“ půjde, a tak už s větší důvěrou, avšak stále nejistě, začíná vyprávět.

4.3. Metodika sběru dat

Ke sběru dat byla použita metoda narativního interview. Jedná se o metodu, která využívá formu otevřeného či hloubkového rozhovoru. „V narativním interview je informant (pozn. ve svém výzkumu používám termín participant) povzbuzován k tomu, aby ve spontánním vyprávění zprostředkoval spolu se svými osobními životními prožitky, i kolektivně-historické biografické události s jejich konkrétními situačními průběhy.“ (Schulze, 1999)

Metoda se zakládá na výše uvedeném předpokladu, že zkušenost je organizována do podoby příběhů. Narativní interview pak umožňuje znovunastolit propojení mezi vyprávěním, procesem vzpomínání a vrstvení prožitků. V tom je spočívá cíl rozhovoru: umožnit participantovi znovuoživení svých vlastních prožitků v dynamickém proudu spontánního vyprávění. Zároveň však dochází k novému způsobu hodnocení ve vztahu k vrstvení zkušeností a zároveň s ohledem na kontext výzkumné situace.

Specifická je při rozhovoru role tazatele/výzkumníka, který nijak nestrukturuje Participantovo vyprávění a zvláště v první, monologické fázi vyprávění neprovádí žádné tematizující intervence. Výzkumník stimuluje participanta především pozorným a zúčastněným nasloucháním. Tím umožní, aby se reaktualizované prožitky vynořovaly samy jako přirozené celky, které se strukturují jaksi „samy“ spíše než by byly strukturovány z vnějšku - dotazy a představami tazatele. V pozdější analýze tak pomohou chápat vnitřní

vztahy mezi zkušenostmi participanta, jeho tzv. „jazykování“. Tento termín zavedl H. Maturana, aby uchoпил naše existování v jazyce, v němž současně „vytváříme sociální sítě při vyjednávání o tom, kdo rozhodne, jaký má která sekvence událostí.“ (Trapková, Chvála, 2004)

Před uskutečněním samotného rozhovoru jsem od každého participanta vyžádala ústní souhlas k nahrávání rozhovoru na MP3 přehrávač a k prezentování získaných dat ve svojí diplomové práci. Zdůraznila jsem zaručení anonymity a zachování mlčenlivosti o všech osobních údajích a sděleních dotazovaného. Pro důsledné zachování anonymity jsem v prepisech rozhovorů změnila křestní jména participantů a místní názvy (města, léčebny apod.) nahradila obecnými názvy v závorkách.

Délka rozhovorů se pohybovala v rozmezí 30 - 90min. Rozhovory byly pořízeny během jara a léta roku 2007 a většina z nich se uskutečnila v CHKB, tedy v „domácím“ prostředí respondentů. Pouze rozhovor s panem Martinem, který nebyl uživatelem služeb CHKB, proběhl v klidné kavárně.

Zahájení rozhovoru bylo iniciováno volně položenou otázkou: „Vyprávějte mně o svém životě, jaký byl, než jste se dostal/a do léčebny?“ Osoba byla většinou pobídána, že může začít vyprávět od raného dětství či dospívání - jak jí to připadá vhodné vzhledem k položené otázce. Pak následovalo více či méně monologické rozvíjení autobiografického vyprávění na dané téma.

Moje úloha spočívala především ve zúčastněném aktivním naslouchání. Svým postojem jsem se snažila navodit atmosféru otevřenosti, v níž je možné sdělovat i to, co se zdá být „nemožné“. Polovina participantů dokázala vyprávět příběh bez významnějších intervencí a pobídek z mojí strany. S druhou polovinou jsem vedla spíše rozhovor, který jsem svými otázkami posouvala dopředu, navracela k tématu, případně jsem participantům poskytovala zpětnou vazbu v podobě potvrzení, podpory či uklidnění. V tom jsem zároveň vnímala největší potíže - pocit pohybu „na tenkém ledě“ - při sběru dat, která jsou citlivá, dotýkají se často ještě otevřených ran a mohou uvádět participanty do nejistoty. Proto bylo mnohdy náročné odhadnout, zda mohu vyprávěné téma posouvat kupředu nebo znovu otvírat, zaostřovat (když je pro mne informace neúplná, nejasná nebo má participant problém samostatně vyprávět) a riskovat tak psychickou nepohodu vyprávějího nebo jej spíše neutrálně okomentovat a tím přijít o jasnost sdělení. Tento problém při sběru dat úzce souvisí s charakteristikou respondentů a zřejmě není možné mu příliš zabránit, jde-li skutečně o rozhovor za účelem výzkumu, nikoli terapie apod.

V závěru rozhovoru jsem se většinou vracela svými dotazy k tématům, která mi ve vyprávění scházela, ale nechtěla jsem je aktualizovat dříve, než participant zformuluje své zkušenosti do celků tak, jak je vnímá on. Rovněž jsem se doptávala na některé nejasnosti, kterým jsem neporozuměla. Často tak došlo k opakovanému převyprávění téhož tématu z trochu jiného úhlu pohledu, v jiných souvislostech.

Ačkoli jsem měla záměr rozhovory zakončovat jakýmsi celkovým shrnutím navozeným otázkou: „Jak vám diagnóza a nemoc změnila život, co vám dala a vzala?“, u většiny rozhovorů se mi to nepodařilo. Důvodů bylo několik: vyčerpání tématu, ztráta původní linie a soustředěnosti na ni případně vyčerpání respondenta a neochota se znovu vracet k tomu, co už nějakým způsobem podle něj bylo řečeno. Rozhovory proto končí různě, často jakoby náhle.

Všechny rozhovory jsou jedinečné a ať už se jedná o souvislé vyprávění nebo spíše mnou vedený rozhovor, sdělují jasně či skrytě mnoho osobních zkušeností a často dramatických životních příběhů. Proto mne mrzí, že v prepisech nejde zachytit vzájemné naladění, měnící se barva hlasu a tempo řeči, neverbální komunikace apod.) Přesto jsem se však i tyto paraverbální projevy snažila alespoň náznakem ve svých prepisech zachytit.

Tímto způsobem jsem získala soubor osmi poměrně rozsáhlých, resp. obsahově komplikovaných rozhovorů. Dostala jsem se do fáze položení otázky, jak získaná data zpracovat.

5. ANALÝZA A INTERPRETACE ROZHovorŮ

5.1. Od sebraných dat ke kategoriím narativní analýzy

Při zpracování získaných dat jsem rozhovory mnohokrát pročítala a doplňovala pracovními poznámkami. Tato „čtení“ měla několik fází, v nichž jsem se pokaždé zaměřovala na jiné hledisko analýzy, resp. opakovaným pročítáním se díky hlubšímu pochopení rozhovorů vynořovala nová témata a kategorie analýzy. Jednotlivé fáze „čtení“ byly tyto:

- 1) zachycení „scénáře příběhu“, vynoření opakujících se témat a identifikace z nich vyplývajících kategorií narativní analýzy (více viz kapitola 5.1.)
- 2) analýza a interpretace rozhovorů z hlediska zvolených kategorií (viz kapitola 5.2)
- 3) interpretace a diskuse stěžejních kategorií (viz kapitola 6., 7.)

5.1.1. Identifikace „scénáře příběhu“

Kvalitativní, hermeneuticko-narativní přístup by ze své podstaty měl umožňovat pochopení životních zkušeností a jejich souvislosti s rozvojem a prožíváním schizofrenního onemocnění. U většiny příběhů je možné zaznamenat určitý charakteristický scénář, tzn. posloupnost životních zkušeností a témat tak, jak se v rozhovoru postupně vynořují.

Pro ilustraci struktury zkušeností používám v následujícím textu poměrně dlouhé ukázky z rozhovorů (vyprávění). Důvodem k jejich délce je snaha o zachování konzistence zkušenosti a zároveň také nemožnost vyjmout kratší úsek z bohatého, často obrazného nebo zdánlivě nesourodého vyprávění lidí, jejichž charakteristikou je právě neobvyklé prožívání a propojování životních zkušeností. Pokud je úryvek zkrácen, je vyňatá část nahrazena třemi tečkami v závorce.

K lepšímu uchopení a strukturaci zkušeností by měly sloužit kategorie narativní analýzy, které vykrystalizují až z obsahů sebraných rozhovorů. Za tímto účelem jsem nejprve hledala témata společná většině vyprávění a na jejich základě jsem identifikovala odpovídající kategorie.

5.1.1.1 Lokalizace a charakteristika počátku onemocnění v životě

Vyprávění participantů výzkumu většinou začíná fází lokalizace a charakteristiky počátku onemocnění v životě tak, jak jej vnímají oni sami. Většina z nich na začátku příběhu reaguje odpovědí na moji otázku směřující k navození vyprávění o jejich životě předtím, než se dostali do léčebny (nebo než se jim do života dostala diagnóza schizofrenie). V počátečních (většinou monologických) odpovědích však nacházím určitou nejednotnost ve způsobech této lokalizace. Začlenění počátku nemoci do životního příběhu se liší v čase, šíři kontextu a postupnosti či naopak náhlosti vzniku potíží. Krystalizují tak tři různé styly zahájení vyprávění:

A) Několik participantů i přes moje zadání (jehož cílem bylo navodit vzpomínání na svůj život od dětství) začíná vyprávění významnou (a tragickou) životní událostí, s níž se pojí začátek psychických potíží, resp. schizofrenního onemocnění.

Paní Božena přichází o přítele:

„Prostě jsem ve čtrnácti letech - vod mládí už jsme se znali s jedním klukem, se kterým jsem si povídala a se kterým jsme spolu chodili. ... Jenomže potom to špatně skončilo, protože já jsem musela na internát a... von se dostal do Dobřan, myslím že, a

nakonec něk skončil život, ani nevím jak. Prostě nikdo mě to nechtěl říct, já jsem pořád myslela že žije a nevěřila jsem tomu, že umřel (pauza)-.pořád jsem koukala všude a prostě jsem tomu nemohla uvěřit, co je to smrt a takhle a nikdo mi to nevysvětlil... A potom, když jsem byla na internátě, tak prostě, potom, když jsem dokončila třetí ročník a dostala jsem se do čtvrtýho ročníku, tak prostě jsem onemocněla a - duševně - a nikdo mi to nevěřil a mysleli si za komunistů, že si dělám srandu a že se nechci učit, jenomže to nešlo (naléhavě)... "

Paní Erika ztrácí hned několik blízkých příbuzných v krátkém čase:

„Já jsem žila s rodičema a příbuzenstvem, to bylo za revoluce. V roce 1986 mi umřela maminka na rakovinu v květnu, o tři roky později, těsně před revolucí v roce 89 zemřel tatínek, ten byl teda workholik takovej, pracoval na letišti jako mechanik a když šel do důchodu v šedesáti letech, tak se úplně zhroutil a do třech měsíců umřel. To se někdy stává, když jsou lidi bez práce, že jsou najednou vykořelení, nemaj co dělat, tak prostě...se utrápil, von se utrápil doslova (důrazně). No a ještě dva příbuzný mi umřeli, každej rok jeden člověk, já jsem zůstala úplně sama, tak jsem teď nevěděla, co: prostě chodit do práce, udržovat byt, na mě toho bylo najednou bylo šíleně moc. Přítel jsem neměla žádnýho, v podstatě jen ten kostel. No a práci jsem měla, tu jsem měla, jenže scházelo nějaký zázemí rodinný prostě. No, tak mě doktorka, jako obvodní, doporučila, abych měla invalidní důchod, to mi jako zajistila napřed sama a asi za čtyři roky teprve jsem dostala to doporučení z psychiatrie. Jako, no. "

Příběh Boženy i Eriky nám na svém počátku odhaluje jakýsi „bod zlomu“ - úmrtí blízkých osob a s tím spojené okolnosti. Není to však jenom úmrtí a ztráta blízkých osob, co přineslo problémy. Je to také zaskočení setkáním se s fenoménem smrti a nedostatkem zázemí citového, vztahového i informačního - pro přijetí tohoto prožitku prostřednictvím komunikace a sdílení. Začátek potíží duševního charakteru je na konci sdělení navázán nepřímou, jaksi mimochodem. Jakoby obě ženy tušily souvislost, spojují zkušenost ztráty blízké osoby a začátek potíží - ovšem jenom chronologicky. Vědomé „proto“ nebo „protože“^v obou sděleních schází.

B) Michal a Matěj hned začínají popisem pocitů a prožitků, které je přesvědčili o tom, že zažívají něco zvláštního, nad čím nemají vědomou kontrolu. Tytéž prožitky později přesvědčili odborníky o tom, že je na místě diagnóza schizofrenie:

„Mě to začalo v roce devadesát pět — jako ty problémy. Jsem začal v podstatě mít hlasy, byl jsem přesvědčen, že mám telepatii (pousměje se) a následně se to začalo stupňovat, v dvaceti šesti jsem začal poprvé navštěvovat psychiatra, začal jsem mít pocity, že mě jako říkají, že jsem sledovaný, že mě chtějí zlikvidovat, a...měl jsem pocit, že se jako všichni vo mě bavěj, že se vo mě všude mluví. Postupem času jsem byl několikrát hospitalizovaný v psychiatrický léčebně - asi dvanáctkrát.“

„Tak já jsem zjistil, že ty halucinace mám delší dobu než...než jčík to bylo určeno. To znamená, že mi to začlo asi ve třech nebo ve čtyřech letech mi to začínalo. Pak se to vlastně - po jednadvaceti letech se to přehouplo až do teď, je to čím dál horší a nelepší se to, no. Máte takový halucinace, vidíte obrázky... vidíte tam hady nebo vidíte tam náč, něco prostě vidíte no a pak vidíte... pak jako...pak jako vidíte...pak třeba vidíte i jako nereálný věci než ty, který byste třeba chtěla vidět. Pak máte hlasy, který vám říkají něco vošklivýho nebo něco dobrýho nebo něco pozitivního. No a tak, no.“

Michal i Matěj definují začátek nemoci konkrétními termíny - „mít hlasy, telepatii, halucinace“. Michal navíc říká, že „měl pocity“ sledování druhými apod. Zároveň zmiňuje stupňování těchto prožitků, které jej dovedlo na psychiatrii a později až k hospitalizaci. Matěj konkretizuje obsah prožitků, který je občas nechtěný a vymyká se jeho vůli.

C) Příběh zbývající čtveřice participantů začíná tak, jak jej moje otázka navozovala: nejprve je uveden širší biograficko-historický kontext. To však neznamená, že je počátek psychických potíží (resp. psychotické zkušenosti) do příběhu včleněn jako jeho integrální součást, která má v příběhu svá „proto a protože“. Jitka i Luboš zasazují začátek svých potíží do školního, resp. pracovního rámce:

•>Tak jako...jako...dětství jsem měla pěkný, to jsem byla úplně zdravá. Nikdy jsem žádný hlasy neměla v dětství, vždycky jsem žila šťastně, vlastně s úplně normálním zdravým rozumem do devatenácti let, protože ... jsem ... chodila do - na devítiletku normálně do školy, tam jsem prospívala tak s těma dvouma dvojkama, jinak samý

jedničky, do devítiletky, potom jsem nastoupila na průmyslovku slaboproudu tady v Liberci a tam jsem chodila tři roky a ve čtvrtém ročníku mě napadlo, když jsem teda měla jít do čtvrtého ročníku, tak vo prázdninách mě napadlo, že...asi nezvládnou maturitu a dostala jsem strach. (...) Tak jsem si řekla: zkusím teda vystoupit ze školy. Rozhodla jsem se, že čtvrtý ročník už neudělám. Říkala jsem si: moc se učím, neměla jsem moc čas na nějaký...nějakýho chlapce, nějakou lásku nebo tak, protože jsem vlastně se dost věnovala učení, jsem vlastně nechodila nikam vůbec, jenom ze školy domů a učení, učení, pak nějaká televize, vid' a spánek a zase učení. A ve čtvrtém ročníku jsem se teda pro tohle rozhodla.(...) A... poradili mě - já jsem jako prostě nevěděla, jak to mam říct ve škole, že prostě končím a to - tak mě jedna pani poradila, že mam jít na psychiatrii a říct, že jsem přepracovaná (klesá hlasem, jakoby unaveně). "

Jitčin příběh začíná pěkným dětstvím, které je charakterizováno štěstím, zdravým rozumem a bezproblémovým absolvováním základní školy. Potíž nastává až na konci střední školy, kde už Jitka šťastná není - musí se moc učit, a proto jí nezbyvá čas na zábavu a na vztahy.

Luboš lokalizuje začátek svých potíží až do doby, kdy už nějakou chvíli pracoval:

„Dobry, no (mluví ztěžka). Tak předtím jsem chodil na základní školu a učil se asi hlavně, žejo, potom jsem se vyučil mechanikem strojů a strojních zařízení - to byl obor na tři a půl roku žejo prostě, a potom jsem, potom jsem nastoupil do zaměstnání, kde jsem vlastně ještě osum let dělal, žejo, prostě. A ...(pauza)...jako (pauza)...už se ta nemoc začala projevovat nějak a tohleto prostě, protože všichni mi právě říkali, že jsem normální úplně. A to je nenormální. Právě tohleto a to... Právě voni říkali: „Protože ses úplně nenor- teda normální.“ (smích)

Ačkoli Lubošův příběh začíná (ve snaze odpovědět na moji otázku) už dobou školní docházky, sdělení je velmi stručné, v podstatě nás pouze informuje, jakého Luboš dosáhl vzdělání, ale neříká nám, jak se mu jeho dětství a období vzdělávání líbilo, na jaké momenty^{S1} vzpomíná. V několika větách se Luboš dostává k potíži - kterou ale pouze naznačuje citováním „všech“, kteří ho ujišťovali, že je normální. O jeho prožitcích či potížích toho tedy na začátku příběhu mnoho nevíme.

K této dvojici participantů se nabízí přiřadit i Martina, který zahajuje příběh charakteristikou sebe sama - svojí uzavřeností či vyčleněností ve vztahu k začátku onemocnění. Příběh protkává souvislostmi s rodinou, vzděláním a zaměstnáním:

„Tak já nevím, tak já jsem byl takovej jakoby spíš uzavřenej člověk, trochu jako jsem měl problémy se začlenit do společnosti...no a můj brácha, ten má jako tedy taky diagnózu schizofrenie, ale ten onemocněl dřív než já. No a když 011 onemocněl, tak jsem - než jsem onemocněl já - tak jsem mu prostě dával takový ty přibližný rady, protože von nechtěl nikam chodit moc mezi lidi, spíš se zdržoval doma, tak jsem mu dával takový ty přibližný rady, ať chodí mezi lidi a všechno a tohleto a pak, když jsem onemocněl já, tak jsem viděl, jak to bylo nesmyslný, že se mě taky vůbec nikam nechtělo, prostě jako bych řekl, že jsem se hodně izoloval od lidí...no a ...no a...já jsem se nikdy - já jsem dělal veškerou chemicko-technologickou, tu jsem udělal, ale nikde jsem nevydržel dělat v práci dýl, jak tři měsíce. Já jsem měl celý život jako problémy fakt se začlenit, tak jsem prostě nevydržel nikde dýl, jak tři měsíce, tak jsem prostě vydržel nejdýl tady v (název organizace poskytující program sociální rehabilitace). Tam jsem dělal od listopadu 2006 teďka do konce srpna. A jako, to bylo jediný prostředí, kde, by se dalo říct, jsem s těma lidma docela - jako s těma pacientama - docela dobře vycházel. Tam se mi líbilo jako a tak si myslím, že..., že takovýhle zařízení jsou jako docela potřebný a docela užitečný. No a teďka to řeším, tuhle svoji takovou izolaci se svým psychologem. ”

Martin na začátku příběhu vypráví o své uzavřenosti v různých kontextech - ve vztahu k práci, k bratrovi, který onemocněl schizofrenií dříve než on. Ona uzavřenost je ale podle vyprávění spíše neschopností utvářet vztahy (ve společnosti, v práci), a proto se cítí izolovaný (nebo izolující se?) od lidí. Tato charakteristika je pro Martina zřejmě výchozím bodem schizofrenního onemocnění a její zasazení do širšího životního kontextu dokresluje obraz prostředí, v němž Martinovo onemocnění vznikalo a postupně zase ustupovalo.

A nyní se podívejme, jak začíná příběh Pavla:

„Já když jsem přemýšlel, kde jsem přišel k té diagnóze, tak mě napadlo, že to souvisí lautr s celým mým životem. Nemůžu opomenout důležitou okolnost, a sice, že jsem se narodil mamince na osmi měsících a sice jsem měl skoro tři kila a padesát centimetrů a nehty jsem měl v pořádku, téměř donošený dítě, ale já si myslím, že ten měsíc

deficitu se se mnou vleče jako vod maličko. Bratr byl vo rok starší a vždycky byl přede mnou jako vzor, tak jak jsme spolu chodili do mateřský školky a do školy, tak on, že měl samý jedničky, tak já jsem musel mít taky, tak mě to jako šponovalo vždycky, ty jeho schopnosti. Tak jsem byl takovej vypjatej, co se týče toho studia, no. Že jsem musel vykazovat, jako skládat rodině doma výsledky podobný jako bratr, no a mě připadá, jako že jsem, že jsem byl - to si možná vymejšlim jako, jo - připadá mi, že jsem byl tím jako víc stresovanej, tímhlenctim, že von to pojímal volnějc. Jako svůj život a já jsem to pojímal jako kopii jeho života, no. "

Pavel umisťuje počátek potíží zcela jinak, než ostatní participanti: už do doby porodní. A k tomu upozorňuje na souvislosti s pozicí „druhého“ - ať už v sourozeneckém vztahu nebo v oblasti fyzických i duševních (školních) výkonů. Vnímá tedy jistou nevýhodu v tom, že je od malička poměřován a hodnocen, což ho dostává do napětí, které se jeho životem vleče jako červená nit. Na konci úvodního sdělení se dokonce vyjadřuje tak, že jeho životu v dětství schází jeho vlastní autenticita, protože jej nemohl tvořit a žít, jak by si sám přál, ale byl svázán nároky a měřítky rodičů a bratra.

5.1.1.2 Přejchodné období mezi zdravím a nemocí

V druhé fázi příběh většiny participantů popisuje jakési přechodné období mezi zdravím a nemocí, nebo ještě přesněji mezi nějakou klíčovou životní událostí a prvním kontaktem s psychiatrií. Tuto fázi ilustruje vyprávění Boženy, Eriky, Jitky, Luboše a Matěje:

»••prostě jsem ležela v posteli a prostě mi nebylo duševně dobře a nechtěli mi to uvěřit ani doktorka, na tom internátě mi to nechtěla uvěřit...A protože vedle internátu hned byla doktorka a nechtěla mi to uvěřit, tu moji nemoc a myslela si, že si dělám legraci a prostě to nebyla žádná sranda, protože jsem měla pětky ve škole a prostě jsem se nemohla učit...tak nakonec jsem se dostala do Dobřan, do psychiatrie a - prostě zrovna před Vánoce - a prostě to bylo pro mě moc těžký, protože... tam prostě...prostě mě tam proháněli a když jsem něco nedodělala, tak mě dali injekci dokonce..."

Božena se cítila nepochopená, nepřijímaná, chyběla jí pomocná ruka a zázemí. Už ^{deISI} doba se cítila duševně špatně, trápilo ji, že se kvůli tomu špatně učí, ale nikdo ji nebral vážně. Potom se najednou ocitá - bez bližšího udání důvodu - v psychiatrické léčebně, což

pro ni znamená podobné instituční příkoří a nepochopení jako tomu bylo na internátě a u lékaře. Některé podobnosti Boženina přechodného období nacházíme i u Eriky:

„No, nejhorší je, že mi začali útočit lidi v domě na byt, já jsem bydlela se samýma starýma lidma - pětadvacet domácností starých lidí a ty proti mně vedli šikanu, až teda nakonec mě připravili vo byt (útrpně a odevzdaně konstatuje). Takže jsem zůstala bez bytu, takže bydlím tady na komunitním bydlení, což je „pěkný“ (ironicky).“

Erika, jak víme z předešlé fáze příběhu, a zůstala úplně sama. Ztratila rodinné zázemí a najednou musela obstarat spoustu věcí. K tomu se přidaly útoky ze strany sousedů, které nějakým způsobem Eriku dovedly až k opuštění bytu. Její období přechodu mezi zdravím a vstoupením do kontaktu s psychiatrií lze charakterizovat úplnou ztrátou vztahového i hmotného zázemí.

Jana se naopak pro „radikální řez“ svým životem rozhodla sama a před maturitou ukončila studium na střední škole:

„Tak jsem šla, vyhledala jsem pana psychiatra, (jméno), ale to jsem tam šla úplně bezdůvodně (zdůrazní). Jako na psychiatrii - vtom smyslu, že bych byla nějak nemocná. To jsem ještě nevěděla nic, že bych mohla bejt nemocná - žádný hlasy, nic, všechno, jenom prostě jsem si říkala: Já to nezvládnou, já už ten čtvrtý ročník už dělat nebudu. A... poradili mě - já jsem jako prostě nevěděla, jak to mam říct ve škole, že prostě končím a to - tak mě jedna pani poradila, že mam jít na psychiatrii a říct, že jsem přepracovaná (klesá hlasem, jakoby unaveně). Tak jsem tam šla - a to jako jsem si trošku vymyslela, abych dostala potvrzení, že mam jako, že můžu jako ze školy vystoupit. Tak jsem to říkala panu doktorovi, že jako chci zrušit ten čtvrtý ročník už, že chci, aby mě jako napsal takovej lístek, že jako už to nezvládám, že jsem přetažená, přepracovaná, a že to teda musím jako ten poslední ročník, že už nedodělám. No, tak mi to dal, já vystoupila, v pořádku všechno... tak jsem byla doma ...“

Jana svůj strach z nezvládnutí maturity, který je pro většinu lidí celkem obvyklý, vyřešila neobvykle - odešla předčasně ze školy „s požehnáním“ lékaře i rodičů (jak později ukazuje odpověď na můj doplňující dotaz):

J: A co na to říkali rodiče, když jste řekla, že přestanete chodit do školy?

Ji. Nic, vůbec nic, voni jsou rozumný, voní mi říkali jako: „Nojo, když, tak jo, no, co mulem dělat, no. Je to škoda, ale když to teda nechceš, tak nechod', no." Nic mě neříkali.

Ačkoli se toto období Janina života jeví jako relativně bezproblémové, vnímá jej /rejmě jako počátek životního období souvisejícího se schizofrenií, protože jím uvádí další události, které vedly ke vzniku psychických potíží. Zároveň zde dochází k prvnímu kontaktu s psychiatrií za záminkou ukončení středního vzdělávání z důvodu „přepracování". Zda byl Janin požadavek na psychiatra splněn bez váhání nebo jí bylo toto neobvyklé (a zároveň v zátěžovém období očekávatelné) rozhodnutí rozmlouváno, se můžeme jen dohadovat.

Janino přechodné období lze charakterizovat ztrátou sebejistoty, obavou a nedostatkem podpory, zájmu a určování hranic ze strany okolí.

I Luboš prožíval v době počátku svých potíží nepochopení a nedůvěru ze strany okolí:

L: (...) Vono to, právě, že už ta nemoc se začala projevovat vlastně...asi...po sestadvacátým roce mého života nebo nějak tak prostě...bylo to takový...že prostě už jsem začínal mít hlasy nějaký nebo to a takovýhle prostě, to. No a taky, nevím, jestli bych vo tom měl mluvit tady, no. Sice už jsem vo tom to...vono to je sice k smíchu tohleto...

J: Já myslím, že k smíchu není nic, co člověku třeba přišlo někdy důležitý.

L: Já jsem...já jsem (nadechne se) ... přiměj nástupce Přemyslovců nebo to, že jsem jejich potomek, to, no. A to jako, já znám svůj rodokmen, jo, ale může si vo mě každej myslet, že jsem blázen nebo to, no. Když jim tohle řeknu, no (nejisté). Jenže jsem levoboček, no. Tak v tom to je, no. Prostě, ale prostě žít se z toho nedá, tak prostě jsem šel do práce - pracovat jako všichni vostatní lidi. Za komunistů eště nebo prostě, když to bylo eště to, tak prostě, to jsem toho tolik nedbal a prostě to...jako (s úsměškem)^ jsem i v JZD pomáhal nebo to, žejo, na bramborách, se sazečkou na brambory a tak, to se poměrně to, no...ale vám to přijde asi nezajímavý, že.

(...Luboš na chvíli odklání hovor od tématu, jakoby potřeboval odlehčit)

J' Vy jste říkal, že jste potomek Přemyslovců, potom jste říkal, že jste měl v práci ty hlasy - to nějak souvisí spolu nebo...?

Souvisí, no, protože já jsem to nevěděl, žejo, tohlencto. Já jsem se to dozvěděl vlastně až to, žejo... "Kdo miluje, bloudí tmou." Se říká.

Luboš je přesvědčen o svém šlechtickém původu, v němž nachází svoji identitu a jež je mu oporou. Potíž je v tom, je jeho šlechtický původ není přímý - je levobočkem, a proto se nedá nic dokázat. Přijímá tedy svoji roli ve společnosti a pracuje jako ostatní. Uvádí, že se mu začaly objevovat potíže - „hlasy a takovýchle prostě“, které chápe jako projevy své nemoci. Tyto „hlasy“ byly zároveň zdrojem důležité informace o jeho původu. O tom, co pro něj jeho šlechtický původ znamená, jaké další body opory můžeme nalézt v jeho životě, se s Lubošem zřejmě nikdo nebavil. Spíše si mysleli, že „je blázen“.

V příběhu Matěje také nenacházíme zmínku o vztahu k okolí (a naopak o vztahu okolí k němu). Jak víme z předešlé fáze příběhu, on své halucinace vnímal od raného dětství, jenom jim pro sebe říkal „obrázky“. V období dospělosti, po ukončení vzdělávání ale nastoupil do práce a objevily se první vážnější problémy:

„Byl jsem na odborném učilišti pletacím (zadrmolí), takže jsem byl pletařem. No a pak jsem vlastně, protože jsem nesehnal práci na pletaře, tak jsem dělal veřejně prospěšný práce. (...) No a když jsem začínal, tak jsem ještě dělal u gyrose v bagetárně, bagety jsem dělal. (...) No a protože pak už jsem to nezvládal, tak jsem musel přejít na lehčí práci, no a tak mě vzali na Obecním úřadě v Teplicích mě vzali na veřejně prospěšný práce. No a to jsem měl pak ty halucinace. Jenomže já jsem nevěděl, co to je, ale bylo mi řečeno, že je to normální, takže pak zase když jsem přišel k doktorovi, tak vlastně doktor zjistil, že to normální není, že to je schizofrenie.“

Matějovo přechodné období spočívá v tom, že halucinace, které prožíval velkou část svého života, mu začínají bránit v práci a poprvé se z nich stává potíž. Nejprve je to Matějova potíž - halucinace jsou údajně normální, ale jemu brání v práci. Později lékař zjišťuje, že za potíž může nemoc - schizofrenie, čímž dává oprávnění Matějovým sníženým výkonům.

Pavel a Martin už v první fázi rozehráli své příběhy v širším kontextu svého života.

Pavel v druhé fázi příběhu rozvíjí nejen svůj vztah k bratrovi coby soupeři, ale především staví do popředí vzdělávání jako svůj životní motiv:

•No, říkám, že nejdůležitější pro mě v životě bylo studium, no. Jako prostě, že na základní škole jsem se učil tak, abych měl co nejlepší známky a na střední škole, tam jsem se s bratrem rozešli, tam už mi nedělal toho sparing partenra, ale von šel na gympl a ja jsem šel na uměleckou průmyslovku, ale zase prostě jsem si nemoh' dovolit bejt horší než von, protože von byl vo rok přede mnou, tak, zase jsem konfrontovali ty

vysvědčení, tak jsem se tomu věnoval s takovým tím studijním napětím, že jsem vlastně nic jiného nedělal na střední škole. Že jsem jenom studoval, no. Ze jsem pro zálibu měl minimum času, jedinou, kterou jsem měl, jsem měl tu kytaru, no, takže jsem ji měl jako takovou relaxaci. No a šlo mi to, jako se vyrovnávat bratrovi, aby se vo mě říkalo, že jsem stejně tak dobrej, no (pauza). (...) Ale přál jsem si po maturitě, abych, jak jsem řekl, jsem se orientoval studijně - přál jsem si se vzdělávat ještě nějak jako hlouběji univerzitně. Ale tím univerzitně jsem myslel jako filozoficky, že bych si připadal trošičku jako vědec nebo tak nějak jako...110, no zkrátka fdozoficky vzdělanej, no."

Pavel nám sděluje, že jej nutnost soutěžit s bratrem připravila o většinu volného času, protože se věnoval hlavně studiu. U toho se však rozhodl zůstat a i přes svoje umělecké zaměření měl potřebu větší hloubky ve vzdělání a proto se zaměřil na filozofii. Ačkoli zde nenacházíme jasněji vymezené přechodové období mezi zdravím a nemocí, můžeme konstatovat, že Pavlovo rodinné prostředí rovněž neposkytovalo příliš vřelého přijetí a porozumění - kladlo spíše nároky.

Martinův příběh v další fázi sděluje svůj postoj k psychotické zkušenosti:

„No a řekl bych, že schizofrenie úplně člověkovi převrátí život, že to je jakoby - , já nevím, že se pak prostě dívá na život jinak než, prostě než se díval předtím. Já jsem dřív - jako na vejšce - hodně, hodně chlastal a hulil jsem trávu a teďka vlastně pít nemůžu, kouřit trávu taky ne ... a někdy nevím, jestli mi to chybí nebo ne nebo jo...jako nepiju ani nekouřím, no...(s povzdechem) no já nevím...možná kdybyste se na něco ptala taky... "

Přes toto sdělení se dostává - podobně jako ostatní - k vztahovému zázemí, v němž se schizofrenní onemocnění rozvinulo:

„No to ne, já si myslím, že když jsem jako vyrůstal v rodině, že naše rodina byla jakoby takovým způsobem dysfunkční. Můj otec docela dost pil, tak jako na denním pořádku byly hádky v rodině, takže jako nikdy - abychom řešili takovýhle nějaký věci ~ to jsme nikdy u nás jako nedělali."

Ačkoli zatím nevíme, jak přesně vypadal Martinův přechod mezi zdravím a nemocí, ^{Vlme1} ze se zřejmě odehrával ve vztahově složitějších rodinných podmínkách, kde scházel prostor pro otevřené a důvěrné sdílení.

Posledním, koho jsme nezmínili, je Michal, který svůj příběh drží na linii bohatého popisu nemoci a jeho prožívání v ní. Přechodové období mezi zdravím a nemocí naopak příliš nezmiňuje:

„ Vano, říct jaký to bylo nebo jak to člověk prožíval, to se těžko vysvětluje, protože já jsem si v podstatě ten svůj stav nevybavoval. To si vybavovalo okolí - jako ty co se mnou žili, fíkali: „Hele, seš nějaký divnej, neblbni, běž se léčit.“, jo, takže já jsem v podstatě na základě těch rad, těch jako lidí, v podstatě na základě jejich výpovědí jsem se nechal hospitalizovat v léčebně,(...)”

Michal nám sděluje, že je těžké rozlišit stádium přechodu od zdraví k nemoci právě proto, že je jednání řízeno nevědomě, že se děje tak trochu mimo naši vůli a paměť, mimo naši identitu.

Druhá fáze nám z různých stran vypráví o přechodovém období v němž vyplouvají na povrch především dlouhodobé nedostatky a ztráty kontaktu, sdílení a přijetí v rodině nebo ztráta porozumění sama sobě, vlády nad svým prožíváním, nad zvládáním úkolů, které přináší život. Ať už přechodové období začíná na úrovni vnějších (nedostatek či ztráta vztahového zázemí) nebo vnitřních (ztráta kontroly nad svým prožíváním) podmínek, je zřejmé, že na nejhlubších úrovních je prožívání jedince syceno především pocity úzkosti. Ačkoli o nich participanti ve výše uvedených citacích nic neříkají, můžeme předpokládat, že v tomto období i nich nastává „stav krajní paniky a úzkosti, (který) je návěstím, že vědomá racionální obrana proti náporů mimovědomých procesů selhala, že vědomí samo již nebylo schopno je zpracovat a přetvořit tak, aby byly slučitelné s životem osobnosti a s požadavky sociálního prostředí.“ (Syřišřová, 1977)

5.1.1.3. Prožitky a okolnosti z doby vzniku onemocnění a hospitalizace

Vyprávění nás ve třetí fázi příběhu zavádí hlouběji do období vzniku a rozvoje onemocnění. Participanti většinou podrobně popisují prožitky a okolnosti z doby vzniku onemocnění a hospitalizace.

Některé příběhy se obracejí spíše k popisu prožívání a vytváří tak plastický obraz psychotických prožitků a jejich prolnutí se životem, jak ilustruje příběh pana Michala a Matěje:

„Když jsem byl v mánii, tak jsem měl prostě pocit, že mi patří celý svět, představoval jsem se jako František Ferdinand d'Esté, jako šlechtic.; U mam šlechtickéj rodokmen jsem byl přesvědčenej (pousmívá se), že jsem panovník a, no...Pak v roce dva tisíce jedna přišel rozvod, trval tři roky, to mě jako dost vzalo, chtěl jsem spáchat• sebevraždu...Nejdřív jsem se chtěl upít k smrti, pak jsem spolykal prášky a vodvezli mě (odlehčuje smíchem) «, pak jsem skočil pod auto, (...) Vono totiž jako ten svět kolem vás se vám míhá v úplně jinejch barvách. Vidíte to úplně jinak. Nevidíte tu realitu, vidíte to v těch bludách, slyšíte ty hlasy, člověk je přesvědčenej, že má tu telepatii, snaží se komunikovat jako divným způsobem, z... v ústraní... V podstatě cokoli, co se děje kolem vás vnímáte jako že se mluví vo vás, že vás napadaj, Že vás chtěj zlikvidovat a takhle, a vono je to dost stresující, protože člověk tím pádem,se stává dost agresivní, začíná jako to okolí napadat a neuvědomuje si to. " "

No, já jsem už, furt jsem jako zvracel, jurt se mi dělalo na zvracení a tak a pořád jsem nemohl vyřešit co to je a...hodně bych chtěl jako věci vědět vo tom. Co to je, proč to je, proč se mi zvedá furt vod všeho žaludek, proč mam takový stresy a úzkosti, jo. Všecko doromady, no. (...) Nejdřív to byly otrěsy jenom, pak to byla úzkost, to je jako že vás to vevnitř hodně deptá, že jako nemáte klid vevnitř a takhle, no. Takže jsem to musel srovnat vždycky práškama -jsem bral první prášky, to jsem se dověděl, že to jsou žluční kameny, tak mi dala prášky na to... " "

Tyto ukázky poměrně přesně ilustrují svět prožitků na úrovni mysli i těla v době, kdy přesáhnou zvladatelnou mez. Jedinec se většinou cítí velmi špatně, prožívá úzkost, neklid a nervozitu, ztrácí sebejistotu. Na základě těchto pocitů postupně ztrácí i kontakt sokolím (nebo okolí s ním), straní se ho a zároveň se jej obává, protože se jím cítí sledován. Jak popisuje Michal: „svět se míhá v úplně jinejch barvách" a ne vždy si je jedinec vědom toho, že se chová jinak. Člověka možná žene kupředu nutková aktivita, ale tělo strádá a vědomé jednání ustupuje silnějším mechanismům živeným úzkostí, s nimiž se jedinec identifikuje, ale nad nimiž ztratí moc, a tak se z nich stává ne-moc.

Jitčín příběh vypráví o nečekaném zlomu v prožívání, který nastal po určitém období »klidu před bouří":

já jsem právě si říkala: musím něco dělat, teď na to budu mít čas, jinak takhle nic nemůžu. Jenže já jsem byla zase půl roku z tý školy, jak jsem vystoupila, byla jsem půl roku doma a kde nic tu nic. Jenom seděla doma, koukala na maminku, sem tam na

televizi a takhle. Nic, ničemu jsem se moc nevěnovala. Nikam jsem nechodila a tak jsem si říkala: já musím nastoupit do nějaký práce.

Za půl roku, co jsem byla ze školy venku, jsem nastoupila jako operátorka děrovacích strojů tady na (název) v Liberci jako pracovnice, tak jsem tam pracovala půl roku a jako jsem neměla vůbec žádný potíže - s pamětí, ani s hlasama. To jsem měla tenkrát úplně zdravěj rozum a byla jsem dobrá pracovnice, si mě chválili (...) a najednou prostě asi za - jako během těch půl roku přišel den, kdy jsem v noci, prej - maminka mi vyprávěla, to si pamatuju ještě jako dneska, že jsem se v noci prej probudila a jako, to já vo tom vůbec nevím, to mi jako vyprávěla maminka, že jsem se prej probudila a začala jsem křičet „Maminko, já chci žít, já chci žít!“ (...) Tak na mě maminka prej koukala s tatínkem a já prej, já tam, já tam nakonec, to si pamatuju, to už mam v paměti, že jsem tam byla se zavřenejma vočima jako trošku v bezvědomí, že jsem nevnímala nic. Ale mluvila jsem (...) až do rána. A k ránu jsem se nějak probrala a rodiče asi nevěděli, co se mnou, (...) zavolali sanitu a ta si mě, ta za mnou přijela a ••ee...vzala si mě do stanice, žejo...a...(po překotném vyprávění zpomaluje)...a já jsem měla, jak jsem se probrala, tak už jsem nebyla normální. Ztratila jsem jako nějak paměť, protože jsem pořádně nevěděla, kde jsem. "

Ačkoliv Jitka popisuje zvrát ve svém prožívání jako náhlý - nastává „najednou“ přes noc, čímž navozuje jeho nelogičnost - uvozuje jej dlouhým popisem období před zvratem, kteří se jeví spíše jako postupná „ztráta moci“ - nad svým studiem, nad volným časem po předčasném ukončení školy a nakonec nad svým životem. Poslední ztráta moci sice proběhla ve snové existenci, ale přesto docela jasně odpovídá na Jitčinu dlouho nenaplněnou touhu Po „plném životě“ naplněném vztahy s lidmi, zájmy a zábavou (na rozdíl od toho prázdného studijního a pak pracovního, který doposud vedla).

Další příběhy popisují nejen prožívání, ale také životní a vztahové okolnosti, za nichž se ivozvinuly potíže, které vedly ke kontaktu s psychiatrií. Takový popis ilustruje příběh Eriky a Luboše:

J: Pamatuju si, že jsem se s vámi bavila - už je to dávno a ani si nepamatuju přesně, co jste mi vyprávěla - ale vim, že jste nějak víc mluvila o tý době, co jste byla v léčebně. Já nevím, jestli jste tam byla jednou nebo víckrát, jak dlouho jste tam byla...

E: Byla. Kvůli tomu bytu. Prostě jsem se pokaždý položila, zhroutila kvůli tomu bytu.

J: Jak to zhroucení vypadalo?

E: No co, jak vypadalo. Prostě mě ty lidi neměli rádi, no.

J: A co vlastně znamená „kvůli bytu“ - vy jste nějak nezvládala platit nájemný nebo co se tam dělo?

E: A dyť jsem vám to říkala (rozzlobeně), že jsem tam měla ty komunisty, který mě dělali ty naschvály a chtěli jenom peníze, peníze, peníze platit a přitom jsem neměla žádný prostor k existenci. Mi tam dávali věci za dveře, zakazovali prát a...

J: Jo a vy jste pociťovala všechny tyhle tlaky, tak jste to nevydržela psychicky a zhroutila jste se.

E: No, hrozný, starý lidi naštvaný, agresivní. Stařecká agrese, no (opovržlivě).

Absurdita příběhu zde spočívá v tom, že se člověk dostane do psychiatrické léčebny „kvůli tomu bytu“ a příčinu zhroucení s tím souvisejícího externalizuje - přičítá ji „starým naštvaným lidem“. Příběh Eriky dobře ilustruje subjektivitu pohledu na to, co všechno se kolem něj děje a co zároveň není slučitelné s tím, s čím se doposud identifikoval. Proto se začíná identifikovat se svými neuvědomovanými reakcemi na okolí a vytváří si takzvanou „paranoidní“ realitu, jak je tomu i v příběhu Luboše:

J: Tak se o nich zkuste rozprávět víc.

E: Dobře, no. Vono právě, z toho, žejo, to, to byl právě ten Karel IV., nebo to, to byl syn Přemysla Otakara, nebo to, nebo tohleto, to bylo prostě to, no...to jsou dějiny, který (zasmušile) hejbaly celým světem, no. Do určitý míry.

«/• Přinejmenším Evropou.

E: Přinejmenším Evropou, ano. Teta mi říkala, že máme v rodině Němce, v jedny větvi, vite?

J- Hmm, tak, lidský rody se různě míchaj...

E: To jo, to teda jo.

J: No...a...?

E: Člověk neví, jestli může v něco věřit eště. Jako, je to složitý, no. Ale je to vo tom, že prostě to, no...já bych si to asi měl míň připouštět. Nák tak.

J: Ale tak-

L: Pořád je to politika, tohle to, vite? Vono to je složitý, to je složitá věc.

J: Ale rodina není politika, ne?

E: Noo, ale do určitý míry je to taky politika, když se to tak veme.

J: *Jo?*

L: *Do určitý míry jo, no. Rodina není politika, ale do určitý míry je to politika, když si to uvědomíte. Aspoň, aspoň u nás je to tak, no. Táta říkal, že to, když jsme tam měli, v práci, že jsme měli německýho faráře nebo to a takže prostě mluvit s těma lidma a to... Von taťka, von se dost vyznal, on znal svět, no, to jako jo, teda. Pije, teda. ...prostě je to vo tom, že když vezme muž se ženou, tak prostě se sejdou málokdy, málokdy se sejdou, málokdy se sejde takovej pár, kterej by si rozuměl úplně doslova. Že mezi nima asi určitý ...no nevim, no, abych to nazval nějak slušně, třenice, no. Nastanou, žejo, po určitý době. Třeba...to záleží na všem, na všem prostě - jak je ten člověk prostě psychicky vyspělej, fyzicky vyspělej. Duševně jako, co, co zná vo tom světě prostě, si myslim, prostě, na tom to bude taky záviset prostě. Že, prostě, myslim si, že je to vo tom, prostě, když to, když...no prostě, není to jako v sedmnáctým století, jak tam měli ty otrokyně arabský...*

Luboš ve třetí fázi propojuje světovou a rodinnou historii a navrácí se do doby Karla které zřejmě symbolizuje období „moci nad světem“. Zároveň přenáší historicko-politické vzorce do rodinné historie, která tím pro něj ztrácí důvěryhodnost (v rodině byl Němec, a tak „Člověk neví, jestli může v něco věřit.“) Dále se ukazuje, že „rodina je politika“ a poiozumění v rodině závisí na mnoha osobních faktorech, které jedinec do vztahu může a nemusí přinést. Tak Luboš na velmi obecné rovině odhaluje nedůvěryhodné prostředí plné¹ enic a neporozumění, v němž zřejmě doposud žil. Zároveň naznačuje, že v sedmnáctém^{0 6 1} bylo vše zřejmě jednodušší, např. vztah k otrokyni, v němž nemohlo dojít nedorozuměním, protože bylo jasné, kdo je pánem situace.

Další příběhy se také zaměřují na popis okolností a vztahů, jak ilustruje vyprávění Martina a Pavla:

" (•••) Já si myslim, že když jsem jako vyrůstal v rodině, že naše rodina byla jakoby takovým způsobem dysfunkční. Můj otec docela dost pil, tak jako na denním pořádku byly hádky v rodině, takže jako nikdy - abychom řešili takovýhle nějaký věci - to jsme nikdy u nás jako nedělali. (...) Můj otec je taky takovej hodně uzavřenej, že se s nim nebavím v podstatě. Jako ne, že bysme neměli žádněj vztah jako, to my se máme určitým způsobem jako voba dva dost rádi, ale prostě von taky vyrůstal - von jeho otec taky chlastal hodně, (...) my jsme se tada vo tom nikdy nebavili,(...) Tak si myslim, že je to hodné, nebo nevim jestli hodně daný. I když brácha zas takovej uzavřenej, nebo

není - nemá takový problémy s těma licíma. Když jsme třeba jeli na pionýrskéj tábor, tak já jsem si udělal kámoše třeba dva, tři (...následuje dlouhá pasáž o tom, jak byl Martin už od školky trochu mimo kolektiv, kamarádů měl málo, ale zato je neměnil, takže každá změna prostředí - např. školního, byla náročná) a třeba von, jako brácha, ten mi dycky řiákl, ať kámoším i s jinějma a von měl jako víc těch kamarádů než já, jako dycky ale... No a po tý nemoci...(povzdech) se to prostě...jsem se se všemu přestal...mě se vo lim ne-, nechce bavit, protože tam byly náký osobní takový nechutný věci...jsme se rozešli prostě (mluví ztěžka, smutně). Ted'ka, ted'ka vlastně ty starý kamarády žádný nevidím, co jsem měl ve vsi, tam se chodilo vždycky do hospody a všechno se prostě řešilo vždycky v hospodě a já jsem tam nemohl chodit a voní za mnou domu nepřišli, tak jsem si říkal: „Když voní nejsou schopný přijít, tak co já za mina budu doleжат.“ Tak jako vznikla, vzniklo takový vakuum mezi náma. No a ... to pokračuje doted', no... (pauza) Já jsem tehdá (...) když se to začínalo nějak projevovat u bráchy, jsem nák moc nejezdil domů, protože jsem měl takový období, že jsem chtěl bejt co nejvíc vzdálenej prostě mojí rodině a škoda, že když brácha - když se to u něj Projevovalo poprvé, tak že ho bolela hlava a začal se točit dokola nějak. Tak ho vodvezli prostě já nevím kam, do který nemocnice a tam mu udělali to, no - (...) cetecko. (...) No a tak mu nějak zjistili, že má schizofrenii.

Maitin se zaměřuje na vztahy s lidmi - s rodinou, otcem a přáteli. Naznačuje, že ve vytváření vztahů byla nejen v jeho životě, ale v celé rodině „daná“ určitá potíž. Vztahů bylo malo, teško se vytvářely a ještě hůře ztrácely nebo měnily. I když uvádí do protikladu staršího bwtra, který se vztahy tolik problémů neměl, končí tuto část příběhu tím, že u bratra byla diagnostikovaná schizofrenie ještě dříve než u něj.

Pavel se zaměřuje především na dobu vysokoškolského studia a na okolnosti, za šerých se začalo jeho zvláštní chování:

„No, ale narazil jsem, při tom studiu jsem narazil na prohibitní autory (pozn. marxismu-leninismu), (...) no a mě to vábilo. Já jsem nedal na tu Leninovu tezi o náboženstvíjako opiu lidstva, protože mě žádněj Lenin nebude zakazovat se orientovat nábožensky nebo si aspoň přečíst bibli (...) na truc prostě jako tomu, Že jsem s tou tezí nesouhlasil a ty autory, který von vodpálkoval v tom devatenáct set pět roku, tak to byli právě autoři, kteří si ponechávali tu citovou rezervu, jakože se nevydávali za autority neomylný, že měli jako takovou tu rezervu, že třeba existuje taková eště

nějaká taková povšechnější pravda, kterou je třeba uznávat. Tak mě to -já jsem jako s uita víc sympatizoval. Oni podle mě psali hloubější myšlenky. (...) Taky nám jurt zdůrazňovali, že si máme najít nějakou svoji oblast studia a sami studovat a sami jít svou cestou. Tak jsem si myslel, že dělám dobrou věc, když jdu svou cestou; postupně mě ochably síly na ty předměty, který jsem měl stanovený a to už jsem ve třetím ročníku jako neměl jsem'- utekla mě nálada i na ten marxismus právě v důsledku toho, že kdybych se chtěl zaobírat něčím , co mě baví, tak to by byli ty prohibitní autoři a to by mě možná vyhodili ze školy. Tak jsem prostě hledal řešení, jak to udělat, no a byl jsem na tu školu naštvanej, tak jsem natruc den před odevzdáním diplomové práce zanechal studia na té škole a šel jsem si svou cestou a sehnal jsem si ten Bogdanovův „Náčrt všeobecné organizační vědy" a ten jsem si překládal, potom po zanechání studia jsem si ho přeložil do češtiny, abych se vzdělal. (...) Jenže tehleten můj krok byl tak rozhodnej, tak působívej, tak okatej, že to vyrazilo dech spolužákům i kantorům, tak já, když se dneska zaobírám svými zdravotními materiály, tak tam mám psáno, že se u mě za dob studií na vysoké škole rozvíjelo psychotické onemocnění, tak ^{sl} to vztahuju právě jako k tomu svému zásadnímu rozhodnutí, protože laik by řekl, že ^{mi} Přeskočilo, 110. Tak jsem si myslel, že mi nepřeskočilo, ale že jsem jako šel furt pnmou linií. Já jsem si předsevzal, když jsem šel na tu Karlovu Univerzitu, že se budu vzdělávat, abych byl vzdělanějfilozoficky. A tomu jsem dostál. "

Pavel podrobně popisuje dobu, kdy hledal a nenacházel smysl studia, potažmo i života. A protože byl osamoceným bojovníkem za pravdu, který nenalezl dovolání a pochopení ani v rodině ani ve škole, nezbylo mu, než jít za svým cílem sám a „natruc". Tak se I ^{oP^{ustil}} školu těsně před koncem a vzdělával se sám.

⁵¹1-4. „Jak to bylo" případně „co se stalo", že Jsem se zbláznil"

Po fázi lokalizace a charakteristiky počátku onemocnění v životě, fázi přechodného období mezi zdravím a nemocí, a fázi popisu prožitků a okolností z doby vzniku onemocnění ^a hospitalizace ve většině příběhu dochází fázi popisu toho „jak to bylo" případně „co se ^{stalo"}> že „jsem se zbláznil".

Bozenin příběh se nedostává hlouběji do životní historie, prožitků a vztahů v době ^{"Z^{rdvi} a P^{rec}}hází přímo k popisu zážitků z doby hospitalizace, z doby, kdy už nemohla o svém životě příliš rozhodovat:

„Dostala jsem se tam asi patnáctkrát, clo těch Dobřan, dokonce. A ještě ke všemu jsem dostávala šoky. A...eeee - potom už mě dávali na ten nejlepší pavilon, na pětadvacítku, kde jsem se měla dobře, byli tam se mnou moc spokojeni a měli mě tam moc rádi, na tý pětadvacítce. (...) Tam to bylo dobré, tam byly muži i Ženy a byl tam pan Huculec, vedl komunitu a vedle mě seděl a prostě jsem ho poslouchala, jako kdyby byl můj tatínek, prostě jsem ho měla moc ráda... (...) hm (zamyslí se) ... do důchodu mě dali, myslím, až v devatenácti, protože jsem byla na praxi na poště, na překládce a všechno jsem musela zvládat, ty balíky, kam to patří, svazky dělat (...) Prostě jsem to všechno zvládala dobře, jenomže...eee... potom...se mi udělalo zase špatně a rodiče si mysleli, že si zase dělám srandu, jenže to nebyla žádná sranda, měla jsem jít znovu do školy a to už...(…) se mi udělalo zase špatně, tak jsem musela zase do Dobřan (třese se jí hlas)...mě odvezli... a prostě jsem... nemohla tu školu dokončit, už to nešlo prostě, tak mě dali do důchodu bez data, za mě jeden pán prostě, ketrej dělal nějakýho vedoucího nebo nadřízenýho, nějakýho z pošty a vod pošty mě dali důchod, nějak tak no... Rodiče mě zbavili úplně svéprávnosti, ee...pak jsem se dostala až ke Krajskému soudu tady v Praze, navrátili mi celou svéprávnost, než šla jsem do první třídy ... a (pauza) ...než šla jsem do první třídy...aaa....tak mě ho prostě...vzali a ještě přitom mně zbavili napůl svéprávnosti."

Příběhy se obloukem přes podrobnější popis životních okolností (rodinného zázemí, vztahu a vzpomínek ze školy, práce) dostávají k tomu, čím často začínaly, tedy k tomu „jak se stalo, že jsem se stal schizofrenikem", ale teď už v jiném světle, na pozadí širšího kontextu. Takového popisu se týká příběh Luboše, Matěje, Jitky, Martina a Pavla:

„Jak jsem se voctnul tady? No, prostě, už jsem si říkal, říkal jsem si, že bych prostě moh v životě dokázat ještě trochu víc, že bych šel na školu nebo že bych si udělal nástavbu nebo to, na průmyslovku, ale bohužel to nevyšlo, takže jsem začal chodit do práce ještě zase dál a potom tam byly ty problémy s tím šéfem, jsem měl teda prostě mimo to...Takže mě vyhodili, protože jsem neznal právo ani to, jaký má ten zamestnanec nebo jaký má ten zaměstnavatel, ty zákony jsou různé nebo prostě to. Takže jsem se potom - ne, že bych se zbláznil, ale prostě, hráblo mi z toho, no."

Luboš popisuje, jak neuspěl ve svých studijních snahách a když pak v práci měl „ty problémy s tím šéfem“ - zřejmě na pozadí „hlasů“, jejich sdělení a orientace na svůj přemyslovský původ - ztratil se i ve svých právech a povinnostech coby zaměstnanec a „hráblo mu z toho“.

Matěj naopak si svým stavem nebyl jist, nebyl si vědom toho, že by se dělo něco zvláštního a nemoc odhalili až lékaři:

J: A podle čeho jste ve čtyřech letech poznal, že máte halucinace:

Ma: Protože já si pamatuji, něco eště, co jsem měl za vobrázky a vlastně eště doktoři, ti mi pomohli hodně na psychiatrii, ti to vlastně zjistili, našli to.

J: Co našli?

Ma: Noo, ty obrázky našli. Protože to tam viděli taky, že je to ta schizofrenie.

J: A kde je našli?

Ma: V Mostě, na psychiatrii.

J: No, ale ty obrázky byly ve vaší mysli, ne?

Ma: No, ale vono to nák šlo ven, tak to viděli nebo co (znepokojeně). To našli, no, říkali, že to je schizofrenie, ta nemoc, no.

Matěj popisuje velmi konkrétním způsobem, co bylo určujícím znakem toho, že se stal schizofrenikem. Měl halucinace, které „viděli“ i lékaři a uznali je jako určující znak pro diagnózu schizofrenie.

Ani Martinovi se jeho stav nezdál neobvyklý, přestože si dobře pamatuje, jak se jeho chování měnilo. O tom, že jde o nemoc jej informovali až lékaři:

„No a u mě se to projevovalo tak, jak jsem, jak jsem vždycky byl mimo společnost nebo tak, tak moji nejvoblíbenější autoři byli - já nevím, jestli to znáte - třeba Bukowski, Kerouac a prostě takovýhle tyhle autoři. A tak jako pro mě bylo určitým způsobem jakoby takový, že jsem, že jsem nechodil do práce a že jsem chodil jenom na brigády teda a jenom jsem si prostě vydělal jenom na ubytovnu a na nejzákladnější jídlo a jinak jsem nechodil nikam. (...) No a tak jak jsem žil mimo, tak jsem to nějak nepozoroval, že bych se jako měnil nebo tohlencto. Akorát pak teda jeden čas, než to propuklo, tak jsem se dostal, tak jsem nebyl, nebyl už schopnej zvládat už schopnej chodit ani na ty brigády a už jsem si říkal, že mě to prostě nebaví, že chci jít zas někam se posunout někam jinam. No a tak jsem se pak vrátil domů,

protože už jsem neměl z čeho žít a válel jsem se doma na pokoji a dycky, dycky třeba večer jsem si vzal ve špajzu flašku tvrdýho, tak jsem ji dycky vypil a takle jsem tam dycky ňák takle chlastal. Jsem se divil, že za tu dobu co jsem tam byl -já nevím, kolik jsem toho, moc jsem toho nevypil, toho tvrdýho. Ale že mi jako k tomu nikdy nic rodiče neřekli - pochybuju, že by to nezjistili. No a pak jednou jsem byl prostě vožralej - (pauza), no a to už se mě začínala projevovat taková ta psychóza, jako že jsem se díval na televizi a myslel jsem si, že jsem jako prostě nějak propojenej s televizí nebo prostě, že, že, že že, že se tam s nima vysílám a že, že mi dávaj nějaký zprávy. A jednou jsem byl vožralej a přijela domu matka nějak dřív a já jsem byl na ni agresivní, tak na mě zavolala, zavolala záchranku s policajtama no a ty mi, policajti mě tam jako svalili na postel, dali mi injekci doktoři no a probudil jsem se pak v kazajce v blázinci. No a tam mi dělali vyšetření a zjistili, že mam schizofrenii. "

Jitka naopak popisuje stav, který nastal po zlomovém okamžiku - probuzení ze sna a který se opakovaně vracel:

„...no a to už jsem začala potom docela jako mít potom prapodivnou fantazii. Já si pamatuju, jak jsem to prožívala, že to už nebylo normální, jo, jako půl roku jsem tam byla a vůbec jsem tam nemluvila, vůbec jsem nemluvila. (...) A nebo, vlastně dva měsíce a nejedla jsem nic, nechtěla jsem vůbec nic jíst a pořád jsem měla pocit, pořád jsem se bála, že mě tam votrávěj. (...) Tak jsem tam takhle byla dva měsíce a maminka se na to s tatínkem nemohli dívat, tak si mě vzali domů na revers, (...) a začali se vo mě starat. Brala jsem léky pravidelně, jak mi doktor předepsal, chodila jsem každěj den vždycky na injekci k panu doktoru obvodnímu vždycky psychiatrovi (...) ale nebyla jsem zdravá těch půl roku a měla jsem fantazii, že je ňáká válka nebo že byla válka, že teď konc je všechno zadarmo, jo a že my to zadarmo nemáme... a pak jsem se strašně bála chodit na ulici, pak maminka se mnou chodila na procházky do města a teď kom a já jsem takhle koukala (*ohlží se*) a měla jsem pocit, že na mě chce vyjet auto a že mě chce na chodník přejet. (...) A za půl roku potom najednou zničehonic, potom najednou ke konci se mi úplně začala vracet paměť, jo a všechna ta fantazie zbav- zmizela a já měla svůj zase logickej svůj takovej rozum. Tak to pan doktor ukončil to léčbu, tak už jsem pak chodila jenom na kontroly. (...) a pokračovala jsem dál v práci (...) chodila jsem na zábavy, tam jsem poznala jistýho pána, to jako von byl můj první chlapec a já jsem byla jeho taky první dívka, tak jsme spolu chodili,

jo, a po půl roce, dalších půl roku jsem přišla do jinýho stavu (...)ve čtyřech měsících jinýho stavu jsem se vdávala (...) na devíti měsících jsem porodila, přesně, porod byl v pořádku, narodilo se mi zdravý dítě, všechno a v nemocnici, ten den večír (*mluví pomaleji, důrazně*) jak jsem ňák usnula, já ani nevím, já to nechápu, já mam takovej divnej život já jsem měla, normálně jsem do rána v porodnici zase ztratila paměť (*udiveně*). Ráno jsem zase nevěděla, kde jsem a mluvila jsem z cesty."

Jitčiny „ztráty paměti" nebo řekněme vědomí přicházejí vždycky „najednou", jako by přerušovaly její jinak spokojený život - i přes nedokončenou školu našla práci, i přes první zkušenost s hospitalizací na psychiatrii našla partnera a porodila syna. Ale všechno se děje jaksi na povrchu a samo, podobně jako se „najednou" samy objevují „ztráty paměti".

Pavel, podobně jako Jitka, toužil po vztahu. Na rozdíl od Jitky jej našel pouze v platonické podobě a na pozadí této vnitřní nenaplněné touhy (a také nenaplněné touhy po filozofickém vzdělání) popisuje, „jak se to stalo":

„... tak já jsem se otáčel po dívkách, jestli se otáčeš po mě, tak se jedna vohlíkla za mnou, když jsem se já vohlíd'za ní, tak jsem - nevím, co mě to napadlo, já jsem nikdy neměl buňky se seznamovat moc, a proto jsem byl sám, že jsem na to dlabal, no, protože jsem byl i na střední i na vysoký obklopenej spoustou dívek (...) Jenže ten kontakt se odehrával tak na bázi studijní (...) já bych řek, že tady bych se přiznal, že jsem byl takovej trochu zneurotizovanej, tak jsem si přečet'taky jednu knížku vo neurózách a tak mě to tam docela jako štyovalo. Pak jsem našel ten uvolňující ventil a rozběhlo se to se mnou, takový přemýšlení, který se už mě samotnému jevil jako výstřední. (...) Že jsem si psal takový drobný poznámky, jak přemýšlím a vo čem přemejšlím a furt jsem si psal do notýsku myšlenky, který mě napadaly...Trošku to vadilo spolupracovníkům, že každou chvíli vytahuju notýsek a něco si poznamenávám, když jsem musel házet lopatou, no, tak...možná, že si vo mě mysleli, že jsem pošahanej nebo něco takovýho. (...) Tak jsem si myslel, že držím krok teda jako s nějakou myšlenkovou variantou toho chápání toho vztahu, jakože jsem si připadal zamilovanej a v tý zamilovanosti jsem si dovolil fantazírovat teda. No a trošku mi to tlačilo jako až do těla, na mozek a cejtíl jsem dokonce i takový nějaký fyzický změny, že mě tak jako tlačilo v hlavě, že jsem měnil svoje chování- že jsem měl třeba i jiné typy pohybů, se mi objevovaly, takže to na mě působilo jako změna osobnosti, no. No a všechno to vyvrcholilo 9. 10. 84 v Horních Počernicích, když jsem

vo přestávce polední si šel koupit - ne, to jsem šel jako na to místo, kde jsem tam střetl tu dívku a tak jsem se jako nad tím chtěl trochu zamyslet (...) A tak jsem tam stál na tom místě a čekal jsem na nějaké podněty fyzické, jestli se tam upomenu na něco, jestli mě tam osloví něco prostě, nějaká vyšší vůle nebo něco takovýho - pro ten kontakt, pro tu vzpomínku. No a to se objevilo jako, měl jsem jako i nějaké haptickej vjem... Tak jsem se tam jako prý motal a já jsem tam jako přecházel na místě no. /I tak jsem pak, jak jsem tomu podleh, tak jsem to záměrně chtěl nechat doznít jako, aby to vyvrcholilo nějakým řešením a tak se stalo, že jsem tam poklekl, políbil zemi, sepal ruce a rozplakal se. No a tam stáli čumilové a ty mi zavolali sanitku, takže takhle jako. A když jsem pak k nim promluvil, tak to už přijela sanitka a nenechali mě, abych s nima komunikoval a odvezli mě do Bohnic. Takhle přímo jako vo přestávce polední, Z práce."

Pavel byl po celou dobu studia zaměstnán myšlenkovými tématy, která s ním (nebo ^{on} s nikým?) nesdílel. Po předčasném ukončení studia se také zabýval svými myšlenkami - ^{millio} jině i na dívky a vztahy s nimi. A opět je s nikým nesdílel, protože se zřejmě "necházel v prostředí, které by k tomu bylo vstřícné. Ani práce ho zřejmě příliš myšlenkově ^{ne}zatížila, když „házel lopatou“, a tak se stalo, že mu ony nesdílené myšlenky „přerostly přes ^{hla}vu tak, že si toho všimli i ostatní. Kdo ví, jak by to pokračovalo, kdyby jej nechali pobýt ^sJeho fantaziemi o dívce z autobusu...

Příběh pana Michala také vypráví o tom, jak se ztratil sám ve vlastních myšlenkách - ^{te}ntokrát naopak proto, že byl vytížený příliš:

„Začalo až to vlastně po ukončení školy, když jsem začal dělat ve vedoucích místech, kde jsem byl právě přetíženej, vlastně, rozhodl jsem se, že se stanu workholikem - že jsem dělal i vo sobotách, vo nedělích žádný volna nebo tak atd., do toho jsem stavěl chalupu a eště jsem chodil do zaměstnání přes tejdén, takže vono v podstatě ten stres, kterej to vyvolávalo, dopadl na mě tímlečtím způsobem, jo? Jako u mě v rodině nemá nikdo jako takovýdle problémy. Nedá se říct, že je to dědičný, jako spíš si myslím, že je to zaviněno jako tím přestresováním a vlastně tím, že jsem tomu nekladl velkou váhu, tak jsem upadl do stavu, kdy žijete vlastně mimo realitu. Realitu vlastně nevnímáte - Žijete ve svém světě, kterej je vlastně...eee... zamženej, vidíte vlastně bludy, přízraky, který procházej vami, vidíte osoby, který se převtělujou, a teď do přijdou ty hlasy, který vás vlastně naváděj, slyšíte různý skřehotání atd. a vlastně

člověk ne-ne ani nespí, jo. Já v podstatě, když jsem přišel do psychiatrický léčebny, tak jsem tři, čtyry dny, někdy i tejdén skoro jen spal, jo. /i protože jsem byl přetaženej, nevyspalej, byl jsem v podstatě troska. A to, c o v podstatě ve mně vyvolalo ten stav, tak se dá říct, že je to taková mánie, kdy vlastně vidíte svět úplně jinýma vočima a ta realita je vlastně na hony vzdálená tomu, co prožíváte, jo? (mluví jakoby unaveně) To znamená, že vlastně člověk, kterej se dostal, kterej se dostal do podobný situace, jako jsem se dostal já, tak ...eee...není schopen navázat ko-, ko-, normální kontakt s okolím."

Čtvrtá fáze příběhů zaměřená na popis toho, „jak se to stalo“, je prosycená samotou, vyloučením ze společnosti, prostředím bez vztahů, slepými uličkami v životě a nenaplněnými touhami. Je to moment, kdy člověk žije jaksi „naprázdno“, sám se svými myšlenkami, Prožitky a jejich interpretacemi (a nebo naopak zcela bez reflektování svých prožitků), až mu jednoho dne „přerostou přes hlavu“. V momentě ztráty moci a kontroly nad sebou tak buď jedinec sám nebo jeho okolí usoudí, že je čas na hospitalizaci.

5.1.1.5. Bilancování, přání a perspektivy

V následující - páté fázi „obecného scénáře“ přichází na řadu konstatování stvu, který je teď, to znamená, po ukončení hospitalizací, ale před (očekávaným, chtěným a nebo už ani čekávaným) návratem do světa zdravých. Tato fáze se týká hodnotících úvah, „jak to všechno bylo“ ale také očekávání, co by „ještě mohlo být“ a co by si participaci „přáli, aby Můžeme tedy říci, že jde o fázi bilancování, přání a perspektiv:

Michal aktivně hledá nového partnera, vlastní bydlení, soukromí a práci:

„Změní vás to, jako v každým případě vás to změní, protože já si (rozvážně) třeba dneska vážim, každý radosti, každý maličkosti, každý blbosti, každá maličkosti a rád udělám druhem radost...a.jako (mluví velmi pomalu) člověk, kterej to prožije nebo v tom žil - vlastně, mě utekly léta, který člověk horkotěžko vrací zpátky, jo? (...) A to je vlastně v podstatě vo co usiluju, abych měl něco vlastního zase. (...)současný době mam teda podanou žádost vo sociální byt, to si du jako dořešit aaa... (...) Jako rodina mi chybí, nějaký zázemí protože je dobrý mít nějakýho partnera, vo kterýho se můžete vopřít a prostě nebejt sám, protože samotnýmu člověku se vtom času těžko Žije, jo a vlastně do budoucna, si myslim, jsem schopen si najít nějakýho rovnocennýho

partnera. Přítelkyni mám (trochu rozmrzele), jako ale jak jsem říkal, v podstatě je taky nemocná."

Martin je rád, že se zlepšily vztahy v nejbližší rodině a že změnil svůj pohled na Psychózu:

„No a teďka, bych řek, že se ty vztahy u nás i v rodině docela zlepšily, jako s příhuznejma mam teda špatný vztahy, a jako myslim s rodičema, s bráchou a s babičkou že se ty vztahy docela - že mam ty vztahy fakt teďka dobrý. Tak jako...bych rek, nemít jako je...jako bráchu, babičku, rodiče, tak jako bych byl úplně sám a jediné, vlastně to pro mě teďka jako hodně velká opora jako, asi vlastně takový to jediná, co mě drží vlastně jakoby náh při životě a protože, protože jako (ztišuje hlas) bez nich neviní, jestli bych vůbec ... žil. Nevim, no.... (pauza) (...)A když jsem se jako dostal z tý Psychózy potom, tak bych řek, že mi to určitým způsobem chybělo, že mi jako chybělo to intenzivní prožívání jako týdletý...tak jsem na tu psychózu někdy rád docela vzpomínal (mluví s pousmáním, sentimentem) a jako čímjsem vod ní dál (mění tón na Přímější, ráznější) jako teďka, tak tím jsem jako spíš radši, že už ji nemam, no. (•••)...už ty zážitky z tý psychózy jako, už to není taková, dřív to pro mě bylo jako určitým způsobem prioritní, co jsem tam zažil a jako teďka už se vod toho nechávám jakoby dál a už mi to je, řek bych, víc jedno, než tomu bylo dřív, no."

Jitka zhodnocuje svůj život a mrzí ji, že se některé věci nevratně změnili. Necítí se ^{Uplně} samostatná a trochu má obavy z budoucnosti:

>A postupně takhle to...hlasy, hlasy mě nepřešly, tak teď mam - ty mam ještě do dneška, teď jsem měla zas, takže teďkon zase,(...) jako už lepší vnímám, dívala jsem se na televizi, chodila jsem - teď jsem zas chodila do práce, jenomže jsem si říkala, že bych si chtěla vydělat peníze, tak že zkusim domácí práci, jenže vobojí, že bych nezvládla, tak jsem zase toho nechala. (...) Tu paměť jako náh nemam náhou dobrou, náhou chytrou. Jako dělá mi potíže s moudrostí jako nějakou velkou a s nějakou velkou chytrostí. A paměť jako si nepamatuju všechno, ale můžu aspoň takhle vegetovat nebo jak to mam říct. (...) A jako, říkám si: za dva roky mam někam - jako tady mam ukončit, nevědi, kam bych šla. Jako, nabízej mě byt - a z toho mam hrůzu. Vůbec nevim, jestli bych mohla jít. A tak z toho mám takovou - někdy jsem měla

deprese z toho. (...) A pak jsem si řekla - poslední dny teď kon jsem si řekla: A co, co bych si dělala starosti. Je mi padesát šest roků (...) život je krátký, už jsem starší, takže (významná pauza), když dva roky jestli aspoň takhle mi to bude, když jsem schopná sama si dojít pro ten voběd a najíst se, vykoupat se trošku a to...tak budu ty dva roky tady a za dva roky buď teda budu někde, seženu si byt nebo podnájem - kdybych byla schopná a do dvou let se ještě vylepšila, tak si jít sehnat podnájem třeba s kamarádkou a byla bych takhle v civilu. A (významná pauza) kdyby to nešlo a nebyla jsem schopná, tak vždycky můžu jít do těch (PL) nazpátek. Voni mě tam vezmou a tam můžu normálně žít třeba - třeba doživotně.

Matěj se také zabývá myšlenkami na budoucnost:

*„Já bych jednou, v životě bych chtěl mít jednou sám mít - no ne úplně sám -
PÍŠ s někým bych chtěl bydlet, najít si hodnou dívčinu, jo, uzdravit se hlavně, aby to
zdraví za něco stálo, uzdravit se a najít si hodnou holku a založit si rodinu (...) Najít si
práci normální, která by byla pro mě akorát a pracovat, no. To je můj sen todle, no,
jednou. Do budoucna, když by to vyšlo. Ale spíš počítám s tím, že ne, že už to
nevyjde, (...) protože (skepticky, rozhodně), protože moje nemoc je tak rozsáhlá, že
prostě už to nezastavěj, no. (...) já bych děti, já bych děti nechtěl, když by se jim
objevovaly obrázky a ty halucinace a takhle to (...) že by byly takový bezmocný a
s životem by si nevěděly rady a třeba by ještě skončily ještě úplně někde jinde, než s čím
bych počítal já, no. ”*

Martin by si přál nejen zaměstnání, které by zvládal, ale podobně jako Michal také
Part nerku a rodinu. Zároveň se obává, že by jeho děti byly stejně bezmocné jako on, a tak
k ne poliš světlé vyhlídky do budoucna nemá.

Stejně jako Martin, i Luboš uvažuje o dětech:

*No, třeba, třeba ten Fokus by mohl být taková komunita jednou prostě. Já nevím,
ted a. (...) (pauza)...Já bych chtěl mít dítě, třeba i adoptovaný dítě, protože nevím,
Jestli budu moct mít své děti. A ta (jméno asistentky) mi tvrdila, že na to rozum mam a
len Psycholog zase, že-, noo, nevím.*

Luboš by chtěl mít děti - stejně jako ale Martin, ale jejich budoucnost vzhledem
erno ci neřeší - jemo by postačovala adpce. Není si ale jist sám sebou - zda „by (duševně)

měl" na výchovu dítěte - soudy odborných pracovníků kolem něj se různí a nechávají ho^v naději.

V této části jsem se pokusila najít podobnosti ve výstavbě příběhu a pravidelnosti ve sdělovaných zkušenostech. Cílem této části je nastínění „obecnějšího scénáře“ příběhů a tedy¹ „životního scénáře“ jejich vypravěčů tak, jak jej vnímali oni a jak jim byl z úst druhých Předkládán.

Na základě tohoto zobecnění a „sjednocení“ se nyní na příběhy podívám napříč časovému i individuálnímu průběhu. Zaměřím se na opakující se témata, která se stanou základem jednotlivé kategorie narativní analýzy.

5.1.2. Identifikace opakujících se témat

Během vznikání obecného „scénáře“ příběhů vyplynulo na povrch mnoho „témat“, která se v příbězích opakovaně objevují. Tématy jsou myšlena vyjádření vypravěčů, oč^v Jejich zkušenosti běží. Zároveň lze za témata považovat společné charakteristiky objevující^{se} v linii příběhů (klíčové události, zážitky, okolnosti apod.), které zaznamená především čtenář. Protože se tato témata stanou později východiskem pro kategorie narativní analýzy, P¹⁰ jejíž účel budou seskupena do tematických celků, blíže specifikována a ilustrována, uvedu^Z(ie pouze jejich seznam:

- Postoj k nemoci (k diagnóze)
- Popis nemoci - „vnější obraz“ (symptomy)
- Popis nemoci - „vnitřní obraz“ (prožívání)
- Informovanost o nemoci a její prožívání ve vztahu k lékařské péči
- Nepochopené/neuchopené tělesné prožitky
- " Zvládání překážek
- ~ Ztráta moci nad životem
- ~ Selhání v očích druhých
- Životní událost (náročná zkouška, setkání se smrtí)
- Nedostatek nebo ztráta vztahového a citového zázemí
- " Období samoty strávené „nicneděláním“ doma
- ~ Významná vlivná osoba (blízká, většinou rodič)
- Idealizované vzpomínky
- Přání a idealizované představy (~ „perspektivy a cíle“ ??)

- Životní sny a úkoly
 - Víra v Boha nebo jinou „vyšší moc“
 - Něco jako „nezodpovězené životní otázky“ (- „*hodnoty a přesvědčení*“ ??)
 - Materiální zabezpečení - nedostatek, obava z nedostatku „*persp. a cíle*“ ??)
 - Samotářská povaha od dětství (potíže s utvářením vztahů)
- Vyčleněnost ze společnosti

Kromě témat, která se ve většině příběhů objevují, stojí za povšimnutí i témata, která se naopak v příbězích neobjevují - tzv. „trhliny“ ve vyprávění. To, co je z hlediska narativního přístupu „nevyprávěné“ lze připodobnit k tomu, co psychoanalýza nazývá „Vytěsněným“. Jedná se tedy o části zkušenosti, které nebyly adekvátním způsobem vřazeny do smysluplné souvislosti příběhu (Schafer in Chrz, 2007). Způsob, jakým naše přání a záměry mohou „přicházet ke slovu“, závisí na podobě jejich narativního ztvárnění. Pokud jsou nevyprávěná, nabízí se pátrání po tom, jak vypadá trhlina ve zkušenosti, v níž zůstávají skryta. V následujícím seznamu se pokusím zachytit to, co ve vyprávěných zkušenostech často scházelo:

- Sdílená rodinná historie (prožitky, vztahy)
- Citová vazba k blízkým osobám
- Životní cíl a cesta k jeho dosažení
- Reflektování vlastního života

Výše uvedený seznam bude dalším textu sloužit jako vodítko pro zobecnění pojmů a utváření kategorií narativní analýzy.

5.1.3. Pokus o zobecnění plynoucí ze „scénářů“

V následující části se pokusím vyvodit některé obecné pojmy plynoucí z předchozího textu> které dále poslouží jako základ pro utváření kategorií narativní analýzy. Prostřednictvím těchto kategorií bude možné blíže nahlédnout na utváření zkušenosti lidí, kteří se během svého života „stali schizofreniky“. Vzniká zde však otázka, jak zmíněná témata seskupit a jak z nich formulovat pojmy vystihující podstatné kategorie narativní analýzy

5.1.3.1 *Témata a jejich souvislosti*

Dalo by se předpokládat, že u většiny participantů tohoto výzkumu zasáhla do života diagnóza schizofrenie, jako zásadní potíží, od které se odvíjí tematizování a strukturace jejich zkušenosti. Jak bylo uvedeno v teoretické části, „potíží“ je dle Brunera klíčovým momentem narativní konstrukce, vede příběh určitým směrem a činí ho hodným vyprávění. (Chrzová, 2005) S předpokladem, že zmíněná potíží je skutečně tím hlavním konstruujícím prvkem, je to ale trochu jinak. V tomto výzkumu je sice ona „potíží“ v podobě vstupu diagnózy schizofrenie nastolena jako iniciační prvek vyprávění, ale při bližším pohledu na zkoumaný materiál je patrné, že se nejedná o „potíží hlavní“. Z autobiografického vyprávění se vynořuje několik momentů, které můžeme považovat za klíčová témata zkušenosti.

Prvním z nich je životní krize, tragédie nebo náročná zkouška. Jejím prostřednictvím se rozehrávají další témata, jako samotářství, vztahování se k druhým lidem a k „vyšší moci“, ale také životní sny, úkoly a idealizované představy (přání a záměry). Dalším důležitým konstituujícím prvkem je i téma rodiny - vztahového prostředí, citového zázemí a společných zážitků - které se v příbězích téměř nevyskytuje, nebo pouze v podobě informativní zmínky. Téma rodiny lze tedy označit podle Schafera za „nevyprávěné“ a tím získat náhled na »trhlinu« v příběhu, tj. něco, co nebylo adekvátním způsobem vřazeno do jeho smysluplné souvislosti (Chrz, 2007).

Pro následující analýzu v rámci kategorií je neméně důležitá i perspektiva, z níž Participanté popisují svoji nemoc a prožitky z doby hospitalizace. Tato perspektiva ukazuje reflexe a způsob sdílení zkušenosti „tehdy a tam“ v kontextu „teď a tady“. Způsob reflexe psychotických prožitků se během opakovaného „vyprávění života“ mohl do značné míry posunout, ale také nemusel. „Ta pravá“ slova pro reflexi a sdílení zkušenosti mohla a nemusela být nalezena, anebo je naopak nikdo nehledal a prožitky zůstaly v „zapomnění“ jako „nevyprávěné“. Míra reflexe ve vyprávění zkušenosti je sama o sobě důležitým prvkem nejen pro způsob konstrukce autobiografického vyprávění, ale je také neoddelitelnou součástí „žitého vyprávění“. V narativní konstrukci zkušenosti vždy „něco přichází ke slovu“, objevuje se ústřední téma zkušenosti. Ale ještě předtím, než člověk začne „vyprávět život“ resp. „žít vyprávění“, existuje rovina přednarativní struktury života, kterou tvoří soubor okolností, akcí a interakcí. Do tohoto předem daného přednarativního prostoru je člověk „vržen“ jako jediná bytost, která se do určité míry může v rámci daného prostoru rozhodovat. (Chrz, 2004) A právě pro svobodné rozhodování je potřebná schopnost reflexe zkušenosti, která však může reflektována až v souběhu se vznikajícím odstupem.

5.1.3.2. *Témata a kategorie narativní analýzy*

Když se v jednom příběhu spojují náročné životní okolnosti a události, „nevyprávěné“ téma rodiny a různá míra reflektování psychotické zkušenosti, která v průběhu „rozvrhování“ pozic sebe a druhých během života „přišla ke slovu“, otvírá se hned několik témat, která se mohou stát stěžejními kategoriemi narativní analýzy. Nabízí se zde pojmy „rozvrhování pozic“ a „aktérství“, které patří do oblíbených témat narativní psychologie. K těmto dvěma pojmům bych přidala ještě rovinu „autorství“ - která je jakousi vědomě zvolenou nadstavbou „aktérství“.

„Rozvrhování pozic“ umožňuje lokalizovat sebe, druhé a okolnosti ve vyprávěném příběhu. Prostřednictvím rozvržení pozic lze vyjádřit míru přijímání a dávání odpovědnosti. Rozvrhování pozic v příběhu je ovlivněno tím, „o čem“ je vyprávěno - tzn., jak autor příběhu vymezuje pozice sebe a druhých v prostoru a čase příběhu. Dále jsou pozice rozvrhovány i podle toho „komu“ je vyprávěno, ať už je dotyčný přítomen fyzicky nebo je ve vyprávění obsažen implicitně. Nakonec se rozvrhování pozic odvíjí od norem a možností kulturně historického a sociálního kontextu, který určitým způsobem předznamenává pozice, v nichž se můžeme rozvrhovat. Tyto tři aspekty rozvrhování pozic ve vztahu k tématu, příjemci a sociálnímu i kulturně-historickému poli modelují způsob, jakým ve vyprávění rozvrhujeme pozice sebe a druhých.

„Aktérství“ (*agency*) lze definovat jako potenciál jednat v rámci daných podmínek a okolností, schopností a závazků. Jedná se o způsob a míru, v níž se člověk chápe jako aktivně působící, jednající aktér a nakolik a jakým způsobem je v moci jednajícího dosáhnout žádoucího či vyhnout se nežádoucímu (Chrz, 2007).

„Autorství“ je třetím rozměrem kategorií „aktérství“ a „rozvrhování pozic“ v narativně strukturované zkušenosti. Kategorie „autorství“ vyrůstá z potenciálu aktérství, které ale nedefinuje, nakolik si jej aktér volí, zda se v rámci daných možností cítí svobodným. Při „vyprávění o životě“ či „žitém vyprávění“ je pravděpodobné, že vypravěč je zároveň aktérem příběhu. Je ale otázkou, zda se cítí být i jeho autorem. Autorství úzce souvisí s rozvrhováním pozic - zda je jedinec aktérem, jenž jedná v rámci pozice, na niž byl „vržen“ nebo se dle svého rozhodnutí „rozvrhuje“ podle svých možností, přání a cílů a mimo to také s ohledem na pozice dalších aktérů příběhu. „Autorství“ se v tomto případě částečně překrývá s pojmem „locus of control“. V případě „vnitřního místa kontroly“ se člověk chápe jako ten, který má odpovědnost za své jednání a má alespoň část svého osudu ve svých rukou. Autorem je ten, „od koho“ pochází nějaké dílo, v tomto případě akt, jednání. Autor je tedy „původcem“

nějakého jednání na základě vlastního vědomého rozhodnutí. Svoje rozhodnutí vnímá jako svobodnou volbu a zároveň přijímá zodpovědnost před druhými (dokáže odpovědět na otázku, proč jednal tak, jak jednal). Pokud se člověk cítí být autorem svého příběhu, může naplňovat ztvárnění, které je „dobrým příběhem dávajícím smysl“. V případě „vnějšího místa kontroly“ má člověk tendenci zbavovat se odpovědnosti nebo ji vůbec nepřijímat a přisuzovat úspěch či selhání vnějším silám. (Chrz, 2007)

5.2. Rozvrhování pozic: „já“ - „to, co se mi děje“ - „druzí“

Jak bylo uvedeno v osnově na začátku kapitoly, druhá fáze „čtení“ spočívá v analýze a interpretaci získaných dat dle navržených kategorií narativní analýzy. Tyto kategorie se budou odvíjet od pojmů „rozvrhování pozic“, „aktérství“, „autorství“. Ilustrační úryvky rozhovorů budu interpretovat nejen z hlediska těchto obecných pojmů, ale také se pokusím v rámci podkapitol využít položky témat vynořujících se ze zkušenosti, uvedená výše v seznamu. Tyto položky budu následně v rámci zvolených kategorií tematizovat do skupin.

Vyprávějící ve svých příbězích rozvrhují sebe a své okolí do pozic, z nichž vzájemně interagují vzhledem k „tomu, co se jim děje“ (případně dělo). Participant mého výzkumu rozvrhují především sebe ve vztahu ke schizofrennímu onemocnění, sebe ve vztahu k okolí, ale také naopak - okolí ve vztahu k nim a k jejich nemoci. Svou pozici aktéra v příběhu získává i nemoc jako taková. Kategorie bude zaostřovat rozvržení do pozice „já“ - jako aktéra, který jedná a uplatňuje vliv vzhledem k e svým potřebám a povinnostem (protože „něco chce“ a „něco musí“); pozice „toho, co se mi děje“ - jako okolnosti přicházející zvnějšku - z prostředí rodiny, práce, ale i vlastních myšlenek; a pozice „druhých“ - jako těch, kteří ovlivňují a zároveň jsou ovlivňováni „tím, co se mi děje“.

Při rozvrhování pozic dochází k přelévání vlivu do různých sfér podle toho, kdo je zrovna iniciátorem dění, vlastníkem kompetencí či držitelem moci.

Ilustrování těchto pozic a jejich rozvržení je zároveň pokusem o odpověď na otázky:

- 1) Jak působí okolí na rozvoj jedince?
- 2) Jak působí rozvoj schizofrenie na jedince?
- 3) Jak působí (působil) jedinec se schizofrenií na okolí?

K rozvrhování pozic dochází ve dvou modech: v časovém a prostorovém.

Modus času je periodizován do třech období, která jsou v názvech podkapitol popsána prostřednictvím modu prostorově-vztahového: „kde“ a „vzhledem ke komu/čemu“ jsou pozice rozvrhovány:

- 1) „před nemocí“ (viz „Já - rozvrh rodiny - druzí“ a „Já - zlomová událost - druzí“);
- 2) „v nemoci“ (viz „Já - onemocnění - družstvo „Já - léčba - druzí“);
- 3) „v budoucnosti“ (viz „Já - ne/osamostatnění - druzí“).

Rozvrhování rolí se v této časové posloupnosti mění podle toho, co v příběhu „přichází ke slovu“ a kdo přebírá zodpovědnost za hlavní dění, tedy, kdo je autorem - „ustavitelem“ či „hybatelem“ celého rozvrhu.

5.2.1. Já - moje dětství - druzí

V této vztahové trojici nerozvrhují jednotlivci tolik sebe jako spíše svoji rodinu ve vztahu k průběhu jejich dětství, resp. k životním podmínkám a prožitkům s nimi spojenými. Roli aktérů zde získávají většinou rodiče a příbuzní, kteří vytváří první konfiguraci vztahů, na niž participanti výzkumu vzpomínají jako na tu, která byla základem jejich života.

Tato konfigurace - nehledě na aktérství - získává ve vyprávění dvě podoby: v první je důraz kladen na idealizované vzpomínky na dětství, ve druhé jako by vypravěči již „prožili“, reflektují určité nepříjemnosti vyskytující se už v době dětství.

5.2.1.1. Idealizované vzpomínky

První podobu vzpomínání ilustrují ukázky z příběhu Eriky, Matěje a Jitky:

„Sourozence ne, já jsem byla sama. Do deseti let u babičky, rodiče za mnou dojížděli a byla jsem teda u té babičky v (město), vlastně to je na okraji, bydleli jsme v takový malý vilce, tak jsem měla dětství takový pohádkový, pěkný. Nemůžu si stěžovat, no(...) u babičky, protože rodiče zařizovali byt. Maminka pracovala ve zdravotnictví, potom přešla na ekonomii, aby měli víc peněz, žejjo (souhlasně kýve pokýve hlavou a podívá se na mě). Tatínek z toho letiště měl peněz dost. Takže než to všechno udělali, voni za mnou docela dojížděli, no, takže v deseti letech jsem se přestěhovala k nim potom, no.

Erika se dostává na pozici aktéra v rodinném rozvrhu pouze v první větě, kde říká, že „byla sama“ - odkazuje se tím zřejmě nejen k „jedináčkovství“, ale k opravdové samotě. Ve své podstatě nejde ani tolik o aktérství jako o vymezení pozice vzhledem k dalším aktérům příběhu. Těmi byli rodiče, kteří vymezili osamocenou pozici své dcery tím, že sami sebe po dobu deseti let rozvrhovali směrem „od ní“ - především k bytu a k práci.

Erika přesto vzpomíná na dětství, které bylo podle jejích slov „pohádkové“ - u babičky, kde jí nic nechybělo a dokonce tak působí celý úryvek. Vzpomínka na rodiče zůstává zidealizovaná - to je důležité v dětství, pro zachování integrity osobnosti. V dospělosti však tato „hranice“ neumožňuje propojovat svoji zkušenost do smysluplného celku podle toho „jak se věci měly a mají“ a ze vzpomínky zůstane pouze nepružný obraz, který neodpovídá pocitům úzkosti, osamocení nebo ohrožení, které přišly ke slovu později.

Podobně jako Erika, i Matěj se měl pěkně a „užíval život“ stejně jako jeho maminka a babička (zde považuji za důležité podotknout, že matka měla rovněž diagnózu schizofrenie a Matěj vyrůstal od ranného dětství v dětském domově - viz kapitola Charakteristika jednotlivých osob):

„To bylo pěkný, maminka za mnou jezdila, jezdila za mnou i babička jednou, jeden čas - to bylo pěkný, no. Jsme užívali všichni tři život (pousměje se). To dětství bylo pěkný, no, ale pak už (zváží), když jsem byl starší (asi v deseti letech -jak uvádí jinde ve vyprávění), tak už o mě maminka nejevila zájem, ale babička jo, tak přijela ještě jednou, ale pak už nemohla jezdit, protože byla starší, žejo (rozumně).“

Ani Matěj v tomto příběhu není aktérem, který by měl vliv na rozvrhování pozic - snad jen ve větě, která neurčitě říká, že „užívali život“ . Na vlivné pozici se nachází maminka a babička, které se rozvrhují směrem k Matějovi tím, že za ním jezdí. Tímto aktem způsobují, že „to dětství bylo pěkný“. Pak se rozvrh mění - příbuzní přestávají být (zřejmě) ze své vůle aktéry Matějova dětství, a tak je na Matějovi, aby se s tím smířil sám. Matěj se dostává na pozici vlivu na rozvrh rodiny, zůstávající už pouze v jeho nitru, a tak se se situací „rozumně“ smiřuje, jak je patrné z tónu hlasu i formálního vyjádření, že „maminka nejevila zájem“ .

Podobně jako u Eriky, i u Matěje zůstává vzpomínka na rodinu - a spousta pocitů s tím spojených, za „hranicí“, kterou tvoří idealizovaná vzpomínka na dětství.

Další vzpomínku ilustruje příběh Jitky:

„...byla jsem šťastná, měla jsem moc krásný dětství. V dětství jsem byla úplně zdravá až do devatenácti - i ve škole. Jenom mi potom ve škole jako puberta dělala problémy. Že třeba ve škole se mi líbil chlapec, tak jsem do něj pak vždycky byla zamilovaná, ani jsem se potom s ním nechtěla bavit, protože jsem se styděla, stranila jsem se.“

Jitka také vzpomíná na krásné dětství - které definuje pouze tím, že byla „úplně zdravá“. Staví se na pozici aktéra a rodinu vůči sobě ani dětství nijak nerozvrhuje. Později se vliv přesouvá na pozici „puberty“, která „dělala problémy“, takže se Jitka nechtěla bavit s chlapci a styděla se. To řešila tím, že se stranila.

Zůstává zde otázkou, jaké tedy její dětství vlastně bylo a kdo se v něm rozvrhoval na jaké pozice, jaký vliv měla rodina a jaký Jitka. Úryvek ilustruje právě ona „nevyprávěná“ témata, která jsou ve vyprávění zahalena mlhou a jakoby samozřejmě se o nich takřka nemluví. Těmito tématy autoři poukazují na „trhlinu“ ve vyprávění své zkušenosti a dostávají v zpomínky tamtéž, co předešli dva vypravěči - za jakousi „hranici“ své identity.

5.2.1.2. Nedostatek komunikace a sdílení v rodině

Druhý způsob vzpomínání ilustruje úryvek z příběhu pana Martina a Pavla:

„Já si myslím, že když jsem jako vyrůstal v rodině, že naše rodina byla jakoby takovým způsobem dysfunkční. Můj otec docela dost pil, tak jako na denním pořádku byly hádky v rodině, takže jako nikdy - abychom řešili takovýchle nějaký věci - to jsme nikdy u nás jako nedělali.“

Martin nejprve rozvrhuje na pozici aktéra sebe, ale v zápětí se zahrnuje do rodiny, která byla jako celek „dysfunkční“. Je tedy patrné, že sféru vlivu nesoustřeďuje ani na svojí Pozici, ale ani na pozici nikoho jiného. Chyba (porucha funkce) byla „v systému“. Následuje „Přesnění, že vlivným aktérem byl otec, který „dost pil“, takže rodině vládly především hádky (měly vlivnou pozici) a nebyl prostor pro to, aby „řešily takovýchle nějaký věci“ - tedy pocity

^a Prožitky.

Úryvek Pavlova příběhu ilustruje rozvrhování pozic v rodině vzhledem ke staršímu

^s°urozenci:

„Bratr byl vo rok starší a vždycky byl přede mnou jako vzor, tak jak jsme spolu chodili do mateřský školky a do školy, tak on, že měl samý jedničky, tak já jsem musel mít taky, tak mě to jako šponovalo vždycky, ty jeho schopnosti. (...) Že jsem musel vykazovat, jako skládat rodině doma výsledky podobný jako bratr, no a mě připadá, jako že jsem, že jsem byl - to si možná vymejšlim jako, jo - připadá mi, že jsem byl tím

jako víc stresovanéj, tím hlenctim, že von to pojímal volnějc. Jako svůj život a já jsem to pojímal jako kopii jeho života, no."

„...a zas, to je tím, že jsem se stěhoval na ten pedák do tý Prahy, tak jsem přerušil vztahy.(...) Takhle: vojna, kolej, ubytovna - tak Jurt takhle jako mimo. Tak já jsem chápal ty rodiče jako takovou tu jednoměsíční vikendovou instanci, no."

Pavel se zde stává aktérem, který „musí“, což ho „stresovalo“ a „šponovalo“. Ve vztahové trojici má zřejmě nejméně vlivnou pozici, naopak jeho bratr, je ten, který určuje, jak se věci mají dít a rodina jeho pozici pouze posiluje. Pavel se zde nachází v roli toliho, který jedná tak, jak vyžaduje okolí a okolnosti. Co v té době vyžadoval, nebo zkrátka „dělal, protože chtěl“ on, není z jeho vyprávění zřejmé. Až dále v příběhu se staví do pozice aktéra, který přerušil vztahy s rodinou - ale opět ani ne tak z vlastního rozhodnutí jako spíše pod vlivem okolností. V tomto místě se rovněž nabízí otázka, nakolik pevně Pavel vztahy navázal, když poté, co je přerušil, se rodiče staly pouhou „jednoměsíční vikendovou instancí."

Martin i Pavel - na rozdíl od předešlých třech participantů - ve svých příbězích rodinné příslušníky zmiňují i s poněkud realističtějším pohledem na své dětství, které nebylo úplně „pohádkové“. Pavel sice na pozice v příběhu rozvrhuje rodinu a především bratra, ale prostě jeho příběh neříká mnoho o tom, zda a jaké vztahy navázal se svými rodiči a jak se rozvíjely, než vztahy úplně ochladly. Přesto, že Pavel své dětství prostě idealizovat a uvědomuje si, co na něj mohlo mít vliv, zůstává zde stále „trhlina“ v roztahu vztahů s rodiči.

Martin naproti tomu má v podstatě jako jediný vztahy k rodině živé a zahrnuje sebe i bratra do celku rodiny. Uvědomuje si, že mu scházelo sdílení pocitů a prožitků v rodině a že rodina celkově nefungovala. Pokud je „potíž“ takto integrována do příběhu, dá se předpokládat, že jí lze ještě několikrát „převyprávět“, porozumět jí, získat odstup a stát se vzhledem k tomu, „co se mu dělo“ aktérem, který jedná a má vliv na to, jak naloží se svými prožitky.

5.2.2. Já - zlomová událost - druzí

V této vztahové trojici se participanté rozvrhují vzhledem k události, kterou považují za klíčovou ve svém životě a zároveň nějak související s diagnózou schizofrenie. Zároveň se vzhledem k této události, případně i ke změnám, které vyvolala rozvrhuje okolí, které se zároveň stává významným aktérem a držitelem moci.

5.2.2.1. Životní událost - náročná zkouška

Následující úryvky ilustrují moment, kdy je zkušenost Jitky, Martina, Petra a Michala formována významnou životní událostí - náročnou zkouškou:

„A... poradili mě - já jsem jako prostě nevěděla, jak to mam říct ve škole, že prostě končím a to - tak mě jedna pani poradila, že mam jít na psychiatrii a říct, že jsem přepracovaná (klesá hlasem, jakoby unaveně). Tak jsem tam šla- a to jako jsem si trošku vymyslela, abych dostala potvrzení, že mam jako, že můžu jako ze školy vystoupit. Tak jsem to říkala panu doktorovi, že jako chci zrušit ten čtvrtý ročník už, že chci, aby mě jako napsal takovej lístek, že jako už to nezvládám, že jsem přetažená, přepracovaná, a že to teda musím jako ten poslední ročník, že už nedodělám. No, tak mi to dal, já vystoupila, v pořádku všechno... tak jsem byla doma (...)...voni (pozn. rodiče) jsou rozumný, voni mi říkali jako: „Nojo, když, tak jo, no, co mužem dělat, no. Je to škoda, ale když to teda nechceš, tak nechod', no." Nic mě neříkali. "

Jana se rozvrhuje ve vztahu k tomu, „co se jí děje" - tedy k obavě z nadcházející Maturity. Stává se hlavním aktérem a jedná proti všem očekáváním. Zároveň ví, že vliv z její Pozice není dostatečný pro to, aby mohla ze svého rozhodnutí vzdorovat řádu instituce (školy), a tak své aktérství a vliv předává do rukou lékaře, který má nejen větší vliv, ale i ^{ins}titucionální moc. Janino jednání musí pouze vlivně zapůsobit - přesvědčit lékaře, že je skutečně „přepracovaná". Tento krok zřejmě nebyl těžký a moc v rukou lékaře snadno končila Jitčinu momentální obavu a dovolila jí nadobro vystoupit ze školy.

Zůstává otázkou, proč se lékař nerozvrhoval vzhledem ke své pozici jinak - nejen formálním aktem uznání za neschopnou studia, ale i šetřením, co za tímto krokem stojí. ^{Dr}uhou otázkou je, proč Jitčino rozhodnutí rodiče přijali tolerantně a blíže nezkoumali, co se ^sjejich dcerou děje. Jejich rozvrhování neodpovídalo rodičovskému rozložení pozic, které má nejen tolerující, ale také reflektující (nikoli nutně rozhodující). Jitčino jednání můžeme ^{nazv}at „alarmujícím aktem", který se však nesetkal s odezvou, a pokusem o ukončení pocitu ^{obav}y, strachu či úzkosti, který ale pominul pouze domněle a dočasně.

Podobně působí i úryvek z příběhu Pavla, který se ke stejnému kroku odhodlal až na ^vysoké škole, den před odevzdáním diplomové práce:

„Jenže tenhleten můj krok byl tak rozhodnej, tak působivej, tak okatej, že to vyrazilo dech spolužákům i kantorům, tak já, když se dneska zaobírám svými zdravotními materiály, tak tam mám psáno, že se u mě za dob studií na vysoké škole rozvíjelo psychotické onemocnění, tak si to vztahuju právě jako k tomu svému zásadnímu rozhodnutí, protože laik by řekl, že mi přeskočilo, no. Tak jsem si myslel, že mi nepřeskočilo, ale že jsem jako šel Jurt přímou linií.“

Pavel se rozvrhuje vzhledem ke spolužákům a učitelům, které svým rozhodnutím ohromil - dostává se tak na pozici aktéra, který má v rukou moc změnit vše navzdory Věčnosti a zavedeným pravidlům. Vzápětí se Pavel posunuje v čase do doby, kdy už v ^kou drží svoji dokumentaci z psychiatrie - a zde se podle jeho úvahy z jeho „aktu moci“ st*vá jako mávnutím kouzelného proutku nemoc. Jeho jednání zůstává v podstatě Reflektováno: on sám má pocit, že si pouze jde za svým zájmem a jedná správně, na reakce dru^{hých} (spolužáků atd.) se neohlíží, s rodiči se zřejmě nestýká a reflexe ze strany psychiatrie Přichází ke slovu později - navíc spíše konstatujícím, než skutečně reflektujícím způsobem.

Matěj také nečekaně selhává, ale na rozdíl od předešlých „aktérů“ ne z vlastního ro^{zhodnutí}:

„No a protože pak už jsem to nezvládal, tak jsem musel přejít na lehčí práci, no a tak mě vzali na Obecním úřadě v (město) mě vzali na veřejně prospěšný práce. No a to jsem měl pak ty halucinace. Jenomže já jsem nevěděl, co to je, ale bylo mi řečeno, že je to normální, takže pak zase když jsem přišel k doktorovi, tak vlastně doktor zjistil, že to normální není, že to je schizofrenie. To až na to ale na psychiatrii přišli, jinak na to nikdo nepřišel. Takže takhle, no...“

Matěj se rozvrhuje ke své práci, kterou nezvládá - je tedy aktérem, který ztrácí vliv na své Jednání a na své prožitky, jimž přestává rozumět. Dochází k přelévání sfér vlivu na pozice lékařů na psychiatrii a na pozici nemoci samotné. Lékař zjišťuje, že to, co se Matějovi děje, je nemoc - schizofrenie, která je hlavním aktérem v jeho prožívání.

Podobnou zkušenost ilustruje i úryvek z Michalova příběhu:

„Začalo až to vlastně po ukončení školy, když jsem začal dělat ve vedoucích místech, kde jsem byl právě přetížen, vlastně, rozhodl jsem se, že se stanu workholikem - že jsem dělal i vo sobotách, vo nedělích žádný volna nebo tak atd., do toho jsem stavěl

chalupu a ještě jsem chodil clo zaměstnání přes tejdén, takže vono v podstatě ten stres, kterej to vyvolávalo, dopadl na mě tímlečtím způsobem, jo?(...) tím přestresováním a vlastně tím, že jsem tomu nekladl velkou váhu, tak jsem upadl do stavu, kdy žijete vlastně mimo realitu (...) začal jsem mít pocity, že mě jako říkaj, že jsem sledovanej, že mě chtěj zlikvidovat, a...měl jsem pocit, že se jako všichni vo mě bavěj, že se vo mě všude mluví."

Michal se nachází v pozici aktéra, který se „rozhoduje“, že se stane workholikem - Pod tíhou zodpovědnosti, tlakem úkolů a v touze vše zvládnout se začíná měnit jeho Prožívání. Přestává zvládat úkoly a ztrácí se ve svých představách, aniž by o tom věděl. Začíná se rozvrhovat vůči svým pocitům, které mají v jeho příběhu vlivnou pozici, ovlivňující zcela jeho jednání. Téma těžké životní zkoušky - obstat bez zkušeností na vedoucích postech - se zde pojí s tématem změny prožívání.

5.2.2.2. Nedostatek nebo ztráta vztahového a citového zázemí

Následující úryvky se rovněž dotýkají tématu životní události - setkání se smrtí. S tím *** souvisí i téma ztráty citového a vztahového zázemí a nebo jeho nedostatku pro překonání tíživé situace. Obojí dobře ilustruje příběh Boženy a Eriky:

„Prostě nikdo mě to nechtěl říct, já jsem pořád myslela že žije a nevěřila jsem tomu, že umřel (pauza) (...) A prostě jsem si pořád myslela, že žije, že někde je a pořád jsem koukala všude a prostě jsem tomu nemohla uvěřit, co je to smrt a takhle a nikdo mi to nevysvětlil..."

Boženě se rázem změnil rozvrh ztrátou blízkého člověka, která měla největší vliv „druhými“ kteří nechtěli říct, co se stalo. Božena je zde aktérem, který jedná podle platných informací a podle svého přání. Jedná tak, aby zachovala pozici aktéra příběhu, ale její jednání nepřináší výsledky. Větší vliv mají druzí z pozice těch, kteří podle Boženy „vědí“ * stalo a „co je to smrt“, ale mají tu moc, „neříct“ a „nevysvětlit“.

Erika ztrácí zázemí hned několikrát a zároveň se opakovaně setkává se smrtí:

«Ale mě to bylo docela lito, ja jsem uříhla na tu babičku fixovaná, hodně zvyklá, tak jako., (krčí rameny). Zabydlela, no a žejo, školu jsem tam měla, tak jsem pak musela měnit školu a přátele. To jako v deseti bylo takový...vlastně jsem se přeorientovala -

vlastně babička mě dala třeba na němčinu a já jsem se přeorientovala na angličtinu, jo.(...) Najednou jsem s nima bydlela - tak, takovej zvrát, no. Já jsem utíkala zpátky k babičce...Sama (rozhodně). Noo (zasněně) ... Mě to tam táhlo, vona chodila za mnou. ..(zamyšleně)"

Přesto, že Erika ztrácí zázemí, zůstává zatím aktérem svého příběhu: rozvrhuje se vůči z*ěně životních podmínek, změně vztahů, vůči „zvratu" a jedná. Utíká tam, kde chce být a kde cítí své zázemí - asi i proto, že ji rodiče už jednou opustili (jak vyplývá z předešlého ^{te}xtu), když byla ještě menší, nechali ji u babičky. Erika je zde aktérem „sama", navzdory tomu, jak se vůči ní rozvrhli druzí.

Po čase přichází v jejím životě další ztráta:

„V roce 1986 mi umřela maminka na rakovinu v květnu, o tři roky později, těsně před revolucí v roce 89 zemřel tatínek, (...) No a ještě dva příbuzný mi umřeli, každé rok jeden člověk, já jsem zůstala úplně sama, tak jsem teď nevěděla, co: prostě chodit do práce, udržovat byt, na mě toho bylo najednou bylo šíleně moc."

Předtím Erika byla v pozici aktéra, který jedná „sám" - ale vůči někomu. Nyní zůstává Ztečně sama a nemá se vůči komu a čemu rozvrhovat a tak přestává být aktérem ve svém Příběhu - „neví co".

5.2.2.3. Zaznamenaná změna v prožívání

Martin zaznamenává, že se men, jenon pivožítky. V této situaci hraje roli i téma ^měrného užívání alkoholu. V ý s l e d k e m je, jak Martin říká, psychóza:

„No a pak jednou jsem byl prostě vožralej - (pauza), no a to už se mě začínala Projevovat taková ta psychóza, jako že jsem se díval na televizi a myslel jsem si, že jsem jako prostě nějak propojenej s televizí nebo prostě, že, že, že že, že se tam s nima vysílám a že, že mi dávaj nějaký zprávy. A jednou jsem byl vožralej a přijela domu matka nějak dřív a já jsem byl na ni agresivní, tak na mě zavolala, zavolala záchranku s Policajtama no a ty mi, policajti mě tam jako svalili na postel, dali mi injekci doktoři no a probudil jsem se pak v kazajce v blázinci."

Úryvek Martinovy zkušenosti ilustruje posun sféry vlivu z pozice jeho, coby aktéra, který jedná agresivně pod vlivem alkoholu a změněného stavu vědomí - aktérem tedy v Podstatě není on a jeho vědomí, ale spíše „to, co se mu děje“, na pozici matky, která jedná tak> že se obrací na institucionální moc. Tím Martin ztrácí na svojí pozici vliv úplně a hlavními aktéry v jeho příběhu se stává policie a posléze lékaři.

5.2.3. Já - onemocnění - druzí

V této vztahové trojici jsou na pozici „toho, co se mi děje“ rozvrženy především emoční stavy, od nichž „já“ nemá odstup a „druzí“ je jen těžko pochopí nebo ovlivní. Sféra největšího vlivu je tedy na pozici prožívání silných emocí spojených s nejrůznějšími Představami.

5-2.3.1. Pocity úzkosti, bezmoci a ohrožení

Prožitky úzkosti, kdy je jedincovo jednání rozvrhováno strachem, úzkostí, pocity hrožení, bezmoci a někdy i hněvem, ilustruje příběh paní Eriky, Boženy, pana Matěje a áchala:

„No, nejhorší je, že mi začali útočit lidi v domě na byt, já jsem bydlela se samýma starýma lidma - pětadvacet domácností starejcli lidí a ty proti mně vedli šikanu, až teda nakonec mě připravili vo byt (útrpně a odevzdaně konstatuje). (...) Já jsem žádný schizofrenický potíže právě neměla. (...) A dyť jsem vám to říkala (rozzlobeně), že jsem tam měla ty komunisty, který mě dělali ty naschvály a chtěli jenom peníze, peníze, Peníze platit a přitom jsem neměla žádnéj prostor k existenci. Mi tam dávali věci za dveře, zakazovali prát a...(…) No, hrozný, starý lidi našťvaný, agresivní. Stařecká agrese, no (opovržlivě).“

v příběhu Eriky se na nejvlivnější pozici nacházejí „staří lidé“, kteří útočí, vykořisťují a šikanují. Obraz nepříjemných starých sousedů je koncentrovaným zlem v příběhu Eriky, je hlavníⁿⁱ m autorem - příčinou utrpení, kterého se Erice dostalo v podobě ztráty soukromí *^{dův}odu nutné hospitalizace. Erika je aktérem, který má jasnou pozici v příběhu pouze ve ChVIIⁱ k dy říká, že žádné schizofrenické potíže neměla.

Můžeme se jen ptát, kolik zlého sousedé Erice skutečně napáchali a jestli všichni byli Staří agresivní komunisti, nebo jestli Erika ztratila moc nad intenzivními ztrátami hned ne^{kolik}a „starých lidí“ - rodičů, prarodičů a příbuzných, kteří jí také nedali prostor existenci -

Protože ji nechali bezradnou a bezmocnou na pospas svému osudu. Jinými slovy - tím, že **zemřeli**, postavili ji do pozice aktéra, který má jednat, má začít **utvářet** prakticky od základů svůj život. A přitom pro Eriku bylo zřejmě náročným „aktem“ jen čelit pocitům úzkosti, osamocení a bezmoci.

potom, když jsem dokonale, třetí ročník a dostala jsem se do čtvrtého ročníku, tak prostě jsem onemocněla a - duševně - a nikdo mi to nevěřil a mysleli si za komunistů, že si dělám srandu a že se nechci učit, jenomže to nešlo (naléhavě)..."

Božena zachycuje změnu v rozvrhování: už není pilnou studentkou, protože „prostě Nemocněla“ a už „to nešlo“ - aktérem v příběhu se stává nemoc, která vyvolává pocity bezmoci, resp. právě tyto pocity spolu s dalšími okolnostmi jsou i základem onemocnění. ^Drozí se rozvrhují vzhledem k Boženě tak, že jí nevěří a k jejímu onemocnění tak, že jej neberou vážně. Tím se dostávají do vlivné pozice aktérů prohlubujících ještě více Boženinu bezmoc.

Máte takový halucinace, vidíte obrázky...vidíte tam hady nebo vidíte tam něk, něco prostě vidíte no a pak vidíte... pak jako...pak jako vidíte...pak třeba vidíte i jako nereálný věci než ty, který byste třeba chtěla vidět. Pak máte hlasy, který vám říkají něco vošklivého nebo něco dobrého nebo něco pozitivního. No a tak, no. (...)Nejdřív to byly otřesy jenom, pak to byla úzkost, to je jako že vás to vevnitř hodně deptá, že jako nemáte klid vevnitř a takhle, no."

Matěj svým vypravěčským stylem přechází k vykání a tím se zcela vzdává role aktéra P^hu. mimo to dostává do roviny prožívajícího výzkumníka jako posluchače, který se ocitá ^{jak}* syntakticky blíže prožitkům vypravěče než sám vypravěč. Pomineme-li toto rozvržení, Jídám se, že člověk prožívá nepříjemné věci, které prožívat nechce: sféra vlivu se tedy Vsunuje z já" opět na „onemocnění“, které ovlivňuje Matějovo jednání a prožívání. **Matějovi Přichází** otřesy, úzkost a neklid. „Druží“ se vzhledem k Matějovi nijak t r h u j í a Matějovi zůstává jen bezmoc nad vlastními prožitky.

I u Michala se dostává do sféry hlavního vlivu nemoc:

ra paranoidní schizofrenie se stupňovala a dostala se do té situace, že vlastně Jsem pak vnímal i okolí - moje kamarády, příbuzný - že je chtěli zlikvidovat jako. Měl

jsem obavy vlastně nejen o svůj, ale i o jejich život, čímž pádem jsem se vlastně pak stával přítěží, protože jsem jim bránil volně se pohybovat, no, a tak. (...) to byl spíš takovej případ paranoidní schizofrenie, že jsem se bránil, protože jsem vnímal svět úplně jinak než oni. Jo, tím, že si vlastně říkáte, máte obavy, že vás chtěj zlikvidovat, máte prostě hlasy, vidíte bludy, přízraky, jo, kolem sebe, nevidíte tu realitu a když, lidi začnou hej agresivní, jo, vůči vám, nejsou schopný to pochopit a nenechaj si to vysvětlit vod fundovanýho člověka, tak vlastně začnou před váma zamykat dveře, napadat vás a v podstatě si nepřejou, abyste s nima sdílel ten systém sociální."

Zajímavé je v tomto úryvku spojení, že se nemoc „dostala do takové situace“, že se čichal znovu dostal na pozici aktéra a začal mít obavy o sebe i o okolí, začal se aktivně bránit. To už ale byl „aktérem nemoci“ a jeho jednání vycházelo z popudů paranoidní schizofrenie. Michal také mění vyprávěcí styl a přechází v nejnapjatějších chvílích popisu Pažitků k vykání. Tím získává odstup, aby mohl o všem vyprávět. Nakonec se do pozice „kteřů rozvrhují „druzi“, kteří neakceptují Michalovo chování, nerozumí jeho paranoidnímu akterství a tak se brání nebo dokonce útočí.

5-2.3.2. Nepochopené/neuchopené tělesné prožitky nebo sny

Někteří participanti se rozvrhují spíše vzhledem k tělesným nebo snovým prožitkům, ^{akteré ne} dokáží uchopit a tak se opět na pozici aktérů dostávají spíše prožitky samotné:

"Jenom seděla doma, koukala na maminku, sem tam na televizi a takhle. Nic, ničemu Jsem se moc nevěnovala. (...) že jsem se prej probudila a začala jsem křičet "Maminko, já chci žít, já chci žít!" (...) Tak na mě maminka prej koukala s tatínkem a já prej, já tam, já tam nakonec, to si pamatuju, to už mam v paměti, že jsem tam byla ^{se} zavřenejma vočima jako trošku v bezvědomí, že jsem nevnímala nic. (...) A k ránu jsem se nějak probrala a rodiče asi nevěděli, co se mnou, asi na mě koukali nebo tak nějak si to představuju, asi na mě koukali a viděli, že mluvím, ale přitom jsem měla Zavřený voči a vůbec jsem nic nevnímala. A tak ráno zavolali doktorku... "

Jitka se probudila ze snu, v němž byla aktérem - „chtěla žít“. Za bdělého stavu ale její ^{1Ce} ztrácí vliv spolu se ztrácejícím se Jitčíným vědomím toho, co a proč dělá, vnímá a ^{lvá} - Aktéry příběhu se zde stávají rodiče, kteří posilují svoji pozici lékařem - ten by totiž ^{SVě} Pozice měl vědět, co se děje a přebrat roli aktéra Jitčina příběhu.

V tom, o příběhu se nabízí úvaha nad tím, jak souvisejí snová touha po životě s „nečitím“ a „nicneděláním“, když Jitka „jenom seděla doma.“

Další ukázka je naopak o fantazii denní a neobvyklých tělesných prožitcích:

*„Tak Jsa» s, myslel, že áriim krok teda jako s nijako,, myšlenkovou variantou ,oHo Cárání toho vztahu, jakož, jsem si pHPadal zamilovanej a v ,v zamilovanosti jsem s, dovolil fantazírovat teda. No a trosku nu *to) tlačilo jako až do těla, na mozek a cejtíl jsem dokonce i takový nějaký fyzický změny, ze 7P me mě taky iako tlačilo v hlavě, ze jsem měnil svoje chování - že jsem mel vřeba i jiné typy pohybů, se mi objevovaly, takže to na mě působilo jako změna osobnosti, no.*

Pavel je nejprve aktérem a rozvrhuje se vzhledem ke své zamilovanosti tak, že sleduje -é myšlenky týkající se vztahu. Když ale popisuje svoje emoce související se zamdováním v jakési „zhmotněné“ podobě, kdy jej „fantazírování tlačí v mozku“, předává roli aktéra svým 'elesným pocitům.

5.2.33. „Zbláznění“ a selhán, v očích druhých

*prahlém je v«m & ** » stanete duševně nemocný, špatně ,o nese okolí a takhle jako v podstatě, Hkaj. „Jseš normální, chováš se normálně, ale vohéas ,i asi přeskočí.“, nebo takhle, no, tak nějak to berou asi.“*

Michal uvažuje, jak se okolí rozvrhuje kněmu a jeho nemoci. Svým výrokem Zachycuje moment ztráty autorství příběhu: „ty“ jsi normální.ale občas ti „ono“ přeskoč..

Luboš na tom byl podobně:

-A ...<pauza>...jako (pauzami se ta ne,noc začala projevová, ňák a tohle,o pros Protože všichni mi právě fikalí; Že jsem normální úplně. A to je nenormální. Právě foletto a to... Právě von říkali! „Proč se sypou něiior- teda normální.“ (smích)*

Aktérem „a vlivné poziei je zde opět nemoc - „zaěla se projevovat“. „Druzí se vůči Lubošovi a vU nemoci tak, že ho ze své pozice ujišťovali, že je normální.

^» ve ň své tvrzen. a se dle Luboše i popírali, aby dali najevo, ie něeo není v pořádku.

„Že jsem si psal takový drobný poznámky, jak přemýšlím a vo čem přemejšlím a furt jsem si psal do notýsku myšlenky, který mě napadaly...Trošku to vadilo spolupracovníkům, že každou chvíli vytahuju notýsek a něco si poznamenávám, když jsem musel házet lopatou, no, tak...možná, že si vo mě mysleli, že jsem pošahanej nebo něco takovýho.“

I Pavel se rozvrhuje nejprve ke svému jednání a chování, poté se vůči témuž rozvrhují i kolegové - ti ale odmítavěji, protože na rozdíl od Pavla vnímají jako důležitější, aby byl

^v Práci aktérem svého povolání, nikoli svých myšlenek a úvah.

Dále v příběhu se Pavel rozvrhuje vůči svým neobvyklým prožitkům:

„A tak jsem tam stál na tom místě a čekal jsem na nějaké podněty fyzické, jestli se tam upomenu na něco, jestli mě tam osloví něco prostě, nějaká vyšší vůle nebo něco takovýho - pro ten kontakt, pro tu vzpomínku. No a to se objevilo jako, měl jsem jako i nějaké haptickej vjem... Tak jsem se tam jako prý motal a já jsem tam jako přecházel na místě no. A tak jsem pak, jak jsem tomu podleh, tak jsem to záměrně chtěl nechat doznít jako aby to vyvrcholilo nějakým řešením a tak se stalo, že jsem tam poklekl, políbil zemi, sepal ruce a rozplakal se. No a tam stáli čumilové a ty mi zavolali sanitku, takže takhle jako. >4 když jsem pak k nim promluvil, tak to už přijela sanitka a nenechali mě, abych s nima komunikoval a vodvezli mě do Bohnic.“

Pavel se rozhodl, že se bude rozvrhovat vůči nějaké „vyšší vůli“ - a ta se dle jeho čekávání skutečně stala aktérem: způsobila mu nečekaný fyzický podnět. Poté Pavel trefně ^v Vjadřuje, jak se vůči jeho aktérství rozvrhovali „čumilové“ - podle nich se „prý motal“, ^{kde}žto sám se vůči témuž okamžiku vymezuje jinak: „přecházel na místě“, protože čekal na ^v vyvrcholení dojmu, kterému - jak sám říká - podlehl. Ve chvíli, kdy chtěl své prožitky komunikovat, s ním už nikdo jeho rozvrh nesdílel - na nejvlivnější pozici opět vstupuje ^{le}řtitucionální moc coby zástupce lidu a ta Pavla „nenechá, aby komunikoval“ a odváží jej do Posléze i lékař.

5.2.4. Já - léčba - druzí

V této vztahové trojici se „já“ rozvrhuje do dvou pozic: buď jsou aktéry rozvrhování se „druzí“ - lékaři (a léčba sama v podobě léků) - pak je „já“ a jeho akce v pozadí nebo je »já“ aktérem, lečí se, vztahuje se k „druhým“ a uzdravuje se.

5.2.4.1. Léčba prostřednictvím léků

Tuto variantu rozvržení pozic „já“, léčby a „druhých“ ilustruje příběh Matěje, Martina a Petra:

„ Takže jsem to musel srovnat vždycy práškama - jsem bral první prášky, to jsem se dověděl, že to jsou žluční kameny, tak mi dala prášky na to...(…) protože jsem pořád bral prášky, bral jsem hodně prášky, no. No a pak jsem ještě nějak hubnul zvláště, tak jsem ještě bral - tenkrát to byly ty -jak se to jmenovalo - takový to byly ty, no, takovej, takovej, rybí tuk se tomu říkalo, jestli víte, co myslím, tak mi to doktor dal, mi to měsíc aplikoval. No a trochu to zabíralo, ale ne moc. Ale trochu se mi to zklidnilo, no. ”

Matěj zůstává v pozici aktéra příběhu - „rovná své potíže práškama“ - a když to nemá účinek, přebírá aktérství lékařka, která má moc léky změnit tak, aby účinkovaly. Matěj do rozvrhu léčby své nemoci zahrnuje spíše fyzickou nevolnost než rozmanité nepříjemné psychické stavy a nerozlišuje, zda zvracení a hubnutí souvisí se schizofrenií nebo Ručníkovými kameny. Veškerý kontakt s lékařskou péčí bere jako jeden velký proces léčby svého neutěšeného stavu. Nebylo mu dobře, tak „bral hodně prášky“. Počítá k nim i rybí tuk, který pomohl.

Matějovi zřejmě zcela scházela orientace ve svých pocitech a prožitcích, informace o tom, co je součástí jeho duševní nemoci a co už ne, a především se mu nedostával vztah, který by mu tyto informace zprostředkoval.

„Tak prostě na mě matka zavolala policajty se záchrankou podruhé no a ty mě vodvezli zase do Brodu, no a tam mi nasadili zase prášky jiný (sklesle), no a vod tý doby jako psychózu nemam. ”

Martin naproti tomu stručně popisuje, kdo byl v rozvrhu jeho léčby hlavním aktérem: matka, policie, lékaři a „prášky“, nikoli on sám. Pouze sklesle konstatuje, že do jeho aktérství vstoupil někdo jiný a rozvrhl jeho život (léčbu), už psychózu nemá - a tak se opět dostává (resp.

J^e roz/vržen) do pozici aktéra, která je už ale jiný, než byl předtím, protože část jeho aktérství obsadily léky.

„No a tam mě naládovali tím - tehdy bylo jediný paralytikum Plegomazín, jedinej prášek , jinej se v psychiatrii neužíval vůbec, to měli jenom jedno psychofarmakum, no, tak mě to naládovali do těla, tak mi to zkroutilo ruce jako přes tělo a tak různě, jak to má ty vedlejší účinky, no.“

Pavel dává najevo ztrátu svého aktérství v rozvrhu léčby ještě důrazněji: „druzí“ ho »naládovali“, lék ho »zkroutil“. Na pozicích vlivu se tedy opět nachází instituce a její »zbraně“ - léky.

5.2.4.1. Léčba prožitkem vztahu a/nebo autorství

Michal vypráví o různých aspektech rozvrhu svojí léčby:

„To si vybavovalo okolí - jako ty co se mnou žili, říkali: „Hele, seš nějak divnej, neblbni, běž se léčit.“, jo, takže já jsem v podstatě na základě těch rad, těch jako lidí, v podstatě na základě jejich výpovědí jsem se nechal hospitalizovat v léčebně,...(..) na otevřeném pavilóně přes rok, dva tisíce, a v podstatě jsem se znovu učil sžívat s tím okolím a s těma lidma. (...) No, pak jsem časem v podstatě přicházel na doktory, který se mi v podstatě snažili nějak vyjít vstříc, že v podstatě zjistili na nějakým tom šetření i jak jsem na tom a jak jsem se k tomu dostal, tak mi v podstatě začali dávat takovou medikamenci, že já se můžu normálně zapojit do života, jsem úplně v pohodě...“

Michal se rozvrhoval podle toho jak se vůči němu rozvrhovali „druzí“ - ti refleктоvali j^eho zvláštní chování a tak mu přátelsky doporučovali, aby se šel léčit. Michal se sice „nechal hospitalizovat“, tzn., že přenesl vliv dočasně na pozici lékařů a instituce, ale zároveň si lačnou „míru aktérství ve svojí léčbě ponechal - stal se i jejím autorem: učil se znovu sžívat s »lidmi a okolím“, přicházel ze své pozice k lékařům, kteří se k němu rozvrhovali vstřícně a letcili ho léky, které vnímal pozitivně. Protože Michal začal vytvářet nový příběh - ponechal si kompetence a nepřestal zcela být aktérem svého příběhu, nevyznívá jeho rozvrh léčby jako přík^oří, ale spíše jako cesta k osamostatnění.

V příběhu Boženy je to s aktérstvím jinak:

„...prostě mě tam proháněli a když jsem něco nedodělala, tak mě dali injekci dokonce...A prostě si mysleli, že to dělám schválně, ale to nebylo schválně, to bylo prostě, že jsem už dál nemohla (zkroušeným hlasem)(...) - potom už mě dávali na ten nejlepší pavilon, na pětadvacítku, kde jsem se měla dobře, byli tam se mnou moc spokojeni a měli mě tam moc rádi, na tý pětadvacítce (...)Tam to bylo dobrý (mluví svižněji), tam byly muži i Ženy a byl tam pan Huculec, vedl komunitu a vedle mě seděl a prostě jsem ho poslouchala, jako kdyby byl můj tatínek, prostě jsem ho měla moc ráda..”

Božena momentem hospitalizace přestává být autorem svého příběhu - stává se aktérem rozvrhu léčebny, je jí přisuzováno jednání, jehož autorem se necítí být (nedostatek sil^{na} úkoly pod vlivem duševního stavu, který se rozvrhuje mimo Boženinu vůli) a je za něj "Nestána" injekcemi. Poté, co se změní podmínky, se Božena cítí lépe, i když stále není autorem svého příběhu: přichází ke slovu autor jiný - milý a vstřícný terapeut. Božena se opět^{ro}zvrhuje vůči jeho vlivné pozici, tentokrát ale ráda, z vlastního rozhodnutí „ho poslouchá, jako kdyby byl její tatínek”.

Tento rozvrh je sice pro Boženu příjemný a poskytuje jí vztah, který postrádala, zůstává však stále na pozici aktéra, který jedná podle vůle „druhých”.

„ Tam byl malíř, kterej byl vyučenej jako nějakej umělec a ten se nám tam jako věnoval, jako práci si to vzal, že tam snáma maloval jako ...ee...a bylo nás tam asi deset nebo kolik, i zjinejch oddělení, a šlo mi to. A už jsem jako začala i, už jsem začala chodit i do města, jo, a vrátila se mi jakoby vlastně paměť. (...) Nojo, ale vono se mi to vrátilo samo jakoby zničehonic do dvou dnů. Najednou jsem začala vnímat a zaslechla jsem: (přehrává) „Co si tam říkaj?”, tak jsem mezi ně šla a začala jsem se bavit. Zničeho nic (zdůrazňuje) (...) po dvanácti letech asi, se mi vrátila sama - trošku - rozpumpoval se mi ten mozek - vrátila paměť, a už jsem se cítila lepší, už to život byl lepší”.

I Jitka vnímá během léčby změnu k lepšímu v momentě, kdy se vůči ní vstřícně^{ro}zvrhuje někdo „druhý” - arteterapeut, který jí nabízí prostor pro vlastní autorství v podobě žalování. V souvislosti s tím se jí „vrací paměť”, začíná vnímat a stává se opět aktérem svého Příběhu (chodí do města) a cítí se lépe.

5.2.5. Já - ne/osamostatnění - druzí

V poslední vztahové trojici přichází ke slovu „to, co se mi děje“ - tedy osamostatňování a jeho úspěšnost nebo neúspěšnost. Jednotliví participanti - aktéři se rozvrhují více či méně samostatně na pozice hned v několika oblastech: v oblasti oproštění od svých prožitků, nabytí pocitu samostatnosti; materiálního a pracovního osamostatnění (získání vykonávání nějakého zaměstnání); osamostatnění a sebevymezení ve vztazích k rodině a přátelům.

5.2.5.7. Ne/osamostatnění vzhledem k sobě a svým prožitkům

Božena popisuje ztrátu svéprávnosti:

„...už to nešlo prostě, tak mě dali do důchodu bez data, za mě jeden pán prostě, kterej dělal nějakýho vedoucího nebo nadřízenýho, nějakýho z pošty a vod pošty mě dali důchod, ňák tak no...(…) Rodiče mě zbavili úplně svéprávnosti, ee....pak jsem se dostala až ke Krajskýma soudu tady v Praze, navrátili mi celou svéprávnost, než šla jsem do první třídy... a (pauza)...než šla jsem do první třídy...aaa....tak mě ho prostě...vzali a ještě přitom mně zbavili napůl svéprávnosti. “

Božena se k osamostatnění zatím nedokázala postavit čelem - ve svém příběhu je zvrhována z pozic „druhých“ jako „nesvéprávná“ (tj. zbavená způsobilosti k právním konům) a sama se v celém procesu téměř neorientuje.

Erika se osamostatnit chce, ale zatím jí to okolnosti nedovolují:

„No, kde se berou (pozn.: různé ná\ady)...strašně bych potřebovala soukromí, to tni chybí. To potřebujou ty nálady, že bych potřebovala bejt sama zase. (...) že si jako vodpočinu vod všech. Tak jako jsem byla zvyklá bejt vždycky sama, tak mi to chybí. “

Erika se musí rozvrhovat vzhledem k „druhým“, žít s nimi a to ji unavuje a rozladuje. Chtěla by se zase stát autorem svého života bez ohledu na „druhé“. Jejím životem se táhne jako červená nit rozvrhování se vůči tomu, že je „sama“.

„Já teda poslední dobou mam strach vo sebe, teda nevim, co se děje, ale poslední dobou mam strach i ze sebe. A nevim, co se děje.

J: Ze sebe nebo vo sebe?

Ma: *Vo sebe, vo sebe. A nevím, co to je, pořád bych chtěl, aby byl někdo u mě, aby mě někdo hlídal, takže vono to není tak jednoduchý, no."*

Matěj naopak sám být nechce a nabytou míru vlivu a aktérství, ba dokonce autorství ^{sv}eho příběhu by raději přesunul na pozici někoho „druhého“, kdo by ho ještě hlídal, protože »má strach" nebo spíše: strach má Matěje.

Pavel pokus o osamostatnění učinil iniciativně a už po několikáté se rozvrhoval »navzdory" pravidlům, která určovala jeho aktérství:

„1989 - ten jsem zažil v práci, ten 17. listopad, to mě kolega pak informoval, že tam byl na tý Národní, tak se změnila společnost... A já jsem toho využil tak, že jsem přestal docházet k tý ambulantní psychiatrice, přestal jsem užívat ty léky - prostě jsem to vypustil, no - a nikdo se po mě neptal, protože se všechno měnilo v tý společnosti, tak nikdo se po mě nesháněl, jako psychiatricky."

Pavel využil změny společenského rozvrhu a rozhodl se být opět v plné míře autorem ^{sv}ého života. Místo toho ale nakonec opět skončil jako aktér rozvrhující se vzhledem ke svým (Psychotickým) prožitkům:

„No, kdy už jsem měl v tom bytě takovej nepořádek jako z těch vodpadků - to už mě stihli vypnout plyn, stihli vypnout elektřinu, vodu mi teda nevypli do poslední doby, tu jsem tam měl, tak, prostě jednoho dne jsem se probral, jak jsem ležel na zemi - v posteli jsem ani neležel, tam jsem měl bordel, tak jsem ležel na zemi - tak jsem se probral a slyšel jsem, jak mi někdo lomcuje se zámkem u dveří. Tak to byla exekuční komise..."

Pavel tedy opět ztratil na svojí pozici vliv a stal se aktérem v rozvrhu hospitalizace a léčby.

Martinovi se naopak samostatné rozvrhování na pozici vlivného aktéra vzhledem ke ^{sv}ým prožitkům docela daří:

„...už, už, už, už,...už ty zážitky s tý psychózou jako, už to není taková, dřív to pro mě bylo jako určitým způsobem prioritní, co jsem tam zažil a jako teďka už se vod toho nechávám jakoby dál a už mi to je, řek bych, víc jedno, než tomu bylo dřív, no. (...)

prostě čím dál víc, čím jsem starší, tak mi přijde (skepticky), že to prostě byla jeho fantasmagorie, že prostě, že už mu tak nepropadám jako dřív jako, že už, že ten jeho střet s nevědomím, že už to prostě neberu tak, že by von (pozn.: Jung) byl ten hrdina kterej by za něco bojoval a už to beru jinak. "

Martin sám říká, že „už to bere jinak“ - není tedy aktérem v rozvrhu, který určuje Psychóza, ale autorem vlastního rozvrhu.

5.2.5.2. *Ne/osamostatnění vzhledem ke studiu/práci*

Vzhledem k práci se ve svých příbězích rozvrhují Matěj, Jitka a Martin:

„No, krok k samostatnosti to je, jenomže, to je otázka, jak to bude u mě dál, no. () á si chci udělat školu na to (...) Zahradnickou no, na ty květiny a tak. Ale neviní ještě jestli mi to povolí doktorka, protože když jste v důchodu, tak vám to povolí těžko asi žejo. "

Matěj nejprve uvažuje o studiu, ale domnívá se, že vliv na tento plánovaný „rozvrh“ lékařka, která mu jej ze své pozice ve sféře vlivu může a nemusí povolit.

Vlivným aktérem se Matěj necítí být ani ve vztahu ke svým příjmům z invalidního Schodu:

„Ta práce jako uklidňuje, žejo. V práci je člověk klidnější, může si říkat vo zálohy žejo. Když třeba nevyjde - když jste v důchodu, tak si nemůžete říkat, máte jenom jeden důchod, žejo. (...) Takže eště musíte počítat, s tím důchodem na celej měsíc Kdežto v tý práci ne, v tý práci vám pomůžou. Třeba s těma zálohama nebo něčim Žejo. "

Paradoxně zde Matěj uvažuje o zaměstnání proto, aby ze sebe ještě více sejmul

^odPovědnost za své příjmy, které lze formou záloh rozdělit do kratších časových úseků Mat''

^zde rozvrhuje vůči instituci sociálního zabezpečení, která má jednoznačně větší vliv na ^ro²vržení jeho materiálního zabezpečení než on sám. Naproti tomu v rozvrhování se ^hhledem k zaměstnavateli cítí bližší a pružnější mezilidský vztah, říká „v práci vám ^Po^rnůžou" - nejen finančně ale i od dlouhodobějšího rozvrhu odpovědnosti za své finance

„...v těch Českých loděnicích, tam už to bylo motivovaný tím svým stavem, že ten vedoucí tam fikal, že ten podnik nemůže plnit nějaký sociální funkce, že mě tam nemůže držet jako když jsem nějaký deficitní v těch pracovních schopnostech a že se taky musím vycajchnovat jako, co mi to pude, abych nebral peníze zadarmo, jako. ”

Pavel si je podobně jako Matěj vědom svého „deficitního“ aktérství vzhledem k pracovnímu rozvrhu. Nachází se na pozici nižší míry vlivu na své jednání než ostatní, a tak ^{nut} „druhé“ - v tomto případě podnik, aby se rozvrhoval i do neobvyklé pozice aktéra »Plnění sociální funkce“. Toto předem degradované vymezení Pavla paradoxně motivuje ^k tomu, aby byl vlivným aktérem do co největší možné míry, je však otázkou, kolik v sobě ^{na} jde sil a kolik mu „druzí“ dají prostoru.

„A postupně takhle to...hlasy, hlasy mě nepřešly, tak teď mam - ty mam ještě do dneška, teď jsem měla zas, takže teď kon zase, poslední dobou, takže poslední dva tři roky v nemocnici a ještě celou dobu tady co jsem, jako už lepší vnímám, dívala jsem se na televizi, chodila jsem - teď jsem zas chodila do práce, jenomže jsem si říkala, že bych si chtěla vydělat peníze, tak že zkusím domácí práci, jenže vobojí, že bych nezvládla, tak jsem zase toho nechala. Tak čekám na domácí práci, chci zkusit domácí práci - chci zkusit domácí práci. Tak takhle tady žiju, no. A jako, mám jako jen obavy, co se mnou bude dál. Jako že tady to zvládám jakž takž... ”

Jitka se rozvrhuje vzhledem ke svému zdraví, které sice není zcela v pořádku, ale Jitka ^{už} cítí, že se stává alespoň do určité míry autorem svého příběhu: je aktérem na poli hledání ^{2a} městnání. Jinak si svým aktérstvím a vlivem na pozici člověka žijícího v „novém“ příběhu ^m mo léčebnu není ještě úplně jistá - „zvládá jakž takž“.

Martin se rozvrhuje rovněž ve vztahu k psychickému zdraví a práci zároveň:

„...mě pak propustili a nedali mě do invalidního důchodu a potom jsem šel do práce a to jsem dělal v Jablonci nad Nisou technologa. No a ...vydržel jsem, to byly tři měsíce a pak jak jsem zas cejtíl, že na mě leze psychóza a tak jsem dal výpověď.“

Uchovává si vliv na pozici aktéra, ačkoli pociťuje, že se autorem jeho příběhu stává ^o Pět psychóza, a sám dává včas výpověď.

5.2.5.1. Ne/osamostatnění vzhledem k rodině a přátelům

Martin nejprve rozvrhuje pozice sebe a své ne/samostatnosti ve vztahu k přátelům-

„No a po tý nemoci...(povzdech) se to prostě...jsem se se všemu přestal...mě se vo tim ne-, nechce bavit, protože tam byly náky osobní takový nechutný věci...jsme se rozešli prostě (mluví ztěžka, smutně). Ted'ka, ted'ka vlastně ty starý kamarády žádný nevidím, co jsem měl ve vsi, tam se chodilo vždycky do hospody a všechno se prostě řešilo vždycky v hospodě a já jsem tam nemohl chodit a voní za mnou domu nepřišli, tak jsem si říkal: „Když voní nejsou schopný přijít, tak co já za nima budu dolejšat. " Tak jako vznikla, vzniklo takový vakuum mezi náma. No a ... to pokračuje doted', no... (pauza)."

Martina trápí změna rozvrhu, kterou nedokáže ze své pozice ovlivnit: musí brát léky -^{ne}může pít alkohol a to pro něj znamená, že nemůže chodit ani do hospody. Kamarádů je víc,^a tak se rozvrhují podle svého obvyklého rozložení pozic, novou pozici pro Martinův nový Příběh nevytváří. Výsledkem je, že se Martin nebude rozvrhovat směrem k nim, když oni se[^]rozvrhují směrem k němu a tak vzniká vztahové „vakuum" a Martin v podstatě zůstává^{ak}térem příběhu, jehož autorem je někdo jiný.

V souvislosti s tím se ve svém novém příběhu rozvrhuje směrem k rodině:

„Tak jako...bych řek, nemít jako je...jako bráchu, babičku, rodiče, tak jako bych byl úplně sám a jedině, vlastně to pro mě ted'ka jako hodně velká opora jako, asi vlastně takový to jediný, co mě drží vlastně jakoby nák při životě a protože, protože jako (ztišuje hlas) bez nich nevím, jestli bych vůbec ... žil. Nevím, no...(pauza). "

Martin se ve svém rozvrhu přiklání k rodině, což lze považovat za významný krok k osamostatnění, vzhledem k tomu že z předešlých částí vyplývala neschopnost a neochota v kruhu rodinném aktérem a rozvrhovat se jinak než přerušením komunikace. Rodina se úroveň rozvrhuje směrem k němu a je mu oporou - tím mění i svůj rozvrh, který byl dříve^{0v}livnován především hádkami a nedostatkem prostoru pro sdílení.

Michal naproti tomu cestu zpět k rodině nachází jen těžko:

„Já jsem v podstatě v 99' po marodění fpozn.: tím jsou myšleny zdravotní komplikace po nehodě), kdy se plně projevíly příznaky, by uznán plně invalidní a, ee...(…J kdybych měl to pochopení v té rodině větší - jako v podstatě ona měla dvě děti na starosti a ještě teda mě a chalupa se dodělávala, takže vono v podstatě to byl dost velkej nápor na rodinu, a tím pádem došlo k tomu vlastně, že než jsme se snažili nák sžít - já jsem vlastně požádal o odložení rozvodovýlio řízení a to nám ho odročili na tři roky.”

Michal se rozvrhuje aktivně vzhledem k rodině, ale rodina (tím myslí především manželku) se odmítá rozvrhovat směrem k němu. Michal má ze své pozice dost vlivu na to, ^{ab}y nechal odročit rozvodové řízení. Nemá už ale dostatek vlivu na „druhé“ vůči nimž se ^rozvrhuje a jejichž rozvrh vymezuje jeho pozici jinak:

že mi chyběj ty děti, jo. Jako voni už jsou velký teda, já chodím za nima, navštěvuju je, tak jednou za měsíc, protože jako abych - voni maj zase svůj program, svůj harmonogram, abych jim ho nenarušoval a - nebo třeba přes prázdniny je vůbec neobtěžuju, protože jim nechávám volnou ruku, jo, se dycky domluvíme, že až začne po prázdninách zase škola, tak se jako stavím…”

Nakonec k rozvodu došlo a Michal se rozvrhuje alespoň k dětem tak, aby pozice otce a ^{dě}tí zůstaly zachovány, aniž by nějak narušily rozvrh jeho dětí.

6. SHRNUTÍ

Druhá fáze analýzy odhaluje hlubší vazby a konfigurace ve struktuře příběhů Prostřednictvím pohledu na rozvrhování pozic a vlivu na „to, co se děje“. Pohled skrze ^{kat}egorii rozvrhování pozic umožňuje nahlédnout, na jaké pozici se převážnou část svého ^{ži}vota vypravěč nachází, kolik bere zodpovědnosti za své jednání, jak aktivně se staví ^ksituacím, které k němu přicházejí a nakonec, zda utváří svůj život - je jeho autorem - nebo ^sPše život utváří jeho.

Zároveň analýza ukazuje i to, co je „nevyprávěné“. V případě příběhů obsahujících Psychotickou zkušenost často vzniká „trhlina“ v příběhu tam, kde by příjemce očekával ^{sdl}lení rodinných zážitků, vztahů a potíží, jejich společné řešení či náznak vzájemného Stahování a ovlivňování se. Místo toho v příbězích dozvídáme kusé informace o tom, že

rodina byla, případně konstatující sdělení o její struktuře a formě. Nebo se naopak získáváme obraz téměř ideálního dětství, které bylo krásné - a „háčkem“ je zde pouze fakt, že vypravěč vyrůstal v dětském domově nebo jiným způsobem „nenavázaný“ na své nejbližší.

Nakonec druhá fáze analýzy odkrývá i strukturu „dávání významu“ zkušenosti v příběhu člověka s diagnózou schizofrenie. Ukazuje se, že i „dávání významu“ se odvíjí od Postoje „aktérského“ či „autorského“ a že souvisí s naplňováním potřeb, úzkostí a Porozumění světu. Podobně jako v modelu komunikační teorie (Syřišťová, 1974) se v mojí Práci se těžištěm studia se stává schizofrenik především jako sociální individuum, jehož reakce a projevy nelze pochopit bez analýzy „komunikační síťoviny“, jíž je součástí.

7. DISKUSE

V následujících podkapitolách zaostřím na pojetí „aktérství“ a „autorství“ v příběhu (lejen) ve vztahu k psychotické zkušenosti. V této části se dostávám do fáze, kdy se z Podrobné analýzy vynořují na povrch další otázky, ale i zobecnění, která na ně alespoň Ztečně odpovídají.

Zároveň vstoupím do diskuse s autory, kteří se tématem schizofrenie zabývali 2 různých úhlů pohledu. Budu se opírat především o dílo E. Syřišťovou (1974, 1977), která 2e vrubně zpracovala psychodynamický přístup i další teorie ve vztahu ke schizofrenii, ale ta ké o pohled na rodinu jako „sociální dělohu“, jehož autory jsou V. Chvála a L. Trapková (2004). V souvislosti s tématem reflexe sebe a druhých navážu na teorii A. Mindella Prezentované v článku A. Heretika, B. Sopka a Z. Šramové (1999). V rozpracování tématu "Pacienta s diagnózou schizofrenie" a psychiatrické péče vyjdu z článku J. Palečka (2004).

7.1. Vypravěč jako „aktér“ v příběhu

„Aktérství“ (působení) vypravěče příběhu vyjadřuje různými způsoby „kdo jak na koho/co působí“. Kromě způsobu působení je podstatný i poměr toho „kdo/co na koho“ Působí a naopak „kdo působí na koho/co“. Tento poměr vyjadřuje míru aktérství, tj. míru aktivního přístupu k tomu, „co se děje“. Aktérství se tedy odehrává na rovině ovlivňování.

V případě jedince sdělujícího životní zkušenost ve vztahu k psychotické zkušenosti Ostává několik otázek na téma „aktérství ve vyprávěném žití“:

- 1) Kdo a jak působil na jedince během života?
- 2) Co mu způsobily podmínky, v nichž se vyvíjel?
- 3) Co s tím jedinec mohl dělat (a dělal)?

4) Co s tím jedinec nemohl dělat (a nedělal)?

Na tyto otázky nám odpovídá především kapitola zaostřující na vzpomínky na dětství a na období onemocnění a léčby, kdy dochází k největším posunům v rozvrhování pozic a aktérství v příběhu. Je zřejmé, že v dětství je jedinec aktérem v rozvrhu rodiny, ale v průběhu života dostává víc a víc příležitostí být také autorem svého jednání, a do jisté míry i autorem svého prožívání, resp. vztahování se ke svým prožitkům a emocím.

7.1.1. Aktérství v rodině

Z analýzy příběhů však vyplývá, že participanti tohoto výzkumu byli spíše aktéry ve své zkušenosti. Pokud jimi vůbec byli. Často jednali podle rozvrhů nějakého vnějšího řádu, stereotypně předávaných „pravidel“ participace na životě rodiny nebo společnosti, aniž by tvořili a vlastnili řád vnitřní, s nímž se identifikují a jenž je jejich „centrem rozhodování“.

Pocity kompetence k jednání zažívá jedinec už v raném věku. Záleží na rodině, nakolik tyto kompetence rozvíjí, podporuje a dává jim příležitost. Nejedná se však pouze o předávání kompetencí na úrovni vědomé, zakotvené v pojmech. Významnou roli zde hrají i roviny předcházející vznik pojmů a narativity. Sémantické pole rodiny, v níž se jedinec vyvíjí, utváří jeho předporozumění světa už na úrovni nervové soustavy. Je to předporozumění^b bezpojmové a preverbální, které se děje zcela automaticky a často si jej jedinec neuvědomuje (např. nálada se nám změní přede dveřmi, ani nevíme proč). Na této rovině vzniká velká Možnost nedorozumění, protože každý jedinec čte sekvence a posloupnosti jinak a každý si Podle toho také může nastavit svá očekávání. (Trapková, Chvála, 2004)

Jak jsem uvedla již dříve, téma rodiny je často nevyprávěné a naznačuje tak určité komunikačně vztahové vakuum mezi jedincem (subjektem) a jeho blízkými (prostředím).^p Prostředí subjektu se ze své sémantické podstaty rozprostírá kdesi „uprostřed“ mezi subjektem a „zbytkem světa“, jinými slovy je jejich prostředníkem. Zprostředkovává vnější dění směrem k dění vnitřnímu (subjektivnímu). „Úspěšná orientace subjektu v prostředí je možná jen tehdy, je-li jeho kontakt s okolím kontinuální, jsou-li výtěžky z interpersonálních zkušeností konzistentní“ (podle Ruesche, in Šyřišťová, 1974).

Je nutno hledat zejména specifické poruchy interakce rodinného prostředí, jež vedou^k ustálení návyků charakteristických pro schizofrenní komunikaci. Za specifické poruchy schizofrenní komunikaci považuje Bateson (in Šyřišťová, 1974) poruchy v komunikaci typu -double bind" - dvojná vazba, kdy jedinec pro dítě významný něco vyjadřuje a současně Popírá (to může být reprezentováno vnějšími kladnými projevy, které jsou současně vnitřně

emocionálně záporné, nepřijímané; nebo nesouhlas rodičů v názorech na dítě - co jeden Prosazuje, druhý stejně intenzivně popírá. Dítě situaci ještě nedokáže řešit racionálně a tak se dostává do emocionálně neřešitelné situace - každá akce vede do slepé uličky. Pod rouškou zdánlivě spořádaných rodin nebo jiných vztahů se odehrávají často jakési mikroskopické války, které unikají běžnému pozorovateli i zákonným sankcím, ale jsou zákeřnější. (Syřišťová, 1977). Jsou-li takové situace chronické, dochází k poruše jeho schopnosti správně logicky rozlišovat mezi různými typy výroků a chování a mezi metaforickým a doslovným významem. Formální znaky nejsou integrovány s adekvátními myšlenkovými obsahy.

Tuto situaci lze ilustrovat úryvkem Lubošova příběhu, který odpovídá na otázku, kde a Proč se tedy diagnóza v jeho životě objevila:

„... Kdybych vystudoval, tak jsem byl dnes úplně jinde. Kdybych šel do Prahy - měl jsem dvě možnosti: Bud' budu dobrej, bud' výbornej, nebo budu mizemej, no. Bud' se povedu, nebo se nepovedu. Já bych mol'dělat...já jsem moh dělat dneska pacienta klidně, vid'te. Ale je to prostě sázka do loterie. To je u každýho jiný prostě. Takhle se ten život brát nedá prostě. Protože Rusové taky chtěli prostě vesmírný dítě nebo to, taky prostě s tou Světlanou Savickou, jak byla prostě ve vesmíru, jestli jste to četla, já to taky úplně nevim. Tak ji tam prostě voplodnili nějak - tak ted' to dítě má nebo nemá, to prostě nevim. Když soupeřili Američani s Rusama, kdo bude lepší pořád nebo to, Žejo. Do určitý míry to je dobrý no, ta hravost určitá tady musí bejt, ale nesmí překročit, nesmí přerůst v určitou agresivitu. Jako jsou ty filmy dneska americký třeba, Žejo, jestli se mnou souhlasíte...voni to teda nejsou jen ty americký, jestli se mnou souhlasíte...”

Pokud jedinec nerozvrhuje svůj život na základě konzistentního porozumění a Přijímání v interakcích s okolím, pokud není racionální a emocionální složka v souladu, lze hovořit o vnitřně nepřijímaném aktérství v rozvrzích toho, co „by se mělo“, co „se musí“, Případně co chtějí či očekávají „druzí“. Takové aktérství má podobný účinek jako dvojná Vazba: jedinec jedná podle toho, co „by se mělo“, ale smysl tohoto jednání neintegruje do svého systému hodnot, a tak rovněž vzniká emocionálně neřešitelná situace. V ní se rozvíjí P°cit vnitřní nejistoty z nevyzpytatelnosti, nesourodosti a proměnlivosti okolního světa, jehož J° jedinec „pouhým“ aktérem, který podléhá „pohnutkám“ jdoucím odkudsi zvnějšku. Přirozená potřeba kompetence k utváření svého života, potřeba přijetí a reflektování ^torských akcí ze strany okolí je v tomto „planém“ aktérství, postrádajícím svůj význam a

smysl konzistentní s emočními prožitky jedince, dlouhodobě nenaplněována. „Individuum, které nenachází odezvu v sociálním prostředí, je nuceno popírat sebe sama. Nezbyvá jiné řešení než psychóza. V takové „imaginární distorzi“...dochází potřeby jedince náhradního uspokojení a uznání.“ (Syřišťová, 1974)

7.1.2. Aktérství ve společnosti

Analýza rozvrhování pozic ukázala, že participanti během utváření své zkušenosti s možností aktérství nakládali způsobem „buď a nebo“, tj. pohybovali se ve dvou krajních rovinách: buď aktérství směrem ke společnosti nedokáží uchopit a straní se kontaktu s lidmi, stahují se do sebe a žijí samotářským životem, jak ilustruje hned několik úryvků ze zkušenosti ^tky, Martina a Michala:

„...já jsem se učila, do večera a vůbec nikam jsem ty tři roky ani nechodila jako, chlapce jsem neměla, ani nákou společnost... “

„...já jsem byl takovej jakoby spíš uzavřenej člověk, trochu jako jsem měl problémy se začlenit do společnosti...“

„To znamená, že vlastně člověk, kterej se dostal, kterej se dostal do podobný situace, jako jsem se dostal já, tak ...eee...není schopen navázat ko-, ko-, normální kontakt s okolím.“

Druhým způsobem je aktérství „společnosti navzdory“, které lze vysvětlit ' k J^ ^ pokus
o v \r v •
v ykročení ze samotářské izolace, jak ilustruje zkušenost Martina a Pavla-

*„...jak jsem vždycky byl mimo společnost nebo tak, tak moji nejvoblíbenější autoři b T
-já nevím, jestli to znáte - třeba Bukowski, Kerouac a (...) že jsem nechodil do
a že jsem chodil jenom na brigády teda... “*

*„...tak jsem natruc den před odevzdáním diplomové práce zanechal ^{OLUÍ}>ia na te škole
a šel jsem si svou cestou a sehnal jsem si ten Bogdanovův „Náčrt všeob
organizační vědy“ a ten jsem si překládal...“*

Ať už jde o vyčlenění se, v němž jedinec více méně zůstává a vůči společnosti se nerozvrhuje nebo o vykročení „natruc“ zaběhanému řádu, vždy jde o akt osamocení člověka, který si nedokázal vytvořit vazbu klidem, protože snad neměl příležitost nebo ji neuměl uchopit. Jak vystihuje Ruesch: „...schizofrenik zřídka vyniká v hodnocení lidských vztahů. Je spíše matematikem, tvůrcem systému nebo vynálezcem než rodinným příslušníkem nebo společenským rutinérem. Avšak právě proto, že není schopen získat si druhou osobu a zároveň znemožňuje, aby si druhá osoba získala jeho, má pocit beznaděje, osamocení a úzkosti. Jeho neschopnost sdílet záležitosti ostatních lidí vede k fixaci na vlastní patologii.“ (Ruesch, in Syřišťová, 1974)

7.2. Vypravěč jako „autor“ příběhu

Aktérství - jeho způsob a míra - vyplývá z rozvržení pozic a naopak: dle našeho aktérství rozvržení pozic vzniká. Jsem rozvrhován (vržen) na pozice nebo pozice rozvrhují a obsazují? Jak bylo řečeno výše, autorem je právě ten, kdo ze svého svobodného rozhodnutí přijímá určitou míru odpovědnosti za svůj „autorský akt“. Autor se identifikuje s „centrem rozhodování, které je tedy obsaženo jaksi „uvnitř“ - neleží mimo hranice jeho „já“. To co dělá, je tedy v souladu s jeho racionální, emocionální i spirituální složkou osobnosti, je to „autentické“ a kongruentní. Protože rozhodnutí a akty autora jsou v souladu s tím, s čím se identifikuje (co si myslí, přeje, co cítí, ale i co si nemyslí, nepřeje a necítí). Autor do svého jednání vkládá maximální míru vědomí, s nímž se objevuje i prostor pro svobodná rozhodnutí, odpovědnost vůči druhým (tzn., aby dokázal autor odpovědět, proč dělá to, co dělá). Takové jednání v sobě obsahuje potenciál uvolněné energie, protože je „aktér - autor“ v souladu sám s sebou - tj., neplýtvá energií na přemostování propastí mezi tím, s čím se identifikuje a s čím ne, na popírání nepřijímaného. Rovněž jde ruku v ruce s radostí, pocity kompetence a „vlády“ nad sebou i nad světem.

V příbězích vyprávěných participanty tohoto výzkumu však nelze nalézt prakticky nic výše jmenovaného. Postoj k jejich životu by se ve většině fází dal popsat především jako devzdanost, jak ilustruje například úryvek Matějovy zkušenosti:

„ Takže někdo se z toho dostane dobře, někdo špatně, no, se z toho dostává. No, vona je otázka, v jakým je bodu ta schizofrenie. Voni maj různý body ty schizofrenie a záleží v jakým tom bodu je - jestli je taková jako halucinaění nebo jaká je, víte, vona toje otázka, no. /I jestli s tím dokážete žít nebo pracovat no. A kdo třeba nedokáže pracovat nebo žít s tím, tak třeba musí bejt to, co musí bejt. Toje otázka, no.“

Nejen v případě Matěje je pánem situace (tím, kdo tvoří rozvrhování pozic) psychóza. Kdo je tedy autorem? Psychóza je ve své podstatě prázdná, nemá „já“ a přesto rozvrhuje utváření něčí zkušenosti. Rozvrhuje se v prostoru nevědomého pasivního přijímání reality a je »poháněna“ energií nevědomých mechanismů vznikajících na bázi emocí, jenž nebyly zpracovány a jsou stále živé. „Stav krajní úzkosti a paniky je návěstím, že vědomá racionální obrana proti náporu mimovolných procesů selhala, že vědomí samo již nebylo schopno je zpracovat a přetvořit tak, aby byly slučitelné s životem osobnosti a s požadavky sociálního Prostředí.“ (Syřišťová, 1977)

7.2.1. Autorství, smysl a systém hodnot

Syřišťová ve své práci otvírá otázky při zrodu i průběhu psychózy tak živé, a přitom^v psychopatologii docela zanedbávané: otázku životního smyslu, hodnot, na něž by bylo možno život vynaložit, otázku svobody a opodstatněné volby mezi životem a smrtí, otázku Překonání samoty. (Syřišťová, 1974)

Systém hodnot úzce souvisí s autorstvím, protože definuje smysl autorova konání. Ale CO když hodnoty a přesvědčení nejsou jaksi „přijaty za své“, nejsou autenticky prožívány jsou jakoby vágním zdrojem nějakého „musu“ a tedy i zdrojem vnitřního napětí z nemožnosti uspokojit potřeby? Záleží na tom, nakolik je jedinec aktérem, resp. autorem svého příběhu - nakolik je schopný aktivně měnit svá přesvědčení na základě vlastního úsudku a jejich užitečnosti, zdaje totožný s „centrem rozhodování“.

„Hodnoty“ jsou hluboce integrovány v systému prožívání zkušenosti, jedinec je^s hodnotami kongruentní. Hodnoty často nemusí být přesně formulovány jako spíše Pociťovány a prožívány. V příběhu pak pozorujeme spíše jejich symptomy. Pokud jsou ale formulovány a získají svojí verbální podobu, lze s nimi vědomě nakládat a v případě rozporu[']ze také lépe předcházet vnitřní kolizi.

„Přesvědčení“ naproti tomu říká, že je jedinec o něčem přesvědčen, případně jej někdo Přesvědčil, jde tedy o „hodnoty“ přijímané pouze v racionální rovině. Lze tedy říci, že^s Přesvědčeními jedinec není kongruentní Pokud je následuje nebo chce ve svém životě Prosazovat, může docházet ke kolizím s vlastními potřebami (nebo i s okolím).

„Systémy hodnot a přesvědčení tedy „dávají smysl“ především tím, jak odpovídají na^v fevy „potíží“, tj. životních nesnází, krizí či případů narušení řádu.“ (Chrz, 2007) Ze všech Psychopatologických skupin je právě pro schizofreniky nejtypičtější žízeň po stále unikajícím^smyslu, která prozrazuje jejich obrovskou citlivost a zároveň nejmenší imunitu

k nesmyslnosti. Jsou těmi, kteří svými fantastickými přeskoky do světa iluzí zpřítomňují stále hrozící riziko, že reálně uchopený smysl se náhle může proměnit v nic. (Syřišťová, 1974).

I participanti mého výzkumu jako by stále balancovali na hraně, nenacházeli odpovědi na zásadní životní otázky a tak ztráceli nejen radost ze života, ale i sílu dál žít. „Kdo má proč žít, je schopen unést skoro jakoukoli životní situaci.“ (Frankl, 1996) Chceme-li porozumět zkušenosti člověka s diagnózou schizofrenie, musíme vniknout do struktury světa nemocného, odhalit smysl jeho vnitřní dynamiky - to je jednou z jejích nedůležitějších taktik. Je to první předpoklad pro zrušení jeho samoty, izolace a odtrženosti od života.

7.2.2. Autorství, smysl a čas

Při utváření příběhu autor nevytváří pouze rámeček hodnot, ale i rámeček času, v němž se příběh odehrává a vyvíjí kupředu. „V případě vyprávění spočívá sémantická inovace (Ricoeur) ve vytvoření dějové souvislosti „dávající smysl“ určité řadě událostí.“ (Chrząszczyńska, 2007)

Psychotická mysl se však - především ve chvíli akutního psychotického stavu - nachází právě v beztvarem, bezčasém prožívání - schází zde autor, který by vytvořil sémantickou inovaci a tak příběh jakoby stál na místě: „Nemohu z místa. A přitom není žádný Pevný bod. Čas je přece živý jen tam, kde je nějaká naděje.“ (Syřišťová, 1992)

V životě jedinců se schizofrenickou zkušeností nalézáme jakoby „díry ve smyslu“, které vzbuzují úzkost a které jsou následně vyplněny symbolickými krajinami bludů a halucinací. Ty - pokud jim je věnován dostatek pozornosti a energie - se propojí v autopoietický smysluplný celek. Vzniká tak realita konstruovaná z nereflktovaných Perspektiv. Ty se léta rozvíjejí v samotářsky oddělené mysli, která bez přijímání zpětné vazby od okolí víc a víc ztrácí kontakt s realitou a přestože si toho bývá vědoma, je těžké překonat úzkost a opět do neznámého prostředí vykročit.

7.3. Vypravěč jako „reflektor“

Pohyb „utváření“ - rozvrhování - příběhu probíhá v obou směrech: jedinec reflektuje své okolí a podle toho jedná, načež okolí tuto akci opět reflektuje a tak si obě strany vzájemně nastavují zrcadlo, v němž mohou pozorovat jako na obrazovce hru svých akcí. Tento princip »pozorování« ale funguje pouze v případě, že si jej jedinec zrcadla vědom. K tomu je třeba si uvědomit, že pozorovatel vždy určitým způsobem zkresluje onu reflexi tím, že si ji »převypráví« v rámci možností svého sémantického a hodnotového pole. Způsob, jakým je bezprostřední zkušenost převyprávěna následně ovlivňuje to, jak jsou vnímány, prožívány a

interpretovány další zkušenosti. Při převyprávění příběhu dochází k filtrování vnímaného na několika úrovních: vědomé, nevědomé a socio-kulturní.

Jednak zde předem nastaven určitý „filtr vědomí“ tvořený tím, co už je vědomě strukturováno a zakotveno ve vyprávění.

Další rovinou je „filtr nevědomí“, který je tvořen dojmy - neuvědomovanými složkami zkušenosti, které nejsou uchopeny v pojmech (protože je vypravěč uchopit nechce nebo nedokáže vzhledem k předešlým zkušenostem), a proto je ani neverbalizuje v příběhu. Přesto zde zůstávají skrytě „vyřčeny/vepsány“ v podobě emočního zabarvení dodávaného k vyprávění příběhu či v podobě „trhlin“ v příběhu, které mohou prozrazovat nevědomě, ale i vědomě blokováná témata, o kterých byla zmínka již dříve.

Třetí úroveň „filtrace“ lze pojmenovat jako socio-kulturní. Zde se jedná o tzv. Přednarrativní rovinu (Ricoeur), která spočívá v určitém předporozumění řádu lidského Jednání. Perspektiva tohoto předporozumění je přebírána a utvářena už v dětství, kdy je Předávána rodinou a kulturou - společností, v níž jedinec vyrůstá, resp. do níž více či méně úspěšně vrůstá právě na základě toho, jak je jeho předporozumění uchopeno a jak jej ovlivňuje při vnímání a interpretování zkušeností, které jej formují.

Příběh, který je pak v jeho paměti žije jako reprezentace nějaké zkušenosti, se tak stává ryze individuálním obrazem s určitým citovým nábojem, vztahovou strukturou a interpretačním potenciálem pro další zkušenosti.

Psychotickou zkušenost lze nazvat formou jaksi paradoxního „nevědomého autorství“ příběh psychózy totiž nevzniká na základě reflexe světa z pozice „identity autora“ ale naopak právě z pozice souboru procesů (emocí, prožitků) s nimiž se neidentifikuje, které vědomě nepřijal. Tuto složku „reflektujícího“ definuje A. Mindell jako všechny jiné procesy které jedinec nezažívá jako přináležící k němu a o kterých hovoří, jako by se mu děli zvenku a jakoby přináležely jiným. Tento soubor procesů představuje „odvrácenou stranu“ myslí kterou jedinec většinou odmítá a vzbuzuje v něm nepříjemné pocity.

Mezi tím, s čím se identifikujeme a „odvrácenou stranou“ je hranice, která chrání ohraničuje vůči prostoru. Brání vůči psychotickému „rozplynutí se“ a zároveň nás omezuje

Psychotický proces Mindell považuje za extrémní stav vědomí, což je proces, který se v Psychóze stává primárním, ale pro kolektiv (společnost) jsou neuvědomovanými fenomény

Jejich další charakteristikou je absence nebo výrazné oslabení „metakomunikátora“ tedy toho, kdo by hovořil o primárním procesu („identity“) a sekundárním procesu (»odvrácená strana«), nikdo, kdo by inteipretoval zážitky a události.

Schizofrenie je tedy typem psychózy, kdy dochází u člověka k výměně těchto dvou procesů a primární, který je původně přizpůsobený kultuře, se dostává do pozadí. Tak vzniká to, co vnímáme jako změnu osobnosti. Bludy, halucinace, strach a úzkost jsou produkty jedincova „sekundárního“ světa, v kterém je ponořený bez hranic a bez kontaktu s přítomností. (A. Heretik, B. Sopko a Z. Šramová, 1999)

7. ZÁVĚR

7.1. K tématu

Jak interpretovat onu pouze jednostrannou kauzalitu, kdy zpětně u většiny schizofreniků nacházíme podobné podmínky a příčiny, ale ne vždy z těchto podmínek vyroste schizofrenik? Jde o to, že podmínky, které vidíme, patří k obecně zátěžovým situacím (smrt v rodině, psychotický rodič, alkoholický rodič atp.), avšak subjekt, který se s těmito podmínkami vyrovnává a reaguje na ně, prožívá při vnitřním zpracovávání těchto situací různě velkou míru autorství/aktérství (sebe i „druhých“), tzn. různě velkou kapacitu .

Na jedné straně osy tedy stojí člověk, který se vědomě rozhoduje a je autorem akcí ve svém životě - ten na základě vědomého zpracování náročné či traumatické situace nějakým způsobem transformuje prožitky a „převypráví“ si je takovým způsobem aby kontinuálně zapadly do jeho životního příběhu (popř. je vnímá jako další etapu vývoje ve svém životě).

Na druhé straně osy stojí člověk, který se necítí, resp. není autorem svých akcí, tzn. centrum rozhodování o jeho životě leží mimo něj a on si není vědom, že může svobodně a zodpovědně rozhodovat o tom, jak se se situacemi bude vyrovnávat.

Pokud zaostříme na těžiště vzniklého problému, nacházíme triádu vzájemně propojených aspektů utváření zkušenosti člověka s diagnózou schizofrenie:

1. selhávání na rovině intersubjektivit - tj. problémy v komunikaci na rovině dvou individuálních vědomí a tedy i nemožnost sdílení a zrcadlení (reflexe)
2. ochuzení, resp. nerozvinutí vědomého přístupu k zkušenosti (a s tím související absence pocitů svobody aktérství a odpovědnosti za své jednání)
3. specificky blokováno aktérství, resp. autorství v utváření životního příběhu

Zkušenost ztvárněná v autobiografických vyprávěních se odehrává - řečeno tunerovými termíny - ve dvou „krajínách“: v „krajíně jednání“ a v „krajíně vědomí“. V „krajíně jednání“ je vyprávění sekvencí událostí či jednání zachycených takřka jako „zvnějšku“

(často z hlediska jakéhosi vševědoucího, všudypřítomného pozorovatele). Zde se věci pouze dějí, přičemž nejde o to, jak se komu jeví. Naproti tomu v „krajíně vědomí" jde o to, jak a kým je skutečnost vnímána či prožívána, do této „krajiny" patří vše, co jednající postavy vědí, co si přejí, co cítí, co zamýšlejí, oč usilují, ale také to, co nevědí, nemyslí si či necítí. Podle Brunera existuje ve vývoji jedince - podobně jako v historii literatury - tendence ve směru vzrůstajícího uplatnění „krajiny vědomí". (Chrz, 2007) Pokud ovšem tato tendence nezkolabuje hned v zárodku a nezačne se uplatňovat „krajina jednání" motivovaná akty nevědomí-jako když se člověk začne stávat schizofrenikem.

7. 2. K výzkumu

Během narativní analýzy musí výzkumník nejprve „zakotvit" v příbězích, které se rozhodl zanalyzovat a ukázat tak jejich „nové tváře". „Zakotvit" znamená „být úzce a pevně" svázán s dnem (bází příběhu), houpat se na „vlnách oceánu" (pohrávat si s kategoriemi a aspekty příběhu) a přesto zůstat na svém místě (držet si určitý odstup nutný pro výzkumnou Práci).

Příběhy o „stávání se schizofrenikem" není snadné vstřebat - během opakovaného čtení se opakovaně stávají novými. Nejprve se (nevyhnutelně) propojují s příběhem výzkumníka, který - poté, co do nich nahlédne - je musí myšlenkovou prací od svého příběhu zase poněkud oddělit. Interpretace však zůstanou „okořeněny" jedním lidským úhlem Pohledu. Taková práce je nesmírně náročná, ale ve světě množících se informací a úměrně s tím se ztrácejících souvislostí umožňuje nahlédnout do mnohovrstevnaté pestrosti lidských Příběhů v jejich hloubce, jednotlivostech i souvislostech. Dokáže zachytit detail i literární celistvost lidských příběhů.

Domnívám se, že tato práce prostřednictvím kombinace metody a tématu otvírá nový Pohled na možnosti, obsahy a formy autorství lidského života. Práce sama o sobě především odkrývá značný potenciál pro další zkoumání (nejen) tohoto tématu a dává mu určitý teoretický rámec.

7. 3. Možnosti rozšíření výzkumu

Příběhy přinášejí zkušenost jedinců s diagnózou schizofrenie tak, jak ji vidí o ni. O to²de ostatně šlo. Zajímavé by však mohlo být i nahlédnutí do jejich dokumentace a porovnání lékařských zápisů obsahujících možná značně odlišný pohled na věc.

S tím souvisí i téma, kterým se ve svém článku zabývá J. Paleček: jakým se zjedince se specifickou životní zkušeností stane „psychiatrický případ“, jehož rozvrhování určuje řád a terminologie psychiatrické péče.

Za důležité považuji také rozvedení tématu rozvrhování se vůči „vyšší moci“, které nás vede k relativně mladému pojmu „psychospirituální krize“. Tou se zabýval už v 70. letech 20. století W. Perry, u nás ji zavádí mezi psychiatrické koncepce diagnóz psycholog M. Vančura.

9. LITERATURA

- COHEN, R. M.:** Nejčastější psychické poruchy v klinické praxi. Praha : Portál, 2002
- ČERMÁK, I.:** Myslet narativně: Kvalitativní přístup „on the road“. In: Čermák, I., Miovský, M. (Eds.): Kvalitativní výzkum ve vědách o člověku na prahu třetího tisíciletí. Sborník z konference. PsÚ AV ČR Brno : SCAN Tišnov 2002, 11 - 25.
- DANĚČKOVÁ, T.:** Životní příběh a osobní identita na prahu dospělosti. DP, Praha: UK 2003
- ERIKSON, E. H.:** Dětství a společnost. Praha : Argo 2002.
- GREENBERGOVÁ, J.:** Neslibovala jsem ti procházku růžovým sadem. Praha : Triton 1998
- HERETIK, A., ML., SOPKO B., ŠRAMOVÁ Z.:** Procesorientovaná psychoterapie a psychózy /Hľadanie terapeutických alternatív/, 1999
- http://www.processwork.cz/clanek/Psychoterapie_a_psychozy.htm
- FRANKE, V. E.:** Lékařská péče o duši. Brno: Cesta 1996
- CIIRZ, V.:** Výzkum jako narativní rekonstrukce. In: Miovský, M., Čermák, I., Řehan, V. (Eds.): Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku III. Sborník z konference. Olomouc : FF UP 2004.
- CHRZ, V.:** Možnosti narativního přístupu v psychologickém výzkumu, Praha : Psychologický ústav AVČR 2007
- CIIRZOVÁ, D.:** Být rodičem dítěte s pohybovým postižením. Disertační práce. Praha : Univerzita Karlova 2005
- JURNÍČEK, P.:** Jak jsem se dostal do „pasťáku“? DP, Praha : UK 2005
- KOMÁREK, S.:** Spasení těla. Moc, nemoc a psychosomatika. Praha : Mladá Fronta 2001
- KONOPÁSEK, Z.:** Text a textualita v sociálních vědách. Drahá část: metodologická motivace. Biograf (8), 1996, 9-23.
- PALEČEK, J.:** Opakujte po mě: duševní nemoc - říkáte to stejně?!? O překládání duševní nemoci. Biograf (34), 2004, 35 - 69
- TRAPKOVÁ, L., CHVÁLA, V.:** Rodiná terapie psychosomatických poruch. Praha : Portál 2004
- SCHÜTZE, F.:** Narativní interview ve studiích interakčního pole. Biograf (20), 1999, 31 - 51.
- SYŘIŠŤOVÁ, E.:** Imaginární svět. Praha : Mladá Fronta, 1977
- SYŘIŠŤOVÁ, E.:** Příspěvek k psychologii, psychoterapii a prevenci schizofrenní psychózy, Praha : Universita Karlova, 1974
- SYŘIŠŤOVÁ, E.:** Člověk v kritických životních situacích, Praha : Karolinum, 1992
- VÁGNEROVÁ, M.:** Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha : Portál, 2004

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra školní a pedagogické psychologie

Stát se schizofrenikem...
PŘÍLOHA DIPLOMOVÉ PRÁCE
/přepis rozhovorů/

Helena Jiráňkové

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Vladimír Chrz, PhD.

PRAHA 2008

OBSAH:

1.	ROZHOVOR S PANÍ BOŽENOU.	
2.	ROZHOVOR S PANÍ ERIKOU.	
3.	ROZHOVOR S PANEM MICHALEM.	
4.	ROZHOVOR S PANEM PAVLEM.....	1
5.	ROZHOVOR S PANEM MARTINEM.....	26
6.	ROZHOVOR S PANÍ JITKOU.....	32
7.	ROZHOVOR S PANEM LUBOŠEM.	
8.	ROZHOVOR S PANEM MATĚJEM.	

1. ROZHOVOR S PANÍ BOŽENOU

(J: Helena Jiránková; B: paní Božena)

J: Já jsem vám to vlastně říkala - nevím, jestli si to pamatujete - že budu psát diplomovou práci o lidech se schizofrenií...

B: Ano, ano, pamatuju si to...

J: Jo, pamatujete si to, takže bych vlastně ráda slyšela vyprávění těch lidí, kteří mají diagnózu schizofrenie, vyprávění o jejich životě.

B: Aha, dobře Helenko.

J: Tak, jak o něm chcete vyprávět vy.

B: Onemocněla jsem v sedmnácti letech a...

J: . k|j d_{ně} m můžete začít i od dřívější doby. Jestli si myslíte, že váš život začal takhle, tak můžete začít od těch sedmnácti let, ale jestli chcete začít mnohem dřív, třeba od školky, tak můžete začít mnohem dřív.

B: Tak dobře, kdyžtak dřív, ale je to moc smutný.

J: No, to nevádí - jestli vám to nevádí (s úsměvem)...

(Promluvy se překrývají:)

B: - no nevádí -

...já to zvládnou...

B: Dobře, ale je to smutná minulost, já to zvládnou, Helenko...

J: To já spíš, abyste pak mohla spát..

B: Ale jo, snad jo, snad to zvládnou...*(tázavě se dívá)*

(•••vstupuje jiná klientka kvůli lékům...)

(Promluvy se překrývají:)

J: Mě to určitě nevádí, že to je moc smutný, jenom jestli vy to zvládnete...

B: No tak jo, nějak snad jo...

J: Abyste pak mohla spát...

B: Já to nějak překonám...

J: ...no, nebo si pak když tak ještě popovídáme a bude to dobiť.

B: No, tak jo, dobře.

Tak jo:

B: Prostě jsem ve čtrnácti letech - vod mládí už jsme se znali s jedním klukem, se kterým jsem si povídala a se kterým jsme spolu chodili a prostě jemu umřel tatínek na rakovinu a prostě byl tak nešťastnej, že sám začal kouřit, tak jsem mu to nezakazovala a prostě jsem spolu chodili - asi vod - když mě bylo čtrnáct a prostě protože, potom mě ještě mě pozval do kina...měli jsme se rádi platonicky. Jenomže potom to špatně skončilo, protože já jsem musela na internát a... von se dostal do Dobřan, myslim že, a nakonec náč skončil život, ani nevím jak. Prostě nikdo mě to nechtěl říct, já jsem pořád myslela že žije a nevěřila jsem tomu, že umřel *(pauza)*

J: Hm...

B: A prostě jsem si pořád myslela, že žije, že někde je a pořád jsem koukala všude a prostě jsem tomu nemohla uvěřit, co je to smrt a takhle a nikdo mi to ne vysvětlil. Bylo to moc smutný prostě Helenko, no.

J: Hmm (*chápe*)...

B: A potom, když jsem byla na internátě, tak prostě, potom, když jsem dokončila třetí ročník a dostala jsem se do čtvrtého ročníku, tak prostě jsem onemocněla a - duševně - a nikdo mi to nevěřil a mysleli si za komunistů, že si dělám srandu a že se nechci učit, jenomže to nešlo (*naléhavě*)...prostě jsem ležela v posteli a prostě mi nebylo duševně dobře a nechtěli mi to uvěřit ani doktorka, na tom internátě mi to nechtěla uvěřit...A protože vedle internátu hned byla doktorka a nechtěla mi to uvěřit, tu moji nemoc a myslela si, že si dělám legraci a prostě to nebyla žádná sranda, protože jsem měla pětky ve škole a prostě jsem se nemohla učit...tak nakonec jsem se dostala do Dobřan, do psychiatrie a - prostě zrovna před Vánoce - a prostě to bylo pro mě moc těžký, protože... tam prostě...prostě mě tam proháněli a když jsem něco nedodělala, tak mě dali injekci dokonce...A prostě si mysleli, že to dělám schválně, ale to nebylo schválně, to bylo prostě, že jsem už dál nemohla (*zkroušeným hlasem*) a ... prostě ty sestřičky na mě byly našťvaný, že jsem to nedodělala, třeba nějaký mytí podlahy a musela jsem to stejně dodělat, i když jsem dostala tu injekci.

(*S velkým povzdechem:*) Bylo to pro mě krutý, úplně krutej život, prostě, tam v Dobřanech.

J: Hmh...

B: Dostala jsem se tam asi patnáctkrát, do těch Dobřan, dokonce. A eště ke všemu jsem dostávala šoky. A...eeee - potom už mě dávali na ten nejlepší pavilon, na pětadvacítku, kde jsem se měla dobře, byli tam se mnou moc spokojení a měli mě tam moc rádi, na tý pětadvacítce. Proto jsem se chtěla sebrat, vodjet do Dobřan - za Štěpánový služby, pak jsem mu to přiznala (*s úsměvem*)

J: Jo?

B: Sbalila jsem si věci a nakonec jsem si to rozmyslela a rozbalila jsem věci zase.

J: Mhm..

B: ...ale prostě...

J: ... na tý pětadvacítce to bylo jiný teda?

B: (*Mluví svižněji:*) Tam to bylo dobrý, tam byly muži i ženy a byl tam pan Huculec, vedl komunitu a vedle mě seděl a prostě jsem ho poslouchala, jako kdyby byl můj tatínek, prostě jsem ho měla moc ráda..

J: Mhm...

B: A poslouchala jsem ho ve všem radši (*šibalský úsměv*),
(*opětuje úsměv*)

B: - hm (*zamýšlí se*) .. do důchodu mě dali, myslim, až v devatenácti, protože jsem byla na praxi na poště, na překládce a všechno jsem musela zvládat, ty balíky, kam to patří, svazky dělat - to bych vám správně neměla říkat, ale řeknu vám to Helenko -jezdila jsem s kurýrem do Prahy s jednou paní a eště s jedním pánem - to bych vám taky neměla říkat, ale já vám to řeknu, Helenko klidně, no.

•k No, můžete...

B: Prostě jsem to všechno zvládala dobře, jenomže...eee... potom...se mi udělalo zase špatně a rodiče si mysleli, že si zase dělám srandu, jenže to nebyla žádná sranda, měla jsem jít znovu do školy a to už...

J: A proč, že jste mi to předtím neměla říkat?

B: No, protože to je poštovní tajemství všechno tohle...

J: No, vidíte to, mě to ani nenapadne, tak klidně můžete (*smích*)...no tak pardon, že jsem vás vyrušila.

B: Prostě...jsem jezdila s kurzem do Prahy a vydělávala jsem si slušný peníze, dva tisíce korun za měsíc, a...a...ale potom...potom...se mi udělalo zase špatně, tak jsem musela zase do Dobřan (*třese se jí hlas*)...m*

odvezli... a prostě jsem... nemohla tu školu dokončit, už to nešlo prostě, tak mě dali do důchodu bez data z mě jeden pán prostě, ketrej dělal nějakýho vedoucího nebo nadřízenýho, nějakýho z pošty a vod pošty mě dali důchod, ňák tak no...

J: No...

B: Rodiče mě zbavili úplně svéprávnosti, ee...pak jsem se dostala až ke Krajskému soudu tady v Praze navrát mi celou svéprávnost, než šla jsem do první třídy... a *(pauza)*... než šla jsem do první třídy...aaa...tak mě ho prostě...vzali a ještě přitom mně zabvili napůl svéprávnosti.

J: No, to se to prostřídalo...teda a z jakýho důvodu se to takhle -

B: No, **protože jsem se dostala do Bohnic, jenomže jsem za to nemohla, když jsem byla hodně nemocná?** *(s výčitkou, sebeobraně)*

J: Nojo, a když vám způsobilost navrátili a pak vás jí zase zbavili, tak nějaký důvody si k tomu -

B: - prostě to rodiče provedli vždycky.

J: Jo aha, jo, hmm...

B: Kvůli tomu že jsem ta, že *(zabreptá se)* v Bohnicích.

J: Hmm, tak to je dobrý se držet toho Šimonova pravidla, že byste tam teďka neměla jezdit a teď i když tady bude mamka se sestrou, tak nenechte maminku -

B: Ano, ano -

- nic moc namlouvat nebo Vám vymlouvat, teďka prostě pro Vás je nejdůležitější udržet se -

B: Ano, no -

- udržet se v klidu v práci a udržet si tu myšlenku na změnu opatrovníka a že to u soudu zvládnete obhájit

B: Noo, dobře Helenko...a budu mít u soudu nějakýho obhájce *(se zájmem)*?

Určitě tam s Várna bude ta opatrovnice budoucí, s kterou jste se už viděla, bude tam s vámi i Jana.

B: Dobře.

J: Jak to přesně chodí, to nevím, ale určitě to bude hodně ve váš prospěch podporovaný.

B: To pojedou s Janou?

J: Mhmm. Tam bude Jana i ta paní - teďka nevím, jak se jmenuje -

B: Právě, že...

Víte která - budoucí opatrovnice -

B: Kočová... i Jana...

No, i paní Kočová i Jana tam s Vámi budou -

To je dobře.

- takže se nemusíte vůbec bát.

Se těším *(s úsměvem)*

J: To je dobře, to zvládnete.

Akorát, že otec bude zuřit *(s úsměvem)*

J: Nojo, tím se nenechte odradit, na to už jste zvyklá, ne?

B: *(se smíchem)* Nojo, na to už jsem zvyklá, Helenko, i když jsem to vodnesla s tou neschopenkou *(zváží)*...

J: No, příjemný to není, to víme obě, ale nebojte se toho *(povzbudivě)*, znáte to, tak se nelekejte.

Pěťu mam moc ráda, Pěťovi jsem poslala k Velikonocům pohled se zajíčkem -

J: Jo, to je hezký -

B: A ještě s velikonočníma vajíčkama eště dřív...tak měl radost, tak proto asi volali. Když pošlu pohled nebo dopis, tak volaj hned.

J: Jo, tak to je hezký, ne?

B: *Noo...(smích)*

J: Tak pište často, když budete chtít, aby volali, aspoň si s nima popovídáte.

B: Nojo, když já jsem chtěla říct Pétovi, že se mi chce na záchod, mě se chtělo natolik na záchod, že jsem to musela ukončit -

J: Nojo, to se stane.

B: Nojo, ale Péťa pak řek mamce, že mi je špatně.

J: Proč to říkal? To si dělal legraci, nebo jste mu to vůbec neřekla?

B: No, já nevím, jak to bylo...ale přece se nepočurám tady (*smích*)

J: No jasně, to pokud možno nikde, nejen v kanceláři, ale je to příroda, tomu se moc neporučí...tak až se v sobotu uvidíte, tak jim vysvětlete, že vám rozhodně špatně nebylo, že jste jen potřebovala čurat.

(Následuje rozhovor o potížích se zamykáním a uklízením WC a koupelny)

^{J:} Tak jo, tak děkuju moc za rozhovor- (B. ještě dodává, že ji trápila plíseň, popisuje detaily...a vrací se s povzdechy k tomu, že i kdyby se uzdravila, už jí nechají v důchodě atd.)

2. ROZHOVOR S PANÍ ERIKOU

(☞: Helena Jiránková; E: paní Erika)

J: Teď vás poprosím, jestli byste mi vyprávěla, jak jste žila, než jste se dostala do léčebny. Klidně vyprávějte-

E: Já jsem žila s rodičema a příbuzenstvem, to bylo za revoluce. V roce 1986 mi umřela maminka na rakovinu v květnu, o tři roky později, těsně před revolucí v roce 89 zemřel tatínek, ten byl teda workholik takovej, pracoval na letišti jako mechanik a když šel do důchodu v šedesáti letech, tak se úplně zhroutil a do třech měsíců umřel. To se někdy stává, když jsou lidi bez práce, že jsou najednou vykořenění, nemaj co dělat, tak prostě...se utrápil, von se utrápil doslova (*důrazně*). No a eště dva příbuzní mi umřeli, každej rok jeden člověk, já jsem zůstala úplně sama, tak jsem teď nevěděla, co: prostě chodit do práce, udržovat byt, na mě toho bylo najednou bylo šíleně moc. Přítel jsem neměla žádnýho, v podstatě jen ten kostel. No a práci jsem měla, tu jsem měla, jenže scházelo nějaký zázemí rodinný prostě. No, tak mě doktorka, jako obvodní, doporučila, abych měla invalidní důchod, to mi jako zajistila napřed sama a asi za čtyři roky **teprve** jsem dostala to doporučení z psychiatrie. Jako, no.

Doporučení?

E: Teda, doporučení, jako že mě převedla na psychiatrii, ta obvodní (jméno).

No, to je jedno, jak se jmenovala.

E: To je jedno?

^{J:} Mhm. Teď jste to řekla celé tak hodně rychle, ale to byl asi mnohem delší proces nebo **složitější**, než se dá říct v pár větách. Jasně: umřeli vám čtyři blízký lidi v krátký době po sobě, ale jaký bylo vaše **dětství**, jaká byla vaše rodina? A na co jste pak myslela, když jste takhle zůstala sama?

E: Tak počkejte, co myslíte, dětství a nebo potom stav?

* No, já jsem se ptala, jak jste žila, než jste se dostala do léčebny.

E: No, to jsem vám už řekla (*otráveně*).

J: To jste řekla hodně kraťoučce.

E: S rodičema, že jsem žila-

J: No, s rodičema, že jste žila-

E: -chodila do práce a měla svoje zájmy a zázemí.

J: Já bych vás poprosila - abych vás nestrkala někam, kam nechcete, kdybych se ptala na to, na ono - spíš mi vyprávějte o sobě: Co považujete v otázce tý vaší nemoci za důležitý. Ať už to bylo předtím, než jste se dostala do léčebny - možná už zážitky úplně z dětství nebo potom, když jste byla v léčebně, co všechno jste prožívala...

E: No, nejhorší je, že mi začali útočit lidi v domě na byt, já jsem bydlela se samýma starýma lidma - pětadvacet domácností starejch lidí a ty proti mně vedli šikanu, až teda nakonec mě připravili vo byt (*útrpně a odevzdaně konstatuje*). Takže jsem zůstala bez bytu, takže bydlím tady na komunitním bydlení, což je „pěkný“ (*ironicky*). To je takovej malér, z kterýho se teda snažim dostat, abych získala zase nějakejovej byt, přes církev to budu řešit. Abych prostě vypadla tady z toho bydlení (*odhodlaně*), kde není žádný soukromí, no, abych zase měla prostě nějaký svý soukromí, no.

J: Hm. A vy jste říkala, jak jste zůstala v bytě sama, že jste neměla jste žádný zázemí a pak jste teda dostala doporučení na psychiatrii, jak se to vlastně projevovalo? Co se dělo?

E: Ne pak (*káravě*), to už předtím.

J: Aha, to už předtím. Tak asi jste měla nějaký potíže nebo pocity, který vás tížily...?

E: No, ty lidi v domě, který proti mně vedli tu šikanu. Já jsem žádný schizofrenický potíže právě neměla.

J: Vůbec?

E: Právě, jako takový... (*nejisté*).

Proč vám teda tu diagnózu dali?

E: No, abych prostě měla nějakej příjem, nějaký peníze, materiální zajištění.

J: Takže nemoc žádnou osobně nepociťujete, že byste prožívala. Nějakou duševní...

E: No, moc ne ledajako (jiná klientka, spolubydlící). Moc nic nepociťuju ledajako, no.

J: Jo. Ani z minulosti si na nic nevzpomínáte? Když vám tehdy bylo těžko, tak přece... přece by vám tu diagnózu nedali jen tak, žejo?

E: No tak ten pan doktor (jméno), kterýho mam, je hodnej moc, my se známe jedenáct let, tak von vždycky řekne: „ Tak napíšeme“ - jako když je ta kontrola důchodu, tak napíšeme jako že se mi přihoršilo, jindy zas, že se mi přilepšilo, a že prostě takhle, no.

J: Mhm. To je teďka, ale já jsem si říkala, že-

E: Tak to nechme na **ném**, co **on** píše do těch zpráv, **no** (*otráveně*).

J: Pamatuju si, že jsem se s vámi bavila-už je to dávno a ani si nepamatuju přesně, co jste mi vyprávěla - ale vim, že jste nějak víc mluvila o tý době, co jste byla v léčebně. Já nevim Jestli jste tam byla jednou nebo víckrát, jak dlouho jste tam byla...

E: Byla. Kvůli tomu bytu. Prostě jsem se pokaždý položila, zhroutil kvůli tomu bytu.

Jak to zhroucení vypadalo?

E: No co, jak vypadalo. Prostě mé ty lidi neměli rádi, no.

J: A co vlastně „kvůli bytu“ - vy jste nějak nezvládala platit nájemný nebo co se tam dělo?

I

E: A dyť jsem vám to říkala (*rozzlobeně*), že jsem tam měla ty komunisty, který mě dělali ty naschvály a chtěli jenom peníze, peníze, peníze platit a přitom jsem neměla žádný prostor k existenci. Mí tam dávali věci dveře, zakazovali prát a...

J: Jo a vy jste pocítovala všechny tyhle tlaky, tak jste to nevydržela psychicky a zhroutila jste se

E: No, hrozný, starý lidi našťvaný, agresivní. Stařecká agrese, no (*opovrživě*).

J: Hm. A jak se to pak v tý léčebně léčilo?

E: Tak práškama.

J: Jak dlouho jste tam vlastně byla?

E: Já jsem tam byla celkem třikrát, ten druhý pobyt - ten třetí pobyt následoval, vlastně čtyřikrát voní to rozdělili, ten třetí. A čtvrtý. Tam mezi tím byla týdenní pauza. Asi. A pak jsem se tam dostala znova no Taky se mi hůř hospodařilo, když jsem byla sama, no. Všechno chtěli jenom platit, jenom platit a nic pro mě nedělali ty lidi v baráku. Já už jsem ráda, že jsem se těch zlejších lidí zbavila (*úlevně*). To už jsem radší tady tom komunitním a hlavně, že jsou ty lidi tady lepší, no.

J: Jo.

E: To společenství lidí vo třicet let starších, to je hrůza, když jich je hodně.

•I: Hmmm. A v kostele jste nikoho nenašla?

E: Jako koho? Boha?

J: No, vy jste říkala, že jste měla kostel, tak myslím nějaký spřízněný lidi v něm.

E: No to jistě, to jsem měla.

•I: Nějaký přátele, který by vás podpořili.

E: Ano, to určitě.

J: Jo, ale nepodpořili vás natolik, abyste to zvládla, tu těžkou situaci životní...

E: Tak já nevím, ty pro mě dělali celkem všechno, ale v jejich kompetenci není řešit moje bydlení, žejo Takže jako...to mam pořád jako, ten kostel si nechávám.

J: Mhm. Vy jste ještě někdy mluvila o svojí rodině trochu víc, myslím o tatínkovi, nebo i o mamince že byli nějakýho jinýho než českýho původu, něbo že jste měla manžela jinýho původu?

E: Maminka. Maminka měla slovenskej, tatínek německej a ještě jako v kořenech židovskej. (*dlouhá pauza*)

J: Klidně se můžete rozpovídat i o dětství - jestli jste třeba měla nějaký sourozence...?

E: Sourozence ne, já jsem byla sama. Do deseti let u babičky, rodiče za mnou dojížděli a byla jsem teda u tý babičky v (část města), vlastně to je na okraji, bydleli jsme v takový malý vilce, tak jsem měla dětství takový pohádkový, pěkný. Nemůžu si stěžovat, no.

Mhm, a jaktože jste byli u babičky?

E: No u babičky, protože rodiče zařizovali byt. Maminka pracovala ve zdravotnictví, potom přešla na **ekonomi** aby měli víc peněz, žejo. Tatínek z toho letiště měl peněz dost. Takže než to všechno udělali, voni za mnou docela dojížděli, no, takže v deseti letech jsem se přestěhovala k nim potom, no.

J: Mhm.

E: Ale mě to bylo docela líto, já jsem byla na tu babičku fixovaná, hodně zvyklá, tak jako... (*krčí rameny*)

J: To jste se tam do těch deseti určitě i zabydlela...

- E: Zabydlela, no a žejo, školu jsem tam měla, tak jsem pak musela měnit školu a přátele. To jako v deseti bylo takový... vlastně jsem se přeorientovala - vlastně babička mě dala třeba na němčinu a já jsem se přeorientovala na angličtinu, jo.
- J: A i na ty rodiče, že jste s nima bydlela najednou, žejo...?
- E: Najednou jsem s nima bydlela - tak, takovej zvrát, no. Já jsem utíkala zpátky k babičce
- J:** Sama?
- E: Sama (*rozhodně*). Noo (*zasněně*) ...
- J: Hodně vás to tam táhlo.
- E: Mě to tam táhlo, vona chodila za mnou... (*zamyšleně*)... Já nevím, co byste tak vo dětství ještě chtěla slyšet? Že jsem měla vod dětství ráda přírodu, sport, taky nějakou kosmetiku - už jako malá holka jsem si hrál s panekama, žejo, to dělá každá, ale šminky jako jsem měla nějaký vod mamiky, tak jsem se tím patlala... takový (*smích*)...
- J: A co třeba první lásky?
- E: První lásky... to jsem si dávala docela na čas, protože já jsem byla vždycky taková spíš kostelní myš jo Takže jsem si dala asi do devatenácti na čas, to jsem vlastně měla první známost zatímco mo' I jedna, ta už měla dítě v devatenácti na gymnáziu.
- No, to je ale brzo, to dřív bejvalo častěji.
- E: No. Takže já jsem byla v tomhle směru taková zpozdilá jako, v těch sexuálních otázkách. A dost zdrženliv' jako. Joo a cizího původu byl manžel, to byl Pákistán, to si pamatujete dobře možná i, no o wjscti se o tom zminila.
- Tak jo, tak ten byl jako z cizí země, no.
- 2 Pákistánu - to byl muslim, nebyl?
- E: Byl.
- To šlo dohromady?
- E: No podle církevních regulí přísnějch to dohromady nejde.
- J: No.
- E: A tak jsem to prostě porušila. Já jsem to vyzpovídala, no.
- J: Von by to taky tak ale neměl mít.
- Von taky ne.
- Ale byli jste spolu šťastný?
- E: No, byli.
- J: Tak to je důležitý. A vy jste se pak teda rozvedla?
- E: No, po pěti letech jsem se rozvedla, no.
- J: To nějak mezi vámi nefungovalo?
- E: Nooo.... my jsme se moc nevidali, von hodně cestoval, pak si našel maldší, von sám byl vo šest let mladší než já, tak mu to pak nějak začalo vadit, no, a já jsem zase potřebovala někoho staršího, asi tak jako -oboustraně to přestalo fungovat, no. A jinak já jsem se jmenovala (arabské jméno) v době manželství, ale jinak já jsem s" nechala pak vrátit i jméno.
- To říkal i doktor (jméno zmiňovaného psychiatra), že to jméno (arabské jméno) se dá špatně vyslovit a lidi ptaj, každej se ptá prostě, co to znamená a tak jsem si nechala zpátky to jméno vrátit, no.
- J: Hmm, no a ještě víte o nějakých důležitých momentech svého života, který se vám honivaj hlavou?

E: *(povzdech)*

J: Nebo teďka jestli vás něco napadá, jak to tak probíráme z různých stran?

E: Teďka, no tak já jsem si tady v celku polepšila psychicky, že mě tady nikdo netyranizuje jako ty důchodci zlí
To teda tehdy proti mně pořádali dokonce šikanu, která byla šikanou teda, no. Takže tady jsou lidi takového
různého věku, tady jsou vopravdu od těch pětadvaceti až do šedesáti, myslím (jméno klientky) je nejstarší
Tady je to takový namíchaný, tak...možná je někdy lepší to společenství lidí mladšího věku no

J: Hmm. Já jsem myslela, ne „teďka tady“ na komunitním, ale „teďka tady“ jak se spolu bavíme, jestli vás něco
napadá. Nějaký kus, nějaký útržek z vašeho života, kterej jste ještě nezminila třeba

E: Co se nezminilo? Práce, no...vo tý jsme ještě nemluvili...

J: Hmm?

E: No tak to víte, že mam střední vzdělání a že jsem měla tu práci vlastně zaměřenou vlastně na vědu v tom
Výzkumným ústavu rostlinný výroby nebo na Patentovým úřadu že jsem pracovala.*(důrazně, jako by
skončila vyprávění...pauza)*

J: Hm, tak jo, tak když toho víc vyprávět nechcete, tak mě to takhle stačí.

E: Jinak ty příznaky, já mam teda větší problém s tím krevním tlakem, no.

J: Hmm.

E: Že ho mam takovej - někdy se mi hodně sníží, no. A teďka beru ty prášky (název) a ten mi dělá dobře že mi
to udržuje.

J: A co se týče psychického stavu, tak se cejtíte pořád dobře?

E: No, pořád ňák stejně, no, něco se taky někdy nedá říct.. Něco mě někdy naštvě, tak mívám takovýty svo e
nálady, no.

J: Kde se berou ty **nálady**?...(pauza)... Všimla jste si, kde se berou?

E: No, kde se berou...strašně bych potřebovala soukromí, to mi chybí. To potřebujou ty nálady že bych
potřebovala bejt sama zase.

J: A samoty se nebojíte?

E: Samoty ne *(s povzdechem)*, já třeba vstávám brzy ráno, abych byla chvilku sama, jenže často už pochoduje o
chodbě (jméno klienta) neboje vzhůru (jméno spolubydlící), takže nejsem. No ale někdy se mi to poštěstí že
si jako vodpočinu od všech. Tak jako jsem byla zvyklá bejt vždycky sama, tak mi to chybí.
Hm, jak jste byla samotnej jedináček, tak vám to chybí. To je jasný...

E: Někdo je zase nepřetržitě zvyklej na společnost a nevyměnil by to. Takže já jsem spíš takovej samotářskej typ
a vyhledávám jako ticho kostelní, sama se projít a tak.

J: A co se vám takhle honí hlavou, když jste sama?

E: No tak to je soukromí, tak vo tom bych takhle ani nemluvila, žejo *(nabroušeně)*.

J: To určitě nemusíte.

E: Přece na sebe vyblít všechno...?*(podrážděně)*

J: To určitě z vás nechci tahat nic, co říkat nechcete. Jenom jsem se tak vracela v myšlenkách k tomu, že když
jste říkala o tom psychickém stavu, tak jste jakoby trochu zaváhala, že je stejnej, ale vlastně že není stein *
Tak kdybyste se na to podívala v průběhu života.

E: No to není stejnej, no. Tak ty největší rány byly, jak mi prostě umřeli ty čtyři lidi v rodině a ta druhá, že jsem
přišla vo ten byt, no.

J: To jste musela nést úplně sama?

E: Sama.

J: Hm, tak to je těžký.

E: To je, no.

J: Člověk neví, na koho se obrátit, že?

E: *(dlouhá pauza)* To neví, no. Jenomže jaký my tady zbejvaj možnosti? Buď bejt tady na komunitním bydlen nebo jít na chráněný byty a to je v podstatě to samý...

J: Tak, tam máte větší soukromí

E: Myslíte?

J: Mhm-

E: Ale to je jenom dočasný, ne?

J: Taky je to dočasný, no.

E: A ta moje opatrovnice, paní (jméno) fíkala, že na tom komunitním můžu bejt třeba sedům let...? Ale vo tom chráněným, to se nezminila, tak přesně nevím: Já už nevím, kdo mě doporučoval si promluvit s (jméno vedoucí chráněných bytů), která je údajně v tomto směru informovaná nejvíc.

J: To asi (jméno vedoucí klientčina CHKB) vám to říkala.

E: Asi ta mi to říkala, no. Já nevím, jak je to na tom chráněným bydlení. Tam je asi větší samostatnost, že tam není ten terapeutický dohled nepřetržitě, to vim, no.

J: Tam je ta podpora smluvně, jenom když jdete na úřad něco vyřizovat třeba, nebo když se chcete ještě něco konkrétního naučit. Když potřebujete takovouhle podporu, tak ten asistent tam přijde.

E: Aha. Ano, ano.

J: Jinak jsou tam ty klienti sami.

E: A na jak dlouho je to možný?

J: To nevím, ale asi tam podobně jako tady, je ta smlouva na rok a pak se prodlouží a bude to nějak omezený.

E: Nojo, tam bych šla potom, teď mam teda zažádáno vo domov důchodců, ale to je ještě v nedohlednu. A navíc bych ještě radši ten byt nějaký. Z církve kdyžtak. Nebo nějaký bydlení sehnat přes církev.

J: To je otázka, no. Musíte si tady bejt jistá. Jasně, že pocítujete tu potřebu samoty, ale musíte si bejt jistá, že to tady se vším všudy zvládáte, to samostatný bydlení. Teďka zrovna to bylo takový krizový s tím jídlem a vy jste taky myslim měla nějaký ty problémy s mentální anorexií, ne?

E: Ano, to jsem zhubla, jak mi uměli ty lidi v rodině. Jinak ne *(obranně)*. Jsem zhubla z toho důvodu, že mě bylo po nich smutno.

J: Jo, tak jste z toho neměla chuť jíst.

E: Ale já jsem jedla, ale hubla jsem.

J: Mhm. Já jsem měla anorexii typ „vlčí hlad“ *(dramaticky)*, jestli to znáte.

E: Já jsem toho snědla, strašně moc, nějakou anorektičky který nejedí, ale že jsem toho snědla strašně moc a přitom jsem hubla, no.

J: A nezvracela jste.

E: Ne, bulimii jsem neměla *(poučně)*.

J: No, tak to byla určitě těžká situace a nenapadlo vás v tý době jít třeba k psychologovi požádat o pomoc?

E: K psychologovi? *(udiveně, nedůvěřivě)*

J: No, anebo za farářem, to je hrozně těžká situace, to všechno unýst, když vám umřou čtyři lidi.

E: No tak to ale řešila ta doktorka obvodní přece.

J: Nojo, ale obvodní doktorka na to většinou nemá ani tolik kompetencí ani čas, na to aby delší dobu člověka duševně podporovala.

E: No ale teda psychologa jsem nikdy v životě teda nevyhledávala, to teda ne, protože tomu nevěřím teda, že by nějaký psycholog mi pomohl (*opovržlivě, nedůvěřivě*).

J: Hm, možná, že pomohl.

E: (*dlouhá pauza*) Myslíte nějakou radou jako?

J: No, tak třeba psychoterapie není ani tak radění, jako spíš léčba rozhovorem. To všechno semelete, přerovnáte a odžijete - možná to , co vás tíží a co nedokážete unést. Některý věci je někdy těžký si jenom sám v sobě přiznat, protože jsou prostě moc velký, nepříjemný nebo tíživý. Já si myslím ,že psychologie a psychoterapie funguje.

E: No tak já si myslím, že podle toho, jak jsem byla v (PL) a byly tam ty různé na psychologii zaměřený besedy, tak to, co tam prováděli, to já považuju celkem za ztrátu času, za zbytečný. Tam ten psycholog mi jako nikdy nepomoh (*s úsměškem*).

J: No tak samozřejmě, že můžete mít nějakou mít nějakou zkušenost s různěma psychologama a ne každé funguje. Ne každé pomáhá účinně. Nooo, tak, teď jsme zaběhli trochu někam jinam. Takže to je z vaší strany všechno? O vašem životě?

E: Já nevím, co bych vám ještě tak řekla, no. Tak se zeptejte.

J: Já bych právě nerada, abych to musela strukturovat, někam to vaše vyprávění směřovat.

E: Já nemam žádnou potřebu, vy jste chtěla něco vyprávět.

J: No, proto říkám, že jestli nemáte potřebu, tak to můžeme ukončit.

E: No tak já nevím, ta nemoc. Na mě se to vopravdu asi nějak neprojevuje, no. Já že třeba hůř vidím, že mam silnější dioptrie, tak někdy hůř vidím a z toho se rozklepu. Prostě ty dopravní prostředky mi nedělaj dobře, tak to k tomu tlaku taky mívám. Mám špatnej pocit v metru nebo když je někde hodně rušno, tak já už na to nejsem prostě po těch šesti zaměstnáních. Vlastně čtyři jsem měla v centru města, tak spíš někam do klidu se uklidit. Uvidíte sama, až vám bude mezi čtyřiceti, padesáti, tak...to poznáte.

<: Uvidím.

E: Uvidíte, no.

J: Tak jo.

E: Já nevím ,co bych vám ještě dodala. V diagnóze je F1, ale to nevím, co přesně to znamená, to teda nevím. Jestli je to ta paranoidní schizofrenie. Lze to najít v tech lékařskejch seznamech diagnóz.

J: No, to lze a myslím, že to ani není F1, ale jiný číslo, ale to není teď podstatný.

E: Myslíte, že to je jiný číslo?

J: Jaký to bylo to přijmout, tu diagnózu?

E: (*krčí rameny*)

J: Tak jaký bylo přijmout vůbec to, že jste v psychiatrický léčebně?

E: No tak to víte, že to nebylo lehký. Vono vlastně vyměnit bydlení s těma lidma za psychiatrickou léčebnu, vono je vobojí teda hrozný, no. A v tý léčebně se mi teda dvakrát moc nelíbilo, no. Komu by se tam líbilo.

J: No, to je otázka... Tak já vám děkuju za rozhovor.

E: No tak jo, já čekala, že budete chtít nějaký normální údaj.

L

3. ROZHOVOR SPANĚM MICHALEM

(J: Helena Jiráňková; Mi: pan Michal)

J: Tak. Já jenom připomenu ještě jednou - i když vy si to asi pamatujete, že jo?

Mi: Hm (*pokrčírameny*).

J: Jak jsem vám říkala, budu psát diplomku o lidech se schizofrenií a protože to je diagnóza, která se vám do života dostala jednoho dne nějakým způsobem, tak bych ráda slyšela vyprávění, jak jste žil a kde se vám ta diagnóza objevila, jak jste to vnímal.

Mi: Takhle, začalo to v roce devadesát pět -

J: Klidně můžete začít vyprávět od dětství, od základky nebo od kdykoliv.

Mi: Právě, že nee, právě, že nee. Mě to začalo v roce devadesát pět - jako ty problémy. Jsem začal v podstatě mít hlasy, byl jsem přesvědčen, že mám telepatii (*pousměje se*) a následně se to začalo stupňovat, v dvaceti šesti jsem začal poprvé navštěvovat psychiatra, začal jsem mít pocity, že mě jako říkají, že jsem sledovaný, že mě chtějí zlikvidovat, a... měl jsem pocit, že se jako všichni vo mě bavěj, že se vo mě všude mluví. Postupem času jsem byl několikrát hospitalizovaný v psychiatrický léčebně - asi dvanáctkrát. Vždycky to přecházelo z té paranoidní schizofrenie ve schizoafektivní poruchu, že jsem upadal do mánie, začal jsem mít - prostě vidět, bludy, přízraky a jako stupňovalo se to, byl jsem ve stresu hodně a vlastně jsem žil jako dost podivným způsobem, protože jsem se vyhýbal lidem, snažil jsem se žít samotářsky, což se mi zase nevyplatilo, protože jsem upadal do depresí a z depresí jsem se dostával zase díky lékům a protože jsem jich bral hodně, tak jsem se dostával do mánie a v tý máni v podstatě jsem žil mimo realitu.

Vono, říct jaký to bylo nebo jak to člověk prožíval, to se těžko vysvětluje, protože já jsem si v podstatě ten svůj stav nevybavoval. To si vybavovalo okolí - jako ty co se mnou žili, říkali: „Hele, seš nějaký divnej, neblbni, běž se léčit.“, jo, takže já jsem v podstatě na základě těch rad, těch jako lidí, v podstatě na základě jejich výpovědí jsem se nechal hospitalizovat v léčebně, kde mi v podstatě začali léčit schizofrenii medikamenty, kdy v podstatě naposledy od roku asi dva tisíce dva, tři beru Zyprexu, která mi teda pomáhá s tím přestávat ledajako docela dobře, jo. A mimo to ještě mam depotní injekce, to kdybych náhodou zase upadl do tý schizoafektivní poruchy. Když jsem byl v máni, tak jsem měl prostě pocit, že mi patří celý svět, představoval jsem se jako František Ferdinand d'Este, jako šlechtic; že mam šlechtickej rodokmen jsem byl přesvědčen (*pousmívá se*), že jsem panovník a, no... Pak v roce dva tisíce jedna přišel rozvod, trval tři roky, to mě jako dost vzalo, chtěl jsem spáchat sebevraždu... Nejdřív jsem se chtěl upít k smrti, pak jsem spolykal prášky a vodvezli mě (*odlehčuje smíchem*)*, pak jsem skočil pod auto, no a to, díky tomu v podstatě marodím a jako jsem to dost těžko nesl, protože jsem byl dost vázaný...

J: Marodíte - myslíte s patěří a s nohama?

Mi: No, páteř a klouby to vodnesla...

J: Vono totiž jako ten svět kolem vás se vám míhá v úplně jiných barvách. Vidíte to úplně jinak. Nevidíte tu realitu, vidíte to v těch bludách, slyšíte ty hlasy, člověk je přesvědčen, že má tu telepatii, snaží se komunikovat jako divným způsobem, žije v ústraní... V podstatě cokoli, co se děje kolem vás vnímáte jako že se mluví vo vás, že vás napadají, že vás chtějí zlikvidovat a takhle, a vono je to dost stresující, protože člověk

tím pádem, se stává dost agresivní, začíná jako to okolí napadat a neuvědomuje si to. No, vono v současný době jako jsem v pohodě, už asi tři roky jsem bez problémů. Byl jsem teda hospitalizovanej delší dobu, jsem žil na otevřeným pavilóně přes rok, dva tisíce, a v podstatě jsem se znova čil sžívat s tím okolím a s těma lidma. Měl jsem pravidelný aktivity. Léky, který mi dávali, tak v podstatě v současný době snižuju na minimum, jo, beru 15mg Zyprexy jednou, což mi bohatě teda stačí, cítím se svobodný, svobodomyslný, nenapadaj mě žádný myšlenky, ani žádný bludy jsem neměl, no, ta medikace byla vlastně dobře stanovená a jsem s ní spokojenej.

No, takhle: problém je v tom, že když se stanete duševně nemocný, špatně to nese okolí a takhle jako v podstatě, říkaj. „Jseš normální, chováš se normálně, ale vobčas ti asi přeskočí.“, nebo takhle, no, tak nák to berou asi. No a vyhýbám se lidem, který jsou stejně nemocný; tak s těma se moc nestýkám, protože mi to připomíná to, co bylo a to, z čeho chci vypadnout. jo. Vono to jako jde docela dost těžko, protože v současný době jsem vlastně taky mezi nemocnejma lidma, ale...jako chovaj se celkem normálně, nevím, jak to prožívaj, některý to nesou celkem psychicky těžký - těžko.

Já jsem v podstatě v 99' po marodění, kdy se plně projevil příznaky, by uznán plně invalidní a, ee... co se týká psychotestů, tak mám nadprůměrnou inteligenci, studoval jsem vysokou školu jako bez problémů, **tam** jsem problémy neměl. Začalo až to vlastně po ukončení školy, když jsem začal dělat ve vedoucích místech, kde jsem byl právě přetíženej, vlastně, rozhodl jsem se, že se stanu workholikem - že jsem dělal i vo sobotách, vo nedělích žádný volna nebo tak atd., do toho jsem stavěl chalupu a eště jsem chodil do zaměstnání přes tejdén, takže vono v podstatě ten stres, kterej to vyvolávalo, dopadl na mě tím dlectím způsobem, jo? Jako u mě v rodině nemá nikdo jako takovýdle problémy. Nedá se říct, že je to dědičný, jako spíš si myslim, že je to zaviněno jako tím přestresováním a vlastně tím, že jsem tomu nekladl velkou váhu, tak jsem upadl do stavu, kdy žijete vlastně mimo realitu. Realitu vlastně nevnímáte - žijete ve svém světě, kterej je vlastně...eee... zamženej, vidíte vlastně bludy, přízraky, který procházej vámi, vidíte osoby, kteiy se převtělujou, a teď do přijdou ty hlasy, který vás vlastně naváděj, slyšíte různý skřehotání atd. a vlastně člověk ne-ne ani nespí, jo. Já v podstatě, když jsem přišel do psychiatrický léčebny, tak jsem tři, čtyry dny, někdy i tejdén **skoro** jen spal, jo. A protože jsem byl přetaženej, nevyspalej, byl jsem v podstatě troska. A to, c o v podstatě ve mně vyvolalo ten stav, tak se dá říct, že je to taková mánie, kdy vlastně vidíte svět úplně jinýma vočima a ta realita je vlastně na hony vzdálená tomu, co prožíváte, jo? (*mluví jakoby unaveně*) To znamená, že vlastně člověk, kterej se dostal, kterej se dostal do podobný situace, jako jsem se dostal já, tak ...eee...není schopn navázat ko-, ko-, **normální** kontakt s okolím. Jo - všechno, všude, kam přijdete, slyšíte ty hlasy, máte pocit, že se mluví o vás a - e-timpádem...jste posedl že, že...vás sledujou, slyšíte všemožný zvuky, který vám vlastně připadaj i v rádiu i v televizi, že se mluví jenom vo vás, jo. A to...je vlastně to nejhorší, protože upadáte čím dál víc do deprese (*unavené vyprávění přechází ve výklad*) a snažíte se z tý deprese uniknout, ale jak se z tý deprese snaží uniknout, tak vlastně ček upadne do tý mánie, to je ta schizoafektivní porucha, kterou mám a zjišťuje se to třeba tím, že začnete...e...brát různý léky nebo věci, ktetý povzbuzujou a vlastně tím pádem jak nespíte a jste vystresovaný - je člověk vystresovaný a tak upadá z tý deprese vlastně do tý mánie, která **propadá** tomu, co se děje kolem vás. Máte pocit, že vám všechno patří, že je celej svět váš, ta schizofrenie **paranoidní** ustupuje, žijete teda pořád ještě v telepatii. /TM *několik minut přerušeno jiným klientem, který se přišel ohlásit po návratu*). No a v podstatě ta paranoidní schizofrenie se stupňovala a dostala se do tý situace, že vlastně jsem pak vnímal i okolí - moje kamarády, příbuzný - že je chtěli

zlikvidovat jako. Měl jsem obavy vlastně nejen o svůj, ale i o jejich život, čímž pádem jsem se vlastně pak stával přítěží, protože jsem jim bránil volně se pohybovat, no, a tak. Pak to přerostlo ve schizoafektivní poruchu, kdy vlastně ta paranoidita ustupovala, ale začal jsem vnímat svět jako že mi všechno patří, jak jsem uved a to se chováte dost sobecky, protože člověk vlastně omezoval ty druhý, jo (*se smutkem v hlase*). Bránil jim v rozletu, protože si všechno přivlastňoval a vlastně tím pádem jsem využil, nebo jsem vlastně zneužil většinu známejch, protože jsem se u nich nastěhoval a bydlel jsem u nich. Byl jsem přesvědčen - zval jsem kamarády, přátele, známý, dělaly se mejdany a takovýdle věci a vlastně tím pádem jsem vlastně narušil soukromí těch drugejch, no (*smutně*). Aa...jako v současný době se cítím v pohodě, bez problémů a spíš se vyhýbám lidem, který maj tenhle problém, protože vím, že jsou přítěží a je zatěžko s nima vyjít, nejsou schopni vlastně vnímat tu realitu, vím to sám, jaký to je. A vlastně doporučuju většinou, když se s nima setkám, že by se měli léčit a vlastně...e...to, co jsem prožíval, bych nikomu nepřál, protože se z vás stane troska, jo?

J: Mhm...

Mi: Já jsem zhubnul, schřadnul jsem, byl jsem kost a kůže, vlastně v podstatě jsem nejedl, ani jsem nepil, měl jsem strach, že je to otrávený a takovýdle a jídlo jsem si vlastně kupoval po večerech, po večerkách atd. no aby v podstatě...jsem...měnil krámy atd. aby mě nemuseli sledovat (*mluví pomalu, ztěžka*) a takovýdle věci no a vona je to zátěž i pro toho partnera. Já jako se nedivím, že manželka to vlastně řešila tím, že se rozvedla, protože já jsem pro ni byl, byl jsem taková přítěž, jo, nebyla schopná to utáhnout, no. I když na druhou stranu (*opět zrychlí tempo*), kdybych měl to pochopení v tý rodině větší - jako v podstatě vona měla dvě děti na starosti a eště teda mě a chalupa se dodělávala, takže vono v podstatě to byl dost velkej nápor na rodinu, a tím pádem došlo k tomu vlastně, že než jsme se snažili nák sžít - já jsem vlastně požádal o odložení rozvodovýho řízení a to nám ho odročili na tři roky. Po třech letech v podstatě ani k rozvodu jsem **nešel**, jsem se rozvádět nechtěl a jako nesl jsem to dost těžce, protože jsem v podstatě ji měl velice rád a miloval jsem ji a nedokázal jsem to jako vstřebat. Pak jsem si našel pár partnerek, no, v současný době mám přítelkyni, ale není to jako normálního stavu - vona se taky léčí a má jako problémy a jako já bych spíš chtěl někoho normálního, kdo je v podstatě v pohodě a není postižený, abych se zase dostal o těch normálních kolejí.

To je asi tak - he he - v kostce. Jestli e chcete ještě na něco zeptat...

J: No, tak já ale myslím, že teď jste na cestě úspěšný - do těch normálních kolejí.

Mi: Hm...

J: Já jsem se chtěla jsem zeptat - vy jste říkal, že i známejm, který maj problémy, byste doporučil „nechat se“ léčit. Ale já si myslím, že na tom člověk nechá i kus práce - veliký - sám, ne?

Mi: No, to jo, to necháte, protože v podstatě se je snažíte přesvědčovat, že když se nebudou léčit, že to bude čím dál horší, že v podstatě začnou, začnou bejt agresivní -

J: Ne, já myslím > že když vy se necháte léčit, tak že to není jenom, že vás by někdo léčil, ale i že vy sám na sobě hodně pracujete...

Mi: No, to jo, to **samo zřejm**ě...vono jako fakt je jedna věc, že já když jsem byl na tom pavilónu (číslice), na tom otevřeným rok, tak jsem začal psát básně, začal jsem se věnovat kultúře, v podstatě jsem se i účastnil soutěží, dostal jsem čestný uznání (*říká jakoby výčtem*). Jako ty básně nejsou vo nemoci - nepíšu vo nemoci, ale spíš vo osobních prožitcích - co jsem si jako vybavil, co jsem prožil, co jsem v podstatě vnímal a viděl jsem v tom období světle a vo tom se snažím nějak psát, jo.

J: Hm (i úsměvem).

Mi: Teď jsem teda delší dobu nic nenapsal (*nasadil klidný, tlumený tón*), protože jsem tady v izolovaném prostředí. A nemám, jako neměl jsem dostatek financí, takže jsem nemohl po - ňák jako cestovat a pohybovat jako po městě, že bych si jako někam zašel, sednul a povídal si s lidma a získával jako cizí prostředí. Taky jsem teda takovej utlumenější, mám rád klid a pohodu, což tady teda v podstatě mám, I když ze začátku jsem měl problémy, protože jsem si nemohl zvyknout na tolik lidí. Jako ten režim je trošku jinej, než jsem byl zvyklej, ale zase jako mám zažádáno vo chráněný bydlení a v podstatě jako zase budu mít možnost bejt jako samostatnej a v pohodě jako jo. A to je vlastně v podstatě vo co usiluju, abych měl něco **vlastního** zase. **Protože** jsem jako **přišel** vo byt, **protože** jsem měl exekuční srážky na výživný plus jsem měl pohledávku, tak mi to sráželi a jako měl jsem minimum, necelejch pět tisíc a v podstatě nájem dělal čtyry - čtyry sedm s elektřinou a na to jsem neměl, protože když jsem to zaplatil, tak jsem zas neměl z čeho jíst a když jsem v podstatě byl... hospitalizován několikrát v psychiatrický léčebně a vlastně jsem neměl možnost nějakým způsobem zkorigovat bydlení s tím pobytem tady, jo. To jsem v podstatě přehlížel a snažil jsem se domoci potom směny bytu s tím, že by to za mě potom uhradili a směnili to za menší, ale to mi obecní úřad zamít, že tam byly nějaký lobby, nějaký zájemci ze stavebního bytovýho družstva, co tam byli na obecním úřadě zaměstnaný a měli jako v podstatě zájem vo ten byt a tím pádem se mi jako zhatily ty dlety plány, protože já bych jinak jako měl možnost bydlet v menším bytě a bylo by to vyřešený (*naléhavě*). Protože dluh jsem měl zaplacený, žádost a odpolední směny, no a to mě zamítli tu žádost z personálních důvodů. V současný době mam teda podanou žádost vo sociální byt, to si du jako dořešit aaa... byl mi přidělen opatrovník, protože jsem neuměl hospodařit s majetkem, jo, že jsem třeba celej byt rozprodal, pak jsem zas nakupoval, zas rozprodával, nakupoval (*trochu pobaveně*), jo, jak jsem vycházel s penězma. No a podle toho jsem pak v bytě taky neměl vůbec nic třeba nějakou dobu aaa... jako tak mi dali vopatrovníka, protože jsem si vlastně udělal dluhy a ty dluhy jsem jako splatil a splácím, jo. V současný době mám dluh na soudě, jako jsem se soudil vo byt a voni jako sehnali docela dost drahou agenturu a musím zaplatit - protože jsem ten spor prohrál - kolem dvaceti tisíc. To budu splácet přes rok, no...

J: Hm...no.

Mi: Protože mi tam dali vymáhání exekutorem (21.35) no a já jsem se jako se nemoh v podstatě ňák odvolávat, protože já jsem se ptal právníka a ten mi řekl, že je to zbytečný, že když se odvolám, tak mi pak stoupnou náklady, s tím že, v podstatě voni to mohli řešit jako přímo soudně, že by mi dali exekuci a nemuselo se to přes soudního exekutora řešit. Ale voni to řešili přes soudního exekutora, kterej si v podstatě nabral vodměnu za vyřizování atd. a tím pádem z tý částky, co jsem měl jako soudní při - výdaje na soudní zastupování ve vztahu teda k tý škodě, která vznikla, tak to bylo asi 15 tisíc a 6 tisíc si vzal exekutor, jo?

J: Jo.

Mi: No...tákte já v podstatě tím pádem vlastně jsem, jsem zůstal v psychiatrický léčebně, než se uvolnilo komunitní bydlení a v současný době mám jako zažádáno vo chráněný bydlení a v podstatě se jako na to těším, protože vlastně pracuju sám se sebou, pracuju sám na sobě a mám vlastně práci pro lidi s problémama - není to jako náročný, je to vlastně chráněná dílna, kde je zohledněný, když ček jako marodí nebo má problémy, tak mu vyjdou vstříc, což je jako ideální žejo.

J: Mhmm.

Mi: Časem bych chtěl jako nějakou klasickou práci si najít, no tak uvidim, třeba s ubytováním atd., no.

J: Hm. Jo a vy jste říkal, že jste dělal vysokou školu -

Mi: Vysokou školu ekonomickou.

J: Jo. Takže jste inženýr ekonom, hm?

Mi: Noo, jsem inženýr.

J: Ještě předtím, jak přišel Honza (jiný klient), tak vám vkročil zrovna do věty - něco jste začal s telepatii-

Mi: No, telepatie - byl jsem přesvědčen, že mám telepatii. Jako je to - u mě to bylo tak, že **tooo...** vyvolávalo vzpomínky do minulosti a často to bylo s přítomností, že jsem jako autenticky slyšel ty hlasy lidí, domníval jsem se, že se něco děje, tak jsem za těma lidma letěl třeba v noci nebo přes den třeba do práce s tím že: „Hele, já jsem slyšel, žes mi říkal tohle tohle tohle, co potřebuješ?“ atd., jo? Takže člověk tomu podlehne, věří tomu... vono, já jsem četl pár publikací, že něco na tom je, že některý jako lidi maj tu schopnost vnímat to okolí pomocí myšlenek, no ale jako na druhou stranu, no ale v podstatě na druhou stranu v podstatě je to způsobený poškozením mozku, takže jakože já mam částečně poškozenej mozek, protože jako třeba krátkodobá paměť u mě dělá problémy, jakože si musím víckrát vopakovat nebo nějakým způsobem si to připomínat, protože ně který věci z běžn ýho života v tom kratším úseku mi vypadnou a postupem času za delší dobu, třeba po měsíci, si je vybavím, jo? No a pak si říkám. „Ježišmarja, to mělo bejt ale dřív udělaný, dřív jsem se o tom měl bavit.“ (*s úsměvem*).

J: Nojo, psát lístečky.

Mi: Noo, psát lístečky.

J: A jak to víte, že máte poškozenou část mozku?

Mi: Noo, psychotesty a vyšetření, ktejý jsem absolvoval, prokázaly, že - cétéčko, jsem byl na cétéčku - že mám jako částečně poškozenou mozkovou část, no. A ten encefalografakovej to prokázal.

J: Hm, a víte čím, je-

Mi: Jeee... to v podstatě způsobeno tím, tou nemocí a tím, jak jsem bral někdy během větší množství léků -

J: Tak to byla moc velká toxická dávka.

Mi: -jak jsem se snažil... tak to byla moc velká dávka a tím pádem jsem se sám, neúmyslně vlastně teda, žejo, protože jsem se snažil se toho zbavit, ale protože ty léky nebyly vlastně přiměřený a neodpovídaly tý my diagnóze, kterou jsem měl, protože ta nemoc se stupňovala.

J: Hm.

Mi: No, pak jsem časem v podstatě přicházel na doktory, který se mi v podstatě snažili nějak vyjít vstříc, že v podstatě zjistili na nějakým tom šetření i jak jsem na tom a jak jsem se k tomu dostal, tak mi v podstatě začali dávat takovou medikamenci, že já se můžu normálně zapojit do života, jsem úplně v pohodě... Ty léky, který ale berujsou ale drahý, což je ale problém vlastně, protože já jsem doplácel jako dost na to. Takže v současný době jako mám nějakou tu lékárnu, kde to je jako na nemocnicích, že je to vlastně podle zdravotní pojišťovny a my nemusíme doplácet nic. Ale i tak ten systém, kterej se rýsuje, že jako budeme doplácet na tu cenu, tak ten doplatek bude dost velkej, protože ty léky jsou dost drahý. Zyprexa stojí kolem čtyřech, třech a půl tisíc, žejo.

J: No, to vim. To jsou stovky denně, co se spolknou.

Mi: No, to je... to je jako... mimo realitu, no. (*úsměv*)

J: Hm, hm.

Mi: Ale ty lidi to jako potřebujou, no. Jako důchod nemam špatnej, ale platim výživný na děti, na dvě děti, jako dost velký, přes tři tisíce. No a vlastně soudky ně mi řekla, že si můžu přivydělávat, tak jsem řekl že jsem duševně nemocnej, že mam zdravotní problémy, který se mi vracej, protože nebyl na to vlastně ani lék a upadal jsem znova do těch stavů, problémů zdravotních a vlastně přispělo k tomu i okolí, protože pak mě vlastně skutečně začali i některý lidi napadat, jako chovat se agresivně vůči mě, já opravdu jsem se k nim (zadrholi) jsem se k nim nepřimo choval, takže jsem se pak dostal do situace, že jsem pak už byl najednou štvanec. A jsem v současný době rád, že jsem se toho bytu zbavil, protože jsem mezi těma lidma už bejt nemoh jo, že voni...

J: Jakejma lidma?

Mi: Jako v bejvalym místě bydliště.

J: Mhm.

Mi: Jo, jako voni mě začali napadat, že jsem psychicky narušenej, že bych měl vypadnout, že, že... Prostě vznikla tam taková fáma v důsledku toho mýho onemocnění, že jsem jako nebezpečnej. Že si to v podstatě začli vykládat úplně jinak, což je další problém. Že ně jako, ně každá duševní nemoc je taková, že by člověk byl schopen někoho napadnout. Jako mym případě spíš, to byl spíš takovej případ paranoidní **schizofrenie**, že jsem se bránil, protože jsem vnímal svět úplně jinak než oni. Jo, tím, že si vlastně říkáte, máte obavy, že vás chtěj zlikvidovat, máte prostě hlasy, vidíte bludy, přízraky, jo, kolem sebe, nevidíte tu realitu a když lidi začnou bej agresivní, jo, vůči vám, nejsou schopný to pochopit a nenechaj si to vysvětlit vod fundovanýho člověka, tak vlastně začnou před váma zamykat dveře, napadat vás a v podstatě si nepřejou, abyste s nima sdílel ten systém sociální. Jo, to znamená bejt s nima jako v komunitě, v tom baráku v podstatě...nejsou, nejsou (*mluvítežka*) vstřícný a spíš naopak se to v podstatě snažej ze začátku nějakým způsobem zneužit, jo. Nabízeli mi třeba že mi sto, sto padesát tisíc, že mi daj, jo, když jim uvolním byt a já jsem jim fikal: jako nezlobte se, ale ten byt má nějakou cenu a jako kdyžtak, tak směnou za menší a já vlastně jsem byl votamtud vyštvanéj, no.

A jako nejednu stranu jsem rád, protože můžu začít novej život a nejsem vázanej na to okolí. Protože nic z toho, co by mi připomínalo minulost - protože vlastně tam jsem v tom bytě měl měl pověšený vobrázky vod dětí, v podstatě jsem tam měl část nábytku, kterej jsem měl s bejvalou manželkou - tak se mi pořád vracel ten rozvod, že mi chyběj ty děti, jo. Jako voni už jsou velký teda, já chodím za nima, navštěvuje, tak jednou; měsíc, protože jako abych - voni maj zase svůj program, svůj harmonogram, abych jim ho **nenarušoval** a ^{iza} - nebo třeba přes prázdniny je vůbec neobtěžuju, protože jim nechávám volnou ruku, jo, se dycky domluvíme, že až začne po prázdninách zase škola, tak se jako stavím, že voni jezděj na soustředění, na chalupu, na rekreaci, na školu v přírodě atd. No, tomu velkému bude osmnáct v létě, no tomu druhýmu je dvanáct, no, takže jako v podstatě už jsou rozumný, no s manželkou je to horší, ta pořád ještě žije v přesvědčení, že nejsem v pořádku jako, že mam jako nějaký problémy pořád, tak jsem jí říkal, že jsem v pořádku jako, že jsem v současný době zaléčenej, dá se říct. Jo, že jsem tři roky neměl problémy, no a...vono (hovor přerušen jiným klientem, který přišel do kanceláře).

J: Moment, nezapomeňte hovor. (...)

Mi: No, vono v podstatě takhle: já bych chtěl říct, že tam je hrozně důležitá vazba a tu **člověk** jako pociťuje potom s vodstupem času - tím, že měl tu nemoc, tak se vodcizil (*naléhavě*).

řikal: „No ale ta diagnóza hovoří vo tom, na základě čeho jsem vlastně plně invalidní“, jo. Taje vlastně, pro to- ten invalidní důchod, že jsem vlastně schopen se vrátit, zapojit do života a normálně fungovat. A vono, já jsem jí neřikal, že se to vrací. Já jsem tomu nevěřil, ale vono se mi to třikrát nebo čtyřikrát vrátilo, ten stav a jako stupňovalo se to, jo. A pak postupně to zase ubíralo, ale v podstatě, jak se člověk čistí, tak vám můžu říct, že jsem měl hrozný noční můry, jo. Vlastně ty stavy, který byly, když se člověk toho- z toho dostával, promotávalo se vám to hlavou, takže já jsem v podstatě chtěl bejt sám, jenže v psychiatrický léčebně člověk sám být nemůže. To je další problém, jo. Že tam máte lidi, který jsou vlastně různě duševně nemocný, trpěj různou duševní poruchou a vy jako s nima- v podstatě...se těžko dá...jako...já...mám... pár známejch a ty svým způsobem jako... vědí, že jsem se léčil a snažej se mě brát jako normálně v pohodě, jo, protože jako říkaj: „Dyť ty nejsi špatnej, ty jsi jako v podstatě dobrej kluk, nebo chlap“, jo, když se to tak řekne. Jo a vono, člověk žije ve vzpomínkách a ty vzpomínky, jak si vybavuje, jsou útržkovitý a vlastně nejsou souvislý, jsou to jenom takový skoky, jo? Že vlastně mam to centrum paměťový poškozený, tak si vybavuju něco až postupem času, ty poslední události. Jo, já jsem v podstatě žil v domnění, že mi je dva a čtyřicet let a vono už mi bude padesát (*s úsměvem*). Já jako jsem vnímal realitu úplně jinak, já jsem si tohle nepřipouštěl, no, asi tak. Jako rodina mi chybí, nějaký zázemí protože je dobrý mít nějakýho partnera, vo kterýho se můžete vopřít a prostě nebejt sám, protože samotnému člověku se v tom času těžko žije, jo a vlastně do budoucna, si myslim, jsem schopen si najít nějakýho rovnocennýho partnera. Přítelkyni mám (*trochu rozmrzele*), jako ale jak jsem říkal, v podstatě je taky nemocná. No a zjišťuju jako, že postupem času by to asi nedělalo dobrotu, protože v podstatě vona si, si, se to vrací a potřebovala by někoho, kdo by s ní byl schopen komunikovat na tý úrovni, kdy vlastně ten člověk je nezaujatej. Já už jsem zaujatej a vidím ty příznaky a vidim už i dalekosáhlejší důsledky, co to může přinést a to je trošku, myslim si, chyba, jo? Alo na druhou stranu je to trošku varování, protože vím, že když začnu trošku blbnout, tak jako končí legrace a že bych se měl nechat hospitalizovat nebo říct doktorovi: „Prosím vás nezlobte se, mam tyhle a tyhle stavy, zhoršuje se to, potřebuju upravit třeba medikamenci“, jo, nebo tak. Jako jsem schopen to korigovat, jo, to už je jako..., že jsem byl několikrát sám dobrovolně v psychiatrický léčebně. Jako v podstatě, že jsem řek: „Mam tenhle problém, potřebuju bejt hospitalizovanej, jako nezlobte se, je to vážný.“ A i když jako mě ze začátku nechťej přijmout, že to není akutní, tak jako viděj, že se to stupňuje a že jsem už několikrát byl léčenej. S tím, že i jako známí a přátelé pak říkaj, že bych měl, že je čas si zajít, poradit se s doktorem a takhle. A tím pádem, já jsem...s přestávkama byl dvanáctkrát hospitalizovanej, ale to bylo v podstatě tak zhoršený, že během roku jsem byl třeba třikrát, čtyřikrát. Pak třeba dva, tři roky jsem měl pauzu, pak zase to přišlo, ten stav, že už jsem odmítal i to okolí, protože nebylo schopný mě reflektovat, přišly situace, který se vyhrotily a já jsem v podstě měl z psychiatrický léčebny hrůzu v tom, protože jsem si říkal: „Tak, teď mě vemou na neklid.“ A přitom jsem si říkal, že vlastně v takovým stavu nejsem, že potřebuju -já jsem většinou se potřeboval vyspat a najíst. Protože já jak jsem potom byl v tý schizoafektivní poruše, v tý afektivitě, jak jsem vlastně potom byl v mánii, tak jsem vlastně potom měl strach jít do vlastního bytu a spal jsem na ulici. Přespával jsem na ulici. Měl jsem vlastně strach jít do svého bytu, protože jak jsem tam přišel, tak to na mě všechno spadlo (*důrazně*), já jsem vlastně nebyl schopen z těch starejch věcí se toho zbavit. Jsem prostě neměl sílu na to (*naléhavě, snad trochu rozhořčeně*), abych předělal byt, jo, protože jsem měl nízk-, nízk-, nízk-, **nízk-** (*zabreptá se*), po dávkách teda nízkěj důchod, jo, a vlastně i když jsem se snažil si přivydělávat nějakým způsobem, tak to byly sezónní brigády a krátkodobý akce, kdy si člověk zase tak moc na nic nevydělal, jo.

No a vlastně potom, pak docházelo k tomu, že jsem utíkal do psychiatrický léčebny vlastně před realitou, vlastně abych vypadl jenom z toho prostředí a byl někde jinde. Bylo vo mě postaráno a měl jsem klid. Jo a v podstatě jsem i finančně jako vyžil, jo.

J: Mhm.

Mi: Měl jsem na cigarety, chodil jsem do kina, za dětma jsem moh jezdit a moh jsem je pozvat a tak dále. Takže to vlastně pro mě bylo takový východisko a vlastně takhle takovej útulek, no. Takže tím pádem vlastně jsem byl radši... pak jsem už neměl kde bydlet, tak jsem požádal o ubytování a tím, že jak jsem řek, nemam to zázemí, tak tím, že vlastně nemam, kde bejt, byl jsem na ulici, tak jsem vlastně upadal do schizoafektivní poruchy a měl jsem pocit, jak jsem říkal v úvodu, že mi všechno patří, že jsem František Ferdinand d'Este (*s úsměvem*) a snažil jsem se lidi nějakým způsobem zaujmout, a tak dále. A vono jako došlo k tomu, že v podstatě jsem přestal brát léky, protože jsem se pohyboval po u-, na ulici a nebyl jsem v podstatě schopen vnímat tu realitu, tak jsem nakonec, nakonec jsem požádal vo hospitalizaci, a tam mě nechali skoro rok, tady v psychiatrický léčebně a tam jsem v podstatě na tom votevřenym pavilónu měl volnost vycházek, moh jsem, můžete na sobotu, neděli vypadnout ven, což bylo v podstatě pro mě ideální, že jsem jezdil k rodičům, za bratrem, podíval jsem se za námejma, za dětma jsem moh chodit, do kina jsem mohl jít. V podstatě, když jsem chtěl někde přespat, tak jsem mohl nahlásit na propustku, že třeba v pátek odjedu a přijedu až v neděli nebo v sobotu, nebo ze soboty na neděli - jako já jsem si většinou bral ze soboty na neděli, v podstatě v tu sobotu jsem přespal a v neděli večer jsem se vrátil a jako v podstatě to pro mě bylo ideální, protože jsem se dostal do té normální reality, do toho normálního života no a ty poznatky, který v podstatě jsem měl, co se mi začaly vlastně vybavovat, tak jsem začal psát do těch básní, no.

J: Hm?

Mi: Je to takový, protože já jsem napsal takový tři básnický sbírky (*živě*) - je to něco mezi básní a prózou, jo. Já bych mluvil spíš o próze, já jako - básnická sbírka - próza.. protože mě se líbí moderní behaviorismus, tak jsem moji báseň pojmenoval „Božské vdovy“, to je vo ženách, který v podstatě... nějakým způsobem... mi v životě způsobily zlo, byly ziskuchtivý atd. prostě posedlý mamonem, penězma atd., chtěly se mě zmocnit, pak jsem napsal „Ve znamení Krista“, tam v podstatě píšu o zrození života, o radosti ze života, že jsem měl radost i z jara i z kytky a v podstatě o utrpení druhéjch - jak jsem to viděl, jak jsem vnímal, jak ty lidi, jak ty různý skupiny prožívaj; vo lásce taky trochu, protože Kristus miloval lidi, kvůli nim v podstatě taky zemřel. No a pak jsem napsal „Ave Eva“ - to je vlastně povídání o milenkách, přítelkyních a vo dětech a tak, a tak. To jsou vlastně vzpomínky na krásu Prahy, protože se mi líbila Malá Kampa, Belvedér, Malá Kampa, prostě, Starý Město a Hradčany - to jsem tam v podstatě popisoval. To jsem tam popsal, protože tím žiju, jo. Já když vyrazím do Prahy, když je takhle krásně - se na to těším, až budu mít zase peníze, jo, vlastně je to problém vyjít, protože jsem si udělal dluhy (*pobaveně*). Já jsem splácel dluh, protože jsem si udělal menší výlet a musel jsem ho splatit, tak jsem byl bez peněz. A...ale to nemyslím, užil jsem si, no (*směje se potutelně*), jako kdybych...

J: Kam jste si udělal výlet?

Mi: No, udělal jsem si výlet za rodičema a skončil jsem u jedný ženštiny třicetiletý - hezká ženská, hezká, no - a říkala: „Za pětikilo u mě můžeš bydlet.“ No a tak jsem - důchod šel stranou (*pobaveně*) - a místo, abych šel sem, tak jsem přijel až za tejdén a užíval jsem si no. Ale vono jako (*zvážní*), já jsem rok před tím neměl ženskou a jak jsem v podstatě to, tak no (*směje se*), vjela do mě druhá míza a už jsem... (*smích*)

J: Kdyže jste byl na výletě?

Mi: V loni v létě.

J: Jo, tak to si nemůžu pamatovat.

Mi: No a tak jsem si hodně půjčoval, tak teď v podstatě to splácím, tak teďka už mě zbývají dvě splátky po třech, čtyřech stovkách, takže už to de, no. Jako, říkám, jako mam to bez problémů, no.

J: Mhm.

Mi: Takže už si jako můžu leccos dovolit (*mluví opět vážně, tlumeně*), teďka dělám na tý (chráněná dílna), takže budu dostávat vejplatu a dostanu peníze, takže jako mam šanci - i důchod mi zvýšili, už mi srážej, že nedostávám necelejch pět tisíc, ale víc, takže vlastně já vlastně zaplatím čtyři tisíce dvě stě a tisíc korun mi zůstane na nějaký cigarety, tramvajenku, potom ty peníze z (chráněné dílny), za to můžu chodit do kina, a tak dále, no.

J: Hm, ale tady je to hloupý, že je všechno strašně daleko.

Mi: No, je to z ruky, je, no.

J: No, já jsem se chtěla ještě zeptat, jestli vás nějak změnilo, celý tadyto dobrodružství nebo zkušenost nebo jak bych to nazvala?

Mi: Jo, jo, změnilo. Změní vás to, jako v každým případě vás to změní, protože já si (*rozvážně*) třeba dneska vážim, každý radosti, každý maličkosti, každý blbosti, každá maličkosti a rád udělám druhem radost... a jako (*mluví velmi pomalu*) člověk, kterej to prožije nebo v tom žil - vlastně, mě utekly léta, kteří člověk horkotěžko vrací zpátky, jo? V podstatě ten čas, kterej jsem v důsledku té poruchy, té nemoci, když to propuklo, tak jsem strávil skutečně - žijete jaksi něco jako „mezi ploty“. Von ten festival hudební „Meziploty“, vono to odpovídá, jo, život je skutečně mezi ploty, protože se točí v jedny strany k druhý a není, jako v podstatě máte pocit, že není východisko. Já třeba dneska jako díky tomu, že v podstatě jsem se z toho dostal, dá se říci už - říkaj, že to bude trvat pět let, ještě dva roky, než se v podstatě dá říci, že už jako se to dá utnout a že už je minimální šance, že se to vrátí, jo. Jo, jako voni to totiž doporučujou a já jsem to zjistil sám, že to nechce konfliktní prostředí. Jako vyhejbat se konfliktnímu prostředí. Protože jako to konfliktní prostředí, do kterýho člověk upadá, tak vás začne stahovat k sobě a buď to se s ním porvete nebo l skončí tak, že se vlastně necháte strhnout a když vás to strhne, tak vlastně člověk se dostane do stejnejch ^{>to} problémů časem a zase je mimo realitu. Vono tady dělá hrozně moc to sociální zázemí, jo. Jo, jako já jsem i třeba teďka našel pár zaměstnání, který poskytujou ubytovnu třeba a práci, takže nemam obavy, že bych ^{i si} třeba jako to neřešil. Akorát říkám ještě, že budu muset vydržet ještě ty dva roky, než se pokusím nějakou tu normálnější práci s ubytováním a tak dále. Což mě vychází vychází s tím chráněným bydlením - v létě, že bych ho mohl dostat, to je na rok a půl, takže ty dva roky bych měl překlenutý a moh bych se zase **zařadit** do normálního zaměstnání, do normálního života.

J: Hm, tak to doufejme, že vám to takhle vyjde.

Mi: No, to já taky (*směje se*).

J: Zatím to vypadá, že vám to šlape po dobrý cestě, že jo.

Mi: No. To jo.

J: Tak jo, tak vidíte, ani jsem se nemusela moc ptát. Pěkně jste mi povyprávěl.

Mi: Tak jo. Doufám, že jsem vám pomohl.

J: Určitě. Děkuj" ^{moc >} ^{děku} - i u -

4. ROZHOVOR S PANEM PAVLEM

(J: Helena Jiránková; P: pan Pavel)

J: ...tak bych byla ráda, kdybyste mi vyprávěl o tom, jaké to je „stát se schizofrenikem“. Jaký byl váš život, než jste se dostal do léčebny, jaký je teď, jaký byl mezitím.

P: Já když jsem přemýšlel, kde jsem přišel k té diagnóze, tak mě napadlo, že to souvisí lautr s celým mým životem. Nemůžu opomenout důležitou okolnost, a sice, že jsem se narodil mamince na osmi měsících a sice jsem měl skoro tři kila a padesát centimetrů a nehty jsem měl v pořádku, téměř donošený dítě, ale já si myslím, že ten měsíc deficitu se se mnou vleče jako vod matička. Bratr byl vo rok starší a vždycky byl přede mnou jako vzor, tak jak jsme spolu chodili do mateřský školky a do školy, tak on, že měl samý jedničky, tak já jsem musel mít taky, tak mě to jako šponovalo vždycky, ty jeho schopnosti. Tak jsem byl takovej vypjatej, co se týče toho studia, no. Že jsem musel vykazovat, jako skládat rodině doma výsledky podobný jako bratr, no a mě připadá, jako že jsem, že jsem byl - to si možná vymejšlim jako, jo - připadá mi, že jsem byl tím jako víc stresovanej, tím hlenctim, že von to pojímal volnějc. Jako svůj život a já jsem to pojímal jako kopii jeho života, no.

No, říkám, že nejdůležitější pro mě v životě bylo studium, no. Jako prostě, že na základní škole jsem se učil tak, abych měl co nejlepší známky a na střední škole, tam jsem se s bratrem rozešli, tam už mi nedělal toho sparing partenra, ale von šel na gympl a já jsem šel na uměleckou průmyslovku, ale zase prostě jsem si nemoh' dovolit bejt horší než von, protože von byl vo rok přede mnou, tak, zase jsem konfrontovali ty vysvědčení, tak jsem se tomu věnoval s takovm tím studijním napětím, že jsem vlastně nic jinýho nedělal na střední škole. Že jsem jenom studoval, no. Že jsem pro zálibu měl minimum času, jedinou, kterou jsem měl, jsem měl tu kytaru, no, takže jsem ji měl jako takovou relaxaci. No a šlo mi to, jako se vyrovnávat bratrovi, aby se vo mě říkalo, že jsem stejně tak dobrej, no. (pauza) Trošku mě bylo líto, že jsem neměl takovýto klasický vzdělání, gymnaziální, a že jsem měl s tím trošku problémy potom při pokračování studia, protože mi vyčítali, že jsem dělal nějakou bižuterní školu, ze který se potom těžko dostává na školu, no. Ale přál jsem si po maturitě, abych, jak jsem řekl, jsem se orientoval studijně - přál jsem si se vzdělávat eště nějak jako hlouběji univerzitně. Ale tím univerzitně jsem myslel jako filozoficky, že bych si připadal trošičku jako vědec nebo tak nějak jako... no, no zkrátka filozoficky vzdělanej, no. Tak zkrátka, když jsem se teda dostal na ten ped'ák, tak se přiznám, že za tehdejší doby mě nejvíc bavil marxismus-leninismus, jakože ty dva předměty, který jsem měl vybraný - češtinu, výtvarku, ty jsem dělal tak jako bokem a nejvíc jsem se soustředil právě na to - voni to tak i, principiálně vzato, tak ňák i požadovali, to tak v té době bylo, mě to nevadilo, mě to vyhovovalo, no - tak jsem se zabýval tím marxismem, jako s chutí. Tam jsem se považoval za studenta jako prostě, no a taky jsem tam měl takovou dominantní pozici, protože - tak, jak to nebavilo ostatní studenty, tak mě to bavilo - takže jsem si dělal ty konspekty sám, ještě jsem si vobčas přečetl něco navíc, k tomu, no a studenti vode mně vopisovali, tak jsem měl takovejten blaženej pocit, že to zvládávám a že je to v [rychtyku].

No, ale narazil jsem při tom studiu jsem narazil naprohibitní autory, kteří jako, kdyby my studenti jsme se tím měli zaobírat, tak by nám hrozilo vyloučení ze školy...no a mě to vábilo. Já jsem nedal na tu Leninovu tezi o náboženství jako opiu lidstva, protože mě žádnej Lenin nebude zakazovat se orientovat nábožensky nebo si

aspoň přečíst bibli. Tak jsem šiji sehnal a přečetl jsem si ji jako jakoukoli knížku, beletristickou. A ne, že bych byl nábožensky založený, ale na truc prostě jako tomu, že jsem s tou tezí nesouhlasil a ty autory, který von vodpálkoval v tom devatenáct set pět roku, tak to byli právě autoři, kteří si ponechávali tu citovou rezervu, jakože se nevydávali za autority neomylný, že měli jako takovou tu rezervu, že třeba existuje taková ještě nějaká taková povšechnější pravda, kterou je třeba uznávat. Tak mě to - já jsem jako s nima víc sympatizoval. Oni podle mě psali hloubější myšlenky. On Lenin sám o sobě tvrdil, že je jen řadovej filozof, tak mě to štymovalo s tím, že je, že chtěl dělat hlavně tu revoluci prakticky, jako praktickej revolucionář a tamto byli filozofové, který chtěli vzdělávat lidi.

A ve třetím ročníku už jsem nějak zahlížel tímhle tím směrem... taky nám furt zdůrazňovali, že si máme najít nějakou svoji oblast studia a sami studovat a sami jít svou cestou. Tak jsem si myslel, že dělám dobrou věc, když jdu svou cestou; postupně mě ochably síly na ty předměty, který jsem měl stanovený a to už jsem ve třetím ročníku jako neměl jsem' - utekla mě nálada i na ten marxismus právě v důsledku toho, že kdybych se chtěl zaobírat něčím, co mě baví, tak to by byli ty prohibiční autoři a to by mě možná vyhodili ze školy. Tak jsem prostě hledal řešení, jak to udělat, no a byl jsem na tu školu naštvanej, tak jsem natruc den před odevzdáním diplomové práce zanechal studia na té škole a šel jsem si svou cestou a sehnal jsem si ten Bogdanovův „Náčrt všeobecné organizační vědy“ a ten jsem si překládal, potom po zanechání studia jsem si ho přeložil do češtiny, abych se vzdělával. Já jsem se chtěl furt jako vzdělávat. Eště jako mimo školu jsem naplňoval ten odkaz toho samostudia jako, abych se vzdělával, no.

Jenže tenhle můj krok byl tak rozhodnej, tak působivej, tak okatej, že to vyrazilo dech spolužákům i kantorům, tak já, když se dneska zaobírám svými zdravotními materiály, tak tam mám psáno, že se u mě za dob studií na vysoké škole rozvíjelo psychotické onemocnění, tak si to vztahuju právě jako k tomu svému zásadnímu rozhodnutí, protože laik by řekl, že mi přeskočilo, no. Tak jsem si myslel, že mi nepřeskočilo, ale že jsem jako šel furt přímou linií. Já jsem si předsevzal, když jsem šel na tu Karlovu Univerzitu, že se budu vzdělávat, abych byl vzdělanej filozoficky. A tomu jsem dostal.

No, takže já si myslím, že jsem nebyl nějak šábnutej, že jsem si tu linii uhájil svoji, ale přes to přese všechno po první kontakt s tou psychiatrií - jako ne, že by mě někdo léčil, ale čtu v těch papírech - že už na té vysoké škole se prý u mě rozvíjelo psychotické onemocnění. To se psal rok 1983 a o rok později, to už jsem měl přeloženýho toho Bogdanova, to jsem byl nadupanej a měl jsem jako studijní choutky být ten nadupanej jako ke zkouškám a pak jsem hledal nějak, nějakou variantu, kde bych to mohl nějak, nějak zúročit, kde bych se moh' s tím prosadit nebo něco takovýho.

Ale přitom bylo mi osmadvacet let v 84' roce a já jsem do té doby prakticky neměl žádnou známost s žádnou dívkou, teďka jsem byl zaměstnaněj u toho Metrostavu, tak jsem byl zahrabanej, tak mě to tak přišlo jako líto, že se ten život se mnou takhle už v takovým jako pokročilejším věku - nemyslím jako stáří - na tu ženitbu, že se to se mnou nějak nehnilo, no. Tak, jak se to zpívá v té jedné písničce: „otáčím se v jednom kuse ve vlaku i v autobuse...“, jako jak zpívá Mládek tu jednu písničku, tak já jsem se otáčel po dívkách, jestli se otáčeje po mě, tak se jedna vohlídla za mnou, když jsem se já vohlíd' za ní, tak jsem - Nevim, co mě to napadlo, já jsem nikdy neměl buňky se seznamovat moc, a proto jsem byl sám, že jsem na to dlabal, no. Protože jsem byl i na střední i na vysoký obklopeněj spoustou dívek, že jsem měl takovou kombinaci výtvarnou - ta střední škola i ten peďák - že tam byla většina dívek a menšina kluků, tak jsem nikdy jako nestrádal tou kontaktibilitou, tím, kontaktem jako běžným. Jenže ten kontakt se odehrával tak na bázi

studijní: půjčit něco k vopsání nebo takhle jako, no, tak jsem jako toužil po nějakým vztahu, kde by to nebylo jako na té bázi studijní. No a jak jsem byl našlapanej takovej nějakěj, já bych řekl, že tady bych se přiznal, že jsem byl takovej trochu zneurotizovanej, tak jsem si přečetl taky jednu knížku vo neurózách a tak mě to tam docela jako štymovalo. Pak jsem našel ten uvolňující ventil a rozběhlo se to se mnou, takový přemýšlení, který se už mě samotnému jeví jako výstřední. Neříkám patologický, to ne, to bych si na sebe nikdy takovýhle hodnocení nedal. Že jsem si psal takový drobný poznámky, jak přemýšlím a vo čem přemejšlím a furt jsem si psal do notýsku myšlenky, který mě napadaly...Trošku to vadilo spolupracovníkům, že každou chvíli vytahuju notýsek a něco si poznamenávám, když jsem musel házet lopatou, no, tak... možná, že si vo mě mysleli, že jsem pošahanej nebo něco takovýho. Nějakej takovej jako pavědec, no, něco takovýho, no. No a vono se to se mnou rozjíždělo, až mě napadaly takový jako fantastní obraty - psychiatr by tomu řekl jako mánie nebo něco takovýho a já jsem se jenom srovnával - musím na to upozornit, že jsem vždycky chápal vývoj svojí osobnosti spíš jako vývoj těla než jako vývoj duše - že jsem si vždycky dával záležet na tom aby - když jsem vzpoměl, že jsem se narodil na těch osmi měsících - tak, že jsem hledal, jestli nejsem deficitní nějakěj takovej, jestli to zvládávám, jako takhle, no. Tak jsem si myslel, že držím krok teda jako s nějakou myšlenkovou variantou toho chápání toho vztahu, jakože jsem si připadal zamilovanej a v té zamilovanosti jsem si dovolil fantazírovat teda. No a trošku mi to tlačilo jako až do těla, na mozek a cítil jsem dokonce i takový nějaký fyzický změny, že mě tak jako tlačilo v hlavě, že jsem měnil svoje chování - že jsem měl třeba i jiné typy pohybů, se mi objevovaly, takže to na mě působilo jako změna osobnosti, no. No a všechno to vyvrcholilo 9. 10. 84 v Horních Počernicích, když jsem vo přestávce polední si šel koupit - ne, to jsem šel jako na to místo, kde jsem tam střetl tu dívku a tak jsem se jako nad tím chtěl trochu zamyslet, jak jsem se jako za tu dobu, co jsem ji střetl, tak jsem se jako chtěl zamyslet nad tím, co to se mnou jako dělá, tak jsem se sledoval a už jsem jako tušil, že jsem přes normu nějak - to, čemu by psychiatr řekl mánie, no. A tak jsem tam stál na tom místě a čekal jsem na nějaké podněty fyzické, jestli se tam upomenu na něco, jestli mě tam osloví něco prostě, nějaká vyšší vůle nebo něco takovýho - pro ten kontakt, pro tu vzpomínku. No a to se objevilo jako, měl jsem jako i nějakěj haptickej vjem... Tak jsem se tam jako prý motal a já jsem tam jako přecházel na místě no. A tak jsem pak, jak jsem tomu podlehl, tak jsem to záměrně chtěl nechat doznít jako aby to vyvrcholilo nějakým řešením a tak se stalo, že jsem tam poklekl, políbil zemi, sepnal ruce a rozplakal se. No a tam stáli čumilové a ty mi zavolali sanitku, takže takhle jako. A když jsem pak k nim promluvil, tak to už přijela sanitka a nenechali mě, abych s nima komunikoval a odvezli mě do Bohnic. Takhle přímo jako vo přestávce polední, z práce.

No a tam mě naládovali tím - tehdy bylo jediný paralytikum Plegomazín, jedinej prášek, jinej se v psychiatrii neužíval vůbec, to měli jenom jedno psychofarmakum, no, tak mě to naládovali do těla, tak mi to zkroutilo ruce jako přes tělo a tak různě, jak to má ty vedlejší účinky, no. Tak ukazovali si na mě prstem, že jsem typickej případ jako psychotickéj, no a tak jsem jim to nevymlouval. Já jsem nějak podvědomě tušil, že to skončí nějak takhle, že to takhle nějak vyvrcholí, protože, říkám, jsem už tušil, že jsem jako přes normu v tom uvažování, no. Tak mě to skrouhlo, te prášek, byl jsem asi čtyři měsíce hospitalizovanej, pak mě pustili na Vánoce, pustili mě na Vánoce domů a měl jsem jít do práce v lednu, ale jak jsem byl pod vlivem toho prášku, tak jsem byl úplně jiná osobnost, no. Takovej jsem byl celej zneschopnělej, jako, já jsem tomu říkal, že mi ruce upadly, prostě nebyl jsem pro práci, no. A přesto mě psychiatrička nutila, abych šel do práce, abych to zkusil, že prej mam výhodu, že jsem byl zaměstnaněj jako ten pomocnej dělník ve

stavebnictví, takže nebudu muset mít nějakou psychickou zátěž, takže bych to měl zvládat, no, tak vono na tom bylo něco kus, bylo na tom něco kus pravdy, že mi to jako nevadilo, no. Ale později se to projevilo, to psychofarmakum, jako fyzicky, na moji fyziku. Že už jsem nebyl schopnej se vohnout pro pytel cementu, to už bylo pro mě moc. Nebo stíhat rychle nakládat do míchčky, až to skončilo tím, že mi prostě ta lopata vypadávala z ruky že se mi vykloubila prostě a upadla no a zůstala zabodnutá v písku. Tak si toho všiml ten parťák říkal, že tam nebudu moct pracovat, že už nepotřebuje takovýho, no. Tak mě vypoklonkovali z toho Metrostavu, no. A tak jsem to říkal tý psychiatrice, tak pro mě zas hledala variantu, že bych pracoval někde v kanceláři, když už nemůžu fyzicky pracovat, tak jsem si našel zaměstnání, kde přijímali na základní plat pomocnou sílu k počítači sálovému jako operátora, tak trošičku to byl nátlak na psychiku. No a tam už to bylo vod začátku motivovaný, v těch Českéjch loděnicích, tam už to bylo motivovaný tím mym stavem, že ten vedoucí tam říkal, že ten podnik nemůže plnit nějaký sociální funkce, že mě tam nemůže držet jako když jsem nějaký deficitní v těch pracovních schopnostech a že se taky musím vycajchnovat jako, co mi to pude, abych nebral peníze zadarmo, jako. No a tak jsem bral ten nástupní plat, trošku jsem se tam přizpůsobil, možná že mi to trvalo dýl trošku než normálnímu zdravému studentovi - tam to obvyčejně bylo pro studenta. No, ale pak jsem to zvládnul, protože na mě chtěli taky hlavně abych pracoval na druhou směnu a to mi vyhovovalo, protože jsem měl taky velký problémy se spaním a se vstáváním. Tak jsem radši chodil na tu druhou směnu. No a užíval jsem ten Plegomazín a blížil se rok 1989 - ten jsem zažil v práci, ten 17. listopad, to mě kolega pak informoval, že tam byl na tý Národní, tak se změnila společnost... A já jsem toho využil tak, že jsem přestal docházet k tý ambulanci psychiatrice, přestal jsem užívat ty léky - prostě jsem to vypustil, no - a nikdo se po mě neptal., protože se všechno měnilo v té společnosti, tak nikdo se po mě nesháněl, jako psychiatricky. No, došlo to takovýho jako shupu, u mě, že jsem třeba v tom 93 roce se mi podařilo jako trošku se spacifikovat - myslim, no, já to přisuzuju tomu, že jsem vypustil ty psychofarmaka, že se mi zase změnil hlas, nazpíval jsem dvě písničky, ty mi zahráli v rádiu, no a to mě ale už v tom 91' propustili z těch loděnic - jako s tou první vlnou hnedka jsem byl první postradatelný, no protože už byla změněná doba, ta politika už byla změněná. Protože už potřebovali být rentabilnější, tak jsem se tam neudržel. A co teďka s penězma. Tak jsem ještě chvíli uvažoval, že bych si hledal nějaký zaměstnání, ale moc mě to nebavilo jako, protože jsem byl zpracovanej právě tou psychiatrií, jako že jsem případ, tak mě to bylo jako předkládaný, tak jsem se jako případ choval a do práce se mi moc nechtělo, no. Ale jak to teď zařídit, abych platil nájemný, no? Takhle, já jsem ml naspořino z toho Metrostavu asi pětadvacet tisíc, zkusil jsem si zapodnikat teda, ale tak jako ubožáčky teda, no, možná, že se tam promítla jako ta psychiatrickost toho mýho stavu, no, že jsem vydal jenom takovou jako ubohou postkartu a eště jsem si na ní vůbec nevydělal a eště mě to jako se dotklo, že to lidi přijímali jako ubožárnu, no, tak jsem s těma zbytkama peněz chvíli platil to nájemný, taky jsem eště měl kontakt s rodinou - když maminka byla naživu, tak mi **měsíčně** posílala tisícovku, ale to už jsem-, z toho už jsem nájemný hradit nemoh a v 94' oce jsem si pádem dojmky vykloubil rameno a nešel jsem s tím k doktorovi - možná, že to rozhodnutí nejít k tomu doktorovi je možná zase ukázka tý mojí psychiky. A rezignoval jsem prostě na takovou pořádkumilovnost a a starost vo ten kvartýr a nakonec, když jsem teda nezaplatil první nájemný, tak místo aby mě pojímala ta hrůza z toho, co bude, tak jsem to hodil za hlavu a říkal jsem si: „Nějak bylo, nějak bude." Prostě, že jsem byl takovej jako laskní, no a rezignoval jsem jako i na osobní hygienu... že jsem neměl peníze na jídlo, tak jsem se pustil do vybírání odpadků a to mi šlo jako docela úspěšně - tam jsem v tom jako uplatnil takový ty zkušenosti

z dětství ze skautingu, takovej ten provizorní život jenom - jako takovej vlčák divokej, tak mě to docela bavilo. No a vono se to se mnou táhlo, vobčas mi poslali nějakej ouřední dopis, já ho nevtvíral, no, vod toho 94'deset let, a ž do roku 2004 vlastně, no.

No, kdy už jsem měl v tom bytě takovej nepořádek jako z těch vodpadků - to už mě stihli vypnout plyn, stihli vypnout elektřinu, vodu mi teda nevypli do poslední doby, tu jsem tam měl, tak, prostě jednoho dne jsem se probral, jak jsem ležel na zemi - v posteli jsem ani neležel, tam jsem měl bordel, tak jsem ležel na zemi - tak jsem se probral a slyšel jsem, jak mi někdo lomcuje se zámek u dveří. Tak to byla exekuční komise, ta se mi vlámala do bytu, no, fotografovali mě, vyvedli mě ven, tam byla sanitka už připravená, tak mě naložili do sanitky a vodvezli mě především hned umejt do Boh - ne, do Bohnic ne, nejdřív do Bulovky, tam mě vostíhali, umyli, voblíkli do tepláků a takhle mě předali do Bohnic. Tak to byla moje druhá hospitalizace. Já jsem to jako přisuzoval takovému jako trucu, no, že jsem si trucnul na tu společnost po tom 89', když jsem jako neuspěl s tím podnikáním, tak jsem to chápal částečně jako takovej, takovej protest společenskéj, no. Tak mě připadalo jako, že mě chtěj tlumit tou hospitalizací tydlety jako protestní aktivity, no, abych si nehrál na nějakyho pana Mrčka z Kyjova, no. A to jsem se dostal v roce 2004, 17. 6. do Bohnic, tentokrát už to teda nebyl ten Plegomazín, to paralytikum, tentokrát už to měli - ty prášky - vysplejší, už ne paralyzující - to jsem jako pocejtil sám na sobě, že to není paralytikum. No a tady dle ten osud, ten už je vám známej, no. Že jsem tam setrval na příjmovém pavilonu asi tři měsíce, pak mě přendali na ten postupovej volnej a ta otázka toho bydlení - kde bydlet, když mě sebrala ta komise exekuční ten byt, no, tak mě nabídli tu Bonu, abych to podepsal, že nic jinýho stejně není na výběr, že nic levnějšího bych stejně nesehnal a...no a dneska už to není pravda s tím levnějším, protože na ubytovnu by mě dala sociálka víc peněz než jsem... to je zajímavý, no. Tak už nevim, co bych dodal, no.

J: A vy jste tady od kdy? Od toho roku 2004 nebo 5?

P: V léčebně jsem byl od toho června 2004 a tady jsem od května 2005.

J: No, krásně jste mi to celý vyprávěl, děkuju.

P: Jo? (*usmívá se potěšen*) Bude vám to stačit?

J: To víte, že jo. Jenom mě připadá, že jste byl hrozně sám celou dobu.

P: Noo, já jsem byl samotář vždycky. Vždycky samotář. Já jsem měl takový - pro ty období citlivý jako - já jsem měl vždycky nějaký řešení. Když jsem třeba-takhle jako ta puberta, jak to obyčejně mlátí s nima ve vývoji - tak já jsem si nastavil takovou unikovou variantu ten skauting a tam jsem byl docela jako takovej jako schopnej, no, ale mě vždycky něco bavilo chvíli a pak mě to přestalo bavit. Já jsem třeba **udělal** jako první nováčkovskou zkoušku a první jsem vodsliboval, ale nikdy jsem se nedostal už na „tři orlí pera“ nějak vůbec, tak mě to přestalo bavit jako nějak, no (*s úsměvem*).

J: Já jsem na tom byla podobně.

P: No, takhle nějak. Takže mě to bavilo jako. To trempování jsem dělal jako spíš sám samostatně, že jsem se vydal do přírody, jako ne tram jako jako chodí parta trampů, tak to já jako ne. Já jsem si vzal baťůžek a šel jsem sám do přírody.

J: Jako osamocenej chodec...A co rodina? Ta vlastně tady ani nezazněla.

P: No...dyť já jsem byl vod tý střední školy, no, tak...a zas, to je tím, že jsem se stěhoval na ten peďák do tý Prahy, tak jsem přerušil vztahy. To jsem dojížděl prostě jenom vobčas jednou za měsíc na víkend, abych se podíval, dostal jsem nějakou korunu na měsíc, no a to je všechno, no. Tak jsem byl zvyklej. Po střední škole

jsem šel na tu vojnu hned, tak jsem byl taky dva roky pryč, jednou doma na dovolený akorát, tak takhle. To jsem byl zvyklej tak... po tom peďáku zase ta ubytovna. Takhle: vojna, kolej, ubytovna - tak furt takhle jako mimo. Tak já jsem chápal ty rodiče jako takovou tu jednoměsíční víkendovou instanci, no. To jsem se s nima jako nějak moc nekontaktoval, no. A přitom jsem se doma cítil vždycky nějak dobře, že jsem byl doma no To jsem tak byl vychovanej z dřívějška, no.

J: Mhm...tak jo, tak vám moc děkuju.

P: Tak já taky děkuju, že jsem se mohl vypovídat.

5. ROZHOVOR S PANEM MARTINEM

(J: Helena Jiránková; M: pan Martin)

J: Tak Já bych vás poprosila, jestli byste mi vyprávěl Jakej byl váš život. Vyprávějte Jak vám to přijde na mysl, můžete začít klidně od raného dětství nebo od pozdějšího. V podstatě záleží na tom, co chcete vyprávět, co je pro vás důležitý až do toho momentu, kdy se vám do života dostala diagnóza schizofrenie.

M: Tak já nevím, tak já jsem byl takovej jakoby spíš uzavřenej člověk, trochu jako jsem měl problémy se začlenit do společnosti...no a můj brácha, ten má jako tedy taky diagnózu schizofrenie, ale ten onemocněl dřív než já. No a když on onemocněl, tak jsem - než jsem onemocněl já - tak jsem mu prostě dával takový ty přibližný rady, protože von nechtěl nikam chodit moc mezi lidi, spíš se zdržoval doma, tak jsem mu dával takový ty přibližný rady, ať chodí mezi lidi a všechno a tohle nco a pak, když jsem onemocněl já, tak jsem viděl. Jak to bylo nesmyslný, že se mě taky vůbec nikam nechtělo, prostě jako bych řekl, že jsem se hodně izoloval od lidí...no a ...no a...já jsem se nikdy - já jsem dělal vejšku chemicko-technologickou, tu jsem udělal, ale nikde jsem nevydržel dělat v práci dýl jak tři měsíce. Já jsem měl celej život jako problémy fakt se začlenit, tak jsem prostě nevydržel nikde dýl, jak tři měsíce, tak jsem prostě vydržel nejdýl tady v Boně. Tam jsem dělal od listopadu 2006 teďka do konce srpna. A jako, to bylo jediný prostředí, kde, by se dalo říct, jsem s těma lidma docela - jako s těma pacientama - docela dobře vycházel. Tam se mi líbilo jako a tak si myslím, že..., že takovýhle zařízení jsou jako docela potřebný a docela užitečný. No a teďka to řeším, tuhle svoji takovou izolaci se svým psychologem. To mě taky - myslím si, že jestli by se teda mělo něco změnit, tak si myslím, že teda ty doktoři... Já jsem chodil k psychiatrovi a vůbec jsem se nedozvěděl, že jako můžu chodit k psychologovi, tak jako myslím si, že voni sami by s tím měli přijít a dát aspoň člověkovi nějakou, nějakou - jako říct, že aspoň může tohle podstoupit jako chodit do nějaký psychoterapie a tak, protože když normálně člověk onemocní a nezajímá se o to předtím nijak, tak vůbec neví jako. No a řekl bych, že schizofrenie úplně člověkovi převrátí život, že to je jakoby - Já nevím, že se pak prostě dívá na život jinak než, prostě než se díval předtím. Já jsem dřív - jako na vejšce - hodně, hodně chlastal a hulil jsem trávu a teďka vlastně pít nemůžu, kouřit trávu taky ne ... a někdy nevím Jestli mi to chybí nebo ne nebo jo...jako nepiju ani nekouřím, no...(s povzdechem) no já nevím...možná kdybyste se na něco ptala taky...

J: No Já jsem jen čekala, až to dopovíte. Tak, vy jste zatím poměrně dost mluvil možná o těch **posledních** měsících, letech, ale ... taky jste mluvil hodně o uzavřenosti vůči lidem, tak by mě zajímalo Jak se to poznalo, jak jste to vnímal - třeba ve škole, nebo v mladším věku v dětství - jak jste to cejtil? Jestli jste to třeba s rodinou nějak probíral, že vás to štválo - nebo jestli jste o tom někomu něco říkal.

M: No to ne, já si myslím, že když jsem jako vyrůstal v rodině, že naše rodina byla jakoby takovým způsobem dysfunkční. Můj otec docela dost pil, tak jako na denním pořádku byly hádky v rodině, takže jako nikdy - abychom řešili takovýhle nějaký věci - to jsme nikdy u nás jako nedělali. Teďka už otec nepije, taky se ty vztahy v rodině jako nějak zlepšily.

No a já jsem třeba, když jsem chodil do školky, tak mi řekla - když jsem se potkal s tou učitelkou po letech - že jsem byl jediný dítě ve školce, který z té školky uteklo...tak jsem tam prostě utek ze školky a těžko - protože se mi tam nelíbilo - těžko jsem si prostě zvykal na to. No a pak na základce, první čtyry roky - vlastně jsem celej život seděl v lavici s jedním klukem ze vsi, tak s ním jsem byl v pohodě, s ním jsem se bavil - no a čtyry roky v podstatě trvalo, než jsem si tam nějak zvyknul, než jsem si pak udělal takovou nějakou svoji partu a pak se mi tam jako hodně líbilo už, když už jsem měl tu svoji partu. To jsme byli taková grázlové jakoby, tak jsme hodně zlobili a to se mi docela líbilo pak už od té pátý třídy to té osmý to bylo docela super. No a gympl - to bylo taky docela dobrý, chvíli mi tam trvalo, než jsem tam - šli tam dva spolužáci ze základky, tak s těma jsem se znal, a chvíli mi trvalo taky, než jsem si zvyk na nový lidi a pak jsme začli chlastat na tím gymplu...tak jako (*dlouhá pauza*) ... tak to bylo takovýhle, no. No a doma - já nevím. Můj otec je taky takovej hodně uzavřenej, že se s ním nebavím v podstatě. Jako ne, že bysme neměli žádný vztah jako, to my se máme určitým způsobem jako voba dva dost rádi, ale prostě von taky vyrůstal - von jeho otec taky chlastal hodně, von dokonce nemohl dostávat snad jeden čas peníze vůbec, prostě do vlastních **rukou** - my jsme se tada vo tom nikdy nebavili, to jsem někdy nějak zaslech, že prostě protože by to propil. Tak je museli dávat jeho ženě, otcový ba - teda matce, moji babičce. Tak si myslím, že je to hodně, nebo nevím jestli hodně daný. I když brácha zas takovej uzavřenej, nebo není - nemá takový problémy s těma lidma. Když jsme třeba jeli na pionýrskéj tábor, tak já jsem si udělal kámoše třeba dva, tři a s nima jsem, s nima jsem kamarádil celej tábor a ty vostatní lidi mi byli jako vzdálený, a třeba von, jako brácha, ten mi dycky řiákl, ať kámošim i s jinejma a von měl jako víc těch kamarádů než já, jako dycky ale... No a po tý nemoci...(*povzdech*) se to prostě...jsem se se všema přestal...mě se vo tím ne-, nechce bavit, protože tam byly nějaký osobní takový nechutný věci...jsme se rozešli prostě (*mluvíztěžka, smutně*). Teďka, teďka vlastně ty starý kamarády žádný nevidím, co jsem měl ve vsi, tam se chodilo vždycky do hospody a všechno se prostě řešilo vždycky v hospodě a já jsem tam nemohl chodit a voni **za** mnou domu nepřišli, tak jsem si říkal: „Když voni nejsou schopný přijít, tak co já za nima budu dolezat.“ Tak jako vznikla, vzniklo takový **vakuum** mezi náma. No a ... to pokračuje doteď, no... (*pauza*).

J: Hm...a brácha je mladší nebo starší?

M: No, vo rok starší.

J: A jak jste tu nemoc poznal? To se asi začlo něco měnit ve vašem životě - nebo vy jste to znal už od bráchy, žejo. To jste měl asi tenkrát stejný prožitky nebo pocity?

M: Já jsem tehda - já nejsem z Prahy nebo nemam trvalý bydliště v Praze - já jsem tehda, když se to **začínalo** nějak projevovat u bráchy, jsem nák moc nejezdil domů, protože jsem měl takový období, že jsem chtěl bejt co nejmíc vzdálenej prostě mojí rodině a škoda, že když brácha - když se to u něj projevovalo poprvé, tak že ho bolela hlava a začal se točit dokola nějak. Tak ho vodvezli prostě já nevím kam, do který nemocnice a tam mu udělali to, no -

J: Tomografií? Nebo EEG myslíte?

M: No asi jo, ne, to do toho tunelu, jak se vjede -

J: No, tomografie počítačová, cétěčko.

M: No, to, tak mu nějak zjistili, že má schizofrenii. No a u mě se to projevovalo tak, jak jsem, jak jsem vždycky byl mimo společnost nebo tak, tak moji nejoblíbenější autoři byli - já nevím, jestli to znáte - třeba Bukowski, Kerouac a prostě takovýchle tyhle autoři. A tak jako pro mě bylo určitým způsobem jakoby takový, že jsem, že jsem nechodil do práce a že jsem chodil jenom na brigády teda a jenom jsem si prostě vydělal jenom na ubytovnu a na nezákladnější jídlo a jinak jsem nechodil nikam. Kvůli tomu mam teďka - jsem v invalidním důchodu - a kvůli tomu nemam nárok na peněžnej invalidní důchod, že nemam vodpracovaný roky. No a tak jak jsem žil mimo, tak jsem to nějak nepozoroval, že bych se jako měnil nebo tohlencto. Akorát pak teda jeden čas, než to propuklo, tak jsem se dostal, tak jsem nebyl, nebyl už schopnej zvládat už schopnej chodit ani na ty brigády a už jsem si říkal, že mě to prostě nebaví, že chci jít zas někam se posunout někam jinam. No a tak jsem se pak vrátil domů, protože už jsem neměl z čeho žít a **válel** jsem se doma na pokoji a dycky, dycky třeba večer jsem si vzal ve špajzu flašku tvrdýho, tak jsem ji dycky vypil a takle jsem tam dycky náá takle chlastal. Jsem se divil, že za tu dobu co jsem tam byl - já nevím, kolik jsem toho, moc jsem toho nevypil, toho tvrdýho. Ale že mi jako k tomu nikdy nic rodiče neřekli - pochybuju, že by to nezjistili. No a pak jednou jsem byl prostě vožralej - (*pauza*), no a to už se mě začínala projevovat taková ta psychóza, jako že jsem se díval na televizi a myslel jsem si, že jsem jako prostě nějak propojenej s televizí nebo prostě, že, že, že se tam s nima vysílám a že, že mi dávaj nějaký zprávy. A jednou jsem byl vožralej a přijela domu matka nějak dřív a já jsem byl na ni agresivní, tak na mě zavolala, zavolala záchranku s policajtama no a ty mi, policajti mě tam jako svalili na postel, dali mi injekci doktoři no a probudil jsem se pak v kazajce v blázinci. No a tam mi dělali vyšetření a zjistili, že mam schizofrenii. Tak jsem, tak jsem, tak jsem tam byl čtyry měsíce, a tam mě pak propustili a nedali mě do invalidního důchodu a potom jsem šel do práce a to jsem dělal v Jablonci nad Nisou technologa. No a ...vydržel jsem, to byly tři měsíce a pak jak jsem zas cejtíl, že na mě leze psychóza a tak jsem dal výpověď. No a **vrátil** jsem se domu a cestou domu už jsem byl sprostěj a pak prostě na matku a pak prostě když jsem byl doma, tak jsem tam ležel půl roku prostě v posteli a chodil jsem dycky maximálně ven a to už jsem prostě, já nevím, viděl v televizi Ježíše a jeho otce a bavili jsme se a řešili jsme tam prostě takovýchle nějaký věci, že už ta psychóza byla pak docela hodně rozjetá, že jsem byl docela mimo - no a pak jsem jednou jsem si myslel, jsem si myslel, jsem si psal po vzoru - já jsem se jednou dostal ke knížkám Carla Gustava Junga (*s pousmáním*) a von když jednou měl nějaký takovýto, von to popisuje jako střet s nevědomím, tak si psal nějaký zápisky. Tak jsem (*usmívá se*) po vzoru jeho taky si psal zápisky takový a vždycky když jsem šel ven, tak jsem měl pocit, že mi babička do toho leze a kouká do toho a jednou jsem šel ven a už jsem toho měl dost a vzal jsem na ni nůž a řekl jsem jí, že jestli mi tam ještě jednou do toho vleze, tak že ji zabiju. Tak prostě na mě matka zavolala policajty se záchrankou podruhá no a ty mě vedvezli zase do Brodu, no a tam mi nasadili zase prášky jiný (*sklesle*), no a vod tý doby jako psychózu nemam. Tam jsem byl, potom jsem tam byl dva měsíce, pak jsem se vrátil... No a teďka, bych řek, že se ty vztahy u nás i v rodině docela zlepšily, jako s příbuznejma mam teda špatný vztahy, a jako myslím s rodičema, s bráchou a s babičkou že se ty vztahy docela - že mam ty vztahy fakt teďka dobrý. Tak jako...bych řek, *ne m i t* jako je...jako bráchu, babičku, rodiče, tak jako bych byl úplně sám a jedině, vlastně to pro mě teďka jako hodně velká opora jako, asi vlastně takový to jediný, co mě drží vlastně jakoby náá při životě a protože, protože jako (*ztišuje hlas*) bez nich nevím, jestli bych vůbec ... žil. Nevím,

no(*pauza*)

J: *(Přikyvuju)*...hmmm...a vy teď ale žijete v Praze?

M: *(Pookřeje, mluví hlasitěji:)* No, já přes tejdén jsem v Praze a na víkendy jezdím k rodičům domu.

J: Vy jste teda někde ze severu, jak jste mluvil o (město)?

M: Já jsem -jestli víte, jak je (přehrada), (město)?

J: Velmi matně tuším...

M: -je to, když jedete -je to okres (město), když jedete po dálnici na (město), tak je to asi čtyřicátý pátý kilometr. Tam je to (x) kilometrů od té dálnice, tak tam bydlím.

J: Hm, nevím,ale to nevadí. A chcete teda zůstat do budoucna v Praze?

M: No, to nevím. Teďka mi to takhle vyhovuje, že jsem přes tejdén v Praze a na ty víkendy domu, no...

J: A když jste byl tady v Praze na VŠCHT-asi pět let, že-tak jste si vytvořil asi nějaký kámoše, partu nebo přátelský vztahy za tu dobu?

M: Jo, taky, ale prostě, po tich, po tich -jako většina to byla lidí z kolejí a potom odešli vlastně. No ale pak jsou tady dva z Prahy, kluk s holkou a s těma jsem se vídal ještě, řek bych, tak pět let po vojně, no a potom - to jsme byli - nebo to jsem s nima byl docela dobrý kámoš, ale po té době - bych řek, že jsem je viděl asi rok před tou dobou, než jsem dostal tu schizofrenii. No a teďka jako já nevím. Myslim si, že kdyby jako já za nima zašel, že by., třeba bysme byli kámoši, ale jako mam - jak říkám, neviděli jsme se nějak čas - jestli bysme si vůbec měli vo čom povídat, aby to jako nesklouzlo do toho jako co bylo na vejšce a takovýto bavení se vo minulosti - no tak to jako se mi za nima kvůli tomu jít nechtělo, tak jako jsem za nima nešel.

(delší pauza)

J: Tak to je ale stejně dobrý, že se aspoň ty vztahy v rodině srovnaly, jak říkáte.

M: No tak to jako je dobrý určitě.

J: To je přeci jenom takovej základ na celý život a člověk k němu má často nejbliž, ne?

M: No, to je jako teď pro mě vlastně jediný - teďka, když jsem měl myšlenky na sebevraždu a vlastně, když jsem měl psychózu, tak jsem se dvakrát věšel a vždycky jsem se ptal Ježíše, jestli chce, abych se vob - měl jsem už smyčku kolem hlavy a ptal jsem se Ježíše, jestli chce, abych se voběsil a když jsem v tu chvíli neslyšel žádnéj hlas, tak jsem se nevoběsil. No a jako...

J: To je dobře.

M: No a tohle jako jsem třeba neřikal rodičům, ani bráchovi třeba jsem to neřikal, akorát psychologovi a ...a...jako to, no...jako jsem potom teďka taky pomejšlel na sebevraždu a akorát jsem si říkal, že mam ty rodiče prostě, toho bráchu, tu babičku a že prostě kuli nim se mi ani nechce dělat zatím nějakou sebevraždu

(poklesne v hlase a ztiší)...

J: To říkáte, jako kdyby byla v duchu pořád v plánu, když říkáte „zatím“.

M: Tak...

J: Co to pro vás znamená, ta myšlenka na sebevraždu, že se vám pořád honí hlavou?

M: Tak, že by byl konec po problému. Tak, prostě žádný problémy už, prostě všechno vyřešený a ... byl by klid, no.

J: To je otázka...

M: Vy jste věřící?

J: Já jsem se chtěla zeptat, jestli vy jste věřící -

M: No, já jsem nebyl věřící.

J: Protože když jste s tím Ježíšem komunikoval ve své minulosti -

M: - no a to se mi jako líbilo a teďka jsem si vobjednal - já hodně poslouchám metal, jo a líbí se mi blackmetal; takhle satanisti a teďka jsem si vobjednal z krámu vobrácenej kříž a pentagram a jako já - mě se líbilo, když jsem měl psychózu, tak jsem hodně prožíval, že... Babička dala rodičům vobrácenej teda, vobrácenej, normální kříž s Ježíšem jako na chodbu a když jsem měl tu psychózu, tak jsem se s ním bavil a vono mi přišlo jakoby, že von je vlastně pořád ukřižovanej. Tak jsem to prostě nemohl vydržet, tak jsem prostě vzal ten kříž a spálil jsem ho jako aby netrpěl. No a tak jsem si říkal, že já ho sundám z toho kříže, aby netrpěl pořád. Tak jakoby jako určitej vztah k němu jako mám, ale spíš, že to bylo, já nevím, jak bych to řekl, že ... ji mam strašný problémy s tímhlectim. Já nemam rád strašně komunisty, ne. Já jednou, když jsem byl mladej, tak jsem čet Souostroví Gulag vod Solženicyna - nečetla ste to?

J: Celý ne, kousek jo.

M: No a tak se mi to hrozně líbilo a vod tý doby je nemam hrozně rád a prostě... a mě vadí na těch křesťanech, že papež, i když byl papež proti komunistům, a prostě voni tady - teda nějaký jo, ale prostě většina společnosti proti nim nebyla, tak prostě, že mam toho Ježíše - že si ho spíš utvářím podle sebe nák než podle lidí nebo jako to maj voni v tradici nebo jak to maj takhle voni, no...

J: A ke komunismu máte teda jakej postoj? (*Udiveně-v hluku jsem místo „nemam rád“ rozuměla „mam rád“*)

M: No, že je nemam rád, vůbec jako. Já - pro mě to je to samý jako fašismus prostě...

J: Jo, já jsem předtím právě špatně rozuměla. A babička, když dala vašim rodičům kříž, tak to je asi věřící, že? S babičkou jste se třeba o tom nějak někdy nebavil?

M: Ne. Babička je věřící a tak si koupila, když jsem spálil tenhlecten, tak si koupila (*směje se*) větší a dala si ho do ložnice a má ho teďka v ložnici a ... a tak jako... já jsem se s ní nikdy v tím nebavil, **ale** jako já ji mám docela rád a jako, mám rád i tu její, i tu její víru docela jako. A nikdy jsme se vo tom nebavili jako, ale na Vánoce ji vidím jak se modlí nebo jindy a prostě takhle a tak jako to mam u ní docela rád Tak já nevím, jestli byste se eště zeptala na něco nebo...

J: Tak já si teprv dělám konečně obrázek o tom, co se vám třeba v hlavě honilo, nebo vůbec, co se člověku v hlavě honí, když na něj přijde takzvaněj psychoticej nějakěj moment - a že to často prožívá hodně silně a symbolicky. Právě, že mi to přijde jako docela hezká úvaha nebo symbolicej akt, že vám prostě vadilo, že tam ten Ježíš na tom kříži visí. Nad čím jste v té době asi přemýšlel? Co vám třeba ta televize vlastně říkala?

M: My jsme se tam bavili s Ježíšem a s jeho otcem a prostě třeba jednou už - co se mi hodně líbilo - tam byl, že prostě nějakěj bůh - to nebyl ani Ježíš ani jeho otec. Já jsem si totiž myslel, že je ještě, jak je Hospodin, tak jsem si myslel - jsem se dozvěděl vod psychologa, von to je věřící, ne - takže jsem si myslel, že Hospodin byl nějakěj jako, tak jsem si myslel jakoby, když bych řekl, že byla Svatá Trojice, tak jsem si myslel jakoby, že to byl děda, táta a syn. A von byl Hospodin, Duch, Ježíš. A já jsem si v té době myslel, že to byl jaoby ten děda, jako ten nejstarší.

J: Aha.

M: Tak jsem si myslel, tak jsem s ním byl jakoby spojeněj a to byl strašně hodnej jako ten, jakoby strašně hodnej, jakoby bytost, bych řekl, která nebyla schopná nikomu ublížit a prostě a prožila, když jsem ten vztah s ním utvářel, tak prostě prožila ten hřích na vlastní kůži a prostě von teďka umíral. A **prostě** já jsem byl s ním spojeněj nějakou šňůrou a prostě jako bych dával krev do něj. A tam bylo prostě nák, že když symbolicky vobkroužim celou zemi, tak že nějak ho zachráním prostě, že von neumře. (*Mluví nadšeným*)

tónem.) Že von prostě neumře a pak bude žít. A to se mi prostě jako líbilo, že jak von byl právě strašně hodnej a že, že von jako prožil jako hodně bolesti, no a že přesto byl hodnej... takovej děda z pohádky to byl (*zase klesá hlasem*)... hehe, no já nevím. Takto se mi na tím líbilo prostě. (*Dlouhá pauza, zamýšlí se.*) No a pak měl člověk v tý psychóze takovýto myšlení jako, hodně to člověk, nebo já aspoň jsem to hodně emocionálně prožíval: Něco bylo docela straš-, nebo v tý době třeba mi přišlo něco docela hodně vtipný, že jsem se u toho i dost nasmál, jo, to... A když jsem se jako dostal z tý psychózy potom, tak bych řek, že mi to určitým způsobem chybělo, že mi jako chybělo to intenzivní prožívání jako týdletý... tak jsem na tu psychózu někdy rád docela vzpomínal (*mluví s pousmáním, sentimentem*) a jako čím jsem vod ní dál (*mění tón na přímější, různější*) jako teďka, tak tím jsem jako spíš radši, že už ji nemam, no.

J: Ono je to prožívání možná intenzivní, ale moč člověku nepomůže v životě nebo k životu s lidma. S tím se asi nedá moc existovat, že?

M: No, to asi ne...

J: Možná ta intenzita prožitku může - třeba i tím, že chodíte k psychologovi - třeba, tím, že na tom pracujete, bejt postupem času stejná a zdravá jakoby.

M: (*pokyvuje*) Hm... noo, tak já nevím, co bych k tomu ještě řekl. Tak se třeba zeptejte zas na něco.

J: No, už jste toho řekl hodně. A jak to prožíváte ve svém životě - tohle období, kdy jste prožíval psychózu nebo schizofrenii - co to pro vás znamená v životě - jestli jste si to třeba někam zařadil nebo jestli to vnímáte, že je to kontinuální cesta skrz něco, nějaký období a pořád dál...? Že jste teď říkal, že čím, jste od toho dál, tím, to jinak vnímáte? Já vlastně ani nevím, v jakým časovým horizontu to bylo, protože vlastně ani nevím, kolik vám je.

M: No to... mě je 33 let teďka a první psychózu jsem měl, já nevím, asi ve dvacíti osmi a nebo ve dvacíti devíti, já nevím, nebo kolem třicíti a měl jsem dvě. A tu druhou jsem měl asi před rokem a půl, no.

J: Mhmm.

M: No a já jsem tu první, to jsem ještě bral jakože to je, mě se líbil fakt hodně ten Jung (*pobaveně*), jak jsem vám říkal a to byl hodně takovej ten jeho střet s nevědomím, tak jsem si říkal, že prožívám něco podobnýho, ale jako, já jsem ho dřív měl strašně rád, nějak, ale čím víc..., abych to řek po pravdě, já ho jako, zas nák ho jako zas tolik... Já zas nák nejsem tak chytřej, abych ho nák pořádně chápal, ale...

J: Ono je to strašně těžký na čtení, to můžu potvrdit taky.

M: No a prostě čím dál víc, čím jsem starší, tak mi přijde (*skepticky*), že to prostě byla jeho fantasmagorie, že prostě, že už mu tak nepropadám jako dřív jako, že už, že ten jeho střet s nevědomím, že už to prostě **neberu** tak, že by von byl ten hrdina, kterej by za něco bojoval a už to beru jinak. Tak první psychózu jsem bral takhle jakoby (*s pousmáním*), jakoby takovejhle zážitek a prostě tu druhou, to jsem ani nechtěl, to přišlo neplánovaně prostě, no a samý lidi, prostě že jsem byl sám, prostě uzavřenej ve svém pokoji, že už jsem prostě jeden čas nevydržel sedět u stolu s našima, že jsem si došel - já mam, my máme jako rodunej barák a já mam jako pokoj v prvním patře a dole jako máme kuchyň, kde jíme a já jsem si ho jako vždycky snědl u sebe v pokoji, že jsem prostě s nima trávil fakt minimum času a poslouchal jsem si, poslouchal jsem si prostě ty svoje kompakty a četl jsem si a to mě jako hodně baví - hudba, čtení jako no a jako...jako... (*pauza*) já nevím, jestli má jako smysl bavit se tady vo těch zážitkách z psychózy. Já jsem si dřív, dřív jsem si myslel, že se u toho psychologa jakoby udělá náká analýza těch zážitků a spíš začínám mít dojem, že to bude vo tom spíš, že se spíš budeme bavit vo tý realitě, že abych se dostal jako nějak dál vod tý psychózy, tak já to jako,

už, už, už, už,... už ty zážitky s tý psychózou jako, už to není taková, dřív to pro mě bylo jako určitým způsobem prioritní, co jsem tam zažil a jako teďka už se vod toho nechávám jakoby dál a už mi to je, řek bych, víc jedno, než tomu bylo dřív, no.

J: Hm, to je, si myslím důležitý. Protože ta analýza, co říkáte, se spojuje asi s tím pohledem psychoanalýzy a s Freudem, kdy se jakoby rozebírá to, co bylo. Ale to není pro vás tolik užitečný asi, protože to, co bylo nebylo, abych řekla, „zdravý“ nebo - těžko jste to někdy nesl. Důležitý je hlavně stát nohama na zemi a bejt spokojenej v životě tak, jak ho teďka žijete, žejo?

M: Hm...

J: To si myslím, že tam teďka budujete, jak sám říkáte...

M: No.

J: Já jsem se neptala, že bych chtěla tady analyzovat vaše zážitky, ale spíš informativně.

M: *(Přikyvuje)* To se tady blbě sedí... *(sedíme totiž na zemi)*.

J: No, to se omlouvám, já jsem myslela, že tady v koutě bude víc ticho na nahrávání a ono není. No, tak nevím jak vy, ale já si myslím, že to vyprávění můžem uzavřít. Tak za něj moc děkuju.

M: No, není zač.

Následuje ještě neformální rozhovor o tom, kdy a kde jsem se setkali, že jsem se bavili o psychoterapii atd.

6. ROZHOVOR S PANÍ JITKOU

(J: Helena Jiráňková; Ja: paní Jitka)

J: Mě by zajímalo, jakej vlastně byl váš život, co mi z něj povíte. Co bylo pro vás důležitý, kde se tam pak najednou octla ta diagnóza, jak jste to prožívala předtím teď - jaký body v životě jsou pro vás důležitý, když zaostříte vyprávění na váš život ve vztahu ke schizofrenii. Můžete mluvit třeba o rodině, dětství, škole, práci - jak chcete.

Ji: Tak jako...jako...dětství jsem měla pěkný, to jsem byla úplně zdravá. Nikdy jsem žádný hlasy neměla v dětství, vždycky jsem žila šťastně, vlastně s úplně normálním zdravým rozumem do devatenácti let, **protože** jsem chodila do - na devítiletku normálně do školy, tam jsem prospívala tak s těma dvouma dvojčkama, jinak samý jedničky, do devítiletky, potom jsem nastoupila na průmyslovku slaboproudu tady v Liberci a tam jsem chodila tři roky a ve čtvrtým ročníku mě napadlo, když jsem teda měla jít do čtvrtýho ročníku, tak vo prázdninách mě napadlo, že...asi nezvládnou maturitu a dostala jsem strach. Říkala jsem si: škoda roku, já tu maturitu určitě neudělám, sice teda jsem jako tu školu teda jako jakžtakž prospěla, takže jsem ty tři roky udělala, ale toho čtvrtýho ročníku jsem se lekla. Tak jsem si řekla: zkusim teda vystoupit ze školy. **Rozhodla** jsem se, že čtvrtý ročník už neudělám. Říkala jsem si: moc se učím, neměla jsem moc čas na nějaký...nějakýho chlapce, nějakou lásku nebo tak, protože jsem vlastně se dost věnovala učení, jsem vlastně nechodila nikam vůbec, jenom ze školy domů a učení, učení, pak nějaká televize, vid' a spánek a zase učení. A ve čtvrtým ročníku jsem se teda pro tohle rozhodla.

Tak jsem šla, vyhledala jsem pana psychiatra, (jméno), ale to jsem tam šla úplně bezdůvodně *(zdůrazní)*. Jako na psychiatrii - v tom smyslu, že bych byla nějak nemocná. To jsem ještě nevěděla nic, že bych mohla bejt

nemocná - žádný hlasy, nic, všechno, jenom prostě jsem si říkala: Já to nezvládnu, já už ten čtvrtý ročník už dělat nebudu.

A... poradili mě - já jsem jako prostě nevěděla, jak to mam říct ve škole, že prostě končím a to - tak mě jedna paní poradila, že mam jít na psychiatrii a říct, že jsem přepracovaná (*klesá hlasem, jakoby unaveně*). Tak jsem tam šla - a to jako jsem si trošku vymyslela, abych dostala potvrzení, že mam jako, že můžu jako ze školy vystoupit, tak jsem to říkala panu doktorovi, že jako chci zrušit ten čtvrtý ročník už, že chci, aby mě jako napsal takovej lístek, že jako už to nezvládám, že jsem přetážená, přepracovaná, a že to teda musím jako ten poslední ročník, že už nedodělám. No, tak mi to dal, já vystoupila, v pořádku všechno... tak jsem byla doma ... Byla jsem doma půl roku, myslela jsem si „kdo víco“ a já jsem vůbec nikam nechodila (*mluví opět živěji*). Jako v tomhlectom jsem měla potíže teda jako, jako v dětství doslova nějak o ale potom od té puberty v té škole a tohle jsem měla problémy jediný, víte jako takový, jestli to bylo nějaký duševní nebo psychický, tenkrát - to já vůbec vo tom neuvažovala nikdy - ale měla jsme problémy tak, že jsem se styděla jako mluvit jako s lidima. Byla jsem spíš uzavřená. Studovala jsem jako, ale s lidima nic moc. To byla jediná taková... ale kvůli tomu jsem jako nevystoupila ze školy! Naopak, já jsem právě si říkala: musím něco dělat, teď na to budu mít čas, jinak takhle nic nemůžu. Jenže já jsem byla zase půl roku z té školy, jak jsem vystoupila, byla jsem půl roku doma a kde nic tu nic. Jenom seděla doma, koukala na maminku, sem tam na televizi a takhle. Nic, ničemu jsem se moc nevěnovala. Nikam jsem nechodila a tak jsem si říkala: já musím nastoupit do nějaký práce.

Za půl roku, co jsem byla ze školy venku, jsem nastoupila jako operátorka děrovacích strojů tady na (název) v Liberci jako pracovnice, tak jsem tam pracovala půl roku a jako jsem neměla vůbec žádný potíže - s pamětí, ani s hlasama. To jsem měla tenkrát úplně zdravý rozum a byla jsem dobrá pracovnice, si mě chválili a tam na té, na té práci jsem pracovala vlastně - je to takový zajímavý vlastně že se to všechno jako sesunulo na ten půlrok - tak já jsem pracovala taky půl roku a najednou prostě asi za - jako během těch půl roku přišel den, kdy jsem v noci, prej - maminka mi vyprávěla, to si pamatuju ještě jako dneska, že jsem se v noci prej probudila a jako, to já vo tom vůbec nevím, to mi jako vyprávěla maminka, že jsem se prej probudila a začala jsem křičet „Maminko, já chci žít, já chci žít!“ Jen se, prostě, jako ale, ale, teď si pamatuju, že tohle jsem nevěděla, to jenom maminka sledovala. Mluvila jsem, ale já vo tom nevěděla, jako když jsem v bezvědomí. A přitom jsem mluvila „Maminko, já chci žít.“ Tak na mě maminka prej koukala s tatínkem a já prej, já tam, já tam nakonec, to si pamatuju, to už mam v paměti, že jsem tam byla se zavřenejma vočima jako trošku v bezvědomí, že jsem nevnímala nic. Ale mluvila jsem - jako nevím přesně co, to už jako nevím ani tenkrát jsem to nevěděla, ale vím, že jsem pořád něco mluvila - jako když v nějakým komatu jsem mluvila a mluvila jsem až do rána. A k ránu jsem se nějak probrala a rodiče asi nevěděli, co se mnou, asi na mě koukali nebo tak nějak si to představuju, asi na mě koukali a viděli, že mluvím, ale přitom jsem měla zavřený voči a vůbec jsem nic nevnímala. A tak ráno zavolali doktorku, teda, obvodní doktorku, paní doktorku X, za volali sanitu a ta si mě, ta za mnou přijela a ...ee...vzala si mě do stanice, že jo...a...fc₀ *překotněm vyprávění zpomaluje*... a já jsem měla, jak jsem se probrala, tak už jsem nebyla normální. Ztratila jsem jako nějak paměť, protože jsem pořádně nevěděla, kde jsem. Čistě přes jednu noc do rána. Když jsem se probrala a začala jsem vnímat, koukala jsem vočima jo, tak přišla paní doktorka, to už zavolali sanitku, a ptala se mě na něco a já: (*šišlavě*) Jó, a co toto, ježíšmarja, kdo to jeee?" jo, a úplně takhle no, já si to pamatuju takhle. A tak mě vodvezli na psychiatrii do takový starý, malý, malýho baráčku, to jak bejvala

psychiatrie tadyhle v ulici hnedka jak je tam u (místo). Tam byl takovej malej baráček, tam byla úplně první malá stará psychiatrie.

J: Hmm.

Ji: No a tam si mě nechali...no a to už jsem začala potom docela jako mít potom prapodivnou fantazii. Já si pamatuju, jak jsem to prožívala, že to už nebylo normální, jo, jako půl roku jsem tam byla a vůbec jsem tam nemluvila, vůbec jsem nemluvila. A pořád jsem si myslela, jak mi pan doktor říkal vždycky na vizitě: „Tak co, jak vám je?“ a já nepromluvila ani slovo za celou tu dobu. A nebo, vlastně dva měsíce a nejedla jsem nic, nechtěla jsem vůbec nic jíst a pořád jsem měla pocit, pořád jsem se bála, že mě tam votrávěj. Že mě tam votrávěj nějakýma jedama a že umřu. Tak jsem tam takhle byla dva měsíce a maminka se na to s tatínkem nemohli dívat, tak si mě vzali domů na revers, vzali si mě na revers a začali se vo mě starat. Brala jsem léky pravidelně, jak mi doktor předepsal, chodila jsem každě den vždycky na injekci k panu doktoru obvodnímu vždycky psychiatrovi a je to všechno, je to zajímavý, že vopravdu je to všechno kolem toho půl roku. Že jsem vlastně přišla po těch dvou měsících domu na ten revers, tak vlastně potom půl roku se vo mě starala maminka, já chodila na injekce, brala jsem léky, ale měla jsem divnou - maminka se jako starala, brala jsem léky, ale přitom já jsem byla doma, brala jsem léky, ale nebyla jsem zdravá těch půl roku a měla jsem fantazii, že je nějaká válka nebo že byla válka, že teď konc je všechno zadarmo, jo a že my to zadarmo nemáme...a pak jsem se strašně bála chodit na ulici, pak maminka se mnou chodila na procházky do města a teď kom a já jsem takhle koukala (*ohlíží se*) a měla jsem pocit, že na mě chce vyjet auto a že mě chce na chodník přejet. Takhle jsem žila půl roku a brala jsem ty léky.

A za půl roku potom najednou zničehonic, potom najednou ke konci se mi úplně začala vracet paměť, jo a všechna ta fantazie zbav- zmizela a já měla svůj zase logickéj svůj takovej rozum. Tak to pan doktor ukončil to léčbu, tak už jsem pak chodila jenom na kontroly. A hned jak jsem potom byla v pořádku, tak jsem nastoupila do práce a pokračovala jsem dál, v práci. A to jako, to bylo v pořádku, to jsem byla zdravá, jako uzdravená, doktor mi dal potvrzení, jako že jsem byla uzdravená po půl roce, tak jako jsem tam pracovala teda. A to byl ten, potom jsem, votamtad', potom jsem jako chodila na taneční zábavy, to mě bylo, jak to bylo, to mě bylo - eee - v osmnácti jsem vystoupila ze školy, v devatenácti se mě to nebo v osmnácti a půl po půl roce se mě to stalo, no v osmnácti jsem vystoupila ze školy, no, vono to asi nějak přibližně bylo vo toho půl roka do roka. Potom jsem - eee - potom jsem jako zůstala doma ze školy, potom jsem nastoupila do práce, tam jsem jako se po půl roce zhroutila, pak jsem nastoupila do práce, chodila jsem na zábavy podruhé jako, chodila jsem na zábavy, tam jsem poznala jistýho pána, to jako von byl můj první chlapec a já jsem byla jeho taky první dívka, tak jsme spolu chodili, jo, a po půl roce, dalších půl roku jsem přišla do jinýho stavu, to už mě bylo právě těch dvacet asi tak nějak a půl, to už jsem přišla do jinýho stavu, tak jsem - a... ve čtyřech měsících jinýho stavu jsem se vdávala - a to jsem byla furt eště v pořádku. Potom - a to jsem chodila do práce po svatbě dál eště - a na osmi měsících jsem šla do mateřský, na mateřskou, na devíti měsících jsem porodila, přesně, porod byl v pořádku, narodilo se mi zdravý dítě, všechno a v nemocnici, ten den večír (*mluví pomaleji, důrazně*) jak jsem nějak usnula, já ani nevím, já to nechápu, já mam takovej divnej život já jsem měla, normálně jsem do rána v porodnici zase ztratila paměť (*udiveně*). Ráno jsem zase nevěděla, kde jsem a mluvila jsem z cesty. Hned v porodnici druhéj den, jak jsem porodila, tak mě jako zas dali na psychiatrii, vzali mě do nemocnice dolů, zase tam okamžitě do toho starýho baráčku, mamince syna - dítě dali mamince okamžitě do výchovy, ta se o něj starala vždycky to trvalo, ty věci přibližně tak přibližně na půl

roku, potom jsem jako přišla a dali mě jako jsem a přišla (*řeč se stává překotná, nepřehledná, možná jsem vše ze záznamu nezachytila*) a byla jsem v nemocnici a maminka se půl roku starala ve svém bytě vo mýho syna, vo to kojeňátko - a já jsem byla půl roku v nemocnici a ňák domu jsem vůbec nechodila. A ňák za půl roku potom mi jako uznali, že bych už mohla jít domů, ale to už jsem nebyla (*zvážní*) prakticky nikdy zdravá. Vod tý doby jsem chodila třeba: rok, dva roky v nemocnici, a to mi nebylo vůbec dobře, jo. Potom jsem šla domů třeba na rok nebo na půl roku nebo na dva roky zas domů, třeba po dvou letech nebo tak. A furt jsem jenom ležela, a furt se mě kroutily voči. A nic jsem nevnímala. Nevnímala jsem ani dva roky v nemocnici, ani dva roky doma, ani tři roky v nemocnici, ani rok doma (*graduje*), nevnímala jsem kolem sebe nic. Kroutily se mi voči, když někdo mluvil, tak jsem slyšela jen blblblblbl, vůbec jsem nevěděla, co mluvěj. Když jsem se třeba chtěla dívat na televizi, tak jsem vůbec nevnímala co tam jde za film, za obrázky za sebou, co tam říkaj, vo čem, to je, nic, jo. Jen jsem seděla a takhle (*předvádí*) se mi kroutily voči a nemyslela jsem (*zdůrazňuje*) a nic jsem nevnímala. A takhle vlastně jsem žila prakticky vod toho porodu, **takhle** jsem žila, až do... dneška...teda dneška, až do...před třema rokama. Protože naposledy jsem byla patnáct let tady v (PL) na (pavilon), patnáct let a teď jsem přišla po patnácti letech sem a tady jsem rok.

J: Mhm.

Ji: A tam v nemocnici jsem žila patnáct let skoro taky jako tak nevnímající vlastně, jakoby **vopravdu** jsem tam jenom jsem tam seděla, koukala, nevěděli, co se mnou pořádně ani, jenom mi dávali léky a tohle všechno, jo, no a před třema rokama najednou zničehonic, jsem jako začala mít zájem, najednou jsem jako víc hlídala i co si lidi říkaj, ale samo vod sebe, tak jsem se s nima začala bavit a pak jsem sledovala televizi a to už jsem lepší vnímala a pak přišel pan malíř k nám, to byl jako takovej jako pán, kterej jako s náma chtěl malovat, kroužek nám chtěl udělat, na psychiatrii tam přišel, na tu (pavilon). A hned měl jako zájem a ptal se: „Nechcete“, prej, „malovat?“ a já že jsem tenkrát jako ráda už v dětství, a tak jsem - to už jsem měla jako tak ňák lepší vybičovanéj jako ten rozum, už mi to lepší vnímalo, tak jsem fíkala: „Tak já teda jo, tak já to zkusim.“ Tak jsem malovala. A jsem začala malovat, a malovala jsem docela pěkně a bylo to jako, teda, zajímalo mě to a ty poslední jako tři roky nebo dva, dejme tomu ty poslední dva nebo tři roky, jsem se začala věnovat tomu malování, eště keramice - to tam byl další kroužek, a tehdy jsme to měli dopoledne, v nemocnici, jako ne přímo na oddělení, ale jako tam byla místnost, tak jsme tam chodili. Tam byl malíř, kterej byl vyučenej jako nějakej umělec a ten se nám tam jako věnoval, jako práci si to vzal, že tam s náma maloval jako ...ee ...a bylo nás tam asi deset nebo kolik, i z jiných oddělení, a šlo mi to. A už jsem jako začala i, už jsem začala chodit i do města, jo, a vrátila se mi jakoby vlastně paměť. A teď kon jako, ale nebylo to jako nikdy dokonalý, abych jako někdy byla schopná, kolem si uvědomovala, žít sama venku někdy a starat se, jo. Jenomže pan doktor - to začal mít vo mě zájem tady Fokus, a pan doktor fikal: „Pani Y, nechcete jít tady do toho Fokusu?“ A já povídám: „Já nevim, já se na to necejtím, já se toho bojím.“ A najednou po těch třech, před rokem, žejo, teď jsem tady rok v listopadu, před rokem v listopadu mi pan doktor najednou - přijel za náma Fokus, tady vodť ty lidi, pani Z, žejo a takhle...a pan doktor D: „Pani Y, jste propuštěná, budete do Fokusu.“ Ani se mě nezeptal (*vyčítavě*), jestli mi je dobře, jestli se na to cejtím nebo ne.

A já jsem teda jako se cejtila už jako, to, ňák, jako kor ňák ne úplně špatně, ale jako neschopná být **venku** jako jsem byla a ta paměť je oslabená pořád. Mě jako se trošku vrátila paměť, ale nikdy už jsem neměla jako lidskej rozum a ňákou velkou moudrost. Tak jsem tedy, když mě poslal sem, když mě vyhodil **doslova**, tak jsem sem přišla, a ten první **den** jsem jako měla dost jako nějaký hlasy, to právě začaly, **až j a k jsem** jako byla

chvilku **sama**, to jsem měla jako pokroucený voči, tu jako nechápavost, nevnímavost. Ale ty hlasy sem začala mít vlastně až ve chvíli, kdy se mi začala oživovat ta paměť. Před těma třema rokama. A vlastně, to jak mě bylo už lepší, ajk jsem se dala na to malování, tak to mě bylo lepší, všechno, ale začala jsem tam mít zase hlasy. Ale ty hlasy mě nevadily (*význame upozorňuje*), mě to naopak, mě teda to celkem jako naopak bavilo. Já jsem to jako, jsem si toho jako ňák nevšímalá ňák, nebo jsem to jako ňák nebrala v úvahu, jsem si říkala, tak mam hlasy, říkaj, že mam nemoc, tak mam hlasy, no (*pobaveně*). A vlastně jsem sem přišla a teďkom první den jsem nemohla spát do rána vůbec tady a začala jsem mít hlasy z těch budíků, jak tikaj. A já jsem tam nechtěla - tam bylo všude ticho, já byla sama na pokoji, a teď jak ten budík tikal, tak mě začal votravovat, já, já - všechno možný (*vzrušeně*) a já jsem nemohla spát. Až do rána jsem byla vzhůru. Jenomže, vono by to nebylo tak strašný, jo, protože to - s tím - to by mi jako ještě tak jako nevadilo, jenže já jsem se ten den strašně trápila ňák vod srdce a jako na těle jsem měla depresi, strašný trápení celkově, tak jsem potom ráno vstala, protože jsem volala, aby přišla paní Bergmanová, tak já jsem to věděla. A já jsem říkala - paní Bergmanová, já budu muset asi jít zpátky do (PL), já to asi tady nezvládnou. Tak mě teda poslala k paní doktorce Z, a ta mě říkala: „Nechcete to zkusit?“ a já jsem říkala - a najednou jsem říkala „Víte co, já to teda zkusím.“ Tak jsem tady zůstala druhý den, třetí den, a - e - byla jsem tady týden a skoro celý týden jsem nespala. Měla jsem každé večer deprese, jako trošku trápení, jo, a jako ty hlasy. No a za tejdenn se mi jako začalo trošku ulevovat, začala jsem mít tu depresi pryč a začalo mě bejt lepší, trošku nějakýho pocitu štěstího, nebo takovýho víc lepšího pocitu, asi štěstí nebo jak to mam říct, se mi to už začalo dařit, jo, ňák. No a potom jsem už nastoupila do práce, tady, do keramiky, hned eště před Vánoce. Chodila jsem tam čtrnáct dní a jako celkem i jsem to i jako tu práci jako docela zvládala a už jsem tak jako netrápila, ale jak jsem nemohla spát, tak já jsem byla hrozně unavená a já v tý práci normálně úplně takle (*předvádí, jak jí padala hlava*), tak jsem paní vedoucí říkala: „Já nemůžu tady bejt. Já jsem hrozně unavená.“ Tak mě propustila, no a potom už jsem začala normálně spát a na Vánoce potom, jsem tady zůstala na Štědrej den úplně sama a na Silvestra jsme potom tady byli jako, to už tady byli všichni - Martin, Jitka, já, já vlastně a František - to jsou spolubydličí. To jsem měli, tak jsme si udělali - jak na Vánoce nějak všichni byli na Štědrej den doma a já jsem nebyla nikde jako to, na návštěvě, tak já jsem se dívala vod rána do večera a vod večera do rána až do druhýho dne furt na televizi (*jakoby káravým tónem*), a bylo mě v pohodě, mě nic nebylo, mě to bavilo (*usmívá se*). Potom večír, asi tak někdy vo půlnoci přišel Martin, tak jsme si dali dárky, pak jsem šla spát. To byl ten Silvestr, ten byl taky dobrej. No a pak už jsem žila takhle **normálně** jako.

J: Mhm.

Ji: A postupně takhle to...hlasy, hlasy mě nepřešly, tak teď mam - ty mam eště do dneška, teď jsem měla zas, takže teďkon zase, poslední dobou, takže poslední dva tři roky v nemocnici a eště celou dobu tady co jsem, jako už lepší vnímám, dívala jsem se na televizi, chodila jsem - teď jsem zas chodila do práce, **jenomže** jsem si říkala, že bych si chtěla vydělat peníze, tak že zkusím domácí práci, jenže vobojí, že bych nezvládla, tak jsem zase toho nechala. Tak čekám na domácí práci, chci zkusit domácí práci - chci zkusit domácí práci. Tak takhle tady žiju, no. A jako, mám jako jen obavy, co se mnou bude dál. Jako že tady to **zvládám** jakž takž -

J: Hmm.

Ji: Tu paměť jako ňák nemam ňákou dobrou, ňákou chytrou. Jako dělá mi potíže s moudrostí jako nějakou velkou a s nějakou velkou chtrostí. A paměť jako si nepamatuju všechno, ale můžu aspoň takhle **vegetovat** nebo jak to mam říct. Aspoň takhle, teďka jsem tady a tady to zvládám takhlenc jako jakž takž, **no.(22.26)** A

jako fikám si: za dva roky mam někam - jako tady mam ukončit, nevědi, kam bych šla. Jako, nabízej mě byt - a z toho mam hrůzu. Vůbec nevim, jestli bych mohla jít. A tak z toho mám takovou - někdy jsem měla deprese z toho. Bylo mi trošku jako hůř, protože jsem měla trošku jako starosi, fíkala jsem si: co se mnou bude dál. A pak jsem si řekla - poslední dny teď kon jsem si řekla: A co, co bych si dělala starosti. Je mi padesát šest roků - už mi bylo, teď kon - padesát šest roků mi je, život je krátký, už jsem starší, takže *(významná pauza)*, když dva roky jestli aspoň takhle mi to bude, když jsem schopná sama si dojít pro ten voběd a najít se, vykoupat se trošku a to... tak budu ty dva roky tady a za dva roky buď teda budu někam, seženu si byt nebo podnájem - kdybych byla schopná a do dvou let se eště vylepšila, tak si jít sehnat podnájem třeba s kamarádkou a byla bych takhle v civilu. A *(významná pauza)* kdyby to nešlo a nebyla jsem schopná, tak vždycky můžu jít do těch (PL) nazpátek. Voni mě tam vezmou a tam můžu normálně žít třeba - třeba doživotně. Nikdo neví jako, kdy můžu umřít. Já jsem rozumná, já to beru normálně, že může přijít nemoc třeba, protože - to moje maminka byla celý život zdravá - nemocnice, nic, a najednou prostě, ničeho nic, měla nějaký bolesti prostě a to jí bylo necelejch šedesát. Asi tak k šedesáti letům. Měla bolesti a zjistili jí - nám řekli s tatínkem, protože tatínek taky žil - že mázo rakovinu a že umře brzo. Jenomže, voni to doktoři řekli a vona ještě dvanáct roků žila. A nic, úplně normálně se starala, všechno, naopak já právě jsem byla těch celejch dvanáct roků v nemocnici a vona za mnou chodila, já jsem bala na tom hůř než vona. A potom najednou přišel ničehonic dopis, že maminka je do třetice - jo, to jí operovali dvakrát, jo - ale a říkali že to, do měsíce po operaci zemře. Byla dvakrát operovaná a dvanáct roků ještě žila. Celkem. Tak to doktoři se divili, jo a potom přišel dopis ještě, přišel dopis, že šla na operaci konečnicku a za čtrnáct dní přišel další - parte, že zemřela. Takže vona vlastně měla prakticky ničehonic do rána bolesti a zjistili jí rakovinu, potom žila s tou rakovinou dvanáct let a potom do měsíce zemřela. Takže vopravdu to jako - a to jako jí bylo přes šedesát roků. Tatínek zemřel potom, tatínek zemřel taky náck takhle mladej, já nevim teďko, kolik mu přesně bylo taky, vo něco dřív než mamka zemřel - tatínek mi zemřel dřív. Vo nácký roky. Tatínek měl rakovinu plic. Byl asi dva měsíce v nemocnici, měl náckou zvýšenou teplotu a do dvou měsíců zemřel. Takhle mi dopadli rodiče, no. Takže si říkám, kdovíjak dopadnu já. Takže jako vlastně vo nic už nejde, žejo.

J: Hmm, no a-

Ji: - kdybych se cejtila třeba nějak lepší nebo, protože, vono to je hezký bydlet třeba nebo mít svůj byt, žejo. Jako, je to taková - i pro tu paměť, žejo, protože já jsem se tady zlepšila, včetně léčebny, když jsem chodila kreslit. Ale pořád to eště není nějaká dokonalá moudrost nebo pořádná paměť. Ale jsem na tom lepší, než když jsem byla v nemocnici - za ten rok. A když bych za ty dva roky byla třeba schopná něco nebo tak, jako cejtila se celkově zdravá a rtáká schopnější, tak bych asi chtěla ten byt a říkám si: když ne, tak půjdu do (PL) a vezmou mě v (PL). A budu čekat - tam budu žít, mě tam nic nechybělo, mě se tam líbilo za ty poslední tři **roky, jak jsem začala se tam trošku lepší se zajímat, jo.**

J: Možná tady se vám ta paměť zlepšuje, že máte co dřílat -

Ji: Ano, že mam víc činností.

J: - a tím ji cvičíte.

Ji: Ano, ano.

J: V (PL) byste možná mohla v klidu dožít, ale nebyla by to taková zábava.

Ji: Ano, to je pravda.

J: A co myslíte tou moudrostí.

Ji: No, moudrost znamená, že...no, moudrost znamená, že jako, no že neumím nic řešit vopravdu moudře, no že třeba, když *(směje se)* když si du koupit nějakou věc, tak třeba udělám nějakou botu a oak si říkám: „Ježiš co sem si to zas koupila za hadr!“ nebo to nevodhadnu třeba a koupim si to větší, to je jasný, že mam menší moudrost, protože mě to jako teda jako vod těch devatenácti prakticky teda no do devatenácti jsem se učila, no, ty dva roky, mi tam nezbylo nic, ta paměť, asi když jsem ztratila nějakou tu paměť, a vod tý doby je to zlý.

J: No, já myslim, že je to **tim**, že jste to celej život netrénovala. Když jste byla patnáct let v **(PL)**, tak **tam** jste prostě tyhle věci vůbec netrénovala, nechodila jste na nákupy, ničemu jste se nevěnovala.

Ji: Nojo, páč vono to něšlo!

J: Já vim...

Ji: Já jsem se nemohla ničemu věnovat, já nevnímala nic!

J: No, a tím pádem jakoby jste to netrénovala.

Ji: Nojo, ale vono se mi to vrátilo samo jakoby zničeho nic do dvou dnů. Najednou jsem začala vnímat a zaslechla jsem: *(přehrává)* „Co si tam říkaj?“, tak jsem mezi ně šla a začala jsem se bavit. Zničeho nic *(zdůrazňuje)* po patnácti letech, nebo vlastně patnáct jsem tam byla, ty tři roky poslední, tak po dvanácti letech asi, se mi vrátila sama - trošku - rozpumpoval se mi ten mozek - vrátila paměť, a už jsem se cítila lepší, už to život byl lepší, říkám, to bylo vopravdu trápění, jako já jsem se trápila, jako já jsem měla ohromný deprese s tím kroucením vočí, že jsem tam hodiny byla, já jsem se ničím nebavila, to byl teda hroznej život.

J: Co se vám honilo hlavou? Když-jak jste říkala -jste nic nevnímala?

Ji: Nic, vůbec nic.

J: Ani jste nad ničím nepřemýšlela?

Ji: Úplně - nemyslela. Vůbec ne. Já teďka vlastně jako spíš tady, vemu si tužku, dokážu si napsat třeba co nakoupit, jdu nakoupit, ale jako jako tady v hlavě *(přejíždí prstem po čele)* že by mi plynula nějaká myšlenka... Já to říkám pani doktorce, ať mi jako něco dá, říkám, já potřebuju léky na povzbuzení paměti a...jako mě připadá, že jsem měla třeba nějaký infarkt, že jsem ztratila paměť. Ale voni říkaj: „A to se vám zlepšilo...“ a vlastně to už mam léta letoucí a todleto. Já tady hlavně -já nevím, nevím, jak uvažuje normální člověk. Jako jestli, vy takhle, jako když tady sedíte, jestli tady máte něco? Jako já mluvím a mě to de tady někde *(ukazuje rukama v prostoru mezi ústy a ušima)*. A tady *(ukazuje na čelo)* se mi nepromítá vůbec nic. Já mam úplně jakoby mrtvej mozek. Já jsem schopná jako...myslet jakoby...mluvením jenom. Proto říkám, že jako mam tu moudrost malou, protože - a paměť, protože si nic nepamatuju. Mě někdo řekne: „Máte třeba-“ - napíšeme si po schůzce: „Máte schůzku za tejdén v pondělí, v tolik a v tolik.“ Já si to napíšu, vodejdu a za pět minut už nevím, kdy. Jo, takhle ta paměť jako teda vypadá.

J: Nojo, ale tak to že člověk mluví a nevidí přitom doslova sám sobě do hlavy, to je přece normální, ne?

Ji: To nevím, já právě nevím. Mě připadalo jako, že třeba, když jsem šla -jako když jsem byla zdravá, ale třeba jsem měla angínu, tak jsem šla k pani doktorce a čekala jsem u lékárny, teda, u dveří, tak jsem si normálně v duchu, jako se mi tady *(přejíždí prstem po čele)*, jako co jí asi tak řeknu.

J: Mhm.

Ji: To jsem si jako připravovala a to jsem měla tedy *(ukazuje na čelo)* a ve škole, když jsem se učila **nazpaměť** látku, jo tak vlastně jako mi to šlo do hlavy. A teď jako tam nemam vůbec nic. A projevuje se mi to jako

jako (*překotně*) to myšlení spíš jako když vidím, ty - ale jako já jako vo svém životě si pamatuju, tohle dokážu vyprávět, ale jinak jsem strašně málomluvná, protože si ani, co jiný lidi říkaj - a moc nikam nechodím - nepamatuju, takže nemam s nima ani vo čem moc mluvit. Takže se zabývám spíš tou televizí nebo i maluju tady trošku, nebo jak jsem chodila do tý práce... poslouchám rádio, jdu na nákup, no a to je vlastně všechno, takže ten den mi vždycky takhle uteče nák.

J: Mhm. A vy jste teda neměla žádný sourozence. Jak jste vyprávěla o rodičích - jste jejich jedináček?

Ji: Mhm. Měla jsem... mm... byla - bydlela... mm... žila jsem... asi vod tří let s mojí nevlastní sestrou. Vod tatínka vlastní, vod maminky nevlastní. Ta u nás žila do patnácti let, pak v odešla z domova a nevím vo ní vůbec nic.

J: Aha, takhle.

Ji: Takže vona byla vo tři roky starší, měla jo... takhle... jako, jo (*váhavě*). Já jsem se narodila, že jo... a... jak, jak to... Já vim, že prostě jako, nák jako...

J: Maminka se asi vdala za tatínka a asi -

Ji: Jo, jo! A byly jí asi tři roky a já jsem se narodila a byli jí asi tři roky, vona byla vo tři roky starší, pak vona v odešla v patnácti, mě bylo dvanáct, no a vod tý doby jsem ji neviděla. Vo tři roky starší.

J: A měla jste ji ráda?

Ji: Jo, moc, moc.

J: Takže jste ji brala prostě jako „ségru“?

Ji: Jo, byla jsem šťastná, měla jsem moc krásný dětství. V dětství jsem byla úplně zdravá až do devatenácti - i ve škole. Jenom mi potom ve škole jako puberta dělala problémy. Že třeba ve škole se mi líbil chlapec, tak jsem do něj pak vždycky byla zamilovaná, ani jsem se potom s ním nechtěla bavit, protože jsem se styděla, stranila jsem se.

J: Hm.

Ji: To je jediná taková drobátko potíží, co jsem měla. (*hlučně se vysmrká*) Jinak jsem se jako učila dobře, problémy s učením jsem neměla, prospívala jsem vod první třídy do devátý s jedničkama, a ta škola mi taky šla jako celkem dobře a jako, věnovala jsem se vždycky tomu učení a -jo, a možná že některý lidi jako tam, v tý práci, teda, v tý škole, si přečetli třeba knížku, jo, tu, tu, tu stat' si přečetli třeba dvakrát a za půl hodiny, jo, třeba ty čtyry stránky z dějepisu umělí Jo. A já jsem ty čtyry stránky - skoro nazpaměť, abych věděla hned z hlavy, co mam říkat - jsem se učila třeba - ještě s dějepisem třeba pár věcí - jsem se učila třeba tři hodiny. A voni se to naučí za hodinu. Takže já jsem se jako - myjsme třeba měli školu do půl čtvrtý a já jsem přišla domů a já jsem se učila, do večera a vůbec nikam jsem ty tři roky ani nechodila jako, chlapce jsem neměla, ani nějakou společnost, za ty tři roky A tohle se mi stalo v devatenácti.

J: A co na to říkali rodiče, když jste řekla, že přestanete chodit do školy?

Ji: Nic, vůbec nic, voni jsou rozumný, voni mi říkali jako: „Nojo, když, takjo, no, co můžem dělat, no. Je to škoda, ale když to teda nechceš, tak nechod', no.“ Nic mě neříkali.

J: Jo? Hm.

Ji: To jsem se ... (neporozuměla jsem). Tak jsem si řekla: „Já už takle žít **nemůžu**, já musím jít mezi společnost, jinak bych na to neměla takhle čas ani, mě to dá práci, já se musím -, to se mi mě to dá práci, já se dost učim.“ A teď jsem si říkala: „A maturitu z češtiny, to by mě to dalo práce, to jako fantazii jsem měla vo něco

menší, to už jsem měla tenkrát, totiž takhle čeština mi šla dobře dobře jako - ee - gramatika a jako, no jak se to - jako čtení.

J: Literatura?

Ji: No, jako literatura a tohleto, to mi šlo, to jsem se naučila žejo taky nazpaměť, tak to jsem taky, to jsem si pamatovala. Ale slohová práce - jako vymyšlet si fantazii, něco takový, vo sobě třeba vyprávět, kde jsem byla nebo tak. Tak to mi nešlo. Tak jsem si říkala: „Já tu maturitu neudělám, kašlu na to.“ Tak jsem šla k pani doktorce - to mi poradila jedna paní docentka, jedna paní - sestra zdravotní v nemocnici mi jako poradila, jak to mam udělat teda, když chci vystoupit, jako na koho se mam obrátit, tak mě - já jsem v životě vo psychiatrovi nevěděla - tak mě tohleto poradila, že mam tohleto udělat, že mam jít k pani doktorce týhlectý.

J: V nemocnici jste se byla ptát?

Ji: Na polikliniku. Normálně někoho - jako abych k psychiatrovi. Tady, to jsem nešla do nemocnice. To byl obvodní doktor jenom.

J: Ale kdo vám to proč poradil?

Ji: Jo, kdo mi to poradil? No, to jsem mluvila právě vona bydlela u nás jedna paní, zdravotní sestra u nás v baráku. To jsme se nák bavily a maminka řekla: „Hele, zkus s teda zeptat tady paní, vona je tady - to budeš muset asi přes doktory teda, když chceš potvrzení, že nechceš už chodit do školy. Tak běž tady k tý paní, vona ti poradí.“ A ta mě poslala právě k psychiatrovi a já jsem si tam vymyslela doslova (*s úsměvem*), jsem tam říkala, že jsem jako přetažená, ale přetažená jsem ještě nebyla, jo. Já jsem si jenom řekla: „Já už tam nebudu chodit.“ Ale jenom jsem si říkala: „Nojo, ale co já jim tam řeknu?“ Tak jsem si vymyslela, říkala jsem: „Dejte mi potvrzení, já už nemůžu pracovat. Teda chodit do školy. Já jsem přetažená.“ Tak mi dali potvrzení, já tam došla, dala jsem jim to a už jsem se nikdy nevrátila. A to jsem pak za půl roku asi vonemocněla. Půl roku jsem byla doma - říkala jsem si, kam budu chodit a já nechodila nikam. A za půl roku právě jsem se zhroutila poprvé. To mě bylo těch devatenáct. Takhle, no.

J: A ty hlasy, co jste říkala? Jaký jsou - nebo jestli je jen jeden? Co říkají?

Ji: Vás zajímají ty hlasy, žejo teď konc asi hodně.

J: No, tak hodně ne, ale jen se ptám.

Ji: Jo.

J: Protože každéj to má jinak...

Ji: Tak, to... začalo... před těma, jak se mi vlastně začal ten mozek oživovat, tak jsem začala mít ty hlasy a to bylo z televize hlasy, já ne-, já jako neumím vyprávět CO říkají, já - vím, co slyším, vím, že na mě mluvěj, i to vnímám, že mluvěj, vim, co mluvěj z hodin, z televize, z rádia, a... jako. Jako... ee... a-jo a před těma, jak v tý nemocnici jsem byla, třeba jak šel větrák - my jsem tam měli větrák, tak z dálky někde, skrz ten větrák na mě mluvili a půl hodiny mě vyprávěli úplně (*se smíchem*)! Já ani nevím, co to je. Ale víte, co jsem vám chtěla říct eště: že v tu dobu, jsem začala věřit, co se mě začala zničehonic vracet paměť trošku, (*zváží*) Že jsem začala věřit v Pána Boha a začala jsem se zajímat vo víru.

J: Mhm.

Ji: A modlila jsem se a chodila jsem i do kostela tam a pak jsem začala mít ty hlasy a zajímavý je tohle, že právě jsem si jako myslela, že to je něco vod Pána Boha, že to není nemoc. Páč to je něco tak zvláštního, že se to asi nedá vůbec pochopit. Jo...?

J: Mhm.

Ji: A potom, když, když jsem ještě šla sem, tak jsem pak měla ještě furt ty hlasy. Jako voni mě jako hodně pomáhaly k tomu, ještě k tomu myšlení, že jsem se jako i zabývala něčím. Jako mě pomáhaly jako, že jsem jako - logický věci jsem moc nevymyslela - že jsem se trochu začala bavit a všimát, co lidi říkají, a věnovat se tomu malování, ale nějaký logický věci, že by mi to jako - tady (*ukazuje na čelo*) - plynuly myšlenky, to jsem říkala, že to jsem neměla.

J: Mhm.

Ji: Tak jako v tom mozku mi asi šly ty hlasy, jako by mi ten Pán Bůh furt chtěl oživit ten mozek. Že ty hlasy jsou od Boha. A teď kon, jak umíral papež, taky měl jako teď kon nějak tak ňák (*drmolí*), teď měl nějaký pohřeb měl papež, a zničehonic ráno já jsem říkala, na mě promluvil nějaký hlas: „Já jsem Pán Bůh, jseš nemocná, propadá se ti mozek, máš ochrnutý mozek“, jako, „budeš operovaná. A já teď těma hlasama Ti budu pomáhat, abys už nemusela být tak bezmyšlenkovitá, protože bys moc trpěla, a furt ještě trpěla. A budu Ti pomáhat oživovat mozek, aby ses mohla tady něčím zabývat ten den a nemusela tolik trpět.“ A v té době, potom jsem začala mít ty hlasy, v té době vlastně pořádně ty hlasy. Je to tři roky, co je mam a mam je i tady a vlastně já to tady beru jako takový jakoby, dá mi pomoc na to myšlení jakoby domov takovej, takovou místnůstku, když vlastně skoro nic nemám. Když ho mám ten mozek mrtvý, tak mi ho oživuje. A včera jsem zase měla pár těch hlasů a zase jsem si to uvědomovala a já jsem začala tomu věřit, že prej jako mě - přijdou za mnou, prohlídnou mě, půjdu na operaci a že prej jako po operaci se mi jako vrátí paměť. A prej že potom někde jako nějaký - po doléčení v nějakým vzdělávacím ústavu a potom se mi vrátí dokonale paměť a budu ještě žít šťastně život. To mi asi jako říkají ty hlasy, který na mě mluví jako ten Pán Bůh. No a to je všechno.

J: Mhm. No, mozek vám asi operovat nebudou, ale -

Ji: No ale ale jako (*drmolí*) operovat ten mozek, já teda nechci, jestli si chcete šáhnout (*sáhá si na temeno*), já mam tady vopravdu divnej mozek.

J: No, tam nemáte mozek, tam máte lebku, tam to lidi mívají někdy-

Ji: No ale (*vzrušeně*) takhle tady mam uplnou placku a pak ho mam (*jede prsty po švu k týlu*) takhle úplně jakoby rozpůlenej.

J: Tam to má každej, někdo-

Ji: -jako když mi tam nějak měkne nebo jako-

J: - někdo to má výraznější, každej to má trochu jinak. Ne, nebojte, to je takovej šev na lebce a jsou různé tvary lebek.

Ji: Jo? Fakt jo? Ale někdo to tam má kulatý...

J: To kdybyste šla do muzea,-

Ji: A je to teda možný, jo?

J: -kde mají vystavený různé tvary lebek a mají jich tam třeba padesát, tak byste to tam viděla, že někdo tam má velkou rejhu uprostřed, někdo to má placatý, někdo kulatý...

Ji: Jo, jo, takže dobře...

J: Mozek vám funguje, kdyby vám nefungoval, tak tu se mnou nemluvíte a nechodíte tady. Toho se bát nemusíte.

Ji: Ale joo, to von jako funguje, ale ne tak jako dokonale, žejo. To vlastně ta moje paměť začala být jako nemocná, takže moc jako schopná nejsem nic moc, takže žiju jako „jakž takž“ teda, ale poslední dobou mě

není tak jako úplně nejhůř, docela mě to jako i tady všechno baví, ale jako do budoucna nevím, jestli teda jako sama nějak bydlet...

J: Já myslím, že jste teda docela dost schopná, protože umíte vyprávět pěkně popořadě, to každé neumí -

Ji: -akorát si to nepamatuju pořádně všechno...

J: ...chodíte do práce, na nákup...

Ji: Ale zvláštní je, že si ten život, že si pamatuju. Teď už teď konjo. A že se mi to vybavilo.

J: To je skvělý. Tak jo, tak díky moc za rozhovor. Chcete ještě něco dodat?

Ji: No, ani ne. Jestli vám to takhle stačí.

J: Určitě, děkuju.

7. ROZHOVOR S PANEM LUBOŠEM

(J: Helena Jiráňková; L: pan Luboš)

J: Jak už jsem řekla, píšu diplomovou práci na téma „Stát se schizofrenikem a moc by mi pomohlo, kdybyste mi vyprávěl - když už jste tady, tak vás ta diagnóza asi někdy v životě potkala-

L: No, mam ji, ale nepřipouštím šiji.

J: To je samozřejmě každého osobní přístup, nakolik šiji připouští a jak ji bere. Ale od jisté doby tu diagnózu zřejmě máte, tak by mě zajímalo, jaký byl váš život, než jste se dostal někam do léčebny nebo k psychiatrovi. Kde se to vzalo, jaký byl život předtím, jaký potom - takže vlastně jakékoli vyprávění z vašeho života - co mi povíte.

L: Dobrý, no. (*mluví ztěžka*) Tak předtím jsem chodil na základní školu a učil se asi hlavně, žejo, potom jsem se vyučil mechanikem strojů a strojních zařízení - to byl obor na tři a půl roku žejo prostě, a **potom** jsem, potom jsem nastoupil do zaměstnání, kde jsem vlastně ještě osum let dělal, žejo, prostě. A ...(pauza)., jako (pauza)... už se ta nemoc začala projevat náh a tohleto prostě, protože všichni mi právě fikalí, že jsem normální úplně. A to je nenormální. Právě tohleto a to... Právě voní fikalí: „Protože seš úplně nenor- teda normální." (*smích*)

J: Kolegové vám to říkali nebo rodina?

L: Kolegové, no.

J: Mhm.

L: A... prostě... jako... vono... najít v tom takovou nějakou posloupnost nebo to, to je dost složitý, aby to šlo po řadě nebo to, no, ale...

J: Tak nemusíte vyprávět úplně časově chronologicky, jako popořadě vyprávět, ale spíš-

L: -to seřadit nějak?

J: Řadit to nemusíte nějak přesně, to se tím netrapte.

L: Nemusí to být seřazený, jo?

J: **No**, abyste nad tím nemusel moc dumat, jak to **má** být. Ale klidně spíš řekněte, jaký důležité **momenty** jste cejtli v průběhu svého života. Úplně v jakýmkoli věku vlastně.

L: Hmm.

J: Anebo pak o době, kdy jste začal pociťovat - nebo možná vaše okolí - nějakou změnu, potíže, nějakou - něco takového, tak, jak jste to viděl.

- L: Noo, to je jasný, no. Vono to, právě, že už ta nemoc se začala projevovat vlastně...asi...po šestadvacátým roce mého života nebo nějak tak prostě...bylo to takový...že prostě už jsem začínal mít hlasy nějaký nebo to a takovýhle prostě, to. No a taky, nevím, jestli bych vo tom měl mluvit tady, no. Sice už jsem vo tom to...vono to je sice k smíchu tohleto...
- J: Já myslím, že k smíchu není nic, co člověku třeba přišlo někdy důležitý.
- L: Já jsem...já jsem (*nadechne se*) ... přiměj nástupce Přemyslovců nebo to, že jsem jejich potomek, to, no. A t jako, já znám svůj rodokmen, jo, ale může si vo mě každej myslet, že jsem blázen nebo to, no. Když jim tohle řeknu, no. Jenže jsem levoboček, no. Tak v tom to je, no. Prostě, ale prostě žít se z toho nedá, tak prostě jsem šel do práce - pracovat jako všichni ostatní lidi. Za komunistů eště nebo prostě, když to bylo eště to, tak prostě, to jsem toho tolik nedbal a prostě to...jako (*s úsměškem*) já jsem i v JZD pomáhal nebo to, žejo, na bramborách, se sazečkou na brambory a tak, to se poměrně to, no...ale vám to přijde asi nezajímavý, že.
- J: Nene, to že mlčím a nerozvádím to, tak jen proto, že jsem zvědavá, co mi povíte.
- L: Jo?
- J: To se nad tím nijak nepozastavujte.
- L: Jasný, no. My jsme měli na (místo) poměrně dost velké statek, ještě než nastoupili k moci komunisti, žejo. Tam se muselo na pozemku u toho taky, žejo...teď to má bratranec, protože se tam taky dost často měnili páni, ty lesníci, žejo. Jako já nemám komunistum nic za zlý jako, žejo takhle, protože když začínaj ty mladý lidi, tak to maj strašně těžký dneska, si myslím, protože pokud nejsou peníze, tak člověk nemůže ani studovat, nic vlastně, žejo. Táta říkal: „Ten, kdo na to bude mít, ten bude moct studovat třeba dvacet let, žejo. Tomu daj stipendium třeba a prostě bude mít z toho rezervu třeba eště, žejo. Bo co já vím, žejo.
- J: Tak studium je zadarmo.
- L: Studium je zadarmo, ano. To je jasný, no.
- J: No a co ten váš život?
- L: To je jasný, no.
- J: Vy jste říkal, že jste potomek Přemyslovců, potom jste říkal, že jste měl v práci ty hlasy - to nějak souvisí spolu nebo...?
- L: Souvisí, no, protože já jsem to nevěděl, žejo, tohle to. Já jsem se to dozvěděl vlastně až to, žejo... "Kdo miluje, bloudí tmou." Se říká.
- J: Jo? To jsem nevěděla.
- L: Nevím, no jestli to tak je, nevím.
- J: To jsem ještě neslyšela...a tak se cejtíte?
- L: No, cejtím se asi tak, že prostě teďka to docela de, no teďka. Teďka ten stav je takovej ustálenej, teďka se cejtím docela dobře prostě. Jsou třeba doby, stavy, kdy se ten stav zhorší vo něco a je to zase úplně nekde jinde, se člověk vocitne, těma svejma pocitama, žejo, nebo tímhle tím.
- J: A kde se ocitnete v tý mysli nebo v pocitech?
- L: Třeba v 17. století, víte.
- J: To teď není ale.
- L: To teď není, to je jasný. Ptejte se. Jestli máte vo něco zájem, to víte, to já nevím.
- J: Já se vás nemám na co konkrétního, protože vás neznám, takže-
- L: Jasně, no.

J: -takže se můžu chytat jen toho, co mi o sobě řeknete.

L: Chronologicky aby to šlo.

J: No, to nemusí. A to 17. století si představujete, protože znáte tu dobu, měl jste rád historii a umíte si to představit?

L: Trochu jo, no, trochu jo, tu historii mam trochu rád, no. Ne moc. Protože ty naše dějiny zase, to, no, něco v těch dějinách je dobrýho, něco zase špatnýho, žejo.

J: Hm... Kdybyste třeba rozvedl to, co jste říkal na začátku, že jste v práci začal mít nějaký problémy-

L: Jasný, no. (*živě*)

J: Že vám kolegové v práci říkali, že jste moc normální, že vodjistý doby víte, že máte asi něco společného s Přemyslovcema, že jste měl nějaký hlasy - tak tyhleto momenty, protože cejtím, že by mohly bejt ve vašem životě důležitý, když jste je takhle ze začátku vyjmenoval.

L: Jasný, no.

J: Tak se o nich zkuste rozpovídat víc.

L: Dobře, no. Vono právě, z toho, žejo, to, to byl právě ten Karel IV., nebo to, to byl syn Přemysla Otakara, nebo to, nebo tohleto, to bylo prostě to, no... to jsou dějiny, který (*zasmušile*) hejbaly celým světem, no. Do určitý míry.

J: Přinejmenším Evropou.

L: Přinejmenším Evropou, ano. Teta mi říkala, že máme v rodině Němce, v jedný větvi, vite?

J: Hmm, tak, lidský rody se různě míchaj...

L: To jo, to teda jo.

J: No... a...?

L: Člověk neví, jestli může v něco věřit eště. Jako, je to složitý, no. Ale je to vo tom, že prostě to, no.. já bych si to asi měl míň připouštět. Něak tak.

J: Ale tak-

L: Pořád je to politika, tohleto, vite? Vono to je složitý, to je složitá věc.

J: Ale rodina není politika, ne?

L: Noo, ale do určitý míry je to taky politika, když se to tak veme.

J: Jo?

L: Do určitý míry jo, no. Rodina není politika, ale do určitý míry je to politika, když si to uvědomíte. Aspoň, aspoň u nás je to tak, no. Táta říkal, že to, když jsme tam měli, v práci, že jsme měli německýho faráře nebo to a takže prostě mluvit s těma lidma a to... Von tařka, von se dost vyznal, on znal svět, no, to jako jo, teda. Pije, teda. ...prostě je to vo tom, že když vezme muž se ženou, tak prostě se sejdou málokdy, málokdy se sejdou, málokdy se sejde takovej pár, kterej by si rozuměl úplně doslova. Že mezi nima asi určitý ...no nevim, no, abych to nazval nějak slušně, třenice, no. Nastanou, žejo, po určitý době. Třeba... To záleží na všem, na všem prostě - jak je ten člověk prostě psychicky vyspělej, fyzicky vyspělej. Duševně jako, co, co zná vo tom světě prostě, si myslim, prostě, na tom to bude taky záviset prostě. Že, prostě, myslim si, že je to vo tom, prostě, když to, když...no prostě, není to jako v sedumnáctým století, jak tam měli ty otrokyně arabský ... nebo jak to měl ten hrabě Monte Christo, jestli jste se dívala v neděli nebo ne .

J: No, na televizi se nekoukám, protože ji nemám, ale Hrabě Monte Christa jsem kdysi viděla.

L: No, jasně, no.

J: Ale tuším, o čem to bylo...

L: No, tak to už snad nejsme v té době, kdy se takhle zacházelo se ženskejma nebo to. (nerozuměla jsem) (*hořce se ušklíbne*)

J: A vy jste se s tím někdy setkal?

L: No, podívejte. Tohleto je složitý u toho. Takhle, každej, kdo pracuje s lidma se prostě setkává s různějma věcma nebo prostě to. Já jsem se s tímhletem ještě nesetkal, ale doslechl jsem se vo tom, prostě jako to. A vlastně, dneska, když se to tak veme, je to vlastně úplně vo něčem jiným, než to bylo za těch komunistů, no. Žijeme v jiný době teďka už no, holt. Musíme se s tím smířit, no, takhle. Musíme se s tím smířit prostě takhle nebo holt budeme mít asi smůlu. I když...

J: Smiřujeme se pořád se spoustou věcí.

L: I když jsou takový komunity lidí, který žijou mezi sebou, bavěj se mezi sebou a to. Třeba je to uzavřená společnost taková, která si nepustí mezi sebe nikoho zlýho nebo, že prostě, že prostě...vědí vo sobě skoro všechno nebo to, vědí, co jeden vo druhýho můžou očekávat nebo to. Jenže to už jsou třeba přátelství, který trvaj dvacet, třicet let nebo to, to už jsou dlouhodobý přátelství tohle.

J: A teďka mluvíte vo jakejch komunitách?

L: No, třeba, třeba ten Fokus by mohl bejt taková komunita jednou prostě. Já nevím, teda. V tomhleto jako - tak dalece jsem se s tím neseznamoval jako.... (*pauza*)...Já bych chtěl mít dítě, třeba i adoptovaný dítě, protože nevím, jestli budu moct mít svý děti. A ta (jméno asistentky) mi tvrdila, že na to rozum mam a ten psycholog zase, že-, noo, nevím.

J: A vy teď máte nějaký dlouhodobý přátelství nebo pevný svazky s rodinou? Nebo partnerský vztah? Protože jste o všem začal tak trochu mluvit...

L: No....no tak mám ty svazky rodinou ještě teďka nějaký, ty kontakty tu jsou na ně, jo- Já si to tak nepřipouštím, že bych prostě...neměl kde bydlet nebo že bych, prostě měl problémy jako. Finanční a tak. Právě to, no. Moje rodiče už jsou taky dávno v dost pokročilým věku, žejo a to. To vite, no. Takže taky říkali, jestli bych si nechtěl radši sehnat byt nebo to, prostě. Ten byt je poměrně dost drahej taky. V (městě, odkud L. pochází) nebo v (městě, kde v současnosti žije). V tom (městě, odkud pochází) mam taky kamaráda, toho (jméno) a ten dostal byt vo, vo, vo toho - vo pečovatelky, vo pečovatelský služby, jenže von byl sociální případ, žejo. To bylo prostě v tom, že von si to nezavinil sám, to mu zavinili druhý, tohleto. Že se dostal až tam, kam se dostal. Je to milaj kluk, ale prostě, neměl v životě štěstí, jak se říká.

J: Hmm...teď jste se zase odklonil k někomu jinýmu. A co ten váš život? Jak jste se octnul tady (v chráněném bydlení)?

L: Jak jsem se voctnul tady? No, prostě, už jsem si říkal, říkal jsem si, že bych prostě moh v životě **dokázat** ještě trochu víc, že bych šel na školu nebo že bych si udělal nástavbu nebo to, na průmyslovku, ale bohužel to nevyšlo, takže jsem začal chodit do práce ještě zase dál a potom tam byly ty problémy s tím šéfem, jsem měl teda prostě mimo to...Takže mě vyhodili, protože jsem neznal právo ani to, jaký má ten zaměstnanec nebo jaký má ten zaměstnavatel, ty zákony jsou různý nebo prostě to. Takže jsem se potom - ne, že bych se zbláznil, ale prostě, hráblo mi z toho, no.

J: Hm, to je vlastně tak obecně používanej pojem, že nevím, co to teda pro vás znamenalo...

L: Pro mě to neznamovalo nic.

J: ...jak jste to prožíval.

L: Ležel jsem doma a nevycházel jsem ven. Jako rodiče mi fikalí, že bych měl chodit ven nebo prostě to, žejo, ale ...

J: Proč jste nechodil? Nad něčím jste přemýšlel?

L: No, taky, no (*s povzdechem*). No a v tom (městě, odkud pochází) je taky dost cikánů. Žejo - já jako pro ti nim nemam nic jako proti Cikánům, vidíte. Jsou to taky lidi jako Češi nebo Němci nebo Rusové, prostě. Ale jako ten jejich způsob života je takovej někdy, složitej, když se to řekne slušně, žejo. Voni pořád po mě somrovali peníze nebo to, já jsem se jich potom začal bát už nebo to. Já bych to neměl říkat, nemělo by se to říkat.

L: Říkat to klidně můžete, záleží pak, co se podle toho dělá, jak se jedná.

J: Jako jeden kluk říkal: „My jsme hráli techniku a voni do nás šli tvrdě," ve fotbale. Takže voni pak zase neměli peníze. To je bohužel tak, no, jak se jim prostě člověk jednou dá, tak už je pak prodanej. Když jim ty peníze jednou dá, tak prostě už s tím nic neudělá, že by to... Protože my jako nemáme nedostatek, žejo, ale můj otec mi říkal, ať prostě nikomu nic nedávám, že prostě to...ale na druhou stranu je to moje věc a nebuď s tím tady toto. Takže, člověk by mohl mít rodinu, já jsem neměl rodinu, tak jsem...rozdával, no (*hořce*).

J: A jak jste zmiňoval, že se vám nechtělo ani chodit ven, že vám hráblo, že jste se zbláznil. Tak to souvisí s těmi hlasy, co jste zmiňoval na začátku? To se vám asi hlavou honilo spoustu věcí?

L: Ano, to se honí hlavou spousta věcí. Najednou je těch starostí tolik, že člověk neví, kam by dřív skočil, žejo.

J: A co to bylo za starosti? A za myšlenky, za pocity?

L: Za starosti...za myšlenky a za pocity...? Že by ch měl něco dělat, nebo to, abych se z toho úplně nezbláznil, protože člověk musí mít určitou práci, kterou se zabývá, aby se úplně nezbláznil, protože ta práce jak fyzická tak psychická by měla bejt vyrovnaná, no. Prostě to, i kdyby šel jezdit na kole, tak je to pro něj lepší, než kdyby prostě, kdyby prostě nedělal nic, tak je to lepší tohleto.

J: A tohle byla doba-

L: Tohle byla doba, která byla předtim, no.

J: Předtim, než se vám objevila v životě ta diagnóza? Vy jste říkal, že jste se nepohodl se šéfem, takže vás z práce propustili.

L: No, jasně.

J: A pak jste hledal další práci, nebo jste se někde léčil...?

L: No, já jsem pak hledal ještě další práci. Na pracáku.

J: A to zbláznění přišlo kdy?

L: Když jsem ji nemohl najít.

J: Jo, když jste byl dlouho doma zavřenej...a cejtil jste asi, že by to chtělo se zvednout a někam jít-?

L: Jasně, no. Lidi by si měli víc důvěřovat, no, vo tom to je, víte?

J: Mhm...takže jste pak neunesl tu situaci a dostal jste se někam k psychiatrovi?

L: Noo, přesně tak, no.

J: To je těžký, když je člověk sám se sebou a přemýšlí, jak to vyřešit.

L: Je to hnusný. Když člověk nemůže najít práci, tak to (*šeptá, nerozumím*).

J: No a co se vám začlo v hlavě dít? S čím to souviselo? Nějak s těma Přemyslovcema? Jak jste se k tomu psychiarovi vlastně vůbec dostal?...(*pauza*)...diagnóza obvykle nepadá z nebe...

L: Asi, no.. (*pauza*)... Kdybych vystudoval, tak jsem byl dnes úplně jinde. Kdybych šel do Prahy-měl jsem dvě možnosti: Buď budu dobrej, buď výbornej, nebo budu mizernej, no. Buď se povedu, nebo se nepovedu.

Já bych moh' dělat...já jsem moh' dělat dneska pacienta klidně, vidíte. Ale je to prostě sázka do loterie. To je u každého jiný prostě. Takhle se ten život brát nedá prostě. Protože Rusové taky chtěli prostě vesmírný dítě nebo to, taky prostě s tou Světlanou Savickou, jak byla prostě ve vesmíru, jestli jste to četla, já to taky úplně nevím. Tak ji tam prostě voplnili nějak - tak teď to dítě má nebo nemá, to prostě nevím. Když soupeřili Američani s Rusama, kdo bude lepší pořad nebo to, žejo. Do určitý míry to je dobrý no, ta hravost určitá tady musí bejt, ale nesmí překročit, nesmí přerůst v určitou agresivitu. Jako jsou ty filmy dneska americký třeba, žejo, jestli se mnou souhlasíte... voni to teda nejsou jen ty americký, jestli se mnou souhlasíte...

J: Já teda nekoukám skoro na žádný...

L: Já se taky nekoukám skoro na nic, protože já se na tu televizi nemůžu ani dívat.

J: No a-

L: No, voni prostě říkali: „Každej prostě chválí to cizí," žejo. Je třeba pravda prostě, že voni třeba pomlouvali Slunce, seno, erotika nebo tyhle ty prostě český a podsouvali ty americký... že jsem prostě myslel, že to budou lepší filmy, než...ale voni ty český filmy starý třeba jsou dobrý, ty starý herci, tam byly třeba docela pěkný kusy v tom...

J: Hmm...a jak jste říkal předtím, že jste měl dvě možnosti, že buď se povedete nebo ne, tak-

L: Jasně, no. Kdybych byl třeba doktor, tak bych byl dneska prostě prezident třeba, no.

J: Jak ale myslíte, že se povedete, nebo nepovedete?

L: Prostě máti mě říkala, že jsem se moc nepovedl prostě, no. Ze měla ohromnou radost, že jsem se narodil, ale že prostě jsem se moc nepoved, no (*s povzdechem krčí rameny a dívá se tázavě*).

J: To se sice říká, ale nemělo by se to brát tak vážně, no.

L: No, to by se asi nemělo, no. Jenže, já teďka žiju, že mám těch, vokolo těch, šest tisíc, šest tisíc šestset šedesát pět korun na měsíc teď mam, žejo a co to je dneska. Ale musím z toho vyžít nějak.

J: No, je to málo, ale dá se tím vyžít - když jste tady, tak vycházíte v pohodě, ne?

L: Nojo, mám tři tisíce na jídlo taky, žejo - jsem platil dva tisíce osm set a a teď platím tři tisíce dvě stě. Nájem šel vo čtyři stovky víc za to topení a vodu a to, žejo...

J: Hm. A kde jste byl, než jste přišel sem? Před tím půl rokem.

L: Před tím půl rokem jsem byl doma. Ale jako chtěl jsem odejít od rodičů, protože tam ta situace je dost náročná na mou psychiku jako, protože voni se hádali pořád a ..to víte, to už lepší nebude asi. Paní doktorka (jméno), psychologka, říkala, že ten domek zdědíme napůl...Táta říká: „Nojo, kdyby nebylo mě, tak jste dneska pod mostem, jak vy se chováte...", žejo. Každý člověk se ale chová jinak, žejo, každej má předpoklady jiný...

J: Každý je jedinečný a na jedinečnosti se nemůžeme hledat, co je dobrý a co je špatný, to je prostě jedinečnost.

L: No...

J: A vy jste byl předtím v (PL)?

L: No, tam jsem byl vícrát - někdy třeba i půl roku. Teďka mi píchaj ten (lék) a beru ten (lék) - ten je francouzskej a ještě Solian a Haloperidol. Asi šest kousků beru. Tříkrát denně no. Takže to je poměrně dost. Nevím, jestli mě to snižej nebo nesnižej - zatím doktor nic neřek. Ale když by se to zlepšilo, tak by mě to snad snížili, no.

J: Jak vám je?

L: Ale de to, de to teďka je to lepší teďka vo něco. Se mi to zklidňuje těma lékama. Jak říká ten, Grichot: „Voni nás chtěj uspat.“ (*směje se*)

J: Tak, vy zatím nevypadáte, že byste tu spal. Tak to je eště dobrý ne? Zatím vypadáte čile. A když jste ty léky nebral, když jste nebyl zklidněnej, co se vám honilo hlavou nejmíc?

L: Co se mě honilo nejmíc?

J: Asi ta starost s-

L: S tou prací, no a takovýhle věci, no. Noo, ta práce, vosamostatnění nějaký a prostě. ..to jestli - něco, co by mnělo nějaký smysl v životě dělat. Každěj to má svý, co by ho bavilo asi, žejo, i když vono se říká, že devadesát procent asi lidí v tomhle státě nemůže dělat jako co je baví, nebo že prostě - jestli na to maj peníze nebo nemaj, nevim.

J: Asi taky záleží, jak se k tomu postavíte - jestli chcete, aby vás to bavilo nebo jestli chcete pořád hledat něco lepšího...

L: Člověk je neustálej hledač štěstí, žejo.

J: A kde by jste ho vy hledal? Co by vám dávalo smysl?

L: V nějaký práci smysluplný, no, prostě, kde bych si i vydělal nějaký peníze. Na ten život, no. Nevim, jestli bych tu rodinu moh mít, to nevim, to je těžký.

J: To přinese život většinou.. .ne vždycky to člověk přesně ví.

L: To člověk nikdy neví.

J: A práce by vás bavila ta, kterou jste dělal?

L: Práce by mě bavila ta, kterou jsem dělal. I když já jsem tu keramiku taky, žejo, to byla dobrá práce.

J: Tak jste asi šikovnej, žejo, manuálně, to taky není každěj?

L: No, to víte, to taky není každěj, i když ne že bych byl nějak abnormálně šikovnej

J: Však nemusíte bejt abnormálně, stačí normálně, prostě šikovnej - když umíte dělat hezkou keramiku

L: Hrníčky a takhle jsme dělali...

J: To je fajn práce, člověk má radost, že něco vytvoří, že?

L: ...(*pauza*)...Táta říkal vždycky: „Deska není umění vyrobit, ale umění je prodat.“ (*tvrdě, hořce*)

J: Prodat sice je umění, ale z tvorby má zase člověk radost -

L: Člověk může bejt i inteligentní, ale vyrobit by to neuměl. Ten dělník to prostě musí vyrobit, ten musí vymyslet ten postup, jak se to udělá, musí to vyrobit podle sebe a podle toho výkresu, náak tak, musí u toho taky myslet.. .u týchletý strojařský profese, protože tam se vyráběj přesně v setinách, tisícínách některý ty, některý vůle, který jsou strojařský - přesahy a prostě to. Třeba pět stovek, tisícina, když tam je takový velký upřesnění - to záleží taky na tom, jakěj je ten stroj, jak se to dovede vyrobit taky, no. Je to to, je to složitý no.

J: A t už jste řezník, doktor nebo prezident, vždycky to můžete dělat pořádně nebo nepořádně - ať už děláte cokoliv. A by to bylo užitečný pro ostatní. A vždycky z toho můžete mít radost nebo ne.

L: To jasně, no.

J: Tuhle volbu máte kdykoli.

L: To jo, bohužel, je to tak, že když to, když ten člověk jako prostě dělá něco pořádně, tak z toho má aspoň dobrej pocit, že něco dělá pořádně, že ho to baví, i když není dobře placenej třeba. Nevim, no. Právě bratránek taky říkal, von má firmu, von má ty čerpací stanice (název), a to říkal, že to, že si lidí vezmou úvěr

už třeba dopředu, když nemaj, peníze a že si třeba koupej auťák. Že se diví, že si na to nenašetřej nejdřív. Já bych si koupil starší auto třeba, mě by stačilo starší auto, já bych nemusel mít nový. Je to pěkný (pro hluk z ulice nerozumím), ale je to takový pozlátko prostě, no.

J: A když jste říkal, že jste věčně hledač štěstí, kde jste ho hledal?

L: U žen většinou, no. Je to složitý, no. V lásce. Někdo ho hledá u peněz, někdo ho hledá v lásce, i když musí to bejt vyváženo, žejo. Mělo by to tak bejt.

J: Tojo, ale pro partnerskej vztah jsou vždycky potřeba dva. Pro štěstí ne.

L: Pro partnerskej vztah jsou vždycky potřeba dva, pro štěstí ne. Ke štěstí stačí...satčí, ale když, to taky není špatný. Když maj štěstí dva. Tak ho maj víc. A záleží taky, jestli si ho vod lidí nechaj vzít nebo jestli si ho nenechaj vzít. To štěstí.

J: A kdo vám ho vezme?

L: Je spousta mužů, kterejm se líběj ženy, je spousta žen zase, kterejm se líbej muži. To zase, to je prostě jako, že se, třeba že se ty protiklady přitahujou, jo...tak se prostě říká, že vám to...tak je to prostě těch lidí. Je to vo tom, no.

J: A kdo to štěstí vezme? Vy jste říkal, že někdo si ho nechá vzít a někdo ne? Tak tomu úplně nerozumím.

L: No... (pauza)... každěj z (nerozuměla jsem, zadržel) nás ukojitelná bytost, no, prostě, ale už taky, no, jak kterej, no, pokud se jedná vo sex nebo vo tydle věci v tomhleto směru. Noo, to víte, no.

J: Nevím. Nevím, co myslíte, nebo na co myslíte.

L: No prostě to...ale, nebudem se bavit vo tomhle radši (spovzdech). To nemá smysl stejně, vono prostě v tomhleto jako „Co oči nevidí, to srdce nebolí prostě jako“. A vy jste z Prahy jo, nebo vlastně z Jablonce a studujete v Praze?

J: No, teď jsem tak napůl z obojího.

L: Tak Jablonec, to je pěkný město náhodou, já jsem tam taky byl. Vim, že ségra měla kamarádku z Jablonce, ta studovala taky na vysoký škole, textilní a voni spolu hráli dovadlo, tak jí to baví, no.

J: Vy máte hodně sourozenců, že? Nebo ty dva, co jste zmínil?

L: Noo, tak to je nevlastní sestra, žejo. (povzdech) Tatínek byl čilej (nazlobeně, káravě). Nooo, to tak bylo...vlastně, to všechno přinese doba, no. Ale musí se tomu rozumět taky, no. I tomuhleto se musí rozumět...prostě že...jako to je...u zvířata je to i u lidí ...jsou rody třeba francouzský, který se třeba mezi sebou taky dost milovali nebo třeba a, asi dost toho tam bylo mezi těma všema, no... nevím, no, je to složitý, no, všechno. Já tomu taky až do takový míry nerozumím, abych tomu rozuměl všemu, no, prostě, prostě, tomu jako to...

J: Čemu nerozumíte?

L: Tomu vývoji dějin, jak se to vlastně všechno vodvíjelo...

J: Tomu asi úplně rozumět nejde, to je složitý, protože zpátky nikdy nevidíme - minulost byla a víme z ní jenom to, co se zachovalo. A ty obrázky vnímá každěj jinak. Král vnímal a psal svoje dějiny jinak, než třeba rolník.

L: To jasné, no.

J: Každěj to vidí jinak a do budoucna nevidíme, takže je nejlepší starat se o to, abychom teďka byli šťastný.

L: Tojo, to máte pravdu, to je pravda, abychom byli šťastný...

J: A vy jste říkal, že někdo si to štěstí nechá, pak jste mluvil o ženách - vyjsze ho ztratil? Nebo jste ho hledal? Nebo vám ho někdo vzal?

L: No, já když jsem byl menší, tak jsem měl poměrně dost inteligence, nebo poměrně to, no. Já jsem dokonce kamarádil víc s holkama než s klukama. Pak jsem šel na vesnici, kde bylo víc holek, kluk tam byl vlastně jenom jeden, takže to, byli jsme tam dva kluci a vlastně holek tam bylo víc. No, to víte...takže voni vlastně měly vždycky navrch no...Ale je to taky vo tom, že, ...prostě ...(dlouhá pauza) (*masturbuje?*)...je to vo tom, že...tady píšou, že snídaně pomáhá čelit přejídání, žejo.

J: Hm?

L: To já taky moc nesnídám a přitom snídat by měl člověk přitom hodně. Jak se říká: „Snídání sněž sám, o oěd se rozděl s tím přítelem, večeri dej svému nepříteli." (*povzdechne s úsměvem*)

J: Hm, a jakže to souvisí s těma holkama?

L: No, to asi (*zamumlá*), žejo.

J: No, to asi jo.

L: Jo. Noo, to víte. Tak já nevím, jestli eště na mě něco máte nebo to...

J: Jestli si myslíte, že jste mi pověděl...

L: Voni ještě než se vrátěj ty holčiny, co šly pro léky, J. s M. šly pro léky, tak to bude trvat.

J: No, pověděl jste mi toho hodně, děkuju.

8. ROZHOVOR S PANEM MATĚJEM

(J: Helena Jiránková; Ma: pan Matěj)

J: Tak. Protože se moje práce menuje „Stát se schizofrenikem" a protože se vám do života zřejmě někdy tahle nemoc nebo diagnóza dostala-

Ma: No, dostala, ano.

J: -tak mě by zajímalo, jakej byl váš život. Jakej byl předtím, než jste se stal schizofrenikem, než jste se dozvěděl o té diagnóze, než vám ji doktor řekl. Ale i jakej je ten život teď. Takže je úplně na vás, co mi povíte.

Ma: No..tak...jak jsem se stal schizofrenikem. Tak já jsem zjistil, že ty halucinace mam delší dobu než...než jak to bylo určeno. To znamená, že mi to začlo asi ve třech nebo ve čtyřech letech mi to začínalo. Pak se to vlastně - po jednadvaceti letech se to přehouplo až do teď, je to čím dál horší a nelepší se to, no. Máte takový halucinace, vidíte obrázky...vidíte tam hady nebo vidíte tam nák, něco prostě vidíte no a pak vidíte...pak jako...pak jako vidíte...pak třeba vidíte i jako nereálný věci než ty, který byste třeba chtěla vidět. Pak máte hlasy, který vám říkaj něco vošklivýho nebo něco dobrýho nebo něco pozitivního. No a tak, no.

J: **Hmm...a v kolik jste říkal-ve čtyřech?**

Ma: Ve čtyřech, no.

J: To si pamatujete takovou dobu zpátky?

Ma: No, pamatuju, no.

J: Hmm... a co celá ta doba mezi čtyřma a jednadvaceti?

Ma: Protože ve čtyřech letech já jsem byl na elektrickém tomografu, když jsem byl v ústavech, takže to bylo dvakrát nebo třikrát, protože třikrát jsem byl v ústavu: jednou to bylo v Lounech, jednou to bylo v Liberci,

jednou to bylo v Duchcově ještě jednou, tam teda jsem zůstal. No a tam jsem se jako vlastně začal věnovat práci, dělali jsme na zahradě hodně, to mě bavilo na zahradě dělat, takže takhle. No a pak jsem se vyučil - na pletaře-jsem pletař.

J: Mhm.

Ma: Byl jsem na odborném učilišti pletacím (*zadrmolí*), takže jsem byl pletařem. No a pak jsem vlastně, protože jsem nesehnal práci na pletaře, tak jsem dělal veřejně prospěšný práce.

J: Mhm. Mhm.

Ma: No a když jsem začínal, tak jsem ještě dělal u gyrose v bagetárně, bagety jsem dělal.

J: Mhm.

Ma: No a protože pak už jsem to nezvládal, tak jsem musel přejít na lehčí práci, no a tak mě vzali na Obecním úřadě v Teplicích mě vzali na veřejně prospěšný práce. No a to jsem měl pak ty halucinace. Jenomže já jsem nevěděl, co to je, ale bylo mi řečeno, že je to normální, takže pak zase když jsem přišel k doktorovi, tak vlastně doktor zjistil, že to normální není, že to je schizofrenie. To až na to ale na psychiatrii přišli, jinak na to nikdo nepřišel. Takže takhle, no... No a pak mě chtěli dát do důchodu, ale já důchod ještě nechtěl, furt jsem byl proti důchodu, důchod jsem nechtěl, ale pak s nima Pán Bůh nějak zapracoval a já jsem si to rozmyslel, že jsem si vzal potom ten důchod, no.

J: Kdo s nima zapracoval? (nerozuměla jsem)

Ma: Pán Bůh s nima zapracoval. Já věřím v Boha, víte.

J: Jo, mhm.

Ma: Pán Bůh s nima nějak zapracoval a já jsem si potom vzal důchod. No, fakt. Protože jsem chodil rok do práce a pak už jsem to nějak nezvládal, tak už jsem to musel ňák vzít, no.

J: Mhm.

Ma: Abych nebyl odkázanej sám na sobě.

J: Nojo, určitě, když pro vás bylo těžký pracovat...

Ma: No, já jsem už, furt jsem jako zvracel, furt se mi dělalo na zvracení a tak a pořád jsem nemohl vyřešit co to je a... hodně bych chtěl jako věci vědět vo tom. Co to je, proč to je, proč se mi zvedá furt vod všeho žaludek, proč mam takový stresy a úzkosti, jo. Všecko doromady, no.

J: A to máte od těch čtyřech let?

Ma: Ne, to mam vod těch patnácti vlastně, to se to přehouplo, to to už potom bylo čím dál víc a víc.

J: Jo.

Ma: Nejdřív to byly ořesy jenom, pak to byla úzkost, to je jako že vás to vevnitř hodně deptá, že jako nemáte klid vevnitř a takhle, no. Takže jsem to musel srovnat vždycky práškama-jsem bral první prášky, to jsem se dověděl, že to jsou žluční kameny, tak mi dala prášky na to...

J: A fungovalo to?

Ma: No, moc ne, protože jsem pořád bral prášky, bral jsem hodně prášky, no. No a pak jsem ještě nějak hubnul zvláště, tak jsem ještě bral - tenkrát to byly ty -jak se to jmenovalo - takový to byly ty, no, takovej, takovej, rybí tuk se tomu říkalo, jestli víte, co myslím, tak mi to doktor dal, mi to měsíc aplikoval. No a trošku to zabíralo, ale ne moc. Ale trošku se mi to zklidnilo, no.

J: No, rybí tuk je jenom taková výživa, aby člověk byl zdravější a silnější.

Ma: No, no. Takže takhle.

J: A když jste teda říkal, že už od čtyř let - to začalo, když jste se dostal do dětského domova?

Ma: To už bylo, no.

J: A v kojeneckém ústavu jste byl nebo ne?

Ma: Byl jsem. Nebo nebyl, to nevím, to nevím.

J: Takže rodinu neznáte?

Ma: Ale jo, rodinu znám - maminka má taky schizofrenii, můj strejda má taky schizofrenii, takže každéj máme něco, no. A vono se to nastřádá a pak je toho čím dál víc a víc, no. Moje maminka se z toho dostala, já se z toho dostávám až teď, takže vono to trvá dlouho, no.

J: Tak teď jste ještě mladej a máte čas se z toho dostat, ne?

Ma: No, to asi těžko. Já bych byl rád, když bych se z toho dostal hned, než až potom, až ve stáří.

J: To víte, že máte pravdu - čím dřív, tím líp, ale tady jste už na dobrý cestě, že?

Ma: Tady jo, no, zatím.

J: No, zatím - tady to je velkej krok k samostatnosti...

Ma: No, krok k samostatnosti to je, jenomže, to je otázka, jak to bude u mě dál, no. Já nevím eště.

J: No a jaký bylo to dětství, v dětském domově.

Ma: *(oživne)* Jo, dětství bylo pěkný, no. Vidával jsem maminku, jsem vidával, i babičku jsem vidával hodně, to bylo dobrý, no.

J: Mhm.

Ma: To bylo pěkný, maminka za mnou jezdila, jezdila za mnou i babička jednou, jeden čas - to bylo pěkný no. Jsme užívali všichni tři život *(pousměje se)*. To dětství bylo pěkný, no, ale pak už *(zvážní)*, když jsem byl starší, tak už o mě maminka nejevila zájem, ale babička jo, tak přijela ještě jednou, ale pak už **nemohla** jezdit protože byla starší, žejo *(rozumně)*.

J: A proč za várna mamka přestala jezdit?

Ma: No, to jsem chodil asi do pátý nebo o šestý třídy a to už se mnou nekomunikovala. Takže to je tak To za mnou byla naposled. Ještě za mnou byla, když jsem byl na tý - jak jsem byl na tý praktický škole - jak to ještě za mnou přijela. To mě bylo nějak šestnáct, šestnáct no, za mnou přijela. Jednou. No a pak už taky nemohla, protože já už taky jsem starší a chci klid, no. Tak takhle nějak...

J: Nooo, tak to jste měl tehdy docela náročný. Když jste střídal ty dětský domovy - pořád nový místa, noví kamarádi, s rodinou jste se málo viděl...?

Ma: Ani ne, noo. Ani ne. Ani ne, no.

J: Tak myslíte, že to bylo v pohodě, jo?

Ma: V pohodě to bylo, no, úplně supr *(smutněse usmívá)*.

J: Jo, tak vás to tam bavilo?

Ma: Bavilo, no *(mluví jakoby nepřítomně, uzavřeně)*.

J: A když si zpětně od čtyř let pamatujete, že jste měl halucinace, tak to vás nějak nerušilo?

Ma: Ne, nevadilo, zatím eště ne. Ale pak když jsem slyšel, co to je... mam z toho hrůzu, no.

J: A vy jste se o tom s někým jako malej bavil - s nějakějma kamarádama nebo s někým dospělým?

Ma: Ešte ne, nebavil. Vždycky jsem si to nechával pro sebe.

J: A podle čeho jste ve čtyřech letech poznal, že máte halucinace:

Ma: Protože já si pamatuju něco eště, co jsem měl za vobrázky a vlastně eště doktoři, ti mi pomohli hodně na psychiatrii, ti to vlastně zjistili, našli to.

J: Co našli?

Ma: Noo, ty obrázky našli. Protože to tam viděli taky, že je to ta schizofrenie.

J: A kde je našli?

Ma: V Mostě, na psychiatrii.

J: No, ale ty obrázky byly ve vaší mysli, ne?

Ma: No, ale vono to nějak šlo ven, tak to viděli nebo co (*znepokojeně*). To našli, no, říkali, že to je schizofrenie, ta nemoc, no.

J: Hm, a co to pro vás je, co pro vás znamená ta nemoc?

Ma: No, to já právě ještě nevím, co to právě je, žejo. Já to právě se snažím najít, co to je -jestli se to dá nějak řešit, jestli se to dá nějak odbourat nebo tak, no...já nevím, jak na to. Pracuju tady v sedě a nemam nějak klid v sobě, no.

J: A co se vám děje?

Ma: Co se tam děje? Tak třeba tam jsou vidět obrázky, jakože někdo je oblečenej v obleku a někdo je oblečenej v džínách a košili černý, v černým je voblečenej a druhej je třeba nahej a já nevím proč...Jako já tomu vůbec nerozumím, jo, proč (*zdůrazní*) to takhle je. Já bych ho nechal obvykle oblečenýho, aby měl šaty, ne abych byl nahatej, žejo. (*posmutněle*)

J: Takže vidíte představy, který...

Ma: Jo.

J: ...se vám nelíběj.

Ma: Ne.

J: A nejdou zaplašit.

Ma: Nejdou, no. Tam v tý hlavě pořád něco je.

J: Jo a z toho jste takovej neklidnej...

Ma: No.

J: ...že se třeba nemůžete pořádně soustředit na to, co děláte.

Ma: No, přesně, no. A pořád to nutí, pořád vás to nutí, abyste to dělala a takhle, a tak, no.

J: A co abyste dělala?

Ma: Ty obrázky vás nutí, abyste to dělala, ta halucinace aby se objevovaly a takhle.

J: A vy podle nich něco děláte?

Ma: Ne, já podle nich nic nedělám. Já se je snažím právě odbourat nebo zatratit je nějak vono to nejde, no.

J: No, to je těžký... nechte je ať se honěj, voni nejsou vopravdický, tak...

Ma: No, někdy jo, ono se to zdá, ale někdy jo.

J: Jak můžou bejt vopravdický?

Ma: Právě žejo, vono je to takový těžký, no... (*zamyslí se*).

J: Co?

Ma: Co?

J: Co je těžký?

Ma: Ty halucinace jsou těžký, zatratit je. Je to složitý, no.

J: A když jste byl menší, tak-

Ma: -to bylo lepší, no. To sem si ještě poradil s nima, ale teď už ne. Teď už je to - si s nima neporadím. Teď hledám pomocnou ruku spíš vod doktorů, aby mi pomohli z toho ven nějak.

J: Vy jste teda kvůli tomu šel byl na psychiatrii?

Ma: No, dvakrát tady v (město) na psychiatrii jsem byl. S tím, no. Aby mi s tím pomohli. No a voni právě pomohli doktoři, voni spíš pomohli než ne. To jsem byl rád, no.

J: Od toho tam jsou, aby pomohli.

Ma: No.

J: To je dobře. Uvidíte, já myslím, že když jste měl představy, když jste byl malej, tak jste je taky zaplašil - to jste si s nima jen m tak hrál, ne?

Ma: No, asi jo, asi jo, no.

J: Přišly a když vás nebavily-

Ma: Vodešly, no.

J: Možná, jak už jste větší, starší, tak si s tím děláte větší starosti...

Ma: No, no.

J: Tak si s tím nedělejte starosti.

Ma: já se jako snažím nedělat, ale spíš mě to jako, spíš mě to hodně nutí se tím zabývat a takhle, víte... už mě to nebaví, no...

J: A co by vás bavilo?

Ma: Mě by bavilo jako pracovat. Zas bejt někde na zahradě, dělat s kytíčkama a tak, no. To by mě docela bavilo no. To je dobrá práce, no.

J: To byste si myslím snadno mohl najít takovouhle práci.

Ma: No, já si chci udělat školu na to. Školu si udělám, tu školu si chci udělat na to, na ty kytky.

J: Zahradnickou...

Ma: Zahradnickou no, na ty květiny a tak. Ale nevim ještě, jestli mi to povolí doktorka, protože když jste v důchodu, tak vám to povolí těžko asi, žejo.

J: Tak třeba se dá pracovat jako zahradník i bez školy. Víte, že děláte ze začátku pomocníka a učíte se od toho, kdo vás vede.

Ma: To nevim, to neznám tadyto, no.

J: Tak, to půjde časem zjistit. Nejdřív se tady zabydlete...

Ma: No, hehe. Tak já už jasem tady bydlel jednou předtím. Asi rok a půl tady.

J: Jo?

Ma: Pak jsem šel zpátky no, náč...už ty halucinace přecházej přeze mě, už jsem toho poslední dobou měl nějak hodně a už jsem nevěděl, co dělat.

J: Aha, a jak přes vás přecházely?

Ma: No, že do mě hučely pořád vnitřní hlasy a venkovní hlasy a furt nejdřív takový vošklivý věci mi říkaly a takhle, tak jako jsem měl sto chutí, jsem si chtěl vzít život a vdejit ze světa.

J: Hm, a co říkaly ty hlasy - vnitřní a venkovní?

Ma: Já vám to radši nechci říkat (*znechuceně*).

J: Dobře, jak chcete.

Ma: Radší ne.

J: Necejtíl byste se dobře, kdybyste o tom vyprávěl.

Ma: Ne, necejtíl, zase by se to vrátilo.

J: Tak jo, pokud byste pak na to nedokázal zapomenout, tak to radší nebudeme čerít zklidněný vody.

Ma: To ne, to radší ne, no.

J: Tak se vrátíme k tomu - co byste mi pověděl, že je ve vašem životě důležitýho?

Ma: Nejdůležitější je práce (*opět zv&ve/a*/Nejdůležitější je pro mě práce, no.

J: A když jste byl malej, když jste ještě nepracoval?

Ma: No, to mě právě moc nebavilo, protože pořád jsem musel hledat nějakou zábavu a právě moc jsem toho nenacházel, ale pak. Když už jsem byl vo trošku starší a tak, tak jsem jako nacházel pro sebe uklidnění, tak to bylo dobrý. Ta práce jako uklidňuje, žejo. V práci je člověk klidnější, může si říkat vo zálohy, žejo. Když třeba nevyjde - když jste v důchodu, tak si nemůžete říkat, máte jenom jeden důchod, žejo. A musíte čekat celej měsíc, žejo. Takže vono je to takový, takový jiný, než by to bylo v práci. Takže eště musíte počítat, s tím důchodem na celej měsíc. Kdežto v tý práci ne, v tý práci vám pomůžou. Třeba s těma zálohama nebo něčím, žejo.

J: Hm, ale taky to úplně vždycky tak není.

Ma: To bylo, že jste mohla třeba někam jet nebo takhle, takže to bylo výhodný, no.

J: No, tak teďka, když jste v důchodu, tak třeba i právě proto, abyste mohl bejt sám se sebou a-

Ma: Nojo, jenže vono to není dobrý bejt důchodce, nebo já nevím, jak se na to dívaj jiný, ale já se na to dívám tak, že když třeba - v něčem to třeba je dobiý, že třeba seženete práci manuální, to teda, jo, ale musíte šiji dobírat. Musíte pracovat, žejo, to je důležitý. A třeba je hodně, hodně věcí, který vás třeba odraděj od tý práce, tak třeba už nepracujete a ono se to pak špatně dává zpátky, víte? To už se mi taky stalo.

J: Jo, a co se stalo - vás něco vodradilo?

Ma: No, mě vodradilo, že třeba pořád mě dávali nějaký podmínky a pořád takhle a to není dobrý, no. Já bych jednou, v životě bych chtěl mít jednou sám mít - no ne úplně sám - spíš s někým bych chtěl bydlet, najít si hodnou dívčinu, jo, uzdravit se hlavně, aby to zdraví za něco stálo, uzdravit se a najít si hodnou holku a založit si rodinu a takhle a pracovat normálně, no.

J: Hmm.

Ma: Najít si práci normální, která by byla pro mě akorát a pracovat, no. To je můj sen todle, no, jednou. DO budoucna, když by to vyšlo. Ale spíš počítám s tím, že ne, že už to nevyjde, protože jakmile mi ten důchod přiznali, tak mi ho už prostě nikdy nemůžou vzít.

J: Můžou.

Ma. Nojo, já ale spíš počítám, že ne (*skepticky, rozhodně*), protože moje nemoc je tak rozsáhlá, že prostě už to nezastavěj, no.

J: Ale i s tím se dá žít, ne:

Ma: S tím se sice dá žít, ale já bych děti, já bych děti nechtěl, když by se jim objevovaly obrázky a ty halucinace a takhle to. To radší ne, to jsem radší řek, že děti nechci, abych je pak akorát vychovával, že támhle něco dostanou, támhle něco. Pak vlastně budou to, co budou, takže s tím nesouhlasím, no.

J: Jaký by byly?

Ma: No, že by byly takový bezmocný a s životem by si nevěděly rady a třeba by ještě skončily ještě úplně někde jinde, než s čím bych počítal já, no.

J: Nojo, ale děvče mít můžete...

Ma: Nojo, holku jo, ale radši bych počítal s tím, že děti ne, děti mít nemůžu.

J: To ale nevádí, děti přece nemusí mít každéj.

Ma: Ne? (*směje se*)

J: Spousta lidí je, který žijou bezdětný docela zajímavěj život.

Ma: No, taky, no... A to já bych asi nežil takovej zajímavěj život.

J: Tak nemusí bejt zajímavěj, stačí, když bude spokojenej.

Ma: No, tak spokojenej jo, ale...

J: To je docela důležitý, ne, když je člověk spokojenej a má v mysli klid.

Ma: No, to je důležitý, když má v mysli klid, i na srdci má klid a když už to přestane a tak... Tak je to dobrý, no. Takže jako stát se schizofrenikem není jako vůbec vo co stát. (*s úsměvem uzavírá*) Von si jako možná někdo myslí, že by se chtěl stát schizofrenikem a pak, když to bude mít, tak-

J: To teda nevím, jestli se někdo chce stát schizofrenikem.

Ma: Vítejak, pak lituje toho, co vytvořil.

J: No, vždycky je to starost, když člověk nedokáže ovládnout sám sebe, nebo ne ovládnout, ale prostě jenom, bejt, žít rozumě.

Ma: No, ovládnout, to jo... To jasně, no.

J: Mysl je vaše, tu vám nikdy nikdo nevezme, ani šiji nikam neodložíte. Tak je dobrý ji znát, nebát se jí nebo-

Ma: Nojo, jenže já jí právě neznám tu mysl. To bych s ní jinak byl zajedno, ale mě se tam objevujou ty obrázky, objevujou se mi tam takový věci, o kterejch nemam ani páru a divím se tomu, co tam je jako, jo.

J: Tak se toho nelekejte...

Ma: Jednou jsem se tomu vzepřel, to bylo dobrý, ale pak vod tý doby už zase ne. Takže až to pude, tak to bude dobrý.

J: Hmm. A vy jste říkal, že věříte v Boha?

Ma: No...věřim, no.

J: A chodíte teda někam do kostela?

Ma: No, chodím, no, ale ne tak často, jezdím tam někdy, no.

J: A máte tam třeba i nějaký známý, za kterejma tam chodíte?

Ma: Jo, někdy tam nějaký mam, nějaký známý tam mam, no. Jsem se tam skamarádil s někerejma a tak, takže je to dobrý, no.

J: A vod kdy věříte v boha - od dětství, z rodiny nebo až teďka, až když jste starší?

Ma: Já nevím, to je těžký, já bych řekl spíš vod dětství, nebo tak nějak, ale teďka to tipovat už ani nemůžu, protože to nevím už. Vim, že tenkrát jsem četl knížku, která byla, která byla, ve který tam byly napsaný modlitby, tak jsem některý ty modlitby četl a modlil jsem takhle se ze začátku. Tak takhle to bylo dobrý no. A...a...

J: A přišlo vám to dobrý - že máte někoho, koho sice nevidíte, ale můžete mu věřit.

Ma: No, no, přesně tak. No, to je právě dobrý, když člověk něčemu věří a ví že to existuje a nemusí vědět, co to je, žejo. Stačí, že ví, že něco existuje, že něco tady existuje a tak, no.

J: A čemu ještě věříte?

Ma: Čemu ještě věřím? *(s chutí odpovídá)* Tak já snad věřím jenom v posmrtný život jedinou. Já teda věřím v to, že něco existuje i dál takhle, no. Než jenom Bůh nebo takhle, no.

J: Hm. A co ještě tam existuje dál?

Ma: Co ještě tam existuje - vy to chcete vědět, jo? *(pobaveně a se zájmem)*

J: No, to víte, že jo.

Ma: Já nevím, co tam existuje. To je právě otázka, co tam existuje dál.

J: Tak, to je jasný, že to nevíte, ale co si myslíte?

Ma: Někdo říká, že tam je Eden, jako zahrada Eden, někdo zase říká, že tam je zas něco jiného, takže vono se to různí, no. Otázka je, co je tam doopravdy.

J: No ale když tomu věříte, tak si vo tom něco osobního - ne co o tom říká jeden nebo druhý, ale co si myslíte vy? Když nad tím tak přemýšlíte...

Ma: Já, jo? Jako já si myslím, že tam, že tam jako je klid především, že tam vládne Boží láska a že člověku se tam jako daří hodně, když to tam je. Ale to je jako otázka, jestli to tam, je, tím jsem se ještě nezabýval, co tam je. Tím se budu zabývat, až tam budu, že jo. No. Co tam bude, co tam bude pro mě připravenýho. Pro každého z nás je tam něco připravenýho. Otázkou je, co to je a jak to, jak to jako je připravený a tak, no. Takže na to jsem už přišel, že pro každého tam je nějaká cesta připravená, no. *(mluví vážněji, jakoby hlubším - mužským - hlasem, zklidnil se, přestal si klepat nohou)*

J: To jste na to přišel asi dobře. Asi záleží, jak po té cestě taky odejdete. Jak jste říkal, že toho už na vás v jednu chvíli bylo hodně a chtěl jste odejít, to byste třeba asi odešel úplně nešťastněj...

Ma: Ale jo, ale jo, tak já podle mého nevstupuju tak ňák hodně rychle, ale říkám si, když to přijde, tak bych musel...

J: No, když to přijde, ale nemělo by se to ukončovat asi násilně dřív, než to život ukončí sám

Ma: Tak to já to neznásilňuju, no, to já to jenom chci ukončit, když mě ten život nebaví nějak, no.

J: Já myslím, že jste ještě mladej, že toho máte spoustu před sebou, že se ještě můžete uzdravit -

Ma: Uzdravit jo, uzdravit jo, no...

J: ...pracovat na zahradě, potkat nějakou hodnou slečnu...

Ma: Na zahradě pracovat taky, no... Jednou jo.

J: Žít spokojenej život - to ještě máte před sebou spoustu práce zajímavý.

Ma: No práce zajímavý jo, ale otázka je, co se z toho vyplní, no.

J: Já si myslím, že tu spokojenost si určitě můžete pěstovat kdekoliv a kdykoliv.

Ma: No ne, kdekoliv kdykoliv, to nee...

J: Dá to ze začátku práci, no.

Ma: Dá to práci, no, dá to práci. Tak zase uvidí, co to bude, až to bude. Já vám dám vědět kdyžtak, až se bude vědět, co to bude. Takhlenc.

J: Já myslím, že šestadvacet, to je teprve začátek takovýho toho dospělýho života, že vá s ještě spousta překvapení čeká.

Ma: Jo, myslíte? To si taky říkám, no, že se budu těšit na překvapení, co ještě přijdou.

J: Jenom koukat, s očima otevřenejma dokořán.

Ma: No, sledovat, co se děje na světě.

J: A když něco přijde, tak se toho nebát.

Ma: Já teda poslední dobou mam strach vo sebe, teda nevim, co se děje, ale poslední dobou mam strach i ze sebe. A nevim, co se děje.

J: Ze sebe nebo vo sebe?

Ma: Vo sebe, vo sebe. A nevim, co to je, pořád bych chtěl, aby byl někdo u mě, aby mě někdo hlídal, takže vono to není tak jednoduchý, no.

J: Hm.

Ma: Říkám, no, teďka se ten strach dostává do té sféry, že se člověk cítí úplně takovej bezmocnej a úplně bez ničeho jo, a tak, no. Takže vono je to taková těžký, no.

J: Hmm. Tak možná je to proto, že jste teďka přišel sem?

Ma: A to ne, když jsem byl tady, tak jsem se cejtíl dobře jako, jo.

J: Jo?

Ma: Ale když jsem vlastně přešel do jedný vesnice, tak se tam začal můj stav zase zhoršovat a zhoršoval se čím dál víc a víc a teď jsem přijel sem a dostal jsem se z toho tady, no.

J: A do jaký vesnice - to jste šel někam bydlet?

Ma: No, do (jméno vesnice) jsem šel bydlet, no. Tam je takový chráněný bydlení udělaný, no.

J: Jo?

Ma: No, jestli jste vo tom neslyšela, tak tam taky, no.

J: A tam jste nebyl spokojenej?

Ma: Tam moc ne no, tam trochu to na mě nějak padalo a tak, no, nějak jsem se cejtí poslední dobou špatně a nevim, no. Bylo to takový složitý, víte? Nebylo to jednoduchý, no.

J: A co tam bylo složitý?

Ma: Že jste jako na vesnici a je tam málo lidí. Moc lidí tam nenia takhle. Vono to bylo jedno s druhým, no. Já jsem to nezvlád takový věci, no. Vono to bylo takový složitý, no. Ale teď už jsem tady, tak to snad zvládnu, no.

J: A když jste byl malej, tak jste vyrůstal na vesnici nebo ve městě?

Ma: Ve městě, ve městě. Ve městě, no.

J: Jo, takže nejste zvyklej na takovýhle prostředí.

Ma: Ne nejsem, nejsem, no.

J: Kde je málo lidí, málo domů...

Ma: No, to ne, já jsem žil, já jsem dřív byl ve městě zvyklej žít. Tak uvidíme, jak to bude.

J: Nojo. Tak, pověděl byste mi ještě něco, na co jsme zapomněli?

Ma: Já nevim, já jsem vám řkl všechno, he.

J: No, vy jste to tak pěkně stručně řekl, žádný velký rozpovídávání, tak přemejšlim...a s rodinou kontakty ještě udržujete?

Ma: Jo, s rodinou eště jo, eště furt, eště furt udržuju, no.

J: Jo, tak to je dobrý. A maminka jste říkal, že se vyléčila?

Ma: No, maminka se léčí a docela se vyléčila už, ale ještě taky není vyléčená úplně, no. Eště jako bere prášky a dostává se z toho a tak, no.

J: A u ní se ta nemoc projevovala podobně jako u vás?

Ma: No u ní se to taky obrázkama projevovalo, no, ale voan se z toho pak dostala nějak a teď je na tom lip, no.

Eště strejda, ten měl taky vobrázky a ten se z toho špatně dostával a tomu musej pomoct doktoři, aby se z toho dostal úplně dobře. Takhle nějak, no.

J: Mhm."

Ma: Takže někdo se z toho dostane dobře, někdo špatně, no, se z toho dostává. No, vonaje otázka, v jakým je bodu ta schizofrenie. Voni maj různý body ty schizofrenie a záleží v jakým tom boduje -jestlije takovájako halucinační nebo jaká je, víte, vona toje otázka, no. A jestli s tím dokážete žít nebo pracovat no. A kdo třeba nedokáže pracovat nebo žít s tím, tak třeba musí bejt to, co musí bejt. Toje votázka, no.

J: A co musí bejt?

Ma: No, pak jde buď na nějaký to léčení nebo něco - to se uvidí, co t bude, až to bude.

J: A tak s mamkoujste se vo tom už někdy bavil, když to měla podobný?

Ma: Ne, nene, eště ne.

J: Myslíte, že by vám mohla rozumět? Třeba by vám v lecčems poradila.

Ma: To ne, to ne, to nevim, to pochybuju, he.

J: Když se s tím samým léčí, myslíte, že ne?

Ma: Já nevim, vona nerada vo tom mluvíjako, no.

J: Aha.

Ma: Vo tý nemoci Takže nevim, no.

J: Tak uvidíte.

Ma: No.

J: Tak jo, tak myslíte, že toje všechno?

Ma: Já myslim, že toje všechno.

J: Jo? Tak já vám moc děkuju za rozhovor.

Ústřední knih.Pedf UK

